

# દેશી વૈદ્ય

રાસત્રિય દેશી દવાઓ

અને તેની

ખનાવટના પ્રયોગો

જેમલાલ દેવશંકર દવે,  
કર્તા

દવે કેમીકલ વર્કિંગ અને દવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી

રીચીરોડ-અમદાવાદ.

દવે ફાર્મસીની દવાઓ શુભમાં એકદમ ચલીવાતી

હોવાનાં કેટલાંક કારણો

દવે ફાર્મસીની દવાઓ ફાર્મસીના માલીકની ખતી દેખરેખ નીચે  
ખનાવવામાં આવે છે.

દવે ફાર્મસીની દવાઓ આયુર્વેદ શાસ્ત્રના પાઠ પ્રમાણે વિદ્વાન  
અને અનુભવી વૈદ્યો ખનાવે છે.

દવે ફાર્મસીની દવાઓ ખનાવવામાં શાસ્ત્રના પાઠ પ્રમાણે દરેક  
આવધીનું બરોબર શોધ કરી અને પછીજ તેનો ઉપયોગ  
કરવામાં આવે છે.

દવે ફાર્મસીની દવાઓ બાર વર્ષથી લાખો માણસોએ વાપરી ખર્ચ  
કરી છે. અને દર્દીઓ માણસો રોગમુક્ત થયા છે.

દવે ફાર્મસીની દવાઓ વેલોએ વાપરવાથી ઘણા જલ્દ મેળવે  
વેલોને ખાસ ઓછા દરથી દવાઓ પુરી પાડવામાં આવે

દવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી હેઝોરીય, રીચીરોડ અમદાવાદ.

કારખાનું—ખાડીયા અમદાવાદ.

દવે ફાર્મસીની એજન્સીઓ

અમદાવાદ ત્રણ દરવાજે ડી. એચ. મણીલાલ માધવલાલની કું.

ડાહ્યાલાલ નાનશાની કું.

મુંબઈ મેસર્સ ડી. એમ. એન. જાલની કું. પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ,

વડોદરા છ. એન. હુકીમ ટાવર પાસે.

સુરત દક્ષિણ અધર્મ હોમિયોપાથી. ભરૂચ દક્ષિણ અધર્મ હોમિયોપાથી.

દરેક ગામેગામ એજન્સીઓ આપવાની છે. એજન્સી રાખવા

પ્રત્યેકનારે પત્રવ્યવહારથી ખુશાસી કરવો અથવા રૂબરૂ મળવું.

મેતેબર, દવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી-અમદાવાદ

# ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ ]

અનુક્રમાંક ૭૭૩૨૪ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ દેશ વંદ્ય

વિષય ઇતિહાસ

# દેશીવૈદ્ય

લેખક અને પ્રકાશક

જેઠાલાલ દેવશંકર દવે વૈદ્ય.

આયુર્વેદ ચિકિત્સક.

કર્તા વૈદ અને વૈદક ભાગ ૧-૨-૩, ઘરનો વૈદ્ય, ચરકસંહિતાના ભાષાંતરકાર,  
કાયદાનો શિક્ષક, ધનવાન, ભવિષ્યવેતા, તીર્થયાત્રા સ્ત્રીહિતશિક્ષકના કર્તા  
માલીક—દવે કુંભીકલ વર્કસ અને દવે આર્વેદિક ફાર્મસી.

દવે ફાર્મસી—અમદાવાદ.

[ સર્વાધિકાર પ્રકાશકને સ્વાધીન છે. ]

શ્રી ભાગ્યોદય પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં  
જેઠાલાલ દેવશંકર દવેએ, પોતાને માટે છાપી અને  
પ્રસિદ્ધ કર્યું. ખાડીયા—અમદાવાદ.

સંવત ૧૯૮૦

પ્રથમ આવૃત્તિ

સને ૧૯૨૪



**દેશી વૈદ્ય શાસ્ત્ર વિધાપાઠ અમદાવાદ**  
**ગુજરાતી કૌપીશાઈટ-સંગ્રહ**

આયુર્વેદ શાસ્ત્રના પાઠ પ્રમાણે બનતી દવાઓની બનાવટ અને દરેક રોગ ઉપર વાપરવાની રીતનો સંગ્રહ આ પુસ્તકમાં છે.

દેશી વેદા-માં આપેલી સર્વ દવાઓ-અસ્ત્રો રસો, અરોહો, આસવો, અરિસ્ટો, યુટિકા યુગળ, ચૂર્ણો, કવાથો, તૈલો વિગેરે દવાઓ ઉત્તમ રીતે બનાવેલી

દેવે કેમીકલ વર્ક્સ અને દેવે આયુર્વેદિક

**ફાર્મસી** ૧૧૩૨૪

માં તૈયાર મળે છે. દેવે ફાર્મસીની દવાઓ શાસ્ત્રના પાઠ પ્રમાણે બને છે. વળી દવાઓ બનાવવા માટે

વિદ્વાન, અનુભવી અને પ્રતિષ્ઠિત વેદાનુ ઓક

**સલાહકાર મંડળ**

નીમેલું છે. દવાઓ બનાવવા માટે વિદ્વાન અને અનુભવી ગૌરરાજ બને કામ કરતા નીમેલા છે, વળી દેવે ફાર્મસીના માનોકની ની દવાઓ

**દવાઓ ઓકદમ ઉત્તમ**

બને છે. ગુણમાં સર્વોત્તમ અને અનુભવ કરેલી છે.

આ પુસ્તકમાંની જે કોઈ દવા બોધાયે તે દેવે ફાર્મસીમાંથી મંગાવવાથી તમને જરૂર ફાયદો થશે.

વૈદો અને ડોક્ટરોને જથ્થાબંધ મંગાવવાથી સાફ કમીગત મળે છે. **એજન્ટો:-**દેવે ફાર્મસીની દવાઓની ગામેગામ એજન્ટોઓ આપવાની છે. એજન્ટો રાખનાર દર માસે ૧૦૦ થી ૨૦૦ રૂપિયા શકે છે.

કારખાનું  
ખાડીયા-અમદાવાદ. }

દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી  
રીચીરોડ-અમદાવાદ.

## પ્રસ્તાવના

આયુર્વેદિય દવાઓ ઘણી જ ઉત્તમ છે એમ દરે મિદ્ધ થયું છે. આયુર્વેદિય ગ્રંથો ઘણા ઉપયોગી હોવા છતાં ઘણા મોટા અને સંસ્કૃતમાં છે, તેમાં દવાઓનો પણ ભંડાર છે. તે બધી દવાઓમાંથી કઇ દવા વાપરવી એની ઘણાને મુંઝવણ પડે છે.

ડોક્ટરો પણ દેશીદવાઓ વાપરવા ખુશી હોય છે, પણ તેમને દેશી દવાઓની બનાવટ અરે ગુણની ખજર હોતી નથી તેથી તેઓ વાપરી શકતા નથી.

આથી અમે આ પુસ્તક રચનાનો વિચાર કર્યો. આયુર્વેદનાં પુસ્તકોમાં તો ઘણી દવાઓનો ભંડાર છે, પણ તે બધી દવાઓમાં જ ને દવાઓ ખાસ કરીને વધુ વપરાય છે, બધા વૈદો જ્ઞાતાના દવાખાનામાં જ ને દવાઓ વાપરે છે. અને બધી ફાર્મી... જા ને ને દવાઓ બનાવી વેચે છે, તેથી આખા હિંદુસ્તાનમાં... લાગે વપરાતી અને ખાતરીની દેશી દવાઓની બનાવટનો આ પુસ્તકમાં સંગ્રહ કર્યો છે.

આ પુસ્તકમાં આપેલી દવાઓ આખા હિંદુસ્તાનમાં જોડાવાપરે છે, તેનો દરેકે અનુભવ કરેલો છે. અને દેશીગૈદામાં રત્નરૂપ તારી કાઢેલી છે, જે દવા ગ્રંથમાંથી લીધી છે તે ગ્રંથનું નામ તે દવાના પાડમાં આપેલું છે, જેમકે (શાન્ત.) શારંગધર સંહિતા (ચો ર.) યોગ-રત્નાકર, એ રીતે હુંજા અક્ષરમાં ગ્રંથનું નામ આપ્યું છે,

અમે આયુર્વેદના ઘણા ગ્રંથો જેવા કે નિઘંટ રત્નાકર, યોગ-રત્નાકર, ચરકસંહિતા, સુશ્રુતસંહિતા, વાગભટ્ટ, શારંગધર સંહિતા,

રસરત્ન સમુચ્ચય, રસેન્દ્રસારસંગ્રહ, રસરત્નાકર, ગદ્યનિગ્રહ, વૈદકસાર-સંગ્રહ, ભાવપ્રકાશ; વિગેરે વૈદકના અનેક ગ્રંથોનું દોહન કરીને જે જે ઉત્તમ દવાઓ છે, અને જે દવાઓ ધણે ભાગે હિંદના બધા વિદ્વાન અને અનુભવી વૈદો પોતાના દદીઓમાં વાપરે છે, તેવી ઉત્તમોત્તમ દવાઓનો આ પુસ્તકમાં સંગ્રહ કર્યો છે.

દરેક રોગ અને તેનું કારણ તથા લક્ષણ, તે ઉપર કંઈ શાસ્ત્રિય દવા વાપરવી તે પણ આ ગ્રંથમાં આપેલું હોવાથી આ ગ્રંથ દેશી-વૈદાનાં ઉપયોગી ગ્રંથ થશે એમ અમે માનીએ છીએ.

આ પુસ્તકમાં આપેલા : સો, અવલેહો, આસવો, ગુટીકા, ચુર્ણો, દવાથો, તૈલો, વિગેરે તમામ દવાઓ તૈયાર “ દવે આયુર્વેદિક-કાર્મસી ” માં તૈયાર મળે છે. વૈદો અને ડોક્ટરોને આ દવાઓ જ-થાબંધ અમારી કાર્મસીમાંથી મંગાવવાથી સારો લાભ થશે.

ડોક્ટર ૫. રોગ ઉપર કંઈ શાસ્ત્રિય દેશીદવાઓ-વાપરવી, તે આ પુસ્તક ઉપરથી જણાશે વળી તે તે દેશીદવાઓમાં કંઈ કંઈ ઔષધીઓ આવે છે અને તે દવા કેવી રીતે બનાવાય છે તે પણ

આ પુસ્તક ઉપરથી જણવામાં આવશે. એથી હવે ડોક્ટરો દેશી દવાઓ વાપરશે એવી અમારી ખાત્રી છે.

સાધારણ માણસોને સાધારણ રોગોમાં કંઈ દવા કરવી તે દવા ઘેર કેમ બનાવવી તે આ પુસ્તક ઉપરથી સમજાશે, વૈદોને પણ દર-દવાઓમાં કંઈ દવા આપવી; તે ઘેર કેવી રીતે બનાવવી તે સમજાશે.

આ પુસ્તકમાં આપેલી દવાઓ ગુણમાં ખાત્રીવાળી છે, તેનો આપણા દેશમાં વૈદો બહુ વાપરે છે અને દરેક કાર્મસીવાળા આ દવાઓ બનાવી વેચે છે; એટલે દેશીવૈદામાં ખાસ ઉપયોગી, અનુભવ

કરેલી અને જે દવાઓ ઘણી વપરાશમાં છે તે દવાઓની ખાવટ આ પુસ્તકમાં આપી છે.

આ પુસ્તકમાં આપેલી દવાઓ દ્વે ક્ષાર્મસીમાં ખાત્રીવાળી મળશે, દ્વે ક્ષાર્મસીમાં વિદ્વાન વૈદોનું એક સલાહકાર મંડળ છે, અને તેમની સલાહ પ્રમાણે શાસ્ત્રની પદ્ધતિ પ્રમાણે આયુર્વેદમાં નિષ્ણાત અનુભવી વૈદો દ્વા ખનાવવાના કામમાં રોકેલા છે તેથી દ્વેક્ષાર્મસીની દવાઓ ઘણી ખાત્રીવાળી છે. એ દવાઓની ખનાવટ આ પુસ્તકમાં આપેલી છે. આશા છે કે આવી રીતે અનુભવ કરેલી જાણીતી અને શાસ્ત્રના પાઠ પ્રમાણે ખનાવાતી દવાઓનો દ્વે વધુ પ્રચાર થશે, અને આ પુસ્તકથી તેવી દવાઓની ખનાવટ અને ગુણની પ્રજ્ઞમાં વધુ ખાત્રી થશે.

.

અમદાવાદ  
સંવત ૧૯૮૦-મહાશુકલપક્ષ ૧. } જેઠાલાલ દેવશંકર દ્વે.  
તા ૬-૨-૧૯૨૪. } અંથકર્તા.



## અનુક્રમણિકા

વિષય. રોગનું નામ	દવા.	પાન
અ. ૧. દેશીદવાઓ	...	૧
અ. ૨. અણુ—શંખવટી	...	૩
અપચો—શિવાક્ષાર પાચન ટીકડી	...	૪
અરૂચી—હિંગારટક ચુર્ણુ	...	૪
અમ્લપીત્ત—અમ્લ પત્ત હરવટી	...	૪
આમશીશી—સપ્તામૃતલોહ	...	૫
આંખના રોગ—અંદ્રોદયાવર્ત્તી	...	૫
આંચકી—લક્ષ્મીનારાયણરમ	...	૬
આમણુ—ગધકરસાયન	...	૬
ઉંદરી—દાદરના મતમ	...	૬
ઉદરસ—અગ્નિરમ, સીતોપલાદિ ચુર્ણુ	...	૭
લોહીની—ઉદરસ—સીરપવસાકા	...	૭
ઉંટાંટીઓ—અગ્નિરમ, હાલ તકીઅવલેહ	...	૭
ઉદરરોગ—ભારકમલવણુ ચુર્ણુ—કુમારીઆસવ	...	૮
ઉલ્ટી—અમૃતજવન—અમ્લપીત્તવટી	...	૯
લોહીની ઉલ્ટી—સીતોપલાદિચુર્ણુ	...	૯
ઉપદંશ—ચાંદી—મજુરટાદિકવાથ—કીશોરચુગળ...	...	૯
કફ—સીરપવસાકા દવેનું	...	૧૦
કમળો—લોહભરમ—કુમારીઆસવ	...	૧૦
કૃમિ—કૃમિ કુહારરસ—કુમાર્યાસવ	...	૧૧

કથ્થજીવત—રવારિટ વિરેચન	...	...	૧૧
કલેજનાં—દરદ-કુમારીઆસવ	...	...	૧૨
કાલેગ—સંજીવનીવટી-અન્ન ૧જીવન	...	...	૧૨
કાઢ—મંજીરટાદિકવાય-ગુગળ.	...	...	૧૪
કંઠમાળ—કાંચનાર ગુગળ-મંજીરટાદિકવાય	...	...	૧૪
ગાંડપણુ—ઉંમાદ ગજોશરી-પ્લાહી સરખત...	...	...	૧૫
ગુલ્મરોગ—કાંકાયનગુટીકા	...	...	૧૬
રક્તગુલ્મ—કાંકાયનગુટીકા	...	...	૧૬
તાવ—સુદર્શનચુર્ણ-ત્રીભુવનકીર્તિરસ	...	...	૧૭
ચોથાઓ તાવ—અભયાદિકવાય જ્વરાંકુશ	...	...	૧૭
વિષમજ્વર—મહાસુદર્શનચુર્ણ-સશમની	...	...	૧૮
છતીની બળતરા—આવિપત્તિકર ટીકડી	...	...	૧૮
જીર્ણજ્વર—મહાસુદર્શન સશમની	...	...	૧૮
ટાંબકેડતાવ—મહાસુદર્શન-વસંતમાલતી	...	...	૧૯
જલોદર-જલોદરાંરીરસ	...	...	૧૯
આડા-વૃદ્ધગગાધર ચુર્ણ	...	...	૨૦
જીનાં આડા-કુટખવલેહ, પંચામૃતપર્પટી	...	...	૨૦
ત્રિદોષ સંનિપાત—પંચવક્રરસ	...	...	૨૦
થુલીયો-ત્રિદોષ ચુર્ણ	...	...	૨૦
દમ-શ્વાસકુશારરસ-તામ્રભસ્મ	...	...	૨૧
નજલો-મહારાસ્નાદિકવાય	...	...	૨૧
નખળાઇ-વિષતિ-દુકવટી	...	...	૨૧
ધાતુની નખળાઇ—અગ્નિતુંડીવટી	...	...	૨૨
પથરી—ચંદ્રપ્રભાવટી-ત્રિવિક્રમરસ	...	...	૨૨

પલિતરોગ—અગસ્ત્યહરીતકીઅવલેહ	...	...	૨૩
મ્ર. ૩. પ્રમેહ—ચંદ્રપ્રભાગુટીકા	...	...	૨૩
પ્રદરરોગ—સુંદરીસાથી, પ્રદરારિ લોહ	...	...	૨૪
આતંવરોગ—સુંદરીસાથી	...	...	૨૪
પક્ષાધાત—મહારાસ્નાદિ, યોગરાજ ગુગળ	...	...	૨૫
પરસંવો અવો—દ્રાક્ષાસવ	...	...	૨૫
પાંકુરોગ—લોહભસ્મ—કુમાર્યાસવ	...	...	૨૬
પ્લીહોદર—પરોગ—કુમાર્યાસવ—લોહભસ્મ	...	...	૨૬
અળતરા—સપ્તામૃતલોહ	...	...	૨૬
બદ્ધ—દશાંગલેપ	...	...	૨૭
ભગંદર—ભગદરારિરસ	...	...	૨૭
મંદાગ્નિ—દ્રાક્ષાસવ, શિવાક્ષાર પાચન	...	...	૨૮
મધુપ્રમેહ—ચંદ્રપ્રભા—વસંતકુમુમાકર	...	...	૨૮
મરડો—કુટઅવલેહ, જાતિફલાદિ ચુર્ણ	...	...	૨૮
મેદરોગ—લોહભસ્મ, આરોઘ્યવર્ધની	...	...	૨૯
મૂત્રકચ્છ—ચંદ્રપ્રભા	...	...	૧૬૯
પેશાબેલોહીજવું—ચંદ્રપ્રભા	...	...	૧૬૯
બહુમૂત્રતા—અંગભસ્મ	...	...	૧૬૯
પેશાબે ધાતુ જવી—અંગભસ્મ—અન	...	...	૧૭૦
મેતીયો—નેત્રપુલપીલ્લ	...	...	૧૭૦
માથુ ચઢવું—માથાની ટીકડી	...	...	૧૭૦
રકતપિત્ત—કિશોર ગુમળ	...	...	૧૭૦
રતવા—ગંધક રસાયન	...	...	૧૭૧
વંધ્યારોગ—વંધ્યાપીલ્લ	...	...	૧૭૧

રસાયન દવા-જીવન	...	... ૧૭૨
વાજીકર દવા-અષ્ઠકભરમ	...	... ૧૭૨
વધરાવળ-ચંદ્રપ્રભા	...	... ૧૭૨
વાતરકત-પત-ગલતકુસ્ટારીરસ	...	... ૧૭૩
ગલતકુસ્ટ-ગલતકુસ્ટારી	..	... ૧૭૪
વાત-વા-મહાયોગરાજ	...	... ૧૭૪
જાતવો-ચંદ્રપ્રભા	...	... ૧૭૫
ચરકા-ચંદ્રપ્રભા	...	... ૧૭૫
આખમાનવાત-મહારાસનાદિ	...	... ૧૭૫
આમવાત-અજમોદાદિ	...	... ૧૭૫
વાઈ-પ્રાણી, ધી	...	... ૧૭૬
વિસ્ફોટક-કીશોરગુગળ	...	... ૧૭૬
મણ-ગુમડાં-કાંચનાર ગુગળ	...	... ૧૭૭
સંત્રાહણી-પંચામ્ર ૧ પર્વટી	...	... ૧૭૭
મુતિકારોગ-દેવદાવાદિ કવાથ	...	... ૧૭૮
શીળસ-ઈચ્છાભેદી રસ	...	... ૧૭૮
શળ-અગ્નિકુમારરસ	...	... ૧૭૮
સોળ-પુનર્નવાદી કવાથ	...	... ૧૭૯
હેડકી-હિંગવાદિ ચુચુ	...	... ૧૭૯
હૃદય રોગ-દ્રાક્ષાસવ	...	... ૧૮૦
હરસ-કુટળાલેહ	...	... ૧૮૦
હીરટીરીયા-કૃમિકુડારરસ	...	... ૧૮૧
આંચકી-લક્ષ્મીનારાયણ રસ	...	... ૧૮૧
ક્ષય-અષ્ઠકભરમ	...	... ૧૮૧



( ૧૦ )

પ્ર. ૧૯, પરચુરણ રોગો ખસ-ખસતો મલમ	...	૧૮૨
ખરજ-ખમતો મલમ	...	૧૮૨
ખરજુ-ખરજવાતો મલમ	...	૧ ૨
કાતના રોગ-ખાળમિદ્વાદિ તેલ	...	૧૮૨
કાતના રોગ-ધરીમેદાદિ તેલ	...	૧૮૨
નાસુર-જાત્યાદિધી	...	૧૮૩
પીનસ-પ્રવાલભરમ	...	૧૮૩
ખાળકાના રોગ-શૂઘ્યાદિ ચુર્ણ	...	૧૮૩
મો આવવું--ધરીમેદાદિ તેલ	...	૧૮૩
મેળ-ઢાક્ષાદિ ટીકડી	...	૧૮૩
અંખજાનુ તેલ	...	૧૮૪
આત્મો તેલ --	...	૧૮૪



દવ કાર્મરીની પેટંટ દવાઓ--	...	૧૮૫
પ્રા. ૪ ભરમના ગુણુ		
અધક ભરમના ગુણુ	...	૩૦
કલાઇ ભરમના ગુણુ	...	૩૨
કોડીના ભરમના ગુણુ	...	૩૩
તાંબાની ભરમના ગુણુ	...	૩૩
પારાની ભરમના ગુણુ	...	૩૪
લોહ ભરમના ગુણુ	...	૩૫
પરવાળાંની ભરમના ગુણુ	...	૩૬
મોતીન ભરમના ગુણુ	...	૩૭
રૂપાની ભરમના ગુણુ	...	૩૭

મંદુર ભરમના ગુણ	...	...	૩૮
શંખ ભરમના ગુણ	...	...	૩૮
શીયાની ભરમના ગુણ	...	...	૩૯
સુવર્ણ માક્ષીક ભરમના ગુણ	...	...	૩૯
સાનાની ભરમના ગુણ	...	...	૩૯
હરતાલ ભરમના ગુણ	...	...	૪૦
સાળરસીંગ ભરમના ગુણ	...	...	૪૧

પ્રા. ૫, રસાદિ ઔષધો

રસો	કયા રોગ મટે છે.	તોલાની કીંમત	પાન.
અગ્નિતુંડીવટી-ધાતુની નખગાઈ		૦-૮-૦	૪૪
અગ્નિકુમાર રસ-અજીર્ણ		૦-૧૮-૦	૪૫
અગ્નિરસ—ઉદરસ મટે		૦-૮-૦	૪૫
અગ્નિ સુતરાજ-અલ્પી		૧-૦-૦	૪૫
અજીર્ણ કટક રસ-કાલરા, અજીર્ણ		૦-૧૦-૦	૪૬
અંજન રસ—સન્નિપાત		૧-૦-૦	૪૬
અશ્વચોળી-જીલામ સર્વરોગ		૦-૮-૦	૪૭
અર્શકુહાર રસ—દરસ મટે		૨-૦-૦	૪૭
અમ્લ કલાનીધિરસ—તાવ મટે		૦-૧૨-૦	૪૮
આરોગ્યવર્ધની રસ—સોગ, મેઢ		૨-૦-૦	૪૮
આનંદ ભૈરવરસ—ઝાડા		૦-૧૦-૦	૪૪
આનંદ ભૈરવરસ—અજીર્ણ		૦-૧૦-૦	૪૯
પ્રચ્છાભેદી રસ-જીલામ થાય		૦-૧૦-૦	૪૯
ઉન્મત્તરસ—સન્નિપાત		૨-૦-૦	૫૦
ઉન્માદ ગળકેસરીરસ—ઝાડપણ		૧-૮-૦	૫૦

કર્પુરરસ—આમાતિસાર	૧—૦—૦	૫૦
કનક સુંદરરસ—સંગ્રહણી	૦—૧—૦	૫૦
કૃમિકુઠારરસ—કૃમિ, કાલેરા	૧—૧૨—૦	૫૧
કેસરાદિરસ—ગરમી માટે	૨—૦—૦	૫૧
કુસ્ટકુઠારરસ—કાઠ મટે	૫—૦—૦	૫૨
કૃષ્ણાદરસ—કાલેરા	૨—૦—૦	૫૨
કાસહર રસ—ખાંસી	૧૫—૦—૦	૫૨
ગદમુરારીરસ—તાવ	૧—૬—૦	૫૩
ગાંધકેરસાયન—ખસ	૦—૮—૦	૫૩
ગૃહણી ગજકેસરી રસ—સંગ્રહણી	૩—૦—૦	૫૪
ગૃહણીવજ્ર કપાટરસ—સંગ્રહણી	૫—૦—૦	૫૪
ગૃહણીકપાટ રસ—મહણી	૧—૦—૦	૫૪
ગજતકુસ્ટારિસ—કાઠ, પત	૧૦—૦—૦	૫૫
ગુદમકાલાનલરસ—ગોળા	૩—૦—૦	૫૫
ગર્ભપાળરસ—ગર્ભણીના રોગ	૨—૮—૦	૫૬
ચંદ્રોદયરસ—પુરુષત્વ વધે	૬૦—૦—૦	૫૭
ચંદ્રકળારસ—રક્તપિત્ત	૨—૦—૦	૫૭
જવરાંકુશ્વરસ—તાવ માટે	૦—૧૦—૦	૫૮
જવરારી રસ—તાવ	૨—૦—૦	૫૭
જવરધની ગુટિકા—તાવ મટે	૧—૦—૦	૫૯
જલોદરારી રસ—જઝંદર	૫—૦—૦	૫૬
જાતિહલાદિવટી—સંગ્રહણી	૧—૦—૦	૫૯
ત્રિવિક્રમરસ—રક્તાતિસાર	૧—૦—૦	૬૦
ત્રિવિક્રમરસ—પથરી મટે	૨—૦—૦	૬૦

ત્રિનેત્રાખંડ-ચાળ મટે		૬૦
નારાયણ જ્વરાંકુશ-તાવ મટે	૦-૧૦-૦	૬૧
ત્રિભુવન કીર્તિરસ-તાવ મટે	૦-૧૦-૦	૬૧
ત્રિપુર ભૈરવરસ-તાવ મટે	૨-૦-૦	૬૨
દ્વિનેશ ભૈરવરસ-માતસાર મટે		૬૨
નિત્યાનંદરસ-શ્રીપદ	૪-૦-૦	૬૨
નારાયરસ-જીલામ થાય	૦-૧૦-૦	૬૨
પંચવક્રરમ-સન્નિપાત	૧-૦-૦	૬૩
પંચામ્રત પપટી-સંગ્રહણી	૮-૦-૦	૬૩
પ્રદારી લોહ-પ્રદર મટે	૨-૦-૦	૬૪
પ્રદારી રસ-પ્રદર મટે	૨-૦-૦	૬૪
ભરમેસ્વરરસ-સન્નિપાત, મટે છે.	.	૬૪
મન્યાનુભવરસ-કંઠ રોગ મટે છે.		૬૫
મેહબદ્ધ રસ-પ્રમેહ મટે	૩-૦-૦	૬૫
મહાવન્હી રસ-ઉદરરોગ મટે છે.		૬૫
મદન કામદેવરસ-ધાતુવધે		૬૬
મદન કામેશ્વરરસ-પુરુષત્વ વધે		૬૬
મહાતાલેશ્વરરસ-કુષ્ટરોગ મટે		૬૭
માલીની વસત-અશક્તિ મટે	૨-૦-૦	૫૭
મહાજ્વરાંકુશ રસ-તાવ મટે	૦-૧૦-૦	૬૮
અત્યુજય રસ-તાવ મટે	૦-૧૦-૦	૬૯
મહાઅત્યુજયરસ-અરોગ, તાવ	૦-૧૦-૦	૬૯
મહાઅત્યુજય લોહ-તાવ; અરોગ	૩-૧૨ ૦	૭૦
મહારાજવટી-સન્નિપાત જ્વર,	૨-૦-૦	૭૦

માણીકચરસ-વાતરકત	૫-૦-૦	૭૧
મેઢમુઢગરસ-પ્રમેહ	૧-૪-૦	૭૨
રત્નગીરીરસ-તાપ મટે	૧૮-૮-૦	૭૨
રસેન્દ્રાદી-ખાંસી મટે		૭૩
રસપાંદી-સગ્રહણી	૫-૦-૦	૭૩
રસાસીદુર-વાતુપુષ્ટ થાય	૧૫-૦-૦	૭૩
રોગ-રસ-સંતીપાત મટે છે		૭૪
રામનાથરસ-સગ્રહણી	૨-૦-૦	૭૫
રાજગાદરસ-ક્ષય મટે	૧૦-૦-૦	૭૫
લેહરસ-દમ, વાતરકત મટે		૭૬
લક્ષ્મીનારાયણરસ-આંચડી મટે	૨-૮-૦	૭૭
લક્ષ્મીવત્સ ધાતુપુષ્ટ થાય	૧૦-૦-૦	૭૭
લઘુભાઈ ચુર્ણ-અતિસાર મટે		૭૮
લઘુલોકનાથ રસ-ક્ષય મટે	૨-૦-૦	૭૭
લઘુ ભગાંકરસ-ક્ષય મટે	૧૦-૦-૦	૭૮
લઘુ મુચીકામરણરસ-સંતીપાત	૨૫-૦-૦	૭૮
લઘુકબાદરસ-કાલેરા	૦-૧૦-૦	૭૯
વજ્ર કપાદરસ-સગ્રહણી મટે છે.		૮૦
વસંત કુસુમાકરસ-મધુ પ્રમેહ	૨૫-૮-૦	૮૦
વક્રવાનસ રસ-ગુદમ મટે	૦-૮-૦	૮૧
વાતાદિરસ વા મટે	૦-૮-૦	૮૧
વાતાદીરસ (૨) હિસ્તીરીયા મટે	૫-૦-૦	૮૨
વિષાધરસ ગુદમ મટે	૩-૦-૦	૮૨
વાતગજાંકુશ રસ વાતબ્યાધિ	૧-૦-૦	૮૨

वातनाशारम भर्वा वात रोग	१०-०-०	८२
वीरभद्ररम सनिपात	५-०-०	८३
शीतारीरम-टाढीयो ताव	१-०-०	८३
रम्यमाग्नरम क्षय, काम	५-०-०	८४
सर्वेश्वररम कुस्ट भटे	१५-०-०	८४
श्यामकुमाररस-हम भटे	०-१०-०	८४
सूर्यावतरम-हम भटे	५-०-०	८५
रम्यक्षीरीरम-सुप्तीकुस्ट	२-०-०	८५
स्वदन वनराकुश-ताव	०-५०-०	८५
स्वच्छदमेरु रस-वा भटे	२-०-०	८६
सुख्य भावीनी वसत-क्षय	१६-०-०	८६
सप्तमित्र लोड-आंभना रोग	१-०-०	८७
सन्नातन भैरव रस-मंतीपात	५-०-०	८८
सन्नीपात भैरव-संतीपात	२-०-०	८८
समीर जगरस-महापायु	२-८-०	८८
श्यामयीतामखुी रस-हम, क्षय	८-०-०	८८
सर्वांग सुंदर रस-वातरोग	११-०-०	८८
सुवर्ण पर्पटी रम-क्षय	२५-०-०	८०
सुत शेषर रस-डेउडी	५-०-०	८०
श प्यटी-रुग	०-८-०	८०
छेद्याखुर्वन्स-हार्टीसीज	२-०-०	८१
हंस पोटावी रस-संग्रहणी	१-०-०	८१
हेमगर्भ पोटावीरस-क्षय	१५-००	८२

પ્ર ૬. ક્ષારો		૯૩
અપામાર્ગક્ષાર—કંક, ગુદમ	૧-૦-૦	૯૩
નારીકેળક્ષાર-શળ	૧-૦-૦	૯૩
ચવક્ષાર-કંક	૦-૮-૦	૯૩
વમ્બક્ષાર—ઉદર રોગ	૦-૮-૦	૯૪
પ્ર. ૭. મુરખ્ખો,	રતલની કીંમત	
આંખળાનો મુરખ્ખો રતલના	૨-૦-૦	૯૪
કાળાનો મુરખ્ખો	...	૯૪
કેરીનો મુરખ્ખો	...	૯૫
ખીલીનો મુરખ્ખો	૨-૮-૦	૯૫
ખીજેરાનો મુરખ્ખો	...	૯૬
હરડેનો મુરખ્ખો	૨-૮-૦	૯૬
પ્રકરણ ૮ અવલેહ		
અભયામલકી અવલેહ-નળળાષ	૩-૦-૦	૯૭
અગત્ય હરીતકી અવલેહ-દમ	૩-૦-૦	૯૮
આર્દ્રકાવલેહ-ખાંસી	૩-૦-૦	૯૯
આર્દ્રકુટળવલેહ-અતીસાર	૨-૮-૦	૯૯
આદુતું ચાટણુ-મદાગિન	૨-૮-૦	૧૦૦
કાસકંઠનાવલેહ-ખાંસી	૨-૮-૦	૧૦૦
કુરમાંડાવલેહ-રક્તપીત	૨-૮-૦	૧૦૦
કુટળવલેહ-હરસ-ઝાડા	૨-૮-૦	૧૦૧
કંટકાર્યાવલેહ-હેડકી	૨-૮-૦	૧૦૧
ગોક્ષુરાદી અવલેહ-પ્રમેહ	૨-૮-૦	૧૦૧
અયવન પ્રાશાવલેહ-પુષ્ટી મળે	૨-૮-૦	૧૦૦

રતલતી કીં.

દ્રાક્ષાવલેહ-અમ્લપીત	૨-૮-૦	૧૦૩
ખીબીતકાવલેહ-ખાંસી	૨-૮-૦	૧૦૩
વાસાવલેહ-દમ	૨-૮-૦	૧૦૩
સુન્ધાવલેહ-અરશ	૨-૮-૦	૧૦૪
હરીતકયાવલેહ-ખાંસી	૨-૮-૦	૧૦૪
પ્રકરણ ૯ આસવો.		
અહિરેનાસવ-કાલેરા		૧૮૫
હિશીરાસવ લોહીવકાર	૩-૦-૦	૧૦૫
કનકાસવ-દમ		૧૦૬
કર્પુરાસવ-કાલેરા	૪-૦-૦	૧૦૬
કુમારીઆસવ-ઉદરરોગ	૨-૦-૦	૧૦૬
ચવિકાસવ-પેટની ગાંઠ	૨-૦-૦	૧૦૭
દ્રાક્ષાસવ-ભૂખ ઉતરે	૨-૦-૦	૧૦૭
ધાત્રાસવ-કમળો	૨-૦-૦	૧૦૮
પત્રાંગાસવ-પ્રદર	૨-૦-૦	૧૦૮
પીપ્પલાસવ-ક્ષય	૨-૦-૦	૧૦૯
પુનર્નવાસવ-સોજા	૨-૦-૦	૧૦૯
લોહાસવ-અગેળ	૨-૮-૦	૧૦૯
વાસાસવ-ઉદરસ	૨-૦-૦	૧૧૦
સારવાદાસવ-ઉપદંશ	૩-૦-૦	૧૧૦
પ્રા. ૧૦ અરીસ્ટ		
અમૃતારિસ્ટ-તાવ	૩-૦-૦	૧૧૧
અશોકારિસ્ટ-પ્રદર	૨-૦-૦	૧૧૧
અભયારિસ્ટ-હરસ	૨-૦-૦	૧૧૨
અશ્વગધારિસ્ટ-ઉન્માદ	૨-૦-૦	૧૧૩
એલાદારિસ્ટ-અળીયા	૨-૦-૦	૧૧૩



કુટળારિસ્ટ-સંપ્રહણી	૨-૦-૦	૧૧૩
ખદિરાંરિસ્ટ-કુસ્ટ	૨-૦-૦	૧૧૪
દશમૂલારિસ્ટ-ધાતુક્ષય	૨-૦-૦	૧૧૫
દ્રાક્ષારિસ્ટ-ભૂખ ઉદ્ઘાટે	૨-૦-૦	૧૧૫
દેવદાર્વારિસ્ટ-પ્રમેહ	૨-૦-૦	૧૧૬
બ્રુજારિસ્ટ-ક્ષય	૨-૦-૦	૧૧૭
રોહિતકારિસ્ટ-હરસ	૨-૦-૦	૧૧૭
વિડંગરિસ્ટ-વિદ્રધી	૨-૦-૦	૧૧૮

## પ્રા. ૧૧ ગુગળ

કીશોર ગુગળ-ગરમી મટે	૩-૦-૦	૧૧૯
કાંચનાર ગુગળ-કદમાળ	૩-૦-૦	૧૨૦
ગોક્ષુર્ગાદિ ગુગળ-પ્રમેહ	૩-૦-૦	૧૨૧
ત્રિકૂલા ગુગળ-હરસ	૩-૦-૦	૧૨૧
લઘુયોગરાજ ગુગળ-વા	૩-૦-૬	૧૨૧
મહાયોગરાજ ગુગળ-પક્ષાધાત	૩-૦-૦	૧૨૨
લોહ ગુગળ-પાંકુ	૦-૧૨-૦	૧૨૩
સિંહનાદ ગુગળ-હરસ	૦-૧૨-૦	૧૨૩

## પ્રા. ૧૨ ગોળીઓ

અશ્વગધાદિગુટી-નળગાષ	૦-૧૦-૦	૧૨૪
અજમોદાદિ ગુટી-વાયુ મટે	૧-૦-૦	૧૨૪
અભયાદિમોદક-જીલામ	૦-૬-૦	૧૨૫
અમરસુંદરવટી-અપરમાર	૧-૦-૦	૧૨૫
અવિત્તિકર ટીકડી-અમ્લપીત	૧-૦-૬	૧૨૬
અમ્લપીતવટી-પચરકાં	૧-૦-૦	૧૨૬
અસ્તાંગબ્રવણુ-મદાત્પય	૧-૦-૦	૧૨૬

આયુષ્યવર્ધની-હરસ	૧—૦—૦	૧૨૭
આકરકરભાદિ-નખળાષ્ટ	૧—૦—૦	૧૨૮
એલાદિ ગુટી-હેડકી	૧—૦—૦	૧૨૮
કાંકાયન ગુટી-માળા	૦—૮—૦	૧૨૮
ખાદરાદિવટી મેં આવતું	૦—૮—૦	૧૩૦
મંધકવટી-કાલેરા	૧—૪—૦	૧૩૬
ચંદ્રનભાવટી-પ્રમેહ	૧—૪—૦	૧૩૦
ચીરેટાટ્રેન્ડેટસ તાવ	૧—૦—૦	૧૩૧
ત્રિક્ષ્ણ ટીકડી-કમળયત	૦—૧૦—૦	૧૩૨
દ્રાક્ષાદિવટી વાયુ	૧—૪—૦	૧૩૨
બાળગોળા—માળરોગ	૦—૮—૦	૧૩૨
બાહુશાલગુડ—અર્શ	૧—૦—૦	૧૩૩
મંકુરવટી પાંકુરોગ	૨—૦—૦	૧૩૪
મરિચ્યાદિવટી ઉદરસ	૨—૦—૦	૧૩૪
માયાના દુખાવાની ટીકડી	૦—૧૨—૦	૧૩૪
લવંગાદિ ટીકડી—કફ	૦—૬—૦	૧૩૪
લવણ ભાસ્કરવટી-આક્રે	૦—૬—૦	૧૩૪
વિષતિદુકવટી-ધાતુની નખળાષ્ટ	૧—૦—૦	૧૩૫
સંશ્લમની નં. ૧ નખળાષ્ટ	૧—૦—૦	૧૩૫
સંશ્લમની નં. ૨ પાંકુરોગ	૦—૧૨—૦	
બૃહત્સુરણવટી-હરસ	૦—૫—૦	૧૩૬
સંજીવની વટી—ઝાડા	૦—૮—૦	૧૨૬
પ્રા. ૧૩ ચુર્ણ		
અશ્વગંધાદિ ચુર્ણ—શક્તિ વધે	૦—૮—૦	૧૩૭

અન્નમોદાદિ ચુર્ણ વા મટે	૦—૮—૦	૧૩૭
વૃદ્ધ ગગાધર ચુર્ણ ઝાડા મટે	૦—૮—૦	૧૩૮
ચોસઠ પ્હોરી પીપર બરોળ	૦—૬—૦	૧૩૮
જ્વલિદ્વાદિ ચુર્ણ ત્રહણી	૧—૪—૦	૧૩૯
ત્રિકૂલા ચુર્ણ કમળયત	૦—૬—૦	૧૩૯
તાલિસાદિ ચુર્ણ કાસ, તાવ	૧—૪—૦	૧૪૯
નારસિંહ ચુર્ણ ધાતુની નખળાઈ	૦—૮—૦	૧૩૦
પંચસમ ચુર્ણ—શળ-વા	૦—૯—૦	૧૪૦
પુખ્યાતુગ ચુર્ણ પ્રંદર	૦—૧૨—૦	૧૪૦
લવણ ભારકર ચુર્ણ ગુદમ	૦—૮—૦	૧૪૧
મૂશલ્યાદિ ચુર્ણ ધાતુની નખળાઈ	૧—૮—૦	૧૪૧
રસાયન ચુર્ણ—ધાતુશ્રાવ	૦—૭—૦	૧૪૨
લવંગાદિ ચુર્ણ હિઝ	૦—૧૪—૦	૧૪૨
શતવર્યાદિ ચુર્ણ ધાતુની નખળાઈ	૦—૮—૦	૧૪૨
શિવાથી પાચન ચુર્ણ કમળયત	૦—૮—૦	૧૪૩
સૂગ્યાદિ ચુર્ણ ખાંસી	૨—૦—૦	૧૪૩
શિવાચુર્ણ કમળયત	૦—૧૨—૦	૧૪૩
સમામ્રત લોહ માથુ દુઃખવું	૧—૦—૦	૧૪૩
સારસ્વત ચુર્ણ—મગજની નખળાઈ	૦—૮—૦	૧૪૪
સીતોપલાદિ ચુર્ણ—દમ, ઉદરસ	૦—૧૪—૦	૧૪૪
મહાસુદર્શન ચુર્ણ—તાવ	૦—૮—૦	૧૪૫
સ્વાદિસ્ત વિરેચન ચુર્ણ—કમળયત	૦—૮—૦	૧૪૫
સ્વાદિસ્ત ચુર્ણ ભૂખ ઉઘટે	૧—૦—૦	૧૪૬
હિંગ્વાદિ ચુર્ણ—ગેળા	૦—૮—૦	૧૪૬

હિંગાસ્ટક ટેબ્લેટસ-મંદાગ્નિ	૧—૦—૦	૧૪૬
પ્રા. ૧૪ કવાથ		
અમ્રતાદિ કવાથ-વાતરકત	૦—૧૨—૦	૧૪૮
અભયાદિ કવાથ-ત્રિદોષ-તાવ	૦—૧૨—૦	૧૪૮
ત્રિવ્રતાદિ કવાથ-પ્રમેહ	૧—૦—૦	૧૪૯
દશમળ કવાથ-સુવારોગ	૦—૧૪—૦	૧૪૯
દાબીદિ કવાથિ-પ્રદર	૦—૧૨—૦	૧૫૦
દેવદર્બાદિ કવ થ-સુવારોગ	૦—૧૪—૦	૧૫૦
પથ્યાદિ કવાથ-માથું દુઃખવું	૦—૧૨—૦	૧૫૦
પુનનવાદિ કવાથ-સોળ	૧—૦—૦	૧૫૧
ભુદ્રુમજીસ્ટાદિ કવ થ-ગરમી	૧—૦—૦	૧૫૨
મહારાસનાદિ કવાથ-વા	૧— —૦	૧૫૩
વાસાદિ કવાથ-દમ	૧—૦—૦	૧૫૩
પ્રા. ૧૫ પુત		
અમ્રતાધન-ચામરીના રોગ	૧—૮—૦	૧૫૫
કામદેવધન-ચક્રીન	૨—૦—૦	૧૫૬
કાસિમાદિધન-કુસ્ટ રોગ	૨—૦—૦	૧૪૬
ગૌર્ધાધન-રતવા	૨—૦—૦	૧૫૬
ચાંગેરી ધન-કફ	૨—૦—૦	૧૫૭
જાત્યાદિ ધન-ત્રણો	૨—૮—૦	૧૫૭
ત્રિકલ ધન-આંખના રોગ	૧—૮—૦	૧૫૮
ફળધન-વધ્યા રોગ	૧—૪—૦	૧૫૮
ફળધન (૨)-વધ્યા રોગ	૧—૪—૦	૧૫૮
લઘુફળધન-વધ્યારોગ	૧—૪—૦	૧૫૯
પાન ય કલ્યાણુધન-અપરમાર	૧—૮—૦	૧૫૯
આહા ધન-ઉન્માદ	૧—૮—૦	૧૬૦
અન્નુધન-નદામ	૧—૮—૦	૧૬૦
મસુરધન-અનિસાર	૧—૮—૦	૧૬૦

## પ્રા. ૧૬ તેલો.

છર મેદાદિ તેલ-દાંતના રોગ	૧-૪-૦	૧૬૧
કાસ સાદિ તેલ-હરસ	૧-૦-૦	૧૬૧
નારાયણ તેલ-વા	૧-૪-૦	૧ ૨
ચંદનાદિ તેલ-ચરકા	૨-૪-૦	૧૧૩
જાત્યાદિ તેલ-ધારાં	૧-૦-૦	૧૬૩
લક્ષ્મી તેલ-તાવ	૧-૪-૦	૧૬૪
આળાખલ્વાદિ તેલ-માનનારોગ	૧-૦-૦	૧૬૪
અંગગજ તેલ-ધાળવાળ	૧-૦-૦	૧૬૪
વપમર્ભ તેલ-વા	૧-૪-૦	૬૫
શતવર્યાદિ તેલ-શુભ	૧-૪-૦	૧૬૬

## પ્રા ૧૭ લેપ.

દશાંગ લેપ-સેજા, રુમડાં	૦-૮-૦	૧૬૬
દોષદ્ર લેપ-સેજા મટે	૦-૮-૦	૧૬૭
ખિરાલક લેપ-ત્રેરોગ	૦-૮-૦	૧૬૭

## પ્રા. ૧૮ મલમ

પાદદારી મલમ-પગના ચીરા	૦-૧૦-૦	૧૬૮
પાદદારી મલમ-ઉંદરી, ખસ	૦-૧૦-૦	૧૬૮

## પ્રા. ૧૯ અંજન.

અંદ્રોદયાવર્તી-આંખના રોગ	૧-૦-૦	૧૬૮
સોવીરાંજન-આંખના રોગ	૦-૧૦-૦	૧૬૮

## પ્રા. ૨૦ કેટલાક રોગો અને તેના ઉપાય.

મૂત્ર કચ્છ	૧૬૯
ચેશામે લોહી જવું	૧૬૯
અહુ મુત્તલ	૧૬૯
ચેશામે ધાત જવી	૧૭૦

## દવે ફામસીની શાસ્ત્રીય દવાઓ

આંખળાનું તેલ—આ આંખળાનું તેલ સુવાસીક વાળના મુળને મજબુત કરી વાળ વધારેછે. મગજે હંડક આપેછે તલના તલમાં દેશી વસાણાને આંખળાં મેળવી બનાવ્યું છે. રતલની કી ૩. ૧૧

દિલરંજન હેર ઓદલ—આ તેલ અત્તર જેટલું સુવાસીક વાળ વધારનાર અને હંડક આપનાર છે. બા. ૧ ની કી ૩. ૧

### ક્ષયહર પીલ્સ

આજકાલ ઘણા માણસોને દરના રોગો લાગુ પડ્યા પછી જો તરત જ દવા ચાલુ કરવામાં આવતી નથી, \*તો પાછળથી અરાધ્ય કષ્ટ જતાં દંદી મરણને શરણ થાય છે. માટે આ દરેક લાગુ પડતાં જ અમારી દવાનો ઉપયોગ કરવા લલામણુ છે. તેનાથી ક્ષય મટે છે. સ્કી ઉદરસ ને જીર્ણ તાવ મટે છે અને કંકડીને જીવ લાગે છે, શરીર ગળવું બધ પડે છે. અને શક્તિ આવે છે. ઘણા દંદીઓ આ દવાથી બચી ગયા છે. તેની ૧ ડબ્બીની કી ૩. ૩ અનુપાતને. ડબ્બો ૩. ૨

### રાજવંશી યાદુતી

ધાતુગત તમામ રોગો મટાડી ખર્ચ પુરપાતન અને શક્તિ આપી ધાતુનો વધારો કરી, નસોની શીથલતા મટાડી સનેજ કરવામાં આ દવા સર્વોત્તમ છે. નપુશકપણને પ્રાપ્ત મનુષ્યોને આશિર્વાદ સમાન છે. ઘણાએ અજમાયશ કરી છે. ડબ્બી એકની કી ૩. ૫

### નપુપકત્વારી લેપ.

આ લેપ લગાવવાથી નસો સ્તેજ થાય છે અને ધાતુની નય-  
ળાઇ મટી ખરી જીવાની પ્રાપ્ત થાય છે. કી' ૩મી એકતી ૩. ૩)

### અરોળની ગોળીઓ.

આ દવાથી અરોળ, પાંડુરોગ, શરીર પીગુ પડી જન ધોળા પુણી  
જેવું થવું, કમળો કમળી; કલેજમાં થયેલો લોહીતો જમાવ, મંદાગ્નિ ને  
કલેજના બીજા રોગો તથા હાથ પગ ને પેટના સોજા મટે છે. કી. ૩.૧

### આત્રોય તેલ.

કાનમાં થતા તમામ દરદો, કાન પાકવો, સણકા નાંખવા ગણુ-  
ગણાટ થવો અને બહેરાપણું આ તેલનાં બમે દીવાં કાનમાં નાંખ-  
વાથી મટી જાય છે. કી' ૩. ૧)

### બાલામૃત.

બાળકોંગે તમામ રોગ મટાડી શરીર પુષ્ટ કરે છે રોજ બમે  
દીવાં દવા દીવસમાં બે વાર પાવી. ૩. વાા

### સોવેરીન.

આ દવામાં સુવર્ણ સાચાં મોતી, કરતુરી, અંબર ચંદ્રોચ, જેવી  
કીંમતી વસ્તુઓ પડે છે. આ દવાના ઉપયોગથી ગમે તેવા શક્તિહીન  
અને ધાતુહીન થયેલા માણસોને નવી જીવાની અને શક્તિ પ્રાપ્ત  
થઇ બળ અને ધાતુને પુષ્કળ વધારો થાય છે. વળી પેશાબ કે  
સ્વપ્ને જતી ધાતુ બધ થાય છે, શિથિલ થયેલી હૃદિઓ બળવાન  
અને સ્તેજ થાય છે પ્રમેહ મટે છે, હરસ, સંમહણી; ક્ષય; જીર્ણ-  
જ્વર ણુ મટે છે શરીર નિરોગી અને બળવાન થઇ દીર્ઘજીવન  
પ્રાપ્ત થાય છે કી'. ૩. ૧૫

### અફીણનાશક ગુટી.

અફીણીઓને આ દવા એક માસ ખાવાથી અફીણ છોડાવે છે.

ફરી દવા કે અરીણુ ખાવાની જરૂર રહેતી નથી; અરીણુમાં પૈસા બરબાદ કરી શરીરને નુકસાન કરવા ઇચ્છતા મનુષ્યોએ જરૂર આ દવા વાપરી અરીણુ છોડવા ભલામણ કરી, ડબ્બી ૧ ની કીં ૩. ૨

### જયગુટીકા

આ દવાથી જે સ્ત્રીઓને ઋતુભ્રાવ-અટકાવ ન આવતો હોય તેને અટકાવ આવે છે; અનિયમીત અટકાવ આવતો હોય; અને તે વખતે પેડામાં દુઃખ થતું હોય તેને મટાડી નિયમસર અટકાવ લાવે છે, અને પીડા મટાડે છે. કીં ૩. ૧ ત્રણની ૩. ૨-૧૦-૦

### દીસરંજન હેર ઓઇલ

આ તેલ અત્યંત ખુશખોદાર હોવાથી માથામાં નાંખવાથી તેની સુગંધ બે ત્રણ દિવસ સુધી જતી નથી, વાળ ચીકણા થતા નથી કીં ૩. ૧

### વંધ્યા પીલ્સ

વંધ્યા સ્ત્રીને-જે સ્ત્રીને પ્રજા થતી ન હોય, એકત્રાર પ્રજા થઈ પછી પ્રજા જતી ન હોય તેવી વંધ્યા સ્ત્રીને આ દવાનું સેવન કરવાથી ગર્ભાશય સુધરાઈ ગમ ધારણ થાય છે, અને પ્રજા થાય છે, તે દીર્ઘાયુ થાય છે, ડબ્બીની કીં. ૩ ૪ અનુપાનની કીં ૩. ૨

### નેત્રકુલહર પીલ્સ

આંખમાં પડેલું ઝૂલ; આંખ; જારી; પડળ; પરચાળા રનાંધળા-પાણું અને મોતીઓ પડ્યો હોય, તે તે વગર સદાશયે આ ગોળી મો આંખવાથી મટે છે. આંખના ક્રાંત પશુ રોગ, ખીત્ર પડવા; આંખ દુઃખથી; પાપણો ગળી જતી; ચિગેરે વાધિઓ દવાથી મટે છે. કીં. ૩. ૧

### હેરત્રો ઓઇલ

આ તેલ તક્ષના તેલમાં દેશી વનસ્પતીની દવાઓ નાંખી બનાવેલું છે; અત્યંત સુગંધીદાર હોવા છતાં તે લગાવવાથી વાળ ખરી પડતા નથી, વાળ કાળ થાય છે, વાળ ન ઉગતા હોય તે ઉગાડી લાંબા વધારી મુંચાળા નરમ ને કાળા ભર નેવા બનાવે છે કીં. ૩. ૧



## સર્વ વ્યાપીહર ગુટીકા

જુદા જુદા અનુપાનથી આ દવાનો ઉપયોગ કરવાથી અનેક દરદીનો સફલ મટે જ, શકિત ને બળ આપે જ તેનાથી તમામ પ્રતિ-રત્ના તાવ, જાડો; હરસ; સન્નિપાત ખાંસી; દમ; પાંકુ; કમળો; સ્તુક; ગોળો; કામાળ, ઉદશ, પ્રમેદ; કાઢ; રતરા; ધાતુત્તય સચિ-વા વગેરે અનેક દરદી મટે છે કી ૩. ૩

## આન્ડ્રોસ

દુઃખવા આવેલી આંખોને આ દવા એકજ દિવસમાં મટાડે છે કી. ૩. ૧

## જાડા ને મરડાની ગાળી

જાડા ને મરડા આ ગાળાઆથી મટે છે; ગમે તો પેાડી કે પડ; જાડે પડતું દશે કે પાતળા જાડ થતા દશે તો પણ આ દવા-થી મટે છે ૩. ૧૧

## સોરખ આંક વસાકા

અરડુશાનું સરખત-આ મગ્નત સ્પાઈસ્ટ અને ગુણકારી છે આ સરખત પીવાથી; ક્ષય, દમ; ઉધરમ, રકતિત ખાંસી, રસણી, નરાધ, વર્ણનવર, ખાત્રીથી મટે છે. ક્ષયને મટાડવામાં અર-ડુશાન આંખાં દેશી શરત્રોગે વખાણી છે તો આ દવાથી ઉધરસ, ગમે તેવા ઉધ-સ છાતીનો દુઃખાવ કક ક્રેકસાનાં વ્યાધિ મટે અમ નવાછ શી ? કી ૩. ૧૧ હોકટરો અને વેદો ધણુ વાપરે છે.

## સોરખ આંક અહી

આહીનું સરખત—ગાડપણ અને ઉન્માદને મટાડનાર ઉત્તમ આપદ મગની અન્યરતા, હંસટીરીઆ, વાઘ ફેકફં, ગાડાપણું મગનું નરકી જુલુ ચાદાસ્ત ધટી નવી, ઉધ ન આવવ વગેરે દરદીમાં આ સોરખ રામજાન કામ કરે છે કી ૩. ૧૧

## ઉદ-સ નીનરણ પીલસ

આ દવાથી ઉદ-સ એક જ દી-સમાં મટે છે તેથી ખાંસી

હિરસ કફ પડેના હોય, ઘણી દવા કરવાથી ન મટતું હોય તો જરૂર અમારી દવા વાપરી ખાત્રી કરો, કીં ૩ ૧]

ઘાતેલ—વાગવાથી કે પડી જવાથી ગમે તેવો ઘા પડ્યો હોય લોહી બધું ન થતું હોય અને આયત વેદના થતી હોય તો આ તેલનો પાટો બાંધવાથી લોહી બધું થઈ જતી હોય તેની આવી જાય છે. કીં. ૦-૮-૦

### અંગુર્મદચર

તાવને માટે અકસીર દવાજ. ગમે તેવું તાવ એકજ દીવસમાં અટકે છે. તેથી ટાટીઓ, એધીઓ કે એકાંતરીઓ તાવ અને જર્ણવર મટે છે શકિત આવે છે ખાટલી ૧ ની કીં ૦-૧૨-૦ જરૂર અમારી દવા વાપરી ખાત્રી કરો. કીં ૩ ૧)

### સાંધ્ય તેલ

આ તેલ બળીઆના ચાકા ઉપર લગાડવાથી ચાકાં જતાં રહે છે ને ચામડી સાફ થઈ સુદરના વધે છે ૩, ૨

### સાચા મોતીનો સુરમે નં ૨

આખનું તેજ વધારી આંખોના દરદો મટાડી આંખોમાં ઠંડક આપે છે તોલા ૧ ની કીં ૩ ૧-૦

### દીલપસંદ વોટર

આ સુગંધીદાર વોટર મુખપર લગાવવાથી મોં ઉપરના ખીજા કરોળીઆ વિગેરે અટકે છે. અને મુખની કાળાશ મટાડી ખુબ સુરત લાક્ષણ આપે છે કી ૩ ૦-૮-૦

### વાતહર પાંદસ

ગમે તેવા વા. સંધિવા પક્ષાઘાત લાથ પગનું રહી જવું; સાંધાનું જકડાઈ જવું, ફાટ ચુમ, શળો. મોકાવી કહેલો રહી જવી, વિગેરે અનેક પ્રકારના વાતા નાગો આ દવાથી મટી જાય છે. જેને

છ છ મહીના હીડાયા વગર ખાટમે પટી રહેવું પડેલું તેના દરદીઓને આશીર્વાદ સમાન છે. ડાબી ૧ ની કોં ૩ ૨. અનુપાનની કોં ૩. ૨ ચોપડવાની બા. ૩. ૧ ની મફત.

### સંઘ્રહણી પીલ્સ

સંઘ્રહણી અને ઝાડાના દરદીઓને માટે આ દવા રામબાણુ ઉપાય છે, ખાધું ન પચવું: વારંવાર ઝાડા થતા, શરીર સુકાઈ જવું; પાણી લાગવું, અને અનેક ઝાડા સખંધી દરદીને આ દવા મટાડે છે. તેનાથી અન્ન ખવાશે બૂખ લાગશે. પચીને દરન સાફ થશે, શરીરમાં લોહી ને શક્તિ વધશે ને ઝાડા મટશે. બામ અજમારી ખેવા બનામણુ છે કી. ૩. ૨) અનુપાનના ડાબી કી. ૩. ૨ મળી ૩. ૪)

શરીરનું લોહી સુધારી ગરમીને મટાડનાર

### અમૃતપન

શરીરે ગરમી નીકળવી, ખન, ફાંસા, ગુમડાં, ચાંદાં પડ્યાં, મે આવવું, લુખસ, શરીર કળુ પડી જવું, તપાસે વિગેરે ગરમીના તમામ રોગ મટાડી લોહીને સુધારી નવું જીવન આપે છે, ઉપરાંત વા, કફ; તાવ; પ્રમેહ, વા સાધા રહી જ એ દરદો મની જાય છે ને શક્તિ આવે છે, બા, એક ની કો ૩, ૨ ત્રણની ૩ ૫)

પ્લેગટીલર—આ દવાથી ઘણા પગના દરદીઓને ફાવદા થાય છે પ્લેગ થયો હોય તા તરત મટે ક, દવા પીવાને પ્લેગ થતા નથી કીંમત ૩ ૦-૮

માથાનો પાવડર—ચપટી સુંઘરાળી ગમે તેવું માથું ચઢ્યું હોય છે તો તે આદાશીથી ત્રાગે પણુ મટી જાય છે, કી. ૮ આના

સુખશાંતિ લેપ—ગમે તેવું ગડગુમડ ભરનીગળ થતું હોય ને રૂઝ ન આવતી હોય તા આ મલમથી તરતજ મટી જઈ રૂઝ આવે છે. કી ૮ આના

દવે કેમીકલ વર્કસ અને દવે આયુર્વેદિક ફાર્મસીના માલીક  
જેઠલાલ દેવશંકર દવે દ્વિત લોકપ્રિય પુસ્તકો

વૈદકનાં પુસ્તકો

શ્રીચરકસંહિતા-પ્રથમભાગ મૂળસહિત ગુજરાતી ભાષાંતર ૩૫,

ઘરને વૈદ્ય-દેશીવૈદકની ઉપયોગી માહિતી કી ૩. ૦-૧૨-૦

દેશી વૈદ્ય-વૈદકનો ઉપયોગી ગ્રંથ કી ૩. ૧-૮-૦

વૈદ અને વૈદક-ભાગ ૧ લો વરપતિજન્યઔષધો બનાવવાની  
રીત ૩. ૦૥૥

„ „ ભાગ ૨ જ્વે-રસો ભસ્મો વિગેરે ઉપયોગી  
દવાઓ ૩ ૦૥૥

„ „ ભાગ ૩ જ્વે-પાત્રિમાત્ર દવાઓ કી ૩ ૦૥૥

હુન્નર ઉદ્યોગ અને વેપાર સંબંધી

**ધનવાન** ચોથી આવૃત્તિ

આ પુસ્તકમાં ધન કેમ કમાવવું, પૈસા પેદા કરવાના અનેક  
ઉપાયો, વેપારમાં કેવી રીતે આગળ વધાય. અનેક વિલાયતી પેટન્ટ  
દવાઓના પ્રયોગો, ખીજ હજારો હુન્નરો ઘેર બની શકે તેવા પ્રયોગો  
ખેતીવાડીની પેદાશ વધે તેના પ્રયોગો, વગેરે ૧૩ ભાગમાં પૈસા પેદા  
કરી શકાય તેવા હજારો પ્રયોગોનો સંગ્રહ છે. જેની એક પછી એક  
ચાર' આવૃત્તિઓ લેવાઈ ગઈ છે. પાકુ પુકું ગ્લેબ કાગળ કી ૩, ૧૦

વ્યવસ્થાપક-ભાગ્યોદય-અમદાવાદ.

## સ્વધર્મનિષ્ઠ દૈવીજીવન

અને ધર્મસંસ્થાપક મહાપુરુષોનાં જીવનવૃત્તાંત.

આ પુસ્તકની અંદર સર્વ ધર્મસંસ્થાપકોનાં જીવન ચરીત્રો તે ધર્મનું રહસ્ય; ઇશ્વરાવતારો, શ્રીકૃષ્ણ, શ્રીરામ, શ્રી બુદ્ધદેવના જીવન ચરીત્ર, ધર્મસંસ્થાપક—શ્રીશંકરાચાર્ય, શ્રીરામાનુજાચાર્ય, શ્રીવિશ્વનાથાર્ય, શ્રીસહજાનંદ સ્વામી, જૈન મહાવીર સ્વામી, દયાનંદ સરસ્વતી, શ્રીરામકૃષ્ણ પરમહંસ, વિવેકાનંદ, રામતીથ, રામદાસ સ્વામી, મહામદ પેગંબર, જરથોસ્ત્ર વિગેરે ૧૫૦ ધર્મનિષ્ઠ મહાપુરુષોનાં જીવન ચરીત્રોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ છે કી. રૂ. ૬-૦

રોજદારી, રેવન્યુ અને દીવાની તમામ કાયદાઓનો સંગ્રહ  
દરેક ઘરમાં અવ્યાસ કરવા લાયક

## કાયદાનો શીક્ષક

આ પુસ્તકની અંદર પીનલકોડ, પ્રોસીજરકોડ, સીવિલ પ્રોસીજરકોડ, લેન્ડ રેવન્યુકોડ, મુદતનો કાયદો; હિંદુ લો, પુરાણના કાયદો રહેવંતો કાયદો વિગેરે લગભગ ૧૫૦ કાયદાઓનો સંગ્રહ છે હાઇકોર્ટ જડજો, સેશન્સ જડજો, કલેક્ટરો; મેજિસ્ટ્રેટો; મુનસફો, ખેરીસ્ટરોએ એક અરાજો આ પુસ્તક વખાણેલું છે. કાયદો દરેક માણસે જાણવો જોઈએ તો જુદાં જુદાં કાયદાનાં પુસ્તક ખરીદવા કરતાં આ પુસ્તક એકલુંજ પાસે રાખી બધાંનો કાયદો થશે. કી. રૂ. ૧૨

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

# ત્રિકાગદર્શક દર્પણ

આ પુસ્તક ચમત્કારીક ગુપ્તવિદ્યાખાને ભંડાર છે જેની બે આવૃત્તિઓ થોડાજ વખતમાં ખપી ગઈ છે જેમાં યોગીવદ્યા, વશીકરણ, મત્ર, તંત્ર, જાદુ, જંત્ર વિગેરે વિદ્યાઓ ઉપરાંત ત્રિકાગદર્શક દર્પણ બનાવવું, હીપ્નોટીઝમ અને મેસ્મેરીઝમ વિદ્યા શીખવી, પ્રેનનું આવાહન કરવાની વિદ્યા, કોકલાબ, કામશાબ, વશીકરણ વિદ્યા, ધન મેળવવાના માત્રિક અને તાંત્રિક ઉપાયો, ઘેર બની શકે તેવા ચમત્કારીક અને જાદુઈ પ્રયોગો, વિગેરે અનેક ગુપ્ત વિદ્યાઓનો ભંડાર છે. રૂ. ૫

જાત્રા જનારને તેમ મુસાફરી કરવા જનારે સાથે રાખવા લાયક

## હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રા.

આ પુસ્તકની અંદર આખા હિંદુસ્તાનમાં આવેલાં જાત્રાનાં ધામો, ત્યાં કયે રસ્તે થઈ જવાય, ત્યાં ઉતરવાનાં સ્થળ, તે પામમાં કયા કયા દેવની જાત્રા કરવાની છે તે; તે સ્થાનનું મહાત્મ્ય અને ઐતિહાસિક માહિતી વિગેરે તમામ હકીકત-કાશી, મથુરા, હરદ્વાર, બદ્રિનાથ; જમનાથજી; સેતમંધુ રામેશ્વર, દ્વારકાં વિગેરે લગભગ ૨૫૦ જાત્રાનાં મોટાં ધામો ને લાહોર; કરાંચી; હૈદરાબાદ; કલકત્તા; મુંબઈ; રંગુન મદ્રાસ વિગેરે જોવાલાયક ૮૫૦ સ્થાનોની સંપૂર્ણ માહિતી છે.

મુંબાઈ છલાકાના સરકારી કેળવણી ખાતાએ તેમજ વડોદરા સ્ટેટે આ પુસ્તક મંજૂર કરેલું છે અને યુજરાનના એકએક જિલ્લા વિદ્યાને વખાણેલું છે, દરેક મુસાફરી કરનારાએ અને જાત્રાજનનારાએ આ પુસ્તક પાસે રાખવાથી ભોમીવાની ગરજ સારે છે. કી., રૂ. ૭-૦ ચિત્રો અને નકશા સાથે છે. વ્યવસ્થાપક—ભાગ્યોદય-અપદાવાદ

**ભાગ્યોદય** આ માસીકમાં તત્ત્વ જ્ઞાનના ધાર્મિક વિષયો, ઉપનિષદો ખોધક વાર્તાઓ મહાન પુરુષોનાં જીવન ચરીત્રો અને વૈદિકના વિષયો આવે છે. વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨, દર વર્ષે ઉપયોગી ભેટ અપાય છે,

**હુન્નરવીજ્ઞાન**— આ માસીકમાં વેપાર, હુન્નર-ઉદ્યોગ ઘેર ખતી શકે તેવા હુન્નરના પ્રયોગો, ખેતીવાડીની ખીલવણી થાય તેવા પ્રયોગો, દેશ પરદેશનો વેપાર અને હુન્નરની ખીલવણી સંબંધી ઉપયોગી માહિતી આવે છે. લવાજમ રૂ. ૪

### ખીજાં પુસ્તકો

શ્રી શંકરાચાર્ય અને શંકર દિગ્વીજય	કી. રૂ.	૪-૦-૦
સરવૈ રેવન્યુ અને ફોજદારી કાયદાનું જૂથ.		૪-૦-૦
સુખી શુદ્ધસંસાર અને સુભદ્રાની કટુંખ કથા		૧-૦-૦
રાજર્ષિ (સર રવીન્દ્રનાથ ટાગોરકૃત નવલ કથા)		૧-૮-૦
વહુ ઠંકુરાણી                   "                   "		૧-૮-૦
શ્યાહણી રત્નમાળા" અને કુમુદિનીની આત્મકથા		૧-૦-૦
સુખી દંપતી અને જ્યા દેવીની આત્મકથા		૧-૦-૦
સ્વર્ગીય સુખ-સુખ પ્રાપ્ત કરાવનાર ઉત્તમ મંત્ર		૧-૦-૦
મહાત્મા ગાંધી અને હિંદના મહાન નરરત્નો		૧-૮-૦
જવનોદયદ્ર—ઉત્તમ રસીક નવલકથા		૧-૦-૦
તપસ્વી રાજકુમાર ઔતિહાસિક વાર્તા		૧-૮-૦
યરશીયન નાદટસ—અરેખીઅન નાદટસ જેવીજ વાતો		૧-૮-૦
ઐકાગ્રતા અને દિવ્યશક્તિ—આધ્યાત્મિક		૧-૦-૦
આત્મ જ્યોતિ કિંવા પ્રહ્લદર્શન—તત્ત્વજ્ઞાનસંબંધી		૧-૦-૦
મહાત્માજીની વાતો (લેખક મહાત્મા મોહનદાસ ગાંધી		૧-૦-૦
વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ		



# દેશીવૈદ્ય

પ્રકરણ ૧ છું.

શાસ્ત્રિય દેશી દવાઓ.

આ પુસ્તકમાં શાસ્ત્રિય દેશી દવાઓ—રમો, ગુગળ, ગુટીકા આસ-  
વા, અવલેહો, ચુર્ણો, કવાથો વિગેરે કયા રોગ ઉપર કેવી રીતે તે  
વાપરવું. તે આપેલું છે. આ પુસ્તકમાં આપેલી દવાઓ શાસ્ત્રના  
પાઠ પ્રમાણે શી રીતે બનાવવી તે મર્વ સમજણ પૂર્વક બીજા બા-  
નમાં આપ્યું છે. આ દવાઓ દેવે ક્ષામ્સીમાં તૈયાર રહે છે.

આ પુસ્તકમાં આપેલી દવાઓ જે શાસ્ત્રના ગ્રંથમાંથી લીધી  
છે તે પુસ્તકનું નામ તે તે દવાઓના પાઠમાં બતાવ્યું છે. જેથી આ  
દવાઓ કપોલકલ્પિત નથી પણ શાસ્ત્રમાં જણાવેલી છે.

અમે આયુર્વેદના ધણા ગ્રંથો શોધી તે દરેક ગ્રંથમાંથી જે જે



દવા અત્યંત ગુણકારી અને પ્રજાને માફક આવે તેવી છે તે તે દવા-ઓનો સંગ્રહ આ પુસ્તકમાં કર્યો છે.

અમે આયુર્વેદના-શ્રી ચરકસંહિતા, સુશ્રુતસંહિતા, નિઘંટ રત્નાકર, યોગરત્નાકર, લૈષ્મ્બ્યરત્નાવલી; રસેન્દ્ર ચિંતામણી, રસરત્ન સમુચ્ચય, રસરત્નાકર, રસેન્દ્રસારસંગ્રહ, વૈદકસારસંગ્રહ. વૈદ્યજીવન, શારંગધર સંહિતા, જાવપ્રકાશ, વાગભટ, અસ્તાંગહૃદય ગદનિગ્રહ, માધવનિદાન, વિગેરે ગ્રંથોનું દોહન કરી તેમાંથી ઉપયોગી આપધોનો સંગ્રહ આ પુસ્તકમાં કર્યો છે.

દરેક દવાના પાઠમાં તે જે ગ્રંથમાંથી પાઠ લીધો છે તે ગ્રંથનું નામ ટૂંકા અક્ષરે જેમકે (શા-સ) એટલે શારંગધર સંહિતા. (ચ.ચિ) ચરક ચિકિત્સા સ્થાન, (નિ-ર) નિઘંટ રત્નાકર; (યો-ર) યોગરત્નાકર (લૈ-ર) લૈષ્મ્બ્ય રત્નાવલી એમ ટૂંકા અક્ષરોમાં લીધેલું છે, તે ઉપરથી દરેક મનુષ્ય સમજી શકશે કે તે કયા ગ્રંથના આધારે દવા લીધેલી છે.

વૈદો આ પુસ્તક ઉપરથી સારી સારી દવાઓના પાઠ જાણી શકશે, તે દવાઓ ધેર ખનાવવી હશે તેા ધેર ખનાવી શકશે, અથવા હવે ક્ષામસીમાંથી મગાવી દરદીઓને આપી શકશે.

ડોક્ટરો જે દેશી દવાઓ પોતાના દવાખાનામાં વાપરવા ઇચ્છશે તેા તે વાપરી શકશે. કઇ દેશી દવામાં કઇ કઇ આપધીઓ આવે છે. તે આ પુસ્તક ઉપરથી જાણી શકશે અને તેથી તેઓ હવે સહેજાઇથી દવાઓ વાપરી શકશે.

ખાનગી માણસો દેશી દવાઓ કયા રોગ ઉપર કઇ દવા વાપરવી તે જાણી શકશે. અને તે દવાઓમાં શુ શું વસ્તુઓ આવે છે તે જાણી શકશે, કદાચ કોઇને વૈદ્યનો ધંધો કરવો હશે તેા તે પણ વધુ અનુકુળ થઇ પડશે.

---

હવે કેમીકલ વર્કસ અને હવે આયુર્વેદિક ક્ષામસી-અમદાવાદ

## પ્રકરણ ૨ જી

### દરેક રોગ અને તેના ઉપાયો

આ પ્રકરણમાં દરેક રોગ અને તે ઉપર કઈ દેશી દવાઓ વાપરવી તે આપવામાં આવ્યું છે. દરેક રોગ ઉપર કઈ દવા વાપરવી તેની હકીકત પણ શાસ્ત્ર પ્રમાણે જ છે, શાસ્ત્રમાં જે રોગ ઉપર જે દવા વાપરવાનું કહ્યું છે, અને તેમાં જે અનુભવી દવાઓ છે તે આ ભાગમાં આપેલી છે. દરેક રોગમાં જે દવા જતાવી છે તેમાંની કોઈ પણ એક દવા લેવી, તેનાથી ગુણ ન થાય તો બીજી લેવી.

પૈદાએ આ પ્રમાણે દરેક રોગ ઉપર દરેક દવા વાપરવી.

### અજીર્ણ—Indigestion.

આ રોગમાં ઝાડો પેશાબ બંધ થઈ જાય અથવા બહુ થાય, ગ્લાનિ, ભ્રમ અને મોહ થાય. પચતો વેગ અટકી જાય, પેટ ચઢે, શરીર ભારે થાય, તેમ શિથિલ થાય, કાઠો ભારે થાય, વળી ધૂણું પાણી પીવે, ન ખાવાના પદાર્થો વધુ ખાય, ઝાડા પેશાબ ॥ રોગને રોક, દિવસે સૂઈ રહે, રાત્રે જાગે, અદેખાઈ અને દ્રેષ કરે, ભય રાખ્યા કરે, ક્રોધ કરે, ભોભી થાય, શોક કરે, ગરીબ ઇ દેખાડ્યા કરે એ પ્રમાણે વર્તનારાઓ પ્રકૃતિને અતુકું ભોજન વખાસ કરે છતાં તેમને અનાજ પચે નહીં, એ અજીર્ણ છે.

ઉપાય—અજીર્ણ ઉપર શિવાસાર પાચન ટીકડી કે લવણ ભાસ્કરવટી સવારસાંજ લેવી, દ્રાક્ષાદિ ટીકડી લેવી, અજીર્ણ કંટકરસ, અગિતુંડી

ઉપરની તમામ દવાઓ હવે ફાર્મસીમાંથી મળશે

વટી, મંડુરવટી, પંચવક્રરસ, કે સંજવની ગુટિકા લેવી, અગ્નિકુમાર રસ, મહાકૃત્યાદરસ. તેમ શંખવટીથી પણ અજીર્ણ મટી જાય છે.

### અપચો—Dyspepsia

આ રોગમાં ખાધુ પચતું નથી, ખાવા ઉપર રૂચી થતી નથી દસ્તની કબજીઅત રહે છે.

ઉપાય—શિવાક્ષાર પાચન ટીકડી બે ત્રણ વખત લેવી, અભ્યાદિ મોદક સ્થવારમાં લેવો અથવા અવિપત્તિકર ટીકડી લેવી. તેથી આરામ થાય છે.

### અરૂચિ—Anorexia

આ રોગમાં જીભ તથા હૃદયની અંદર વાતાદિ દોષો ઉત્પન્ન થવાથી અન્ન ખાવા ઉપર અરૂચી થાય છે. કબજીઅત રહે છે, મોંમાં મોર આવે છે. આ દંદમાં આનંદવટી સ્થવારમાં લેવી અથવા, હિંગાસ્તક ચુર્ણ લેવું, ભારકરત્રવાણ ચુર્ણ કે ટીકડી લેવી, હિંગ્વાદિચુર્ણ, દ્રાક્ષાદિ ટીકડી, શિવાક્ષાર પાચનચુર્ણ લેવું. દ્રાક્ષાસવ વાપરવો, કુમારીઆસવ, અગ્નિતુંડી વટી વાપરવી. કે લોહાસવ લેવો.

### અમ્લપીત્ત—Acidity

આ રોગમાં કડવાને ખાટા ઓડકાર આવે, ગળુ, પડખાં ને છાતીમાં બળતરા થાય, માથુ દુઃખે, જઠરાગ્નિ મંદ થાય, લીડું પીળું કે અત્યંત ખટાશવાળું, ફેદા સરખું અનેક રસવાળું પિત્ત મુખ તારેથી બહાર નીકળે છે. મોંમાં પાણી આવી ઉબકા આવ્યા સરખું થાય, કડવાને ખાટા ઓડકાર આવે છે. એ અમ્લપીત્ત છે. ઘરકાં આવે છે.

ઉપાય—આ રોગમાં અમ્લપીત્તહર ગુટીકા લેવી અથવા અવિપત્તિકર ગ્રાણી કે શિવાક્ષાર પાચન ટીકડી લેવી. અથવા અગ્નિતુંડીવટી, કુટખવલેહથી તેમ તામ્રલખમથી અને વસંત કુસુમાકર રસથી પણ

હવે કેમીઠલ વર્કસ અને હવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી અમદાવાદ.

અમ્બપીત મટે છે. દ્રાક્ષાસવ પીવાથી પણ મટે છે, સુદર્શન ચુર્ણથી પણ મટે છે.

### આદાશીશી--સૂર્યાવર્તશિરોરોગ

આ રોગમાં વાયુપિત્તની સાથે ભગવાથી, સૂર્ય ઉગવાની સાથે ધીરે ધીરે માથું દુઃખવાનો આરંભ થાય, જેમ જેમ સૂર્ય વધારે ઉગતો જાય, તેમ તેમ આંખ અને ભમરની વચ્ચે વધુ શુભ નીકળે, જેમ જેમ સૂર્ય આથમતો જાય તેમ તેમ આંખ અને ભમરની વચ્ચે વધાર શુભ નીકળે, જેમ જેમ સૂર્ય આથમતો જાય, તેમ તેમ માથું ઉતરવા માંડે, સૂર્ય આથમ્યા પછી માથું દુઃખતું મટી જાય, તેમ માથામાં થતી પીડા કાઠ વખત ગરમ પ્રયોગથી મટે છે.

ઉપાય—સપ્તામૃત લોહ—મદનથા ઘી માથે ચાટા, ત્રીફળા ચુર્ણરાત્રે લેવું, માથાના દુઃખાવાની ટીકડી લેવી, ઘી સુંઘવું, માથાનો પાવડર સુંઘવો તેથી મટે છે.

### આંખના રોગ—Eye Diseases

આંખે પડળ આવવાં, તિમીર રોગ, આંખે ખરોખર ન દેખાવું, પાસેના પદાર્થો સ્ફેજસાજ સુઝે, એક વસ્તુ બે દેખાય, નાની વસ્તુ મોટી દેખાય; પાસે પડેલી ચીજ આંખે ન દેખાઈ આવતી હોય તો આંધ્રોક્ષ્મના ટીપાં આંખમાં નાખવાથી દુઃખતી આંખ મટી જાય છે.

ઉપાય—ત્રીફળાચુર્ણ રાત્રે ખાવું, સ્ફવર સાંજ સપ્તામૃત લોહ લેવું, પથ્થાદિ ક્ષત્રાય પીવો, જીવન લેવું તેથી મટે છે.

જાંખ હોય તો—દેવે ક્ષાર્મસીનો સુરમો રોજ સાંજે આંખમાં આંન્યા કરવો તેથી જાંખ ને છારી મટી જશે,

કુલ, મોતીયો કે વેલ હોય તો નેત્રકુલહરપીલ્લ આંખમાં આંજવામાં વાપરવી અથવા ચંદ્રોદયારત્ની આંજવાથી મટે છે.

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

## આંચકી.

લક્ષ્મીનારાયણ રસ સહવાર સાંજ લેવાથી આંચકી મટે છે.

આફરો-આદ્માનવાયુ-Tympanitis

ખાધા પછી પેટ ભરાઈ ગયેલું જણાય, વા છુટ થાય નહિ, અને જેએના જણાય છે. પેટમાં શૂળ આવે પેટ ચડે છે.

ઉપાય—શિવાક્ષાર પાચન ટીકડી લેવાથી, શખવટી, કવ્યાદ રસ કે કૃમિકુહાર રસ લેવાથી આરામ થાય છે. આફરો મટે છે. અભ્યાદિ મોઢક લેવાથી પણ ફાયદો થાય છે. જરૂર જણાય તો ઇચ્છાભેદી રસ આપવો કે શંશમની આપવી. ધાણાજીરૂ નાંખી વધારેલી છાશ લેવી.

## આમણ

આ રોગમાં ગુદાદ્વારા આમણ બહાર નીકળે છે.

ઉપાય—ગંધકરસાયન લેવાં, સ્નાદિરટવિરેચન ટીકડી કે ચુણ રાત્રે લેવું, ત્રીફળા ચુર્ણ લેવું.

## ઉંદરી.

માથે ઉંદરી થાય છે તેથી ચેળ આવે છે ને ભીંંગડાં ઉખડે છે. દાદરનો મલમ ચોપડવાથી ઉંદરી મટી જાય છે.

## ઉધરસ—Coughing

નાક કે મોંની અદર ધુમાડો પેસી ફેંધાઈ જાય, મળમુત્રના વેગને રોકવાથી, છીંક આવતી અટકાવવાથી, ઉતાવળે ખાવાથી, અન્ન બીજે માર્ગે ચઢી જવાથી, લુપ્ત અન્ન ખાવાથી, પ્રાણવાયુ વિકાર વાળો થઈ ઉદાન વાયુની સાથે મળી જઈ શ્વાસો શ્વાસના માર્ગને

---

દબે કેમીકલ વર્કસ અને દબે આયુર્વેદિક ફાર્માસી અમદાવાદ

બંધ કરીને જે વખતે બહાર નીકળે તે વખતે ખુટેલા કાંસાના જેવો અવાજ થાય છે.

ઉપાય—ઉદરસની ગોળીઓ મોંમાં રાખી રસ ઉતારવાથી ઉદરસ મટે છે. પ્રવાલભસ્મ લેવાથી ઉદરસ મટે છે. અગ્નિરસ ખદિરાદિગુટિકા, લવંગાદિ ટીકડી સીતોપન્નાદિ ચુર્ણ લેવાથી મટે છે.

અગસ્ત્ય હરિતકી અવલેહ સાથે તામ્રભસ્મ લેવાથી અથવા અભયાદિમોદક, કિંજવાદિચુર્ણ કે કંટકાર્યાવલેહ સાથે ચંદ્રપ્રભા ગુટિકા, જીવન, કૃષ્ણાદિચુર્ણ, સીરપવસાકા, મરીચ્યાદિ ટીકડી, વાસાવલેહ, લેવાથી ઉદરસ મટે છે.

મોટીઉદરસ હોય તો તેમાં વાસાવલેહ, સીરપવસાકા, કૃમિકુહારસ આપવો,

લોહીની ઉદરસ-ઉદરસમાં લોહી પડતું હોય તો સીરપવસાકા વાસાવલેહ કે અગ્નિરસ આપવાથી મટે છે.

### ઉંટાટીઓ—Croup

ઉંટાટીઓ નાના બાળકોને થાય છે, એકદમ સખત ઉદરસ ચઢે છે અને શ્વાસ ચઢે છે.

ઉપાય—અગ્નિરસ, સીરપવસાકા, સુવર્ણ વસંતમાલિની, સંશ્લમની, હરીતકી અવલેહ, શ્વાસકુહારસ, એમાંની કોઈ પણ દવા આપવી.

### ઉદરરોગ

આ રોગમાં અજીર્ણ થયા છતાં તબીયતને પ્રતિકુલ એવા પદાર્થો ખાનારા, જમી ઉઠ્યા કેડે પાછા તરત જમવાં બેસનારા અને મંદ જઠરાગ્નિ વાળા એઓને અત્યંત દોષોને ઉત્પન્ન કરનારાં

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દરે કુર્મસીમાંથી મળશે.

અન્ન ખાવાથી કાઠાના અંદર મળતો અતિશય સંચય થવાને લીધે વાતાદિ દોષો કોપાયમાન થઈ પરંપરાને કાઠનારાં છિદ્રો તથા પાણીને બેઠેનારી નસોને બંધ કરીને, પ્રાણવાયુને, અપાન વાયુને અને જઠરાગ્નિને દુષિત કરવાથી પેટ ચઢી આવે, ચાલવાની તાકાત ન રહે, શરીર દુબળું થઈ જાય, જઠરાગ્નિ મંદ પડી જાય, શરીરે સોજા ચઢી આવે, શરીર થાકી જાય, વાછુટ થાય નહિ, ઝાડો કમજોર રહે, બળત્રા થવા લાગે અને આંખે અંધારાં આવવા માંડે છે. એ ઉદરરોગ કહેવાય છે.

**ઉપાય—**કુમારીઆસવથી આ રોગ મટે છે. અભયાદિમોદક, આસ્કરલવણ ચુર્ણ, નારાયણચુર્ણ, ચંદ્રપ્રભાચુટિકા, પુનર્નવાદિકવાચથી પણ કાયદો થાય છે.

ભરમોમાં અધ્ધકભસ્મ, તામ્રભસ્મ, સુવર્ણમાક્ષિકભસ્મથી પણ કાયદો થાય છે.

### ઉદટ્ટી—Vomit.

આ રોગમાં આમાશયની અંદર રહેલા દોષો ઉછળીને ઉપર આવી વારંવાર મુખદ્વારા ઉદટ્ટી થઈ બહાર આવે છે.

અત્યંત ગદાતા ગમે તેવા ખારા પદાર્થોનું સેવન કરવાથી, ક્વખતે જમવાથી, આતિ ભોજન કરવાથી કે પ્રકૃતિને અનુકૂળ ન આવે એવા પદાર્થોનો અહાર કરવાથી શ્રમ કરવાથી, ભય લાગવાથી, શરીરમાં ધ્રુજ છૂટવાથી, ઉદ્રેગ થવાથી, અજીર્ણ થવાથી પેટમાં કૃમિ થવાથી, ગર્ભની પીડાથી, ઉતાવળું જમવાથી, મોંમાં પાણી આવી ઉબકા આવ્યા જેવું થવાથી ઓડકાર આવતા બંધ થવાથી, મોંમાં પાતળું ને ખાઈ પાણી છૂટવાથી, અન્ન તથા પાણીપર અત્યંત

---

દહે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી-અમદાવાદ

દ્વેશ થવાથી એકદમ મુખ સુધી આવેલા દોષો મુખને આચ્છાદન કરીને શરીરને હાલસવિલસ જેવું કરી દે છે. ઉલ્ટીઓ થાય છે.

ઉપાય—આ રોગમાં અમૃતજીવન આપવાથી સારો ફાયદો થાય છે. અથવા તાલીમાદિ ચુર્ણ, સંઘ્યાદિચુર્ણ, એલાદિ ગુટીકા, અમ્બપીત હરીવટીથી ફાયદો થાય છે.

લોહોની ઉલ્ટી—ઉલ્ટીમાં લોહી પડતું હોય તો ત્રિકુળા ચુર્ણ આપવું, સુંદરીસાથી આપવી, એલાદીચુર્ણ કે સીનોપત્રાદીચુર્ણ આપવું.

### ઉપદંશ—ચાંદી. Syphilis

વાતાદિ અનેક દોષોથી વા અનેક પુરુષોના શુક્રથી દુસ્ત થયેલી, મલીન અને રૂક્ષ થયેલી, જનાવરના સરખી, ઇચ્છા વગરની, અગમ્ય અને નવી પ્રસૂત થયેલી સ્ત્રીના સંગથી વા અતિ રતિ સંગથી, સંભોગ પછી ખરાબ પાણીથી મન્દ્રિય ધોવાથી, ગુર્ભોદ્રિય ઉપર હાથ, નખ તથા દન્ત લાગવાથી, તે ન ધોવાથી ગુર્ભોદ્રિય ઉપર ચાંદી પડે છે તેને ઉપદંશ કહે છે.

ઉપાય—બૃહત્મજુરતાદિ ક્વાથ મદ નાંખીને પીવો અને પછી કિશોર ગુગળ લેવાથી આ દરદ મટી જાય છે. આ દરદમાં વિસ્ફોટક પીલસ સારો ફાયદો કરે છે. ગંધકરસાયન આપવો અથવા કેસરાદિ ગોળીઓ આપવી. મીઠું, મરચું ને તેલવાળા પદાર્થો ન ખાવા સારા છે. દુધ, ઘી, ઘઉં, ચાખા, સાકર ખાવામાં વાપરવાં, સુખશાંતિલેપ ચોપડવો.

### કફ—Cough.

આ રોગથી શરીર લુપ્ત થઈ જાય, હૃદયમાં દાહ થાય, આ-માશય; બીજાં સ્થાનો અને મસ્તક એ સ્થળો શૂન્ય થઈ જાય, સાંધા

ઉપરની તમામ હવાઓ હવે ફાર્મસી અમદાવાદમાંથી મળશે.



શિથિલ થઇ જાય, તરસ લાગે, શરીર દુબળુ થઇ જાય, ઉંઘ આવે નહિ; શરીર ઘોળું પડે; ટાઢું લાગે; શરીર ભારે થાય; ગ્વાની થાય; તન્દ્રા રહે, હાડકાં અને સાંધામાં કળતર થાય છે. વારંવાર ઉદરસ ચઢી કફ પડે છે. છાતીમાં અમુઝણુ થાય છે.

ઉપાય—આ દરદમાં દવેનું કફસીરપ લેવું, દવેનું સીરપ વસાકા લેવું; અજમોદાદિ ગોળીઓ, ચંદ્રપ્રભા ગુટીકા; જાતીફલાદી ચુર્ણ; મંદુર વટી; યોગરાજ ગુગળથી પચુ મટે છે. પંચવકત્ર રસથી પચુ ફાયદો થાય છે. સીનોપલાદિ ચુર્ણ, ખદીગદી ગુટીકાઓ આરામ થાય છે. અષ્ઠકભસ્મ; લોહભસ્મ; તાન્ત્રભસ્મ; સીસાની ભસ્મ; કલાઈ ભસ્મ અને જસતની ભસ્મમાંથી કોઇ પણ ભસ્મ લેવાથી કફ મટે છે. નાનાં બાળકોને સુંગ્યાદી ચુર્ણ; બાળારોગ્યાદી આપવાથી મટે છે. ઉદરસની દવાઓ કરવી.

### ક્રમળો Jaundice

આ રોગમાં પાંડુ રોગવાળાં મનુષ્યો; પિત્તકારક પદાર્થો ખાય તો તેઓનું પિત્ત દૂષીત તથા ક્રોધાયમાન થઇને લોહી અને માંસને દોષવાળાં કરે; શરીર પર ચામડી; આંખ, નખ, મોં ઝાડો અને પે-શાબ સર્વ હળદર જેવા પીળાં થઇ જાય, ઇન્દ્રિયો ત્રિકલ થઇ જાય. શરીરની અંદર દાહ થાય; અન્ન પચે નહિ, શરીર દુબળુ થાય; અને અન્ન ખાવા ઉપર અચ્ચી થાય છે. દહાડે દહાડે શરીર સુકાય છે; અશક્ત થાય છે અને લાહી શીકું પીળું પડી જાય છે. આ રોગની બરોબર દવા ન કરવાથી તેમાંથી ક્રમળી થઇ જાય છે અને દરદ અસાધ્ય થઇ જાય છે.

ઉપાય—આ રોગમાં લોહભસ્મ, મંદુરભસ્મ સાફ કામ કરે છે.

---

દવે ટ્રેમીકલ વર્કસ અને દવે આયુર્વેદિક ફાર્માસી—અમદાવાદ

આરોગ્યવર્ધની સાથે કુટખવલેહ લેવો, કુટખરિસ્ટ પીવો, મંદુરવટી સુદર્શન ચુર્ણ લેવાથી આરામ થાય છે. પ્લીહાપીલ્સથી, કુમારીકાસવ પીવાથી મટે છે. ત્રિકુળાચુર્ણ આપવું; પુનર્નવાદી કવાથ આપવો. અથા ને ગોળ ખાવો.

### કરમીયા-કૃમિ-Worms.

શરીરની બહારના ભાગમાં અને દેહની અંદરના ભાગમાં રહેનારા જે જે કૃમિઓ છે તેનાં ૨૧ નામો છે. તે દરેક કૃમિ રોગપરનીએનાં ઔષ્ધો વાપરનાં. નાનાં બાળકોને પેટમાં કૃમીઆનો રોગ થાય છે જેથી ગુદાએ ખંજવાળ આવે. ખુલાસે દસ્ત ન થાય; પેટ વધે; રાત્રે દાંત કચરડે; શરીર શીકું પડી જાય છે, પેટ વધે છે.

ઉપાય—આ દરદમાં દેવે કાર્મસીની કૃમિધન ટીકડી વાપરવી અથવા કૃમિકુહાર રસ; કાંકાબન ગુટીકા કે ગઘકરમાયન વાપરવો.

ઉપરની દવાઓ કુમાર્યાસવ સાથે લેવાથી સારો ફાયદો થાય છે અને કૃમિરોગ મટે છે.

ઉપાય—લોહભરમ; ખંગભરમ કે શીશાની ભરમમાંથી ટીકા પછી દવા લેવાથી આરામ થાય છે.

### કબજિયત-બંધકોશ. Constipation

ઘણા માણસોને બંધકોશનું દર્દ હોય છે, ખુલાસે દરત થાય નહિ, ઝાડો કબજ રહે છે.

આ દરદમાં અભ્યાસિમોદક લેવો, રાત્રે સ્નાદિષ્ટ વિરેચન ચુર્ણ કે ટીકડી અથવા શિવાક્ષાર પાચન ચુર્ણ કે ટીકડી દિવસમાં બેચાર વખત લેવી. અવિપત્તિકર ગોળી લેવી, શિવાચુર્ણ; ત્રિકુળાચુર્ણ લેવું. અહુ બંધકોશ હોય તો અશ્વચોળી, ઇચ્છાબેદી રસ, જુલાબની ગોળી

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે કાર્મસીમાંથી મળશે.

કે નારાયરસ લેવો. જીવાળ માટે જીવાળની ગોળી અને અભયાદિ મોદક ઉત્તમ છે.

**કલેજનાં દરદો-લીવરનો ખગાડ-Liver complaints**

લીવર વધે, કલેજમાં ત્રિક્રિયા થવાથી ખાધુ ખરોખર પચે નહિ, લોહીમાં શીકાશ આવે, જમણી ખાજીના પડખામાં દુઃખાવો રહે છે.

ઉપાય-આદરદમાં લીવર સોલ્યુશન, કુમારીકાસવ, પ્લીઝાપીલ્સ સારો ફાયદો કરે છે. આરોગ્યવધની રસ વાપરવાથી પણ ઘણો ફાયદો થાય છે. શિવાયુર્ણ. અશ્વચોળી રસ, કકુતુ ચુણુ, મકુર ભસ્મ, લોહ ભસ્મ, સારો ગુણુ કરે છે. અભયાદિ ક્વાથ આપવો.

**કોલેરા-વિપુચિકા Cholera**

આ રોગમાં અજીણ થવાથી, વાયુના અત્યંત કોપવાને લીધે શરીરનાં ગાત્રોની અંદર સોર ભોંક્યા સરખી ધણી પીડા થાય, મુઝાં આવે, અતિસારના ઝાડા થાય, ઉલ્ટી થાય, તરમ લાગ્યા કરે, શળ નીકળે, હાથ પગમાં ગોટલા ચઢે, ખગાડાં આવે, શરીરમાં દાહ થાય; શરીરનો રંગ બદલાઈ જાય, શરીરમાં ધુળરો છુટે, છાતીમાં પીડા થાય. માથું ફાટફાટ થાય, અસાધ્ય વિપુચીકા-કોલેરામાં દાંત, હોઠ, નખ કાળા થઈ જાય છે, શરીરનું ભાન રહેતું નથી, ઉલ્ટી આવતી સાથે બેહોશ થઈ જાય છે, ઉપરા ઉપરી ઉલટી થવાથી બેહોશ થઈ જાય, આંખો ઉંડી ઉતરી જાય, ગળુ બેસી જાય અને શરીરનાં સાંધા ઢીલા થઈ જાય છે. આ દરદ ભયંકર અને જીવલેણ ગણાય છે માટે કોલેરા થાય કે તરત ઉપાય કરવા જોઈએ.

ઉપાય-આ દરદમાં અમૃતજીવન સારો ગુણુ કરે છે. કોલેરાની ગોળી-આ વાપરવી. કૃમિકુઠાર રસ, અજીર્ણકટક રસ, શંખચટ્ટી, ગંધક દ્રવે કેમીકલ વર્કસ અને દ્રવે આયુર્વેદિક ફામોસી-અમદાવાદ

વટી; સંજીવનીવટી, મહાકવ્યાદ રસમાંથી કાઢપણુ દવા શરૂ કરી દેવી તેથી મટી જાય છે. કાલેરા માટે તો કાલેરા ચાલતો હોય તેવા રથળોએ દરેક માણસે ઉપરની દવાઓમાંની એક બે અને અમૃતજીવન ધરમાં રાખી મુકવું જોઈએ. પાણીને બદલે સોડા આપવો અથવા છાસ આપવી.

### કેઠ-કુસ્થ-Skin Diseases

આ રોગમાં દુધ અને દહીં, સાથે ખાય પાતળાં, ભારે; રિનઝ, વિરૂદ્ધ અન્ન કે પાણીનું સેવન કરે, ઉલટીને અટકાવી રાખે, ઝાડા પેશાબના વેગને રોકે, જમ્યા પછી કસરત કરે, તડકામાં બહુ ફરે, અતિ સંતાપ કરે, ગરમી, બય કે પરિશ્રમથી થાકી જવા છતાં તે બખને ઠંડુ થાણી પીવે, ન પચે તેવું ભારે અન્ન ખાય, વારંવાર જમ્યાપર તરત પાછું જમે, નવું અન્ન દહીં, માછલાં, ખારા ખાટા પ્રદાર્થો સર્વ ખાય, અજીર્ણ છતાં મૈથુન કરે, દિવસે સુવે, પાપાચરણુ કરે. આ પ્રમાણે કરવાથી ત્રિદોષેધમની નાડીમાં પ્રવેશી ચામડી, લોહી, માંસ અને પાણીને ખરાબ તથા શિથિલ કરી પછી તેમાંથી બહાર નીકળી ને ચામડીનો રંગ બિચિત્ર કરે છે.

લક્ષણ—રુદ્ધિ ધાતુઓના એક ભાગમાંથી આ રોગ ઉત્પન્ન થઈ સર્વ ધાતુઓમાં પ્રસરી જાય. શરીર સુંવાળું કે ખરસટ થઈ જાય, પરંપરા થાય કે ન પેણુ થાય, બળત્રા થાય, ખરજ આવે, ચામડીનું સ્પર્શજ્ઞાન નષ્ટ થઈ જાય, સોયો ખોરવા જેવી પીડા થાય, ઠાંસ કરડ્યા પ્રમાણે લીમડાં થાય, જલદીથી જખમ પડે, જખમ થણા દીવસે મટે, જખમ પાકે તો પાક્યા પછી લુખો લાગે, રૂંવાડાં ઉભાં રહે, લોહી માળું થઈ જાય, શરીરની ધાતુઓ સડવાથી સૂક્ષ્મ

ઉપરની તમામ દવાઓ દવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

જીવડાઓ પડે. તે જીવડાઓ ફેવાડાં, ચામડી; સ્નાયુ, ધમની અને તરુણ હાડકાંઓ, નાક, કાન. ડોળા અને ડોક આદીના હાડકાંને ખાય છે.

ઉપાય—આ રોગમાં મંજીસ્ટાદિ કવાથ સાથે કાંચનાર ગુગળ કે કૈશોર ગુગળ આપવો. અબ્પાદિમોદક, ગંધકરસાયન, ત્રિફળા યુર્ગુ, નારાયણ યુર્ગુ, યોગરાજગુગળ, લોહામવ આ રોગમાં ગુરુ કરે છે.

અષ્ઠકલસ્મ, લોહકલસ્મ, તામ્રકલસ્મ, હરતામ્રકલસ્મ, શીશ્વની કલસ્મ અને કલાર્ધકલસ્મ પણ આ રોગ મટાડે છે.

ગંધકરસાયન, કુસ્ટકુડારસ, ગન્ધકુષ્ઠારિસ; માણીક્ય રસ; મંજીસ્ટાદિ કવાથ સાથે વાપરવો, કાસિપ્પાદિધન કે કાઢનો મત્રમ ચોપડવાથી આ રોગ મટે છે.

કુસ્ટરોગ અસાધ્ય મનાય છે. છતાં શર્યાનમાં ઉપરની દવા કરવાથી કદાચ આરામ થાય ખરો.

### કંઠમાળી-ગન્ડમાલા Sorofofa

આ રોગમાં મે અને કફને લીધે કાખ; ખમો; ખાંધ; ડોક અને બદની જગાએ ચણીબોર જેવડી કે મોટાં બોર જેવડી કે આંખનાં જેવડી ઘણી ગાંઠો થઈ આવીને પછી તે ગાંઠો ઘણું દીર્ઘ થીમેથી પાકે છે આ ગાંઠોની હારને કંઠમાત્ર કે ગન્ડમાત્રા કહે છે.

ઉપાય—કાંચનાર ગુગળ મંજીસ્ટાદિ કવાથ સાથે લેવાથી ફાયદો થાય છે.

અલયાદી મોદક બીજે ત્રીજે લેવો. તેથી તેમજ ગાંઠો ઉપર સપ્પાદિ લેપ અથવા સુખશાંતી લેપ ચોપડવો. દોષધન લેપ ચોપડવો.

અષ્ઠકલસ્મ; સુવર્ણવસંતમાત્રીની લેવાથી પણ મટે છે.

### ગાંડપણ, ઉન્માદરોગ ધેલછા--Mania

વિરુદ્ધ પદાર્થોનું ભોજન કરવાથી, લપથી, હર્ષથી, મનને ધક્કો

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી

લાગે, શરીરવડે ગમે તેવા ચાળા પાડ્યા કરે, બળવાન સાથે લઢવાથી કે એમ કરવાથી વાતાદિદોષો મનને દોષવાળુ કરી, મનને વહેનારી ધમની નાડીમાં પેસીને મનુષ્યના મનને મોહિત તથા ચંચળ કરે, બુદ્ધિને ભ્રમિત કરે, દષ્ટિને ચંચળ કરે, બીકણુ બને, અને ગમે તેમ લખ્યા કરે છે.

ઉપાય—આ રોગોમાં સીરપ ખાલી, ખાલીધી, ઉન્માદગજકેસરી રસ, સારસ્વતચુર્ણ, જતિક્ષ્ણાદિ ચુર્ણ. અમરસુંદરવટી, શતવર્યાદિ ચુર્ણ થી આરામ થાય છે. ઉન્માદ પાવડર સુધાડવો. અને ખાલીધિત કે સીરપ ખાલી સાથે ઉન્માદની ગોળીઓ કે ઉન્માદગજકેસરી, રસ દિવસમાં ૩ વખત આપવાથી આરામ થાય છે. પ્રવાલભરમ આપવી, સુવર્ણવસંતભાલીની આપવી, દરદી બહુ બોલ બોલ કરે તો આકરકરબાદિ ગુટકા અથવા જતિક્ષ્ણાદિ ચુર્ણ વાપરવું. ખોરાક હલકો આપવો.

### ગુદમરેગ-ગોળો ચઢવો

આ રોગમાં મિથ્યા અહાર વિહાર કરવાથી, અત્યંત ક્રોધાચ્છાન થયેલા વાતાદિ દોષો, ક્રોધામાં, પડખામાં, હૃદયમાં, બસ્તિમાં કે નાભિમાં જઈ હરે ફરે એવી કે હરી ફરી ન શકે એવી કેરીની ગોટલીના આકારની ગાંઠ ઉત્પન્ન કરે છે.

ગાંઠ થયા પહેલાં ઘણા ઓઝકાર આવવા માંડે, ઝાડો કપ્પજ થઈ જાય; પેટ ભરાયલા જેવું રહે, અશક્ત થઈ જવાય, આંતરાડામાં અવાજ થવા લાગે, પેટની અદર ધુરધુર શબ્દ થાય, પેટ ચઢી આવે અનાજ પચે નહીં ત્યારે ગાંઠ થશે કે ગોળાનું દરદ થશે એમ જાણવું.

લક્ષણ—આ રોગવાળાને અન્ન ખાવાની ઇચ્છા થતી નથી,

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે કાર્મસીમાંથી મળશે.

ઝાડો પેશાબ માંડ માંડ થાય, વાયુને લીધે આંતરડામાં શબ્દ થાય છે. પેટ ચઢી આવે છે અને પવન ઉંચા ચઢે છે.

ઉપાય—અભ્યાદિમેદક કે કાચનાર ગુગળ ત્રિફલા ગુગલ, સવણભાસ્કર ચુર્ણ કે લવંગાદિચુર્ણ; કાંકાયન ગુટિકા, કુમારીકાસવ સાંખવટી, લેહાસવ, વાવાનલ રસ, ગુલ્મકાલાનલરસ; મંજીવતી ગુરીકા, સ્વર્ણકાદી ક્ષાર, બાહુશાલ ગુડ. દ્રાક્ષાસવ અથવા યોગરાજ ગુગળથી મટે છે. કાંકાયન ગુટિકા કુમારીકાસવ સાથે લેવાયા તમામ ગુલ્મ-રોગો મટે છે. ગુલ્મકાલાનલ રસથી ગોળો મટે છે.

### રક્તગુલ્મ.

આ રોગમાં જે સ્ત્રીને પ્રથમ સુવાવડ આવી હોય, જે સ્ત્રીને રસુવાવડ થઈ હોય; જે સ્ત્રીને રૂતુ આવ્યું હોય તેવી સ્ત્રીઓને વાત કારક પદાર્થો ખાય તો તેના ગર્ભાશયની અંદર વાયુ ક્રાંપાયમાન થઈને બેઠેલા એવા આત્મવતો અટકાવ કરે છે; તેથી તે સર્વ આર્ત્તવમિશ્ર થઈને તેમાંથી ગાંઠ બંધાય છે. તે ગાંઠની અંદરથી શળ નીકળવા માંડે દાહ થયા કરે; ગર્ભ રહ્યા સરખાં ચિન્હ જણાય. મોંમાં પાણી આવ્યા કરે. સ્તનની દીંટડીઓનો આગળનો ભાગ કાળો થઈ જાય; આ ગોળો જીવાન સ્ત્રીઓને જ થાય છે; કુમારિકા કે વૃદ્ધાને થતો નથી.

ઉપાય—કાંકાયન ગુટિકા સાથે કુમારીકાસવ લેવો. કાંકાયન ગુટિકાથી રક્તગુલ્મ ને વાતગુલ્મ મટે છે. ગુલ્મ રોગની દવાઓ કરવી.

### જવર તાવ—Fever

આ રોગમાં જવર આવવા પહેલાં આંખસ આવવા માંડે, મન અસ્થિર થઈ જાય, શરીર ભારે થાય, મોં ખેસ્વાદ થઈ જાય, જમવા ઉપર અણી થાય. બગાસાં આવ્યા કરે, આંખમાં પાણી વહ્યા કરે,

દબે કેમીદલ વર્કસ અને દબે આયુર્વેદક કાર્મસી અમદાવાદ

શરીરે ત્રાડ થાય, અનાજ પચે નહિ, શરીર નિર્બળ થઇ જાય, નિદ્રા થણી આવે, રૂવાડાં ઉભાં થઇ જાય; શરીર શીથીલ થાય, પગની પીડીઓમાં કળતર થાય, મનમાં ગદાનિ થાય, શિખામણ દેનાર ઉપર ક્રોધ થાય, ખાટા તીખા પદાર્થોની ઇચ્છા થાય, સ્વાદવાળા પદાર્થો પર દ્વેષ થાય, છોકરાં પર દ્વેષ થાય, અત્યંત તરસ લાગે; અપ્રિય-શબ્દ પ્રિય લાગે, ટાઢ વાય છતાં અગ્નિનો તાપ ન ગમે, ધામ થાય, તોપણ તાપે, ટાઢ પદાર્થો ખાય, ઉનું ન ખાય, એ રીતે તાવ આવવા અગાઉ ચિન્હો જણાય છે, પછી તાવ આવે છે.

ઉપાય—તાવ ઉપર જ્વરહરપીલ્સ, દંબેનું એગ્યુમીક્ચર, અભ્યાદિકવાથ—મહાસુદર્શન યુર્ણું, ત્રિભુવનકીર્તિરસ, અગસ્ત્યદરીતકયાવલેહ, તામ્રભસ્મ, મ્રત્યુંજયરસ, મહાજ્વરાંકુશરસ, ચન્દનાદિ તેલ યોગવું, દેવદાર્વાદી કવાથ, નારાયણયુર્ણું, લોકનાથ રસ, અશ્વયોગી, સંશમની, સીરપવસાકા, વાપરવાથી તાવ મટે છે, તાવ માટે મહાસુદર્શન યુર્ણું સાથે ત્રિભુવનકીર્તિરસ લેવાથી સારો ફાયદો થાય છે. ચીરેટા ટેબ્લેટસ તાવ મટતા સુધી વાપરવી.

### ચોથીઓ તાવ—Intermittent Fever

આ રોગમાં તાવ આવ્યા પછી બીજા બે દિવસો છોડીને તાવ આવવાના દીવસથી આરંભી ચોથે દીવસે ગમે તે વખતે આ આખા દીવસની અંદર એકવાર તાવ આવી જાય છે.

ઉપાય—જ્વરારિરસ—મહાસુદર્શન યુર્ણું, અભ્યાદિકવાથ, મહાજ્વરાંકુશરસ, ત્રિભુવનકીર્તિરસથી ચોથીઓ તાવ મટે છે. રોજ ચીરેટા ટેબ્લેટસ લેવાથી પણ અટકી જાય છે. જ્વરહરપીલ્સથી ચોથીઓ તાવ મટી જાય છે.

---

હવે કેમીકલ વર્કસ અને હવે આયુર્વેદિક ફાર્માસી અમદાવાદ.



### વિષમજ્વર—Malarious Fever

આ તાવ મજ્જર કરડવાથી, બીની હવામાં રહેવાથી, અયોગ્ય અહાર વિહારથી આવે છે. એક વાર મટી પાછો આઠ દસ કે પંદર દીવસે ફરી આવે છે.

ઉપાય—અભયાદિ કવાથ આપવો, મહાસુદર્શન ચુર્ણ, તાવની ગોળાઓ, તાવ મટયા પછી લાંબો વખત ચાલુ રાખવાથી મટે છે. સંશ્લેષની આપવી.

### છાતીની બળતરા

અજીર્ણથી છાતીમાં બળતરા થાય છે, તેને માટે શિવાક્ષર પાચન ટીકડી, અવિપતિકર ટીકડી લેવી, આનંદવટી અને દ્રાક્ષાસવ વાપરવો.

### જ્વરજ્વર—Chronic Low Fever

આ રોગમાં દ્વિદોષ વા ત્રિદોષથી વધુ દોષતાં લક્ષણોવાળો, ખાર દિવસ સુધી ન ઉતરનારો અને ધીમા વેગવાળો તાવ આવે છે.

ઉપાય—જ્વરહર પીલસ અને મહાસુદર્શન ચુર્ણથી મટે છે. સંશ્લેષનીની ગોળાઓ લેવી. ગળોસત્વ વાપરવું, મહાજ્વરાંકુશ રસ લેવો, જ્વરધ્વી ગુટીકા, શીશાની બરમ, સુવર્ણવસંત માલતી, અમૃતકલાનીવિ રસ, ત્રિભુવનભૈરવરસ, એ દવાઓ લેવી. તેમ સીરપ વસાકાથી પણ ફાયદો થાય છે,

ઉપરની દવાઓમાંથી કાઠપણુ એકાદ દવા વાપરવી, લાંબી મુદતનો જ્વરજ્વર સુવર્ણવસંતમાલતીથી મટે છે.

### મુદતીઓ તાવ—Typhoid Fever

આ તાવ આખો દીવસ આવે છે, સાંજે કે રાતે ગરમી વધુ

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દરે ફાર્મસીમાંથી મળશે.

જણાય છે, ઉંઘ આવે નહી, તરસ લાગે, આ તાવ સાત દીવસ, ચૌદ દીવસ, એકવીસ દીવસ અને ૨૮ દીવસની મુદતનો હોય છે.

ઉપાય—આ તાવ ઝેરી ગણાય છે. યોગ્ય સારવારથી મટે છે. અભ્યાદિકવાથ, મહાસુદર્શન યુગ્મ વસંતમાલીની આપવી.

### જલોદર—Ascites

આ રોગમાં સ્તેહાદિ પદાર્થો ખાય, ઘણી ઉત્તરી થાય, ઘણું જીવાળ થાય અને પછી જો તે ટાઢુ પાણી પીવે તો પાણીને ઝેનારી નસો પોતાના કામમાં અશક્ત થઇ જાય, જલ ઝેનારી નસો પોતાના કાર્યમાં અશક્ત થવાથી પેટમાં પાણી ભરાવાથી ઉપજા ભાગમાં પેટ મોટું દેખાય, કુટીની પાસેનું પેટ ઘણું ઉચુ દેખાય, ચારે તરફ શળ નીકળવા સરખી વેદના થાય, પાણી ભરાય; પાણી ભરાયા જેટું જણાય, પાણીથી ભરાયેલું પેટ પખાત્તી પેટે લયક. લયક હાવે, અને ઉખલ ઉખલ શબ્દ થાય છે.

ઉપાય—જલોદરારિ રસ લેવો, ઉદરરોગની દવાઓ વાપરવી ધુન્ધાનેદીરસ, નારાયરસ, અભ્યાદિ મોદક વાપરવો જલોદર અમાધ્ય બાવિ ગણાય છે. છતાં ઉપરની દવાઓથી ઘણું કરીને ફાયદો થઇ જાય છે. પુનર્નવાદિ કવાથ સાથે આરોગ્ય વર્ધની રસ વાપરવો, પેટાં ઉપર દોષન લેપ બાંધવો. ખોરાકમાં માત્ર દુધ આપવું.

### ઝાડા-અતિસાર-Diarrhoea.

આ રોગમાં અયોગ્ય ખાનપાનથી કે એરાંજ બીજાં કારણથી પકવાશયના દોષને લીધે કૃમિજન્ય વાતના પ્રકોપથી રસ, જળ, મૂત્ર, સ્વેદ, મેદ, કફ, પિત્ત અને રૂધિર પાતળાં થઇ ધાતુઓનો જથ્થો વધી

---

દેવે કેમોકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્માસી અપાર

જઞ જડરાજિને કારી નાંખી મળની સાથે મળી જઞ વાયુથી ઠેલાવાને લીધે ગુદા વાટે વારંવાર અહાર નીકળે છે—ઝાડ થાય છે.

ઉપાય—આ દરદમાં ઝાડ મરડાની ગેળીઓ, અમૃતજીવન સારું કામ કરે છે. વૃદ્ધ ગંગાધર યુર્ણ, ગ્રહણી ગજકેસરી રસ આપવાથી કે સંજીવની વટી આપવાથી ઝાડ મટે છે.

અજમોદાદિ યુર્ણ, કૃમિકુકાર રસ, જાતિકલાદિ યુર્ણ, કુટજ વલેહ, શંખવટી, તાલિસાદિ યુર્ણ, લવંગાદિ યુર્ણ.

ઉપરની દવાઓમાંથી કોઇપણ એકાદ દવા વાપરવાથી ઝાડ મટી જાય છે.

જીના ઝાડા.

ઝાડા ધણા લાંબા વખતના હોય તો કુટજરિસ્ટ કે કુટજ વલેહ સાથે પંચામૃત પર્પટી, જાતિકલાદિ વટી આપવાથી મટે છે. સંઘ્રહણીના ઉપાયો કરવા.

ત્રિદોષ-સંન્નિપાત જવર-Pneumonia.

વાતાદી ત્રણે દોષો કોપે છે ત્યારે ત્રિદોષ થાય છે. જેને આપ-શુમાં મુકારો કે સનેપાત કહે છે.

ઉપાય—મહાસુદર્શન યુર્ણ લેવાથી તેમજ ત્રિભુવન કીર્તિ રસ લેવાથી મટે છે. અભયાદિ કવાય આપવો, પંચવક્ર રસ આપવો.

અંજનરસ, અબ્રક જરમ, જવરાંકુશ રસ, આનંદભેરવ રસ, સોનામુખીની જરમ, યોમરાજ ગુગળ એમાંની કોઈ પણ દવા આપવાથી મટે છે.

થુલીયો—Apthae.

માંની અંદરનું અસ્તર ખગડીને અંદર સફેદ ધાખાં પડે છે. કે અર બાહે છે. આ રોગમાં ત્રિકુળા યુર્ણ રાત્રે લેવાથી ફાયદો થાય છે.

ઉપરની તમામ દવાઓ દવે ફાર્મસીમાંથી મળશે.

**દમ-શ્વાસ-સસણી. Bronchitis Asthama.**

આ રોગમાં જે વખતે વાયુ કફવાળુ થઈ પ્રાણ અન્ન અને ઉદક એ સર્વને જોવાની સ્થોતોના માર્ગને અંધ કરીને ચારે તરફ ફરવા માંડે ત્યારે શ્વાસ રોગ ઉત્પન્ન થઈને હૃદયમાં પીડા થાય, શુગનીકળે, પેટ ચડે, પેટ ખેંચાય, મોં શીકું તથા બેસ્વાદ થાય, જડખાંના હાડકામાં સોષ ઘોંચ્યા જેવી પીડા થાય છે. ખાંસીમાંથી બણીવાર બરોબર દવા ન કર્યાથી દમ લાગુ પડી જાય છે.

ઉપાય-દમમાં-તામ્રભસ્મ સારો ગુણુ કરે છે. શ્વાસકુકારરસ, અગ્નિરસ, વાસાવલેહ, જાતિફલાદિ ચુર્ણુ, સાખરસીંગ ભસ્મ, અષ્ણક ભસ્મ અગસ્ત્ય હરીતકયાવલેહ, પ્રવાલ ભસ્મ, સીરપ વસાકા, કંટકાર્યાવલેહ વાસાસવ ખંદિરાદિ ગુટ્ટીકા, એ દવામાંથી કોઈ એક લેવાથી ફાયદો થાય છે.

**નબલો.**

આ દરદમાં મહારાસ્નાદિ ક્વાથ સાથે ચંદ્રપ્રભા ગુટ્ટીકા આપવી મહા નારાયણ તેજ ચોપડવું તેથી ફાયદો થાય છે.

**નબળાઇ-General Debility.**

મંદવાડ પછી શરીરમાં નબળાઇ આવી જાય છે. શરીર અશક્ત જણાય તો નીચેની દવા લેવી. અશ્વગંધાદિ ચુર્ણુ, ત્રિષત્તિ-દુકવટી, જીવન, ટોનીક પીલ્સ, મુશલ્લાદિ ચુર્ણુ, અગ્નિતુન્ડીવટી લેવી. મકરધ્વજ કે રાજવંશી યાકૃતિથી નબળાઇ મટે છે. સુવર્ણવસંતમાલતી, પ્રવાલ ભસ્મ, લોહભસ્મ, દ્રાક્ષાસવ ચંદ્રોદયરસવાપરવાથી શક્તિ આવી શકે છે.

**ધાતુની નબળાઇ-Sexual Debility.**

ધાતુ પેશાબે કે સ્વપ્ને જતી હોય અને તેથી નબળાઇ આવી હોય તો ટોનીકપીલ્સ અને જીવન વાપરવું, અગ્નિતુન્ડીવટી, રસાયન

હવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્માસી-અમદાવાદ

ચુર્ણ, શતવર્યાદિ ચુર્ણ, કે લોહભસ્મ લેવી. મકરધ્વજ લેવાથી સારો ફાયદો થાય છે. ધાતુ જતી હોય તો ચંદ્રપ્રભા, જીવન સાથે લેવી. અશ્વગંધાદિ ચુર્ણ, બંગ ભસ્મ, લોહ ભસ્મ, વાપરવી તેથી મટે છે.

### પથરી-અશ્મરી. Calculi Renal.

આ રોગમાં જે વખતે વાયુ બસ્તીની અંદર રહેલા વીર્યવાળાં કે પિત્તવાળાં મુત્રને અથા કફને સુકવી નાંખે ત્યારે તેમાંથી પથરી ઉત્પન્ન થાય છે. જેમ ગાયના માથામાં રહેલા પિત્તમાંથી ગોગૈયન થાય છે તેમ બસ્તીની અંદર રહેલાં જે વિર્યાદિ સુમાદ્ર જઈને જામી જાય તેને પથરી કહે છે. પથરી થયાં પછી ટુંટીની અંદર સેવની એટલે ત્રિંગની નીચે ના ભાગમાં વૃષણની બે ગેળીઓથી આરાંબીને છેક ગુદા સુધી બે આમડી શીર્ષાને ઝોટયા સરખા જે સંધિ છે તેની અંદર અને પેડુની અંદર શળો ન દળવા માટે. પથરીને લીધે પેશાબનો મારગ બંધ થઈ જવાથી પેશાબના ધાર ફાટી જાય, અને પથરી એક બાજુ ખસી જાય એટલે પેશાબનો મારગ ખુલ્લો થઈ જવાથી પેશાબ વખતે જરા પણ વ્યથા ન થાય, મુત્રનો રંગ સ્વચ્છ માણેકના સરખો થઈ જાય. પથરીને લીધે બસ્તીની અંદર ઘરેલાં છિદ્રોની અંદરથી લેલીવાળો પેશાબ થાય અને જેરથી પેશાબ થાય તો ઘણી પીડા થાય છે.

ઉપાય—પ્રમેહપીલ્સ તે । અનુપન સાથે લેવાથી આગમ થઈ જાય છે અથવા તો અભ્યાદિ મોદક લેવો, ચંદ્રપ્રભા ગુટિકા વાપરવી ગોક્ષરાદિ ગુગળ, સ્વર્ણકદિ ક્ષાર લેવો, બંગભસ્મ વાપરવી, કુમાર્યાસવ ગોક્ષરાદિ અલે કે ત્રિક્રમ રસ લેવાથી પથરી મટે છે મરિચ્યાદિવટી લેવી. પથરીમાંથી બહુ ભાગે ચંદ્રપ્રભા ગુટિકા ગોક્ષરાદિ અવલેહ સાથે આપવાથી આરામ થાય છે. તેથી ફાયદો ન થાય તો ત્રિક્રમ રસ આપવાથી તો ફાયદો થાય છેજ. ખાવાની દવાથી પથરી ન મટે તો સારા દાકતર પાસે ઓપરેશન કરાવવું.

ઉપરની તમામ દવાઓ દલે કાર્મસી અમદાવાદમાંથી મળશે.

પલિત કપાલ રોગ-કવખતે વાળ ઘોળા થવા.

ક્રોધ, શોક કે અમથી શરીરની અંદર પિત્ત તથા ગરમી બનને  
મસ્તકની અંદર જઘને વાળ ઘોળા કરે છે. અગરસહરિતકી અવ-  
લેહ, અષ્ઠકભસ્મ, અભયાદિ મોદક, ચ્યવનપ્રાશાવલેહ લેવું. અશ્વ-  
મધાદિ યુર્જ-વાપરવું અને બ્રંગરાજતેલ માથે ચોપડવું દેવેનું હેરડાય  
પાણી સાથે વાળ ઉપર ચોપડવાથી વાળ કાળા ભમ્બર જેવા થાય  
છે, આ. ૧ ની કીમત રૂ. ૨-૦-૦

## પ્રકરણ ૩ જી.

### પ્રમેહ

પ્રમેહ રોગ Gonorrhea and Diabetes.

આ રોગમાં ઘણા મેત્રો પેશાબ આવે છે, એક ઠેકાણે ખેસી  
રહી અલ્પત એશાએશ ભોગવવાથી, ઘણું સૂકું રહેવાથી દહી, ગામના  
અને જલચર પ્રાણીઓનાં અને જલમય દેશનાં પ્રાણીઓના માંસનો  
રસ, દુધ, નવું અન્ન, નવું પાણી, સાકર અને ગોળ વિગેરે પદાર્થો  
તથા કફકારક પદાર્થો એ સર્વ ખાનારાઓને આ રોગ થાય છે.

ઉપાય—આ દરદમાં-દેવે ક્ષર્મસીની પ્રમેહપીલ્લ અનુપાન સાથે  
વાપરવી. ચંદ્રપ્રભા ગુટિકા, મજીસ્ટાદિ કવાચ સાથે લેવી. બમ્  
ભસ્મ, અષ્ઠક ભસ્મ, લોહ ભસ્મ, દૈસાર ગુગળ, ગોક્ષરાદિ ગુગળ,  
કુમાર્યાસવ, ઉશીરાસવ લક્ષ્મીવિલાસરસ, વસંતકુમાકર રસ, જીવન  
સાથે વાપરવું.

ચંદ્રપ્રભા ગુટિકા-ગોક્ષરાદિ અવલેહ સાથે સારો ફાયદો કરે છે,  
મેહબદ્ધ રસ, મેહમુદ્ગર રસ કે બંગભસ્મ વાપરવાથી પરમીયો મટે  
છે- તેલ મરચાં ન ખાવાં

દેવે કૈમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ક્ષર્મસી-અમદાવાદ

### પ્રદર રોગ Leucorrhoea

સ્ત્રીઓને પ્રદર રોગ થાય છે. વિરૂદ્ધ પદાર્થ ખાવાથી, દારૂ પીવાથી, જમ્યા ઉપર જમવાથી; અશુદ્ધિથી, ગર્ભશ્રાવ થાય; અતિ મૈથુનથી, અતી આશ્વાથી, શોક કરવાથી; વધુ ઉપવાસ કરી શરીર કૃશ થવાથી; ભાર ઉપાડવાથી; માર પડે, દિવસે સૂઈ રહે સર્વ કારણોથી ત્રિદોષ ક્રોધાયમાન થઈ પછી ચાર જાતનો પ્રદર રોગ થાય છે. જેથી યોનિમાંથી રાત્રી પાણી વહે, શરીર તુટે હાથપગતું કળતર થાય, શક્તિ ઓછી થાય, કામ કરવા જતાં શરીર થાકી જાય, મૂર્છા આવે, મદ ચઢી આવે, તરસ ઘાગે, દાહ થાય, બક્યા કરે, શરીર ઘોળી પુણી જેવું થાય, તન્દ્રા રહે.

ઉપાય--પ્રદર રોગ માટે દેવેનું સુંદરીસાથી આ દવા સારામાં સારો ઉપાય છે. સેકડે નવાણુ ટકા તેથી આરામ થઈ જાય છે. ચંદ્રપ્રભા, સંશ્લમ્બી, પ્રદરારિ લોહ, પ્રદરારી રસ, પ્રદરપીલ્લ, ચંદ્રપ્રભા ગુટિકા, પુશ્યાતુલ ગુણુ, દાવ્યાર્દિ કવાય એ સર્વ દવાઓ પ્રદર રોગ મટાડનાર છે. બંગ ભસ્મ, સુવર્ણમાક્ષીક ભસ્મ, જસત ભસ્મ, પ્રવાલ ભસ્મથી પણ સારો ફાયદો થાય છે, ગોક્ષુરાર્દિ ગુગળથી પણ ફાયદો થાય છે. અશોકારિસ્ટથી પણ રૂટે છે.

આ દરદ ઉપરની દવાઓથી ન મટતું હોય તો પણ સુંદરી સાથીથી તો જરૂર મટી જાય છે.

આર્તવ રોગ--સ્ત્રીઓને દરમાસે ઋતુ અનિયમિત આવતું હોય કે તે વખતે પીડા થતી હોય તો--સુંદરીસાથીથી મટે છે. ચંદ્રપ્રભા ગુટિકા કે યોગરાજ ગુગળ લેવો.

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ફાર્મસીમાંથી મળશે.

પક્ષાઘાત-વાતરોગ-શકવો, સંધિવા Ivo Paralysis

આ રોગમાં કાપેલો વાયુ શરીરનો અર્ધો ભાગ ઘેરી લઈ શિરા તથા સ્નાયુને શોષી લઈ પછી શરીરના કાંધા પડખાને કે જમણા પડખાને હાલતું ચાલતું બંધ કરે છે, શરીરના સાંધાઓનાં બંધન ઢીંગાં કરે છે, તેથી રોગીનું અર્ધું શરીર હલકું કરી ન શકતાં લોક-ડાંતી માફક જડ થઈ જાય અને તે જડ થયેલા શરીરને ગમે તેવી રીતે સ્પર્શ કર્યા છતાં જરા જોટલું સ્પર્શજ્ઞાન ન થાય.

ઉપાય:—નારાયણતેલ ચોપડવું, મહારાસ્નાદિ કવાચ સાથે મહાયોગરાજ ગુગળ લેવો. ષ્ઠત્મજીસ્ટાદિ કવાચ લેવો. અગ્નિતુન્ડી વટી, વાતગળાંકુશ રસ, વાતારિ રસ એ સર્વ પક્ષાઘાત મટાડે છે. સમીરપત્રજ રસ, વિષગર્ભ તેલ, પેનહરમામ ચોપડવું મરમીથી પક્ષાઘાત થયો હોય તો કેસરાદિ વાપરી તે વખતે ચળી પાળવી.

પરસેવો વળવો—Porepiration

જીર્ણ તાવથી પરસેવો વળતો હોય તો જીર્ણ તાવની દવાઓ વાપરવી. જીવન સાથે દ્રાક્ષાસવ વાપરવા, આરોગ્યવર્ધની રસ વાપરવો રાત્રે ત્રિફળાયુર્ણ કે શિવાક્ષાર પાચન યુર્ણ વાપરવું.

પાંડુરોગ—Anaemia.

આ રોગમાં ઘણો અસંગ કરે, અત્યંત ખાટા અને ખારા પદાર્થો ખાય, ઘણું મઘનદાર પીવે, અતિ તીક્ષ્ણ પદાર્થો ખાય, દિવસે સૂઈ જાય અને માટી ખાય એમ કરવાથી પિત્ત પ્રધાન વાતાદિ દોષો ક્રોધાયમાન થઈ કફ નેચામડી, લોહી માંસ એ સર્વને દોષવાળાં કરીને પછી ચામડોના પર ઘોળો, પીળો, લીલો રંગ ઉત્પન્ન કરે,

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી અમદાવાદ



તેમાં ઘોળા રંગ વીશેષ જણાય, શરીર તેજહીન થઇ ઘોળું થાય, રસાદિ ધાતુઓ શીથીલ થઇ જાય, ઓળ, રક્ત, અને મેદ ઓછો થઇ જાય, આંખપર સોળે આવે, થોડું બોલો શકાય, અન્ન ખાવા ઉપર અરૂચી થાય, તાવ આવે શ્વાસ ચઢે અને ભ્રમ થાય છે.

ઉપાય - લોહ ભસ્મ કે મકુર ભસ્મ આપવી, ત્રીફળાચુર્ણ, લોહાસવ, અભયાદી મોદક, : કુમારીકાસવ, પ્લીહા પીટ્ત ઉશીરાસવ, કુટખવલેહ, કીશોર ગુગળ મંકુરવટો, સંશમની, મહાસુદર્શન ચુર્ણ અથવા આરોગ્યવર્ધની રસ આપવાથી ફાયદો થાય છે.

**પ્લીહોદર ઉદર રોગ-અરોળ. Splen Enlargement.**

આ રોગથી ટાળી ખાળુનું પેટ વધે, ઘણો આકુળવ્યાકુળ થાય ત્રીણો તાવ રહે, જઠર મન્દ થઇ જાય, શક્તી ઓછી થાય, શરીર ઘોળું થાય અને દાહકરનાં કે કફ કારક પદાર્થો વારંવાર અતીશય ખાવાથી લોહી અને કફ અસત બગડવાથી પેટમાંની અરોળ નામે ગાંઠ વધવા માંડે છે. જેથી શરીર શીકું પડી જાય, તાવ આવે અને અશક્તિ વધે છે.

ઉપાય—આ રોગમાં પ્લીહાપીટ્ત વાપરવી કુમાર્યાસવ લોહભસ્મ આરોગ્યવર્ધનીરસ, મહાસુદર્શન ચુર્ણ, ચદ્રપ્રભા ગોળી, ગચક રસાયન, અષ્ઠક ભસ્મ, કુંવારનોરસ. તાલીસાદીચુર્ણ પથ્થરીકવાથ એમાંથી કાષ્ઠપણુ દવાથી મટે છે. લોહભસ્મ સારો ફાયદો આપ છે.

**બળતરા.**

ઘણાને બગમાં બળતરા થાય છે. તેના ઉપર સમાચૂત લોહ, સીતોપ્લાદ ચુર્ણ, બાંગ ભસ્મ, કે સુદર્શન ચુર્ણ દેવાથી સારો ફાયદો થાય છે.

ઉપરની તમામ દવાઓ હવે ક્ષામ્સીમાંથી મળશે.

## બદ-Bubo.

અભયાદિમોદક કે કાંચનાર ગુગળ મંજીસ્ટાદિ કવાથ સાથે  
ખીવો. અને બદ ઉપર દશાંગ લેપ ચોપડવો. પાક્યા પછી દોષધ્ન લેપ  
ચોપડવો.

## ભગંદર.

આ રોગમાં હાથી ઘોડાપર બેસવાથી કે વિષમાસન પર બેસ-  
વાથી હરસ કરનારા પદાર્થો ખાવાથી, ઉપદંશ થવાથી, ગુદાની આસ-  
પાસ બે આંગળ છેટે દુસ્ત થયેલાં લોહી અને માંસનો આશ્રય કરીને  
એક ગુમકું થાય છે. તે ગુમકાનું મૂળ ધણું ઉડું થાય છે વેગ મોટો  
થાય છે, તેની અંદર ધણી વેદના થાય છે. તે અતિ પ્રકોપ પામે છે,  
પછી કેટલેક માળે કુટીને તેમાં છિદ્ર પડે, એ છિદ્ર મુત્રાશય પાસે  
હોવાથી હંમેશાં તેમાં થોડું થોડું મુત્ર સ્ત્રવ્યા કરે, અને ઔષધ ન  
થવાથી દિનપ્રતિદિન છિદ્ર વધતું જાય અને તે છેવટે બસ્તિ અનગુદાને  
મોટાં કરે છે તે મોટાં છિદ્રમાં બીજાં ઘણાં છીદ્રો પડે. અને વાયુ,  
મળમુત્ર તથા શુક્ર એ સર્વ તે નાનાં તથા મોટાં છીદ્રોમાંથી બહાર  
નીકળે છે.

ઉપાય—અભયાદી મોદક લેવો, કાંચનાર ગુગળ, મંજીસ્ટાદી કવાથ  
સાથે લેવા કાસીસાદીઘત ચોપડવું. ભગંદરાદી રસ વાપરવો, જાત્યાદી  
મલમ ચોપડવો, સુખશાંતી મલમ ચોપડવો. આ દરદ અસાધ્ય ગણાય  
છે, શસ્ત્રાતથી ઉપાય કરવાથી આરામ થઇ જાય છે.

## મંદાગ્નિ.

આ રોગમાં હંમેશાં જમતો હોય તેના કરતાં પણ રોજ થોડું

---

હવે કેમીકલ વર્કસ અને હવે આયુર્વેદિક ફાર્મ સી—અમદાવાદ

અનાજ ખવાય અને ખાય તે પણ પચે નહીં તેને લીધે રૂઝી થતા ૨૦ વ્યાધીઓમાંના અજરવાદી રોગો થાય છે. અબ્યાદી મોઢક લેવો, મહાસુદર્શન ચુર્ણ લેવું, કુખરોરડ, અગ્નીતુંડી વડી વાપરવી કુમાર્યા સવ કે દ્રાક્ષાસવ પીવો. શીત્તાક્ષાર પાચન ટીકડી કે આનદ વડી લેવી. દ્રાક્ષાદી ટીકડી વાપરવી.

### મધુમેહ-મીઠો પ્રમેહ—Diabetes

આ રોગમાં કફ, પીત્તનો ક્ષય થવાને લીધે કાપાયમાન થયેલા વાયુ શરીરની અંદર રહેલી વસા, મળ્મદી ધાતુને બસ્ટીના મુખમાં આણે છે તેથી તુરો, મધના સરખો મીઠો અને રૂક્ષ પેશાબ થાય છે.

ઉપાય—ચંદ્રપ્રભાગોળી-ગોક્ષુરાદી અવલેહ સાથે વાપરવો. ગોક્ષુરાદી ગુગળ વાપરવો, બંગબરમ, મેહમુદગરરસ કે મેહમદ રસ વાપરવો. વસંત કુસુમાકર રસથી મધુપ્રમેહ મટે છે.

### મરડો-આમાતિસાર—Dysentery

આ રોગમાં અન્નનું પાચન ન થવાથી પોતાના માર્ગથી બ્રષ્ટ થયેલા વાતાદિદોષો કોઠાની અદરના ધાતુઓના સમુહોને તથા મળને પોત પોતાના સ્થાનકમાંથી ચલાયમાન કરીને અનેક રગગળો ઝાડો ગુદાદ્વારા થાય છે. તે વખતે પેદુની અંદર ઘણી ચુંક આવે છે.

ઉપાય—કુટાબલેહ, જાતિકલાદિચુર્ણ, શંખવટી, વડવનલ ચુર્ણ, અબ્જબરમ, શીશાની ભરમ વાપરવી. પ્રથમ દીવેલ લેઈ બીજો દીવસે ઉપરની દવાઓ લવાથી સારો ફાયદો થાય છે.

### મેહારોગ

આ રોગમાં કસરત ન કરે, દીવસે ઉઘે અને કફકારક પદાર્થો ખાય, એ રીતે વર્તનારના શરીરમાં ઉત્પન્ન થયેલો અન્નનો રસ ઘણું

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ફાર્મસીમાંથી મળશે

કરી મીઠાં આમવાળો બનીને પછી તે સ્નેહથી મેદનો વધારો કરે છે

મેદ વધવાથી બીજી ધાતુઓને જવાની શરીરની અંદરની નસો બંધ થવાને લીધે મજ્જા, શુક્રાદિ ધાતુઓ વૃદ્ધિ પામી શકે નહિ. જેમ જેમ મેદ વધતો જાય તેમ તેમ મનુષ્ય દરેક કામ કરવામાં અશક્ત થતો જાય, ક્ષુદ્ર શ્વાસ થઇ આવે, તરસ લાગ્યા કરે, શરીરનું જ્ઞાન બૂલી જાય, હિંધ આવ્યા કરે, એકદમ શ્વાસ રૂંધાઈ જાય, શરીર થાકી જાય, બૂખ લાગ્યા કરે. પરસેવો વળ્યા કરે, શરીરમાં ખરાબ ગંધ આવે. શક્તિ ઓછી થાય, સ્ત્રી સંગની ઇચ્છા જ ન થાય. આ મેદ સર્વ પ્રાણીઓના હાડકામાં તથા પેટમાં રહે; મેદવાળા પુરુષનું પેટ વધે; મેદથી સર્વ નસો બંધ થઇ જવાને લીધે વાયુ કોહાની અંદર વિશેષ સંચાર કરી જઠરાગ્નિને પ્રદીપ્ત કરીને ખાધેલા અન્નનું શોષણ કરે તેથી ખાધેલો ખોરાક જલ્દી પચી જાય અને પાછો જમવાની ઇચ્છા થાય; ઇચ્છા થાય તે વખતે ખાવાનું ન મળે તો વાતવ્યાધિ આદિ કોઈ જાતનો ભયંકર રોગ થાય; અગ્નિ અને વાયુ બંને કોપાયમાન થયાં હોય તો જેવી રીતે જંગલને અગ્નિ ખાળે છે તેવી રીતે મેદવાળા મનુષ્યનાં શરીરને ખાળે છે. આવા પ્રકારના વિકારોની અંદર કારણબૂત મેદ જો અત્યંત વૃદ્ધિ પામે તો એકદમ; પ્રમેહ પીટીકા, જવર, ભગંદર અને વિદ્રધિ રોગો ઉત્પન્ન થઇ જીવીતનો જલ્દી નાશ કરે છે. માટે મેદરોગનો તરત ઉપાય કરવો જોઇએ.

ઉપાય--લોહભસ્મ મદ સાથે વાપરવી, આરોગ્યવર્ધની રસ વાપરવો; ગરમ પાણી ટાઢું થયા પછી મધ નાંખીને પીવાથી મેદોરોગ મટે છે,

દવે કેમીકલ વર્કસ અને દવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી

ઉષ્ણઘ્નિગણુ ચુર્ણ.

ખારો શોધેલ મોરથુયુ; શેકલીલીંગ, શોધેલ સફેદ હીરાક્ષી;  
શોધેલ પીળી હીરાક્ષી, સિન્ધાત્રુયુ અને શિલાજીત એ સાતે ઔષધોનું  
ચુર્ણ ખાવાથી મુત્રકચ્છ, અશ્મરી, ગુદમ અને મેદ તથા કફરોગ મટે છે.

આ ચુર્ણ દેવે કાર્મસીમાં મળશે. તો. ૧ ની કી, ૩. ૧)

દેવે કાર્મસીમાંથી મેદરોગની ગોળીઓ મંગાવી વાપરવી તેથી  
સારો ફાયદો થાય છે.

પ્રકરણ ૪ થું.

ભખ્મોનો રોગ નિવૃત્ત કરવામાં ઉપયોગ

અબ્રક ભખ્મના ગુણો.

૧ પ્રમેહ ઘાસ, વિષરોગ, કાઠ, વાત, પિત્ત, કફ, કફક્ષય, સંઘ્ર-  
હણી, પાંડુરોગ, ભ્રમ, કમળો ગુદમ એ રોગો ઉપર અબ્રક ભખ્મ  
૧ ચણોડીથી ૩ ચણોડી સુધી મદ અને પીંપર સાથે ખાવી. જોથી મટશે,

૨, પ્રમેહ અને મુત્રકચ્છ—માં એલચી દાણા, ગોખર, ભોંવ  
આંબલી ખડીસાકર અને ગાયના દુધ સાથે ૧ વાલ ભખ્મ  
ખાવાથી મટે છે.

૩ વીશ પ્રકારના પ્રમેહ—મદ, પીંપર અને શીલાજીત સાથે  
૧ વાલ ભખ્મ ખાવી.

૪ જીર્ણ જવર અને ક્ષયમાં—મદ, પીંપર સાથે ૨ વાલ  
ભખ્મ ખાવી.

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે કાર્મસીમાંથી મળશે.

૫ વાતુ વૃદ્ધિ માટે સોના અને રૂપાના વરક ૧ વાલ લઈ તેની ખરોખર લખ્મ લઈ ખાવાથી મટે છે. અથવા ક્ષવીંગ તથા મદમાં એક વાલ લખ્મ રાત્રે ખાવી.

૬ ક્ષય, પાંડુ સંગ્રહણી, શ્વળ. આંગ, કાઠ, શ્વાસ, પ્રમેહ કાશ મંદાગ્નિ અને ઉદરરોગમાં—વારડીંગ, સુંક, મરી, પીંપર એમનાં ચુર્ણમાં વાલભર લખ્મ ખાવાથી મટે છે.

૭ હરસ મસા—( મૂળ વ્યાધિ ) ભીંનામા સાથે ૧ વાલ લખ્મ ખાવી.

૮ જઠરાગ્નિ—મુત્રઘાત મુત્રકચ્છ અને મુતરખડા માટે—નવસારનું ચુર્ણ વાલ ૪ તથા લખ્મ વાલ ૧ આપવી.

૯ વાયુરોગ—સુંક, પુષ્કરમુળ, મદ અને આસનના ચુર્ણમાં ૧ વાલ લખ્મ ખવરાવવી.

૧૦ પિત્તરોગ—ગાયના ઘી અને સાકરમાં ૧ વાલ લખ્મ આપવી

૧૧ બલ વૃદ્ધિને માટે—ગાયના દુધ અને ભોંયકહોળામાં ૧ વાલ લખ્મ આપવી.

૧૨ રક્તપિત્ત—હરીતકી, ગોળ, એલચીદાણા અને સાકર સાથે એક વાલ લખ્મ આપવી.

૧૩ ક્ષય, પાંડુ, મુળ વ્યાધિમાં ત્રિકટુ, ત્રિકુળા, સાકર, મધ, અને ચતુર્જાત ચુર્ણ સાથે એક વાલ લખ્મ આપવી.

૧૪ નેત્ર રોગમાં ત્રિફલોનું ચુર્ણ અને મદમાં ૧ વાલ લખ્મ આપવી,

અગ્રક ભસ્મ—(સહઅપુટી) દવે કાર્મસીમાં મળશે. નો. ૧ ની કીંમત રૂ. ૫૦-૦-૦

દવે કેમીકલ વર્કસ અને દવે આયુર્વેદિક કાર્મસી—અમદાવાદ

### કલાઇભખના ગુણો

કલાઇ ભખ ૧ થી ૨ રતીભાર આપવી.

૧ કપુર સાથે ખાવાથી મુંખગધ, ૨ પાંદુરોગને માટે ઘીમાં ૩ જયફળ, લવંગ અને મદ સાથે ખાવાથી શ્વાસરોગ મટે છે. ૪ રક્તપિત્ત અને ઉર્ધ્વશ્વાસ માટે હળદરમાં, ૫ બલની વૃદ્ધિ મટે મદમાં, ૬ અગ્નિમાં માટે પીપરમાં, ૭ વર્ચસ્તભન માટે નાગરવેલના ખાનમાં, ૮ અજીર્ણ માટે આંબલી કે સોપાની સાથે, ૯ કાડને માટે સમુદ્રફેણ અથવા નગોડના રસ સાથે, ૧૦ વાયુને માટે લઘુમાં ૧૧ બરોળ માટે પુલાવેલા ટંકણખારમાં, ૧૨ હરસમસા—માટે કાયા અગર તો ઘેટીના દુધમાં, ૧૩ પુષ્ટને માટે જયફળમાં અગર દુધમાં પાંદુરોગમાં ધી સાથે. ૧૫ પ્રમેદને માટે તુળસીના પાન, મદ અને ખડી સાકર સાથે, ૧૬ ગુલ્મરોગ (ગે.જો) માટે પુલાવેલા ટંકણખારમાં, ૨૭ દાહ થયો હોય તો લીંબુના રસમાં, ૧૮ પિત્તરોગમાં સાકરમાં, ૧૯ પહલ નાશ માટે અંધાડના મુળમાં, ૨૦ મસ્તક રોગ માટે એરંડમુળ ધસી તેમાં ભખ નાંખી લેપ કરવો, ૨૧ વાયુને માટે અજમે અથવા આસનમાં, ૨૨ જળોદરમાં બકરીના દુધમાં, ૨૩ ધાતુવૃદ્ધિ માટે, જયફળ, જવંત્રી અને લવીંગ સાથે, ૨૪ નાડીવણને માટે નાગવેલીમાં ૨૫ પેટની ચુંકમાં હરડેની સાથે ૨૬ વાયાના ગોળામાં જાસ સાથે, ૨૭ ફેફડે આવે છે તેમાં લસણના તેલમાં મેળવી સુંઘવું. ૨૮ શરીર બળવાન થવા માટે તુળસીના રસમાં આપવી

ઉપર પ્રમાણે ઉપયોગ કરવામાં વનરપતિનુ પ્રમાણ ૦૧ તોલાથી ૧ તોલા સુધી સમજવું.

ખંગ ભસ્મ—દેવે કાર્મસીમાં તૈયાર મળશે, તોલા ૧ ની કી.

કે. ૩-૦-૦

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે કાર્મસીમાંથી મળશે.

## કોડી—[ સં. વરાહિકા ]

( તેનું શોધન તથા મારણ—જુઓ પાછળ. )

## કોડીની લખના ગુણ

કોડીની લખના અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે તો ૧ ની કીં ૮-૮-૦

(૧) કાન પાકતો હોય તો કોડીની લખના લીંબુના રસમાં કે હુકાના પાણીમાં મેળવી કાનમાં બે બે ટીપાં મુકવાં તેથી મટી જશે

૨ ક્ષય રોગ ઉપર—સાકર, મદ અને માખણ એકેક તોલો લઈ બે રતીભાર કોડીની લખના સાથે રોજ ખાવાથી ક્ષયરોગ મટે છે.

૩ શ્વાસ, કફ અને તાવ—માં મદ સાથે કોડીની લખના બે રતી ભાર ખાવી.

૪ પ્રમેહ, પ્રદર અને ધાતુવિકાર ઉપર કોડીની લખના ઘી અને સાકર સાથે ખાવી.

૫ શ્વેતમાં ઉના પાણી અગર સાકર સાથે બે રતી લખના ખાવી

૬ અપરમાર ઉપર—કાંદાની ઉભી ચીરી કરી તે ઉપર કોડીની લખના નાંખીને તેની પોટલી કરી વારંવાર નાકમાં સુધવી.

૭ દાદર, ખસ અને ચક્રમાં ઉપર, તલનું તેલ પાશેર, લખના તો ૧, ગેર તો ૦૧ એકત્ર કરી લેપ કરવાથી મટે છે

## તાંબાની લખના ગુણ

તાંબાની લખના અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે તો ૧ કીં રૂ. ૮-૦-૦

તાંબાની લખનાની ૧ રતીની માત્રા સમજવી. એટલે દરદીને ૧ રતી સુધી નિયેના અનુપાતો સાથે આપવાથી તાંબાની લખના નીચેના રોગો મટાડી શકે છે.

૧ દમ અને કફ ઉપર, મદ પીપરમાં ૧ રતી લખના ખવરાવવી

૨ પુષ્ટિ માટે, મદ, સાકર અને ઘી સાથે ખવરાવવી.



૩ તાવ, વિષમજ્વર, ઉપર, મરી અને તુળસીના રસમાં ખવરાવવી.

૪ મૂત્રકચ્છ ઉપર હળદર અને મદ સાથે ખવરાવવી.

૫ હરસ ઉપર સુરચુના રસમાં મરી અને લવંગનું ચૂર્ણ નાંખીને તે સાથે ખવરાવવી,

૬ ઉદરરોગમાં-ગુગળ સાથે સાત દિવસ આપવી.

૭ પિત્તરોગમાં-સાકર સાથે ખવરાવવી.

૮ વાયુના ગોળા ઉપર-હીંગ સાથે ખવરાવવી.

૯ સંઘ્રહણી અને વાતપ્રમેહ ઉપર-ગળાના સત્વ, અજમે, સાકર અને મદ સાથે ખવરાવવી.

૧૦ મુત્રકચ્છ ઉપર જવખાર સાથે ખવરાવવી.

પારાની ભખ્મના ગુણો.

પારદ્ ભસ્મ અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે તો ૧ ની કીં ૩. ૫

પારાની ભખ્મ ૧ રતીથી ૪ રતી સુધી આપવી;

તે જુદા જુદા રોગોમાં નિચે પ્રમાણે અનુપાનથી ઉપરની માત્રા પ્રમાણે આપવી.

૧ વાતરોગઉપર-પીંપરમાં-ખાવી, ૨ પિત્ત ઉપર આવળ કંટીના ચૂર્ણ સાથે, ૩ કફ ઉપર આદાના રસમાં, ૪ તાવ ઉપર લીંબુના રસમાં. ૫ રૂઝિશ્રાવ, પ્રવાહિકા અને અતિસાર ઉપર તાંદળજાના રસમાં, ૬ રક્તવિકાર ઉપર મદમાં, અથવા તો હળદર અને સાકર સાથે, ૭ કમળો; પાંડુ અને અગ્નિમાં ઉપર ત્રિકટુ, ત્રિક્ષ્ણ અને અરકુમાના ચૂર્ણ સાથે. ૮ દમ, કફ અને શુળ ઉપર પીંપર, મરી, અને ભારંગમુળના ચૂર્ણમાં, ૯ મુત્રકચ્છ ઉપર શિલા-જીત એવથી અને સાકર સાથે આપવી. ૧૦ ધાતુદ્ધિ ઉપર લવંગ,

ઉપરની તમામ દવાઓ દ્વે કામીસીમાંથી મળશે.

કેશર, જ્વંત્રી, શુદ્ધ હિંગજોઠ, અક્ષતગરો, પીંપર અને ભાંગમાં આપવી, ૧૧ તમામ પ્રકારના તાવમાં, સીંધવ, લવીંગ, કરીઆતું અને હરડેના ચુર્ણ સાથે આપવી. ૧૨ સર્વ પ્રકારના ઝાડા માટે, અરીચુ, લવીંગ, અને ભાંગ સાથે. ૧૩ ઉદરરોગ માટે, સીંધવ હળદર, ભાંગ અને અજમામાં, ૧૪ ઉલટી ઉપર ભાંગ અને અજમામાં ૧૫ કૃમીરોગ ઉપર, ચાર વાલ ખાખરાનાં બી અને બમણા જોળ સાથે, ૧૬ અગ્નિમાંઘ ઉપર સીંધવ અને અજમામાં, ૧૭ પુષ્ટિને માટે ગજો ના સત્ત્વમાં આપવી.

ચળી—પારો લક્ષણુ, કરનારે પાન લક્ષણુ નિંદ્રા, જગરણુ, ચાલવું; કાપ, હર્ષ, દુઃખ, ઇન્દ્રિય કરવું નહિ.

તેણે કાળુ, કાકડી, કારેલાં, કાલીંગડાં, દેવડાંગર, કેળાં, કુમ્મી તથા અળસીનું તેલ; અડદ, મસુર, હાસભાત, કડવાં, ખાટાં, તીખાં, મીઠા પિત્તકારક પદાર્થો, પીળાપદાર્થો, ખેર, નાળીએર, કેરી, જર્વખાર, સુંડ, સરગવો ભાંગ, રાષ્ટ્ર અને વાલ એટલા પદાર્થ ખાવા નહિ.

### લોહલભના ગુણ

લોહલભ અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે તો ૧ ની કીં ૩ ૪

લોહલભ ૧ થી ૨ રતી ભાર નિચેના રોગો ઉપર નિચે પ્રમાણે અનુપાતથી રોગ આપવી.

૧ વાત ઉપર લસણુ અને ઘીની સાથે ખાવી, ૨ પિત્ત ઉપર સાકરમાં ખાવી, ૩ કફ ઉપર મદ સાથે, ૪ દમ ઉપર સુંડ, મરી; પીંપર અને મદમાં ખાવી, ૫ શુગ ઉપર હીંગ તથા ઘીની સાથે, ૬ શુર્ણ-જ્વર ઉપર મદ અને પીંપરમાં, ૭ પ્રમેહ ઉપર ત્રિફળા અને ખડી-સાકર સાથે, ૮ ત્રિદોષ ઉપર આદાના રસ અને મદ સાથે, ૯ વાત

---

દ્રવે કેમીકલવર્કસ અને દ્રવે આયુર્વેદિકદ્વામ્સી-અમદાવાદ

જવર ઉપર, ઘીમાં ખાતી, ૧૦ પિત્તજ્વર ઉપર મદમાં ખાતી, ૧૧ રક્તપીત ઉપર ખડીસાકર અને ચાતુર્માત ચુરણ સાથે, ૧૨ પાંડુરોગ ઉપર સાટોડીના રસમાં ૧૩ વીસ પ્રકારના પ્રમેહ ઉપર હળદર; પીંપર અને મદ સાથે. ૧૪ સંધીરોગ ઉપર તજ, એલચી, તમાલપત્રની સાથે, ૧૫ (૮૦) પ્રકારના વાયુ ઉપર નગોડના રસમાં, ૧૬ વક્ષીપ-ક્ષીત (વાળ ઘોળા થતા) ઉપર ત્રિફળામાં, ૧૭ બલવૃદ્ધિ ઉપર-સાટોડી અને ગાયના દુધ સાથે, ૧૮ મુત્રકચ્છ ઉપર શિલાજીતમાં, ૧૯ અ-ગ્નિમાં ઉપર તાંબુલમાં, ૨૦ પાચ જાતની ઉદરસ ઉપર અરકુસો, પીંપર, દ્રાક્ષ અને મદમાં, ૨૧ તે સિવાયના સર્વ રોગ ઉપર ત્રિફળા અને મદ સાથે આપવી.

ચળી-કાળુ, તલનું તેલ, અડદ, રાધ, દારૂ, ખાટાપદાર્થો, મત્સ્ય માંસ; કારેલાં, તીખા પદાર્થ એ ખાવાં નહિ.

લોહલભ્મથી નુકશાન થાય તો અગ્નીયાના રસમાં વાવડીંગ વાટી પી જવું. અને તડકામાં ઘણી વાર ફરવું.

પરવાળાં ( સં.-પ્રવાલ લભ્મના ગુણો )

પ્રવાલ ભરમ અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે તો ૧ ની કીં ૩ ૨ પ્રવાલ લભ્મ ૨ રતી ભારના આશરે નિચેના રોગ ઉપર નિચેના અનુપાતો સાથે આપવી.

૧ વાયુ ઉપર-તુળસીના રસ તથા મદ સાકરમાં આપવી, ૨ જીર્ણજ્વર, કાસશ્વાસ, હેડકી, વાયુ એ રોગોમાં મદ, પીંપર સાથે આ-પવી, ૩ પિત્ત ઉપર દુધ અને સાકરમાં ખાતી, ૪ ધાતુપુષ્ટી ઉપર ઘી સાકરમાં ખાતી. ૫ ધાતુસ્રવ ઉપર પાકેલાં કેળાંમાં ખાતી, ૬ પ્રદર ઉપર ગાયના તાજદુધમાં, ૭ કૃષ્ણતા ઉપર પાનમાં. ૮ તાવ ઉપર કરી-

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

ચાતુ, કકુ અને હરડે સાથે ખાતી. ૯ પિત્તની ઉદરસ ઉપર આદાના રસ અને સાકર સાથે ખાતી. ૧૦ રતાંધળા ઉપર ઉંદરની લીંડીઓ અને તુળસીના રસમાં ધસી તેમાં લખ્મ નાંખી અંજન કરવું. ૧૧ દાહ ઉપર વંશલોચન અને સાકર સાથે આપવી. ૧૨ કફ, મુત્રકચ્છ ઉપર ચાખાના ધોવરામણ સાથે, ૧૩ ઉરઃક્ષત ક્ષય ઉપર ઘી અને મદમાં ૧૪ ઉષ્ણતા; દાહ અને ઈંદ્રિની બળતરા ઉપર ચાખાના ધોવરામણ મદ અને સાકર સાથે. ૧૫ આંખોની ગરમી અને શરીરપરની ખોસ ઉપર-ઘી, સાકર અને તાજા દુધ સાથે. ૧૬ ભ્રમ ઉપર આંખોનાં મુરખ્યામાં ઘી સાકર નાંખી તે સાથે, આપવી. ૧૭ મસ્તકશ્લેષ્ણ ઉપર બદામની ખીરમાં ખાતી. ૧૮ પિત્તરાગ પાંડુરોગ ઉપર ઘી સાકરમાં ખાતી.

### મોતીની લખ્મના ગુણ

મોતીની લક્ષ્મ—અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે તો ૧ ની કોં. ૩ ૩૦-૦-૦ અર્ધી રતી પ્રમાણે મોતીની લખ્મ આપી શકાય છે.

૧ પુષ્ટી માટે તેમજ પિત્તરોગ માટે દુધ અને ખડી સાકરમાં આપવી. ૨ ઉરઃક્ષત ક્ષય ઉપર ઘી અને મદમાં આપવી ૩ નેત્રરોગ માટે ઘી અને મદમાં આપવી.

### રૂપાની લખ્મના ગુણ

રૂપાની લક્ષ્મ—અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે. તો ૧ ની કોં ૩ ૧૩

રૂપાની લખ્મ ૧ રતીભાર આપી શકાય છે.

૧ દાહ થતો હોય તો સાકરમાં આપવી. ૨ ઉન્માદ, શીરો-રોગ, પ્રમેહ, જ્વરપિત્ત, ગરમીના સર્વ રોગ ઉપર, મદ અને ઘી સાથે ૩ વાત અને પિત્ત ઉપર ત્રિકળામાં. ૪ બળવૃદ્ધિ, ધાનુષ્ટિ માટે

દહે કેમીકલ વર્કસ અને દહે અયુર્વેદિક ફાર્મસી-અમદાવાદ

શતાવરીમાં ખાવી, ૫ પિત્તવિકાર ઉપર આંબળાના મુરખામાં, ૬  
અમેહ ઉપર દાલચીની તમાલપત્ર અને એલચીમાં ખવરાવવી.

**લોહકાટ—(મંદુર)ની લખ્મના ગુણો**

**મંદુર ભરમ—**અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે તો ૧ ની કીં ૩ ૨-૦-૦  
મંદુર લખ્મ ચાર રતીથી ૬ રતીભાર સુધી આપી શકાય.

**૧ કમળો પાંદુરોગ—**ઉપર ગાયના મૂત્રમાં અથવા મદ પીંપર-  
માં, અથવા તો છાશમાં આપવી, ૨ સંગ્રહણી ઉપર છાશમાં મરી-  
યાની ભૂકી નાંખી તેમાં આપવી. ૩ જીર્ણવર ઉપર મદ અને  
પીંપરમાં; ૪ શુળ ઉપર ગોમૂત્રમાં; અથવા ત્રિફળાતુ ચુર્ણ નાંખી મદ  
પીંપર સાથે આપવી, ૫ કૃમી ઉપર મદ અને વાવડીંગ સાથે ૬ સોજા  
ઉપર સોટોડીના રસમાં, અને ૭ શક્તિ માટે ઘી અને સાકરમાં  
આપવી.

**શંખલખ્મના ગુણ**

શંખલખ્મ ૧ રતીથી ૦૫ તોલા સુધી આપવી.

**૧ સન્નિપાત અને સંગ્રહણી ઉપર** સીંધવ ત્રણ માસા અને  
મદ સાથે આપવી. ૨ અજીર્ણ લીંબડાના રસમાં સાકર નાંખી તે  
સાથે આપવી. ૩ ત્રિદોષ શુળ ઉપર શંખલખ્મ; સીંધવ, હીંગ અને  
ત્રિકટુ સર્વતું ચુરણ ગરમ પાણીમાં આપવું. ૪ ઉદરસ ઉપર પાન  
સાથે ૧ રતી શંખલખ્મ આપવો. ૫ શુળ ઉપર એક રતી શેકેલીહીંગ,  
૨ રતી, શંખલખ્મ અને ઘી ૦૫ તોલા આપવાથી મટે છે. ૬ આ-  
માતિસારમાં જયફળ ૦૫ માસો; ઘી ૦૫ તોલા અને ૨ રતી લખ્મ  
આપવી, ૭ પેલીહોદર—લીંબડાના રસમાં ૧૦ માસા શંખલખ્મ આપ-  
વાથી ખરોળ મટે છે. ૮ ત્રિદોષ, શુળ, સીંધવ, હીંગ અને ત્રિકટુ  
સાથે ગરમ પાણીમાં આપવી, જેથી મટશે. શંખ-ભરમ તો ૧ નીકીં ૩ ૦૫

ઉપરની તમામ દવાઓ દવે કાર્મસીમાંથી મળશે.

શીસા ( સં. નાગ ) ની લખ્મના ગુણ

શીશાની ભસ્મ—દેવે કાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. તે ૧ ની કીં ૩ ૩-૦-૦ સીસાની લખ્મ ૧ રતી પ્રમાણમાં આપવી.

૧ પ્રદર ઉપર—વંશલોચન; ૭૩, એલચી અને ખડીસાકરમાં અખલખ આપવાથી મટે છે. ૨ કફ વાયુ; જલોદર ઉપર અજ્જો; પીંપર અને મદ સાથે આપવાથી મટે છે. ૩ ધાતુક્ષીણતા ઉપર માખણ અને ખડીસાકરમાં આપવી. ૪ ઉપદંશ ઉપર ધલાયચી અને ચીની સાકર સાથે આપવી,

સુવર્ણમાક્ષિક લખ્મના ગુણો

સુવર્ણમાક્ષિક લખ્મ ૨ રતીથી ૧ વાલ ભાર સુધી આપી શકાય છે. આ ભસ્મ દેવે કાર્મસીમાં તૈયાર મળશે તે ૧ ની કીં. ૩. ૨.

૧ પ્રમેહ, મૂત્રકચ્છ, ધાતુક્ષીણતા, સ્વપ્નાવસ્થા, જીર્ણજ્વર ઉપર માખણ અને ખડીસાકર સાથે મદ મેળવી ૧ વાલ લખ્મ આપવી તેથી મટશે.

૨ પાંડુરોગ, કમગો, વાતપિત્ત અને હક્ષીમક ઉપર ૩ વાલ સુવર્ણમાક્ષિક લખ્મ, મદ અને પીંપર સાથે આપવી, ૩ આંખોમાં ઘોળાં પુલો પડે છે તે ઉપર સુવર્ણમાક્ષિક મદમાં, કિંવા દુધમાં ઘસી અંજન કરવું. જેથી પુલ મટી જશે,

સોનાની ( સં. સુવર્ણ ) લખ્મના ગુણ.

૧ થી ૨ રતિભાર આ લખ્મ આપી શકાય છે.

૧ ક્ષય, અગ્નિમાંદ્ર, શ્વાસ, (દમ), કાસ (કફ) અને અરૂચી ઉપર ત્રિકટુ અને ઘી સાથે આપવી. તેથી મટે છે. તથા આલ્લ વધારે છે. ધાતુની વૃદ્ધિ કરે છે. પાંડુનો નાશ કરે છે, સર્પવિષ, બીજા

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક કાર્મસી અમદાવાદ

ઝેર, ઉતારે છે, સંગ્રહણી મટાડે છે. ૨ બગ માટે દુધમાં ખાવી. ૩ આંખના રોગો માટે સાટોડીના રસમાં, ૪ વ્યાધિ અને ઘરડપણ માટે કેસરમાં, ૭ ક્ષયરોગમાં દુધ સાથે આપવી, ૮ ત્રિદોષ અને ઉન્માદમાં—સુંઠ, મરી અને લવંગ સાથે આપવી. જેથી મટે છે. સર્વ રોગને માટે સુવર્ણભષ્મ ગુચકારી છે.

### હરતાલની ભખ્મના ગુણ.

હરતાલ ભખ્મ ૧ ચોખા ભાર સુધી આપી શકાય છે, હરતાલ ભરમ દવે ફાર્મસીમાં તૈયાર મળશે, તો. ૧ ની કી. રૂ. ૮—૦—૦

દુઃસાધ્ય વાતરકત ઉપર-૧ ચોખાભાર હરતાલભખ્મ આપવી, ચણા અને ઘીજ માત્ર ખાવું. ચૌદ દિવસમાં મટી જશે.

૨ એંસી પ્રકારના વાયુ, કફ, પિત્ત, કોઠ, પ્રમેહ, અને હરમ માટે ૭ વાલ ખડીસાકરમાં અધી રતી હરતાલ ભખ્મ આપવાથી મટી જાય છે.

૩ વાતરકત, અઠાર પ્રકારના કોઠ-એક ચણોડીભાર હરતાલભખ્મ ગળોના ઉકાળામાં રોજ આપવાથી મટી જાય છે,

૪ અપરમાર ઉપર, છરા સાથે, ૫ રક્ત વિકારમાં આંખા-હળદરમાં ૬ જ્યેષ્ઠ ઉપર સમુદ્રફળમાં, ૭ લગંદર ઉપર દેવદારના રસમાં, ૮ જવર, ક્ષય, પાંડુરોગમાં—ખડીસાકર સાથે, ૯ વાયુ, શુગ, બાળંતરોગમાં—આદાના રસમાં આપવી, ઘી, ભાત અને ખીચડી તથા ગાયતું દુધ માત્ર ખાવું. ૧૦ સંનિપાત, અર્ધાઝ વાયુ અને વાયુના ગોળા ઉપર-ઉપરના અનુપાતમાં આપવી, ૧૧ નિર્બળ માણસને જાયફળમાં આપવી, ૧૨ ક્ષય ઉપર પાન સાથે આપવી. ૧૩ વિચૃદ્ધિ ઉપર-પાકેલા પાન સાથે, ૧૪ ગર્ધભાસ

ઉપરની તમામ દવાઓ દવે ફાર્મસી અસનવામાંથી મળશે.

ઉપર હરડે સાથે, ૧૫ દુર્ગંધી ઉપર ચંપાના પુત્ર સાથે, ૧૬ વાયુ ઉપર આદાના રસમાં ૧૭ પ્રમેહ ઉપર તુલસીના રસમાં, ૧૮ જલોદર ઉપર-અકરીના મૂત્રમાં, ૧૯ શેત્ય ઉપર-કેશર અને જવંત્રીમાં, ૨૦ અગ્નિમાંથી ઉપર-મદ અને પીંપરમાં, ૨૧ વિર્યસ્તંભનને માટે-લવંગ, તજ, કપુરની સાથે, અને ૨૨ અઢાર પ્રકારના કોદ ઉપર નગોડના રસ સાથે, અને ૨૩ કામવૃદ્ધિ માટે ગાયના દૂધમાં આપવાથી મટી જાય છે.

હરતાલ લખ્મ એકલી ખાવાથી સ્ત્રીઓનો અટકાવ બંધ થઈ જાય છે.

સાખરસીંગાની લખ્મના ગુણ.

મુગલાઈ બેદાણા તથા સાકર સાથે ખાવાથી ધાતુવિકારના રોગ મટે છે. ઘી સાથે ખાવાથી વાનશુળ મટે છે. તેમજ હૃદયનો રોગ મટે છે. આ લખ્મ અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે તો ૧ની કીં ૩૨

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક

ફાર્મસી.

દેવે ફાર્મસીમાં આયુર્વેદ શાસ્ત્રના પાઠ પ્રમાણે દેશી ઔષધો જથાબંધ, બનાવવામાં આવે છે. દેવે ફાર્મસીની દવાઓ અનુભવી વિદ્વાન વૈદ્યોએ અને ડોક્ટરોએ વાપરી અનુભવ કરેલો છે. તમે દેવે ફાર્મસીનીજ દવાઓ વાપરજો.

સૂચીપત્ર મફત મળશે.

દેવે ફાર્મસી અમદાવાદ.





## શાસ્ત્રોક્ત ભસ્મો

દહે કેમીક્ત વર્કસ અને દહે આયુર્વેદિક

ફાર્મસી—અમદાવાદ.

દહે ફાર્મસીમાં તમામ જાતની દેશી દવાઓ, શુદ્ધ શાસ્ત્રોક્ત યજ્ઞતિથી બનાવેલી ઉત્તમ ભસ્મો તૈયાર મળે છે.

અમારી ભસ્મો એકદમ ગુણુકારક, નિર્ભય અને કાઈપણ પ્રકારનું નુકશાન ન કરતાં માત્ર ફાયદોજ કરનારી છે.

અગ્રક ભસ્મ—( સહસ્રપુટી ) ક્ષય મટાડે છે. તો ૧ ની કી ૩. ૫૦-૦-૦

અગ્રક ભસ્મ—( સોપુટી ) તો ૧ ની કી ૩. ૧૦-૦-૦

પૂર્ણચંદ્રોદય—અત્યંત પૌષ્ટિક, ૧ થી ૩ રતી અનુપાન સાથે મદમાં મેળવી લેવી. ધાતુની નબળાઈ મટાડી શક્તિ, બળ અને ધાતુ વધારે છે. તો ૧ ની કી ૩. ૬૦-૦-૦

લોહ ભસ્મ—લોહિ સુધારે, બળેળ પાંડુ, કમળો શીકાશ, મટાડવામાં ઉત્તમ તો. ૧ ની કી. ૩ ૪-૦-૦

જસત ભસ્મ—રક્તશ્રાવ મટાડે છે તો ૧ કી ૩ ૫-૦-૦

તામ્ર ભસ્મ—દમ મટાડે છે. તો ૧ કી ૩ ૮-૦-૦

નાગ ભસ્મ—પેશાબનાં દરદો મટાડે છે. તો ૧ કી ૩ ૩-૦-૦

બંગ ભસ્મ—પ્રમેહ, મધુપ્રમેહ મટે છે. તો ૧ કી. ૩-૦-૦

પ્રવાલ ભસ્મ—નબળાઈ, પેશાબનાં દરદો મટે છે તો ૧ કી ૨-૦-૦

મન્દુર ભસ્મ—પાંડુ, શીકાશ મટે છે. તો ૧ ૩ ૨-૦-૦

શાબરસીંગ ભસ્મ—તો. ૧ ૩. ૨-૦-૦

---

દહે કેમીક્ત વર્કસ અને દહે આયુર્વેદિક ફાર્મસી અમદાવાદ

## પ્રકરણ ૫ મું.

### રસાદિ ઔષધો.

આ પ્રકરણમાં જે દવાઓ આવે છે તેમાં પારદ, ગંધક, વજનાગ, હરતાલ વિગેરે વિષવાળાં ઔષધો ધણી દવાઓમાં આવે છે.

આ પારદ, ગંધક, વજનાગ વિગેરે ઔષધોને ખરોખર શાસ્ત્રના પાઠ પ્રમાણે શુદ્ધ કરીને પછીજ વાપરવાં, જે તે ઔષધો ખરોખર શુદ્ધ થયાં ન હોય તો દવા નડે છે, માટે ખાનગી માણસોએ કે જેમને વૈદકનું જ્ઞાન ન હોય તેમણે આ દવાઓ ધેર બનાવી વાપરવાનો પ્રયત્ન ન કરવો.

આ પ્રકરણમાં આપેલાં તમામ રસો, અને માત્રાઓ દેવે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસીમાં પારદ, ગંધક, વજનાગ, હરતાલ વિગેરે ખરોખર શાસ્ત્ર પદ્ધતિથી શુદ્ધ કરીને જાતિ દેખરેખ નીચે અને નિર્દાન અનુભવી વૈદો પાસે દવાઓ બનાવાય છે જેથી અમારી ભરમો, રસો, માત્રાઓ બીલકુલ નડતી નથી, અને માના ધાવણની માફક નિર્ભયપણે વગર સંકોચે દેવે ક્ષાર્મસીના રસો દરેક મનુષ્ય વાપરી શકે છે.

વૈદો પણ જે દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી આ ઔષધો જથ્થાબંધ મંગાવશે તો તેમને તેમના દરદીઓમાં જથ્થા મળશે અને ધેર બનાવવા કરતાં દવાઓ સસ્તી મળી શકશે.

ડોક્ટરો આ પ્રકરણથી સમજી શકશે કે દેશી દવાઓમાં શું શું ચીજો આવે છે. અને આ પ્રકરણમાં બતાવેલા રસોની દેવે ક્ષાર્મસીએ તેમ ધણી વૈદોએ અનુભવ કરી ખાતરી કરેલી હોવાથી તે નિર્ભયપણે દરદીઓમાં વાપરી શકાય છે.

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

અમારી દેવે ક્ષાર્મસીની દવાઓ શાસ્ત્રના પાઠ પ્રમાણે દરેક ઔષધની યરોઅર શુદ્ધિ કરી પછીજ બનાવાય છે તેથી તે વાપરવાથી કુટી નીકળવાની કે નડવાની બીજી કશી ધાસ્તી રહેતી નથી તેમ ચળી પણ પાળવી પડતી નથી. માટે અને ત્યાં સુધી વૈદ્યોએ, ડોક્ટરોએ અને જેમને આ દવાઓની જરૂર હોય તેમણે દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી દવાઓ મંગાવી વાપરવી.

આ પ્રકરણની અંદર વાપરવાનાં ઔષધો શુદ્ધ કરેલાંજ લેવાં અમિતુંન્ડીવટી-શુદ્ધ પારો, શુદ્ધવજનાગ, શુદ્ધ ગંધક, ખોડી અજમોદ, હરડાં, ખેઢાં, આમળાં, સાજખાર, જરખાર, ચીત્રો, સીન્ધાલુણ, જીરૂ, સંચળ વાવડીંગ, મીઠું, સુંડ, મરી અને પીપર એ અઢારે ઔષધો સરખેભાગેલછ તેટલાં વજનના શુદ્ધ ઝેરકાયનાંતુ ચુર્ચુ લઈ સર્વને એકઠાં કરી ચુરણ કરવું તે ચુર્ચુ ખસમાં નાંખી કાગડી લોખંડુના રસમાં ઘુંટીને મરીના જેવડી ગોળી વાળવી એ ગોળી અકેક દુધ સાથે ખાવાથી સર્વ પ્રકારના અજીર્ણરોગો મટી જાય છે. ધાતુની નબળાઈ, પેટનું શૂન, ચસકા, મીઠીપેચામ, વાતગ્રાધિ, વીર્યશ્રાવ મટે છે.

આ ગોળીઓ અમારી પાસે તૈયાર મળેછે તો ૧ની કીં ૦-૮-૦

અમ્લિકુમાર રસ-શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ ગંધક, ટંકણ, કોડીબરમ, શંખમરમ, સાજખાર, પીપર તથા સુંડ દરેકતો. ૧ શુદ્ધવજનાગ તો. ૩, મરી તો. ૮ એ સર્વનું ચુરણ કરી એક દિવસ લોખંડુના રસમાં મર્દન કરી રતી રતીની ગોળીઓ વાળવી તે વાત ૧ થી બે સુધી જાતમાં ખાવાથી અજીર્ણ, કોલેરા, સંગ્રહણી અને આમ મટી જાય છે, ચોખાનું ઘોવરાંમણ તથા કડાછાલમાં ખાવાથી જીરો અનિસાર (ઝાડો) તથા કૃમિના ઝાડા મટે છે, નાગરવેલનાં પાકાં પાન સાથે ખાવાથી શ્વાસ

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી-અમલવાદ

પેટનું શુળ તથા કફવાળી ખાંસી મટે છે. ઘી સાથે ખાવાથી વાયુનેા ગોળા મટે છે. ૧ થી ૪ ગોળા આદાના રસ સાથે લેવાથી કાલરા મટે છે. [ભા. પ્રકાશ.]

આ ગોળાઓ અમારી પાસે તૈયાર છે તો ૧ ની કીં ૦-૧૦-૦

અગ્નિરસ—શુદ્ધપારો તો. ૧, શુદ્ધ ગંધક તો. ૨, તેમાં પીપર તો. ૩, મોટીહરડે તો. ૪, ખેલાંની છાલ તો. ૫, અરકુસીનાં પાન તો. ૬ તથા જેડીમદ એ સર્વને બારીક વાટી મિશ્ર કરવાં પછી તે સર્વને બાવળની છાલના ઉકાળાની ભાવના ૨૧ દિવસ સુધી આપી તૈયાર કરવું તે ૧ રતીથી ૨ રતી ખાવી, જેથી ખાંસી ક્ષય થાસ, કફ વિગેરે મટે છે. ( રસ-૨. સં )

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર છે તો ૧ ની કીં ૦-૮-૦

અગસ્તિ સુતરાજ—શુદ્ધપારો તો. ૧, શુદ્ધ ગંધક તો. ૧ શુદ્ધ હીંગળો તો. ૧ શુદ્ધ ધંતુરાનાં ખી તો. ૨ અને અશ્રીણુ તો. ૨ સર્વનું ચુર્ણ કરી ભાંગરાના રસમાં ઘુટી ચણોડી જેવડી ગોળી કરવી માત્રા. ગોળી ૧ થી ૨, પાણી સાથે ખાવાથી ગ્રહણી, ત્રીકટુ તથા મદ સાથે ખાવાથી શુળ, કફ, વાયુ, અગ્નિમાંધ, તથા ઘેન, અને મરી તથા ઘી સાથે ખાવાથી અતિસાર (પાણી જેવા ઝાડા) મટે છે. (યો. ૨.) આ રસ દ્વેક્ષર્મસીમાં તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કીં ૩. ૧)

અજીર્ણકંટક રસ—શોધેલ પારો, શોધેલ વછનાગ, અને શોધેલ આમલસારો ગંધક, ટંકણુ સર્વ સરખે ભાગે લઈ, શંખ ભસ્મ ૨ તોલા, કોડી ભસ્મ ૨ તોલા, તેટલાજ વજનને મરી તોલા ૮ લઈ, સર્વને મિશ્ર કરી તેમનું ચુર્ણ કરી ઉભી ભોંયરીંગણીના ડોડવાંના રસમાં ઘુટી સુકવવું, એવી રીતે ભોંયરીંગણીના રસની ૨૧ ભાવના

ઉપરની તમામ દવાઓ દ્વેક્ષર્મસીમાંથી મળશે.

દષ્ટ તેની વાલવાલની ગોળીઓ વાળતી ૧ થી ૨ ગોળી આદાનારસમાં ખાવાથી સર્વ પ્રકારના અજીર્ણ અને વિષુચિકા, કોલેરા, શ્વેત મંદાગ્નિ વાતરોગ મટે છે.

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર છે તો ૧ ની કીં ૩. ૦-૧૦-૦

**અંજનરસ**—નેપાળાની છાલ કાઢેલાં બી દશનિષ્ક, મરી, પીંપર અને શોધેલો પારો અઠેક નિષ્ક લઈ સર્વનું ચુરણ કરી તેને કાગદી લીંબુના રસમાં સાત ભાવના દેઈ સુકવવું તે અંજનરસ જેને સંનિપાત થયો હોય તેની આંખમાં આંજવાથી સંનિપાત મટેછે. ( શા. સં. ) આ દવા દેવે ક્ષામ્સીમાંથી મળશે. તોલા ૧ ની કીં. ૩. ૧

**અર્ધચોળી**—(અશ્વ કંચુકી ઘોડાચોળી) શુદ્ધપારો ૧ તોલો, ગંધક ૧ ભાગ વજનાગ ૧ તોલો, હરતાલ ૧ તોલો દરેક ૧ તોલો, ત્રિકુટ ત્રીકુળા દરેક ૧ તોલો. ટંકણ ૧ તોલો, નેપાળાનાંબી ૧ તોલો આ પ્રમાણે સર્વ શુદ્ધ કરેલી ચીજોને લઈ ખાંડી અને ભાંગરાના રસમાં ૨૧ દિવસ સુધી ઘુંટવું તેની ખખે રતીની ગોળી કરવી. તે ગોળી અજમા સાથે ખાવાથી ટાઢીઓ તાવ. પિત્તજ્વર, કુંવારાના રસ સાથે ખાવાથી રોજનો તાવ, આંખના ચુર્ણ સાથે ખાવાથી દાડવાળો તાવ, આદાના રસ, મદ, અને પીંપર સાથે ખાવાથી વાતશ્વેત, સરગવાનો રસ, મદ અને ઘી સાથે ખાવાથી સર્વશ્વેત, તુળશીના રસ સાથે ખાવાથી સુવારોગ, જમ્બૂક કે ભેંસના મૂત્ર સાથે ખાવાથી સંગ્રહણી, કે પીત્ત રોગ, મસ્તક રોગ, આદાશીશી અને હરસ, દહીં સાથે ખાવાથી ઝાડો, ચોખાના ઘોવણ સાથે ખાવાથી ઝેર, ઘી સાથે ખાવાથી વાયુ, આંખના ચુર્ણ તથા સાકર સાથે ખાવાથી પિત્ત, ત્રિકુળા તથા ચેરં-

દેવે દેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ક્ષામ્સી—અમદાવાદ

ડીયા તેલમાં ખાવાથી ઉદરરોગ, દેવદાર તથા કઠના ચુર્ણ સાથે ખાવાથી, હાડકાનો વાયુ, દહીંની તર સાથે ખાવાથી અજીર્ણ, સા-ટોડી સાથે ખાવાથી પાકુ, કરંજની છાલના રસ કે ઉકાળા સાથે ખાવાથી કૃમી, ગળો અથવા ગોમુત્ર સાથે ખાવાથી કોઢ, તથા ચા-મડીનાં દરદો, સરસડાના રસ કે ઘીમાં ખાવાથી તેમજ લીંબુના રસમાં ધસી જખમપર લેપ કરવા. સ્ત્રીના ધાવણમાં અંજન કરવાથી રતાંધ-ળાપણું આદાના રસમાં ધસી ચોપડવાથી વીંછીનો ડંખ, ગોમુત્રમાં લેપ કરવાથી ખરજતું, તલના પાનના રસમાં ધસી અંજન કરવાથી નેત્ર રોગ મટે છે. (વૈ.સા.અં)

આ દવા દ્વે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે તો ૧ ડી ૩૦-૮-૦  
અર્શકુઠાર રસ—(હરસની દવા) (રસરત્ન સમુચ્ચય)

શુદ્ધ પારદ ૪ તોલા, ગંધક ૮ તોલા: તામ્રભસ્મ; ૧૨ તોલા, ત્રિકટુ; કળગારી; દંતીમુળ; પીલુડી, ચીત્રકમળ દરેક આઠ આઠતોલા જવખાર ૧૦ તોલા; યુક્તા વેલ ટકણ ૧૦ તોલા; સીંધવ ૨૦ તોલા, સર્વ ઔષધોનું વક્ષગાળ ચુર્ણ કરી ખલમાં ઘુટી મિશ્ર કરવું પછી લોઢાના કઢાયામાં કે કલઘવાળા તપેલામાં નાંખી તેમાં ૨૮ તોલા ગોમુત્ર અને ૧૨૮ તોલા દાંડલીયા થેરનું દુધ નાંખી હલાવીને ચુલ ચડાવી તળે સાધારણ અગ્નિ આપવો પાણીનો ભાગ બળી જાય અને ગોળી વાળવા જેવું થાય એટલે માસા માસાની ગોળીઓ વાળવી.

સવારસાંજ ૧ થી બે ગોળી છાશ સાથે ખાવાથી અને ઉપર સુરણનું શાક ખાવાથી બધી જાતના હરસ ગુદાના સોજા ને કપજીવત મટે છે.

આ અર્શકુઠારરસ અમારી પાસે તૈયાર છે. તો. ૧ ની કી ૩. ૨)

દરેક દવાઓ—દ્વે ક્ષાર્મસી અમદાવાદમાંથી મળશે.

અમૃતકલા નિઘ્રરસ—વજનાગ ૨ ભાગ, કોડીની ભસ્મ ૫

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દ્વે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

ભાગ, મરી ૯ ભાગ સર્વને વાટી પાણીમાં ઘુંટી મગના જેવડી ગોળીઓ વાળવી.

૧ થી ૨ ગોળી આદાના રસ સાથે ખાવાથી પિત્ત જ્વર, કફ જ્વર, મંદાગ્નિ મટે છે. નિ-૨

આ દવા દેવે ક્ષામસીમાં તૈયાર મળશે. તો ૧ ની કી ૩. ૦૥૥

આરોગ્યવર્ધની રસ—શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, લોહભસ્મ અથકભસ્મ, તામ્રભસ્મ, દરેક અડ્ડેક તોલો, ત્રિફળા ૧૦ તોલા, શિલા જીત ૧૫ તોલા. શુદ્ધ ગુગળ ૨૦ તોલા. ચિત્રમુળ ૨૦ તોલા. કકુ-ચુર્ણ ૭૦ તોલા. અધાને ખારીક વાટી ચુર્ણ કરી લુઘડેયાળી લીંબડાના પાનના રસમાં બે દિવસ ઘુંટી બખેઆની ભારની ગોળીઓ વાળવી.

આ ગોળીઓ ૨ થી ૪ ગોળી સવારસાંજ દુધ સાથે ખાવાથી બધી જાતના કુસ્તરોગ ૪૦ દિવસમાં મટે છે. સોજા મટે છે. વાત, પિત્ત; કફ અને બીજા કારણથી આવેલા તાર મટે છે. જઠરાગ્નિ પ્રદિપ્ત થાય છે. ખાધુ પચે છે. મેદવાયુ મટે છે. વધેલી ચરબી ઓછી થાય છે. દસ્ત સાફ થાય છે હૃદયરોગ મટે છે. હાથ, પગને પેટના સોજા, આંતરડાના સોજા, જલોદર, ઉદરરોગ, કલેજામાં થયેલા લોહીનો જમાવ, પાંડુ, બરોળ કમળો મટે છે.

આ રસ અમારી પાસે તૈયાર છે. તો. ૧ ની કી. ૩. ૨)

આનંદભેરવ રસ—(શા.સં)શોધેલ હીંગળો, શુદ્ધવછનાગ.શોધેલ ટંકણ, મરી લીન્ડીપીંપર સરવે સરખે ભાગે લઘુ આદાના રસમાં ઘુંટી બખે રતીની ગોળીઓ વાળવી

---

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ક્ષામસી-અમદાવાદ

આમથી ૧ થી ૨ ગોળીકડાજાલ તથા ઇન્દ્રજવનો ભૂકો ૧૩. ભારતી સાથે મદની અંદર ચાટવાથી ત્રિદોષનો અતિસાર મટે છે. ગામનું દહી દુધ કે છાસ ગમે તે એક અને ભાત ખવરાવવાં. તરસમાં ટાઢું પાણી પાવું

સર્વ પ્રકારના ઝાડા, નખળાઇ, મુઝારો, તાવ, શરદી, વાયુ, મટાડે છે, (શા.સં-મ)

આ દવા દેવે ફાર્મસીમાંથી મળશે. તો. ૧ ની કી. ૦-૧૦-૦

આનંદભૈરવ રસ—(૨) શુદ્ધ હીંગળો, વજનાગ, ગંધક, ટંકણુ એ સર્વે ચીજો શુદ્ધ કરેલી તથા ત્રિકટુ મળી સાતે વસ્તુઓ સરખે ભાગે લઇ લીંબુના રસમાં ૧૨ કલાક સુધી ઘુંટી વટાણા જેવડી ગોળીઓ વાળવી તે છાસ સાથે ખાવાથી અજીર્ણ, છાસ તથા શેકેલી હીંગ સાથે ખાવાથી કાલેરા, ચોખ્ખાનુ ધોવાણુ તથા કડાજાલ સાથે ખાવાથી જીનો અતિસાર તથા કૃમી, અને મદ સાથે ખાવાથી તાવ સાથેનો ઝાડા મટાડે છે તેમજ ખાંસી, શ્વાસ, ઝાડો, અજીર્ણ, સર્પ-દંશ અને વીંછીનો દંશ મટાડે છે. (ભૈ-રતના.)

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર મળશે તો ૧ ની કી ૦-૧૦

ઇચ્છાભેદી રસ—શોષણ હીંગળો, શોષણ ટંકણુખાર, સુંક અને લીન્ડીપીપર એ ચારે વસ્તુઓ અકેક તોલો, દારૂડીનાં મુળ ૪ તોલા અને શુદ્ધ કરેલ નેપાળાનાં બી ૪ રૂપિઆભાર સર્વને એકઠાં કરી ખદમાં ઘુંટી ભૂકો કરવો. તે ત્રણ રતી સુધી ગાયના દુધમાં ખાવાથી ઝાડો થાય છે. અને આખમાનવાત, વિષ્ટંભ રોગ અને હિરરોગ મટે છે. કબજિયત, સોજા, મટે છે (શા.સં-મ)

ઇચ્છાભેદીરસ-દેવે ફાર્મસીમાં તૈયાર મળશે તો. ૧ ની કી. ૦-૧૦



ઉન્મત્ત રસ—શુદ્ધપારો અને શોધેત્ર ગંધક બંને સરખે બાજે લઈ તેટલા વજનમાં શુંક, મરી અને લીન્ડીપીપર એ ત્રણે લઈ ચુણી કરી ઉપરની દવા સાથે ધંતુરાના કુલના રસમાં એક દિવસ સુધી ઘુંટવું અને જે ભૂદ્રો થાય તે ઉન્મત્તરસ જાણવો. તે સુંધાડવાથી સંતિપાત મટે છે.

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર મળશે તો ૧ ની કીં ૩. ૨

ઉન્માદગજ કેસરી રસ—( ચો-૨-ગુદમાધિધકાર ) શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ મનશીત્ર, તે સર્વની બરાબર ધંતુરાનાં બી એકત્ર ઘુંટી વજના ઉકાળામાં સાત દિવસ ઘુંટવું. પછી રાસનાના કવાથમાં સાત દિવસ ઘુંટી રતીની ગોળીઓ વાળવી.

આ રસ અકેક માસા ઘી સાથે એક માસ ખાવાથી ઉન્માદ રોગ, અપસ્માર, ભૂતોન્માદ, ભૂત ધુણવું અને તાવ, મૃગીવાયુ, ગાંડ પણ, હિરત્રીરીયા મટે છે.

આ રસ અમારી પાસે તૈયાર છે. તો ૧ ની કીં ૩ ૧-૮-૦

કપુર રસ—શુદ્ધ ડિંગજો, અશીષ, મોથ, ઇન્દ્રજવ, જયફળ અને કપુર સર્વ સરખે વજને લઈ પાણીમાં ઘુંટી બંને રતીની ગોળીઓ વાળવી.

૧ થી ૨ ગોળી પાણી સાથે લેવાથી તાવ સાથેનો આડો અતિસાર છ જતની સંગ્રહણી અને રક્તાતિસાર મટે છે. ( ભૈ. ૨.)

આ રસ અમારી પાસે ઉત્તમ પ્રકારનો તૈયાર છે. તો ૧ ની કીંમત રૂ. ૧—૦—૦

કનકસુંદર રસ—શોધેત્ર ગંધક, શોધેત્ર હીંગજો, મરી, પીપર, ટંકણ, શોધેત્ર વજનાગ. તથા શુદ્ધ ધંતુરાનાં બી સર્વને ચુણી

દેવે કેમીકલ વર્ક્સ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી-અમદાવાદ

કરી બાંગરાના રસમાં ત્રણ કલાક સુધી ઘુંટી ચણા જેવડી ગોળીઓ વાળવી તેમાંથી એકકે બે ગોળી પાણી સાથે ખાવાથી, સંગ્રહણી, અગ્નિમાંધ, તાવ અને અતિસાર મટે છે. દહીં, ભાત અને છાસ ખાવી. (ભૈ. રતના.)

આ રસ દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે તો ૧ ની કી. રૂ. ૧

કૃમિકુઠાર રસ—કપુર તો. ૮. કડાજાત્ર, ઇન્દ્રજવ, ત્રાયમાણુ અજમો, વાવડીંગ, શુદ્ધ હીંગળો, કેશર, વછનામ, પીત્તપાપડો, દરેક તો. ૧ સર્વનું ચુર્ણ કરી પ્લાહી-ઉંદરકાનીના રસની ભાવના દેવી. માત્રા વાત્ર ૧ અનુપાન મદ, ઉપયોગ સર્વ પ્રકારના કૃમિ કાલેરા, અપચો, આફરો, યગ. ઉદરસ, મુઝારો. ઉંટાટીઉ હીટીરીઆ મટે છે. (નિ. ૨)

આ રસ દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે તો ૧ ની કી. ૦-૧૨-૦

કેસરાદિ-કેશર, રસકપુર, સુખડ, લવંગ, સાકર જવંત્રિ સરખે ભાજે લઈ મગ જેવડી ગોળીઓ વાળવી, માત્રા ગોળી ૧ થી ૨, અનુપાન સાકર અને ઘી સાથે વીટાળી ખાવી તેથી ઉપદંશ, વિસ્ફોટક, ચાંદી વૃણુ, શીરંગ, રક્તપિત્ત, ખલગંડ, અને કુષ્ઠરોગ મટે છે. (આ ઓ.)

આ દવા દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે તો. ૧ ની કી. રૂ. ૨-૦-૦

કુષ્ઠકુઠાર રસ—પારાની ભખમ, શંઘેત્ર ગંધક, લોકલક્ષ્મ, તામ્ર-ભખમ, ગુગળ, હરકાં, ખેઠાં, આંખળાં, યકાનની છાત્ર ચિત્રો અને શિલા-જીત અગીઆર ઔષધ ચાર ચાર તોલા લઈ ચુર્ણ કરવું. પંચી કરંજનાં બી તથા અબ્રહ્મ ભખમ દરેક સોળ સોળ તોલા લઈ ચુર્ણ

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

( ૫૨ )

કરી ઉપરના ચુર્ણમાં મેળવી તેમાં મદ અને ઘી નાંખી મિશ્ર કરવું. તેને કુટકુકાર રસ કહે છે. માત્રા ૨ માસા સવે પ્રકારના કૃષ્ણા અને મળત કાઢ મટે છે. (શા.સં.)

આ રસ દેવે ક્ષાર્મસીમાં મળશે. તો. ૧ ની કી. ૩. ૫.

કંઠ્યાદરસ—શુદ્ધ પારો તો. ૪; શુદ્ધ ગંધક તો. ૮. તામ્રભ્રમ તો. ૨; લોહભ્રમ તો. ૨; તે સર્વેને મેળવી નિચે ધીમે અગ્નિ આપવો. ગંધકનો રસ થઈ સર્વ મળ્યાથી તે રસ પર્પટીની પેઠે કારવો. પછી તેનું ચુર્ણ કરીને લોહાની કડાઈમાં નાંખી લીંબુના રસની તથા પચ્છાલ ( પીંપર, પીપરીમળ, ચવક, ચિત્રક અને સુંક ) ની ભાવના દેવી; પછી તેમાં ટંકણુખાર; ખીડલવણુ અને મરી એકેક તોથો નાંખીને છેવટે ચણાના ખારની સાત ભાવના દેખને બંધે માસાની ગોળી કરવી અથવા ચુરણુ રાખી શીશીમાં ભરવું. માત્રા ૨ માસા, અનુપાત છાસ તથા સીંધાલુંગ સાથે ખાવાથી અજીર્ણ—શૂળ—ગોળો, નળખંધ વાયુ, બરોળ અને ઉદરરોગ મટે છે. ટાઇડેષાઇડ તાવ ને કાલેરા મટે છે.

( ચો-૨ )

આ રસ અમારી પાસે તૈયાર છે. તો. ૧ ની કી. ૩. ૨)

કાસહરરસ—રૂપાની ભ્રમ તો. ૧. શુદ્ધ હરતાલ એક તોથો, શુદ્ધ મનશીલ ચાર તોલા લઈ અરકુશી અને ગોખરના સ્વરસમાં ત્રણ કલાક ધુંટી ગોળોવાળી સરાવસંપુટમાં મુકી વાલુકાયંત્રમાં ત્રણ કલાક પકવી બારીક કરવું. માત્રા બંધે રતી રોજ ત્રીકદું અને નગોડના મૂળના ચુરણુ સાથે ખાવાથી ખાંસી મટે છે.

આ રસ અમારી પાસે તૈયાર છે. તો. ૧ ની કી. ૩. ૧૫)

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષાર્મસી અમદાવાદમાંથી મળશે.

ગદમુરારિ-શુદ્ધહીંગળો, શુદ્ધ વછનાગ, સુંડ, મરી, પીંપર, ટંકણુ મોથ, હરડે, શુદ્ધ નેપાળો સર્વે સરખે ભાગે લઈ પાણીમાં વાટી ઓઠક રતીની ગોળી વાળતી માત્ર ૧ રતીથી ૧ વાલ, અનુપાન પાણી નવીન જ્વર તથા તથા પિત્તજ્વર મટે છે, [ ૨. રા. સુ ]

આ રસ અમારી પાસે તૈયાર છે. તો ૧ ની કીં ૩. ૧)

ગંધક રસાયન-શુદ્ધ ગંધકને નિચેની દરેક વસ્તુની જુદી જુદી ભાવના દેવી, ગાયનું દુધ, તજનો ઉકાળો, એકચીનો ઉકાળો. તમાલ-પત્રનો ઉકાળો, નાગકેશરનો ઉકાળો, ગળોનો રસ, હરડેનો ઉકાળો, આંબલીનો ઉકાળો, સુંડનો ઉકાળો, ભાંગરાનો રસ તથા આદુનો રસ; છેલી ભાવના દર ગંધક બહાર કાઢી તેને સુકવવો પછી તેટલા જ પ્રમાણમાં તેમાં સાકર મેળતી ભેગુ વાટી ચુરણ કરવું, માત્ર ૨ માસા અનુપાન હીંબડાના પંચાંગ તથા ઘી અથવા ત્રીફળાના ક્વાથમાં ખાવાથી ખરજ, દાદર મટે છે. દુધ અને ખડી સાકર સાથે ખાવાથી ધાતુવિકાર મટે છે, ત્રિફળાં તથા સાકરમાં ખાવાથી વાળો મટે છે દુધ સાથે ખાવાથી મદાગ્નિ, ખરજ, ખસ, પાંડુ, વિષદોષ, વાતરક્ત; અંડવૃદ્ધિ, પાંડુ; પ્રમેહ; જીર્ણજ્વર ધાતુક્ષય શુળ; કુષ્ઠ; વાતવ્યાધિ; સોમરોગ અને ક્ષય મટે છે. [ત્રૈ-શા-મ]

આ ગંધકરસાયન તૈયાર હવે ફામસીમાં મળે છે. તો. ૧ ની કીં. ૩. નાં.

ગૃહણી ગજ કેશરી-શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ ગંધક, અબ્રકમ્બ, લોહલખ, શુદ્ધ હીંગળો, કુણાં બી તાં, શુદ્ધ વછનાગ, સુંડ, મરી, પીંપર આંગ, મોથ, દાડમની છાત્ર, ઈંદ્રજી, જયફળ, મોચરમ, અતિવિષ, ધાવડીનાં પુત્ર, કોડ, અજમો, ચિત્રક, ટંકણુ, કાંકચીરાનો મગજ,

હવે કેમીકત વર્કસ અને હવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી અમદાવાદ

સર્વની બરાબર અશ્લીષુ સર્વને બારીક ખાંડી ધંતુરાના પાનના રસમાં ઘુંટી મરીના દાણા જેવડી ગોળા કરવી, માત્રા ગોળા ૧. અનુપાન જાણ અથવા દહીંનું પાણી; આથી સંગ્રહણી; ઝાડો; શુળ; અતિ-સાર, અગ્નીમાંધ અને પાંડુ મટે છે. ( વૈ. સા. )

આ રસ અમારી પાસે તૈયાર છે. તો ૧ ની કીં ૩. ૩

અહુણીવ વજ્ર કપાટ રસ—( ર. સા. સં ) પારદ, ગંધક, જવખાર, અરણી, વજ્ર, અષ્ઠકભસ્મ. અને ટંકણખાર એ સર્વ ઔષધોને સમાન ભાગ લઈ અરણી, ભાંગરા અને જખીરી લીમ્બુના રસમાં ત્રણ દિવસ સુધી ઘુંટી ગોળો બનાવી તેને પાંદડાંમાં લપેટી સંપુટ કરી તેને સ્વેદન યંત્રમાં હાલ્લીમાં મુકી ચાર ઘડી સુધી મંદ આગની પકાવી પછી ઠંડો થયેબહાર કાઢી તેને અરણીના રસની સાત; અને ભાંગરાના રસની સાત ભાવના આપવી. તેમાંથી બે માસા અથવા ૩ માસા મદની સાથે ખાવાથી સંગ્રહણી રોગ મટે છે.

આ દવા તૈયાર અમારી ફાર્મસીમાં મળે છે. શુણ ઉપર પ્રમાણે તો ૧ ની કીં ૩ ૫

ગૃહીણીકપાટરસ—સુંક; મરી; પીંપર; ગંધક; ટંકણ; પારો; કોડીની ભખમ અને વછનાગ સરખે ભાગે લઈ લીંબડાના રસમાં ઘુંટી અડદના દાણા જેવડી ગોળાઓ વાળવી. માત્રા ૧ ગોળા; અનુપાન મરી; સાકર અને ઘી સાથે આપવાથી ગૃહણી રોગ મટે છે (વૈ. સા.)

આ રસ તૈયાર અમારે ત્યાં મળશે તો ૧ ની કીં ૩. ૧

ગલ્લત્કુસ્ટારિરસ—( ર. સા. સં. ) શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, તામ્ર-ભસ્મ, લોહ ભસ્મ, શુદ્ધ શુગળ, ચિત્રકમુળ, શીલાજીત, ઝેરકાચલાં, વજ્ર દરેક ઔષધ એક એક ભાગ, અષ્ઠક ભસ્મ, કરંજનાં બી દરેક

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દ્વે ફાર્મસીમાંથી મળશે.

ચાર ચાર ભાગ એ સર્વ ઔષધોને એકત્ર ધુંટી થોડા ઘી અને  
ચદ્મા ધુંટી ચાર ચાર રતીની ગોળીઓ બનાવવી.

આ દવાના સેવનથી કુસ્ટકીકાસ, વાતરક્ત, પત, જુનો જલ્-  
ધર મટે છે. કુસ્ટ જેના કાન, આંગળી; અને નાક ગળી ગયાં હોય  
તેવો પણ કામદેવ જેવો થઇ સામે થાય છે. (રસેન્દ્ર સાર સંગ્રહ)

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર છે. તો ૧ ની કીં ૩ ૧૦

ગુદમકાલાનત્ત રસ—( ૨. સા. ૧ ) શુદ્ધ પારદ; લોહભસ્મ;  
તામ્રભસ્મ, શુદ્ધ હરતાલ; શુદ્ધ મધક દરેક અમે તોલા, જવખાર ૧૦  
તોલા; નાગરમોય; કાળાં મરી; સુંક; પીંપર; ગજપીંપર હરડે, વજ  
અને ઉપડેટ દરેક એકક તોલો લગ્ન સર્વનું વસ્ત્રગાળ ચુર્ણ કરી  
ખડસલીયો પીતપાપડો; મોય; સુંક; અંધેડો; કાળીપાટ દરેકના  
રસની સાત માત ભાવના આપી ચુર્ણ કરી રતી રતીની  
ગોળીઓ વાળવી.

૧ થી ૪ ગોળી હરડેના ચુર્ણ સાથે ખાવાથી વાતજ; પિત્તજ;  
ત્રિદોષજ દ્વિદોષજ અને કફજ સર્વ પ્રકારના ગુદ્મ રોગો મટી જાય  
છે. પેટનો ગોળો; પેટનો વાયુ; શ્વળ; આફરો મટે છે.

આ રસ અમારી પાસે તૈયાર છે. તો ૧ ની કીં ૩ ૩

ગર્ભપાળરસ—સુંક તો. ૧, મરી તો. ૧, પીંપર તો. ૧,  
તમાલપત્ર તો. ૧, એલચીદાણા તો. ૧, ધાણા તો. ૧, શાહજીર  
તો. ૧, ચવક તો. ૧, દ્રાક્ષ તો. ૧, દેવદાર તો. ૧, શીસાની ભખ્મ તો.  
૧, બંગ ભખ્મ તો ૧, શુદ્ધ હીંગળો તો. ૧૦, લોહ ભખ્મ તો. ૧૦,  
એ સર્વે ઔષધોને બારીક વાટી ઘોળી ગરણીના રસમાં સાત દિવસ  
મુઘી ધુંટી સુકાવી શીસીમાં ભરી રાખવું. માત્રાથી ૨ રતી, અનુપાત્ર

હવે કેમીકત્ત વર્કસ અને હવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી-અમદાવાદ

કાળી દ્રાક્ષનું પાણી; ગર્ભિણી સ્ત્રીને પહેલા માસથી નવ માસ સુધી અપાય છે. તેથી ગર્ભિણીના સર્વ રોગ દૂર થઈ શક્યા આવે છે. અને ગર્ભનું પોષણ થાય છે. (વૈ. સા. સં.)

ગર્ભપાળરસ નિચેના અનુપાનથી આપવો.

દ્રાક્ષ તો. ૫, સાકર તો. ૧૦, પાણી તો. ૪૦ માં કાઢો કરવો બાકી તો. ૨૦ રાખીને ગાળવું, પછી તે પાણીને ફરી ઉકાળી મદ જોવો પાક કરવો અને બાટલીમાં ભરી મુકવો તેમાંથી ૧ તો. પાક અને ૧ રતીભાર ગર્ભપાળરસ ખાવાથી ગર્ભિણીનો તાવ; દમ ખાંસી; સમ્રહણી; અમ્લપીત; ધાતુ જવી; ધોળા ધાત જવી; અકાળે ગર્ભ પડવો આ સર્વ મટી ગર્ભ પુષ્ટ થાય છે. અને સુવ્રજ પ્રસવ થાય છે.

આ રસ તૈયાર છે. તો ૧ ની કીં ૩ રા.

ચંદ્રોદય રસ—સોનાના વરક તો. ૪; શુદ્ધપારો તો ૭૨ તથા શુદ્ધ ગંધક તો ૬૪ એ ત્રણેને ખત્રમાં કઞ્જલી કરીને રાતા કપાસ એટલે નરમાના કુત્રના રસથી ઘુંટીને તેને કાચની શીશીમાં ભરવું, તે શીશીના ઉપર; ઉપરાઉપર સાતત્યાર કપડામાટી કરવી; અને ઘંટના ઘુચથી મોં બંધ કરવું પછી તે શીશીને વાલુકાયંત્રમાં મુકી તે યંત્ર ચુલા ઉપર રાખી નીચે મૃદુ મધ્ય તથા તીક્ષ્ણ એમ ત્રણ દિવસ સુધી ચડતો ચડતો તાપ આપવો. પછી ઠંડુ પડેથી શીશી કાઢી ફેાડી નાંખી તેના કંઠ ઉપર આવેલ સિંદુર સરખો ચંદ્રોદય લેવો પછી ૧ તોલા ચંદ્રોદયમાં ૪ તોલા કપુર અને જયફળ; પીંપર; લવીંગ; કસ્તુરી એ દરેક ૪ માસા મેળવીને અડદ જેવડી ગોળાઓ કરવી, અને તે ગોળા પાનના બીડા સાથે ખાવી. આ રસ ઉત્તમ

ઉપરની તમામ દવાઓ દવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

રસાયન તથા વાજકર છે. તેથી અજીર્ણ મટે છે. ભૂખ લગાડી ખાધું પચાવે છે. બળ અને વિર્યની વૃદ્ધિ કરે છે, સ્ત્રી સંગતી ઇચ્છા થાય છે. ચંદ્રોદય તો ૪, કપુર તો ૧૧, જયફળ, સુંક, મરી, પીપર, લવીંગ તથા કસ્તુરી એ દરેક ત્રણ માસા લઈ સર્વેને પાનના રસમાં ઘુટી અડદ જેવડી ગોળાઓ વાળી એક ગોળી ઘણા પાનના મોટા ખીડામાં વીંટીને ચાવી જવી, ગોળી ખાઈને કંઠેકું દુધ પીવું; પરમ પુરુષત્વ આપે છે. ( રસ. ૨. )

પૂર્ણ ચંદ્રોદય તૈયાર અમારે ત્યાં મળશે તો ૧ ની કીં ૩ ૬૦

ચંદ્રકળા રસ—શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ ગંધક; શુદ્ધ લીંગળો; તથા અબ્રકલખમ અને કડુ, ગળોસત્ત્વ, ખડસલીયો પીતપાપડો, પીપર સુખડનો ભૂકો, પીલુડી; વાળો તથા કાળી દરાખ, એ સર્વે એકએક તોલો અથવા સમાન ભાગે લઈને ખારીક કરવું પછી તેને નિચેની ચીજોની ભાવના દેવી. કણેર; મોથનો ઉકાળો; દાડમનો ગમ; ધોતો સ્વરસ; કેવડાના પોટાનો રસ; દુધ; શેરડીનો સ્વરસ; કુંવારનો રસ; ખડસલીયા પીતપાપડોનો સ્વરસ, અથવા ઉકાળો તથા શતાવરીનો સ્વરસ કે ઉકાળો એ પ્રમાણે ભાવના દઈ સફરીને તૈયાર કરવો. માત્રા ૧ થી ૩ ગ્રામ. જીરૂ, સાકર, દુધ અથવા રોગની અવસ્થા પ્રમાણે, લેવાથી નવોતાવ, દાહ, વિષમજ્વર, પ્રદર, પ્રમેહ રક્તપિત્ત. ત્રિગેરે દરદો મટે છે. ( ચો. ૨ )

આ રસ તૈયાર અમારે ત્યાં મળશે તો ૧ ની કીં ૩. ૨)

જવરાંકુશ—શુદ્ધ પારો. શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ વજનાગ એ ત્રણે સરખે ભાગે. અને શોધેલ ઘંતુરાનાં ખી ત્રણેની બગામર લેવાં. સુંક, મરી,

દહે કેમીકલ વર્કસ અને દવે આયુર્વેદિક ફાર્મ સી-અમદાવાદ



પીંપરનું ચુર્ણ તે ચારથી બમણું એ સર્વેને બારીક ખાંડી લીંબુ તથા આદુના રસમાં વારા ફરતી ધુંટીને બંધે રતીની ગોળી વાળવી. માત્રા ૧ થી ૨ ગોળી સર્વે જ્વતના તાવ મટાડે છે. (નિ.૨)

આ રસ તૈયાર અમારે ત્યાં મળશે તો. ૧ ની કીં ૩. ગાઝ

જવરાંરિરસ—શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ ખાપરીયું, શુદ્ધ મોરથુય, શુદ્ધ પાટીઓ ટંકણુખાર, અને શુદ્ધ આમલસારો ગંધક એ છ એ ઔષધ સરખે ભાગે લઘ કરેલાના પાંદડાંના રસમાં એક દિવસ ધુંટી પછી ત્રાંખાના પહોળા મોઢાના કટોદાનની અંદર ઉપરના ઔષધોનો જડો લેપ કરવો પછી ઢાંકણું ઢાંકી હાંલાની અંદર કટોદાનને મુકી તેની ચારે કોર રેતી ભરી, પછી તે હાંલાને ચૂલાપર મુકી તેની નીચે અગ્નિ કરવો, અગ્નિ કર્યા પછી તે માટલાના મોઢા ઉપર શાળના-ચોખા પલાળીને મુકવા. અને શાળની ધાણી કુટે કે તરત તળેતો અગ્નિ બંધ કરવો પછી કટોદાન ઠરી ગયા કેડે તેને હાંલામાંથી બહાર કાઢી અંદર ચોપડેલાં ઔષધ કાઢી લેવાં, ઔષધનું નામ જવરાં-રસ. તેમાં મરીનું ચુર્ણ સરખે ભાગે નાંખી ધુંટી શીશીમાં ભરી મુકવું. પછી તેમાંથી માપા ભાર ઔષધ નાગરવેલના પાનના ટુકડામાં ખાવાથી રોજનો, એકાંતરીઓ, ચોથીઓ, ટાઢીયો વગેરે જવરો મટી જાય છે. (શા-સં.)

આ રસ દહે ક્ષામ્સી તૈયાર મળશે તો. ૧ ની કીં ૩. ૨)

જવરગ્ની ગુટીકા—(શા-સં) શુદ્ધ પારદ ૧ ભાગ, એળીઓ લીન્ડી પીંપર, હીમજ, અકલગરો, સરસીયા તેલમાં શોષેલો આમલસારો ગંધક, ઇન્દ્રવરણાનાં ફળ, એ છ ઔષધો ચાર ચાર ભાગ લઘ પારદ ગંધકની કજ્જલી કરી ઔષધોનું તેમાં ચુર્ણ મેળવી ઇન્દ્રવર-

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દહે ક્ષામ્સીમાંથી મળશે.

જાનાં ફળોના રસમાં ઘુંટી પછી તેની રતી રતીની ગોળીઓ કરવી.

ગળોના ૨૫ સાથે ૧ થી ૨ ગોળી સવાર અપોર સાંજે લેવાથી સર્વ પ્રકારના જાગે અને સદીનવર મટી જાય છે.

આ ગોળીઓ અમારી પાસે તૈયાર છે. તો. ૧ કીં ૩. ૧)

જલોદરારિ રસ—(૨ સા-મં) પીંપર, કાળાંમરી, તામ્રભસ્મ અને દળર એ મર્વ મરમે ભાગે લઈ થોરના દુધમાં ૧ દિવસ ઘુંટી પછી તેમાં ને સર્વ અપધેનો ખરાખર શુદ્ધ નેપાળો મેળતી રતી રતીના ગોળીઓ વાળવી.

૧ થી ૨ ગોળી દરરોજ સવારે ખાવાથી જ જલંધરોજ મટે છે. જાન પેશ અ વધુ થાય તો દહીં ભાત ખાવાં, જ્યારે આ દવા ખાવાથી વધુ દાંત થય ત્યાર પછી મધ્યાહને દહીં ને ભાત ખાવાં અથવા મગનું જોડામણ ને ભાત ખાવાં. આથી જલદર મટે છે. આ દવા અમારી પાસે તૈયાર છે તો. ૧ ની કીં ૩. ૫)

જલિન્દ્રજાદિન્ટી—(૨-મા-મં) શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, ચચાર તોલા લઈ કળવલી કરી તેમાં અષ્ટક ભત્મ તોલા ૪ ઉમેરવી, પછી તેમાં જયકળ મોચન્સ, નાગરમોચ, ટકણખાર, આતપિષ, જીરૂ, કાળાંમરી દરેક ચચાર તોના લઈ તેનું ચુર્ણ ઉમેરીને ઘુંટવું,

પછી ઇન્દ્રજવ, માંગ, જાંબુ, અન્ણી, દાડમ, ભાંગરો, કાળી પાટ સર્વના રમતી જદી જુદી અકેક દિવસ ભાવના આપવી અને તેનો અણીમોર જેવડી ગોળીઓ કરવી.

૧ થી ૨ ગોળી પાણી સાથે કે છાસ સાથે દિવસમાં ૩ વખત લેવાથી સગ્રહણી, વારોગ, દમ, પાંડુ, જાડા; અચ્ચી, બંધકોશ; અમ્ભપીત મટે છે. અસાધ્ય સંગ્રહણી મટે છે.

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કીં. ૩ ૧)

---

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી—અમદાવાદ

ત્રિવિક્રમ રસ—શુદ્ધ હીંગળો; અરીણુ, ટંકણુ, હીરામોળ સરખે  
ભાગે લઘ એકત્ર ધુંટીને શીશીમાં ભરી રાખવો માત્રા ૨ રતી મદ  
સાથે લેવાથી મરડાનું શુભ તથા રક્તાતિસાર મટે છે. (વૈ-સા-સં)

આ રસ દવે કાર્મસીમાં તૈયાર મળશે તો. ૧ ની કૃાં ૩. ૧]

ત્રિવિક્રમ રસ—તામ્રભળમ તથા બકરીનું દુધ બંને સરખે  
ભાગે લઘ તેને કઢકમાં નાંખી દુધનો માવો થાય ત્યાં સુધી તેને  
અગ્નિ કરી હલાવવું, પછી માત્રાવાળી તે ભળમ. શુદ્ધપારો, શુદ્ધ  
ગંધક ત્રણે સરખે ભાગે લઘ નગોડના રસમાં એક દિવસ ધુંટી તેનો  
ગોળો કરવો, તે ગોળાને વાલુકાયંત્રની અંદર મુકીને એક પહોર  
સુધી પકવી પછી તે ટાટું થાય ત્યારે ગોળાને બહાર કાઢી ધુંટવો  
તેનું નામ ત્રિવિક્રમ રસ બળવું પછી બીજેરાના મુળને પાણીમાં  
ધસી તેના ધસારાની સાથે બે રતી ભાર આ રસ દરરોજ ખાવાથી  
એક માસની અંદર પથરીનો રોગ મટે છે (શા-સં)

આ રસ દવે કાર્મસીમાં તૈયાર મળશે તો. ૧ ની કૃાં ૩. ૨)

ત્રિનેત્રાખ્ય રસ—પુલાવેલ પાટીઓ ટંકણુખાર. હરણુનું  
શીગડું, સુવર્ણભળમ, તામ્રભળમ અને પારાનીભળમ સરખેભાગે લઘ  
આદના રસમાં એક દિવસ ધુંટી ગોળો વાળી તેને માટીના કાડીયામ  
મુકી કપડાણુ કરી ગજપુટ અગ્નિ આપવો. પછી બહાર કાઢી ટાઢો  
થયે અંદરના ગોળાને બલની અંદર ધુંટી ભૂકો કરવો તેને ત્રિને-  
ત્રાખ્ય રસ કહે છે. માત્રા એક માપાભાર. અનુગાન મદ અને ઘી  
તથા સિન્ધાલુણુ, જીરું અને સેકેલી હીંગના ચુર્ણસાથે ખાવાથી પંકિત  
શુભ અને પરિણામ શુભ એક મહીનામાં મટે છે. [શા-સં]

નારાયણ જવરાંકુશ રસ—શુદ્ધ સોમલ, શુદ્ધ વજનાગ, શુદ્ધપારદ,

ઉપરની તમામ દવાઓ દવે કાર્મસીમાંથી મળશે.

શુદ્ધ ગંધક, હરતાલ, સુંક, મરી, પીંપર, કોડી ભસ્મ. ભાંગ, ધંતુરાનાં શુદ્ધ ખી, ટંકણુખાર સર્વ સરખે ભાગે મેળવી આદાના રસમાં ૩ દિવસ ધુંટી દાણા જેવડી ગોળીઓ વાળવી.

આ દવા ૧ થી ૨ ગોળી પાણી સાથે ખાવાથી શીતજ્વર સ્નાનપાતજ્વર, કોલેરા, વિષમજ્વર, તરત મટે છે. દવા ખાઈ લુધકુ ઓઢી સુવુ તેથી પરસેવા વળી તાવ ઉતરશે. ખાવામાં દહીં ભાત ખાવાં (યોગરત્નાકર)

સન્નિપાત જ્વર મટાડવામાં આ દવા ઉત્તમ છે આ દવા અમારી પાસે તૈયાર છે. તો. ૧ ની કીં ૩, ૦-૧૦-૦

ત્રિભુવન કીર્તિ રસ—[યોગરત્નાકર] તાવની દવા.

શુદ્ધ હીંગજો, વછનાગ, સુંક, મરી, પીંપર; ટંકણુ; પીંપરી મુળના ગઠોડા દરેક સરખે ભાગે લઘુ તુળસીના રસની, આદાના રસની અને ધંતુરાના રસની ભાવના અઢેક દિવસ આપી રતી રતીની ગોળીઓ કરવી.

૧ થી ૨ ગોળી દર ત્રણ કલાકે પાણી સાથે આપવાથી તાવ ઉતરી જાય છે સર્વ પ્રકારના તાવ શ્વાસ; ખાંસી, ન્યુમોનિઆ, રતવા, ગળાના ચોરીઆના સોજા અને ન ઉતરતા તાવ મટી જાય છે.

સુદર્શનચુર્ણ સાથે લેવાથી વધુ ફાયદો થાય છે.

આ રસ અમારી પાસે તૈયાર છે તો. ૧ ની કીં. ૩. ૦-૧૦-૦

ત્રિપુર ભૈરવરસ—(તાવ મટાડે છે ) વછનાગ ૧ ભાગ; મરી ૪ ભાગ; પીંપર ૩ ભાગ; તામ્ર ભસ્મ ૫ ભાગ; અને હીંગજો ૬ ભાગ લઘુ સર્વને એકત્ર ધુંટી આદાના રસમાં ધુંટી રતી રતીની

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી—અમદાવાદ

ગોળીઓ વાળવી, આ ગોળી પાણી સાથે દિવસમાં બે ત્રણ વખત લેવાથી આઠે પ્રકારના જ્વર મટે છે,

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર મળશે. તોલા ૧ ની કી. રૂ. ૨  
દિનેશ ભૈરવરસ—જવંત્રી. તજ; લવીંગ; અક્રત્તગરો પીપર  
મુંઠ, શુદ્ધ હીંગળો અને શુદ્ધ વછનાગ સરખે ભાગે લઘુ ચુર્ણ કરીને  
નાગરવેલના પાનના રસમાં ૧ દિવસ તથા આદુના રસમાં ૧ દિવસ  
ધુંટીને ૧ રતી પ્રમાણે ગોળી કરવી, માત્રા ૧ ગોળી અતિસાર  
મટે છે. ( વૈ સા. સં )

નિત્યાનંદરસ—દિંગળામાંથી કાઢેનો શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ ગંધક,  
તામ્ર ભસ્મ, ખંબ ભસ્મ, શુદ્ધ હરતાલ, મોરથુપુ, શંખ ભસ્મ, કાંસાની  
ભસ્મ, કાડીની ભસ્મ, મુંઠ, મરી, પીપર હરડે બહાડાં, આંમળા,  
લોહ ભસ્મ, વાવડીંગ, પંચલવણુ, ચરક, પીપરીમુળ, શેરડી, વજ,  
કચુરો, કાળીપાટ, દેવદાર, ઇલાયચો, વરધારો સર્વ ઓષધોને સમાન  
ભાગ લઈ હરડેના રસમાં ઘુટી પાંચ પાંચ રતીની ગોળીઓ  
બનાવવી. રોજ એકેક ગોળી ખાઈ ઉપર ઠંડુ પાણી પીવાથી  
કફજન્ય વાતરોગ, લોહિગત, માંસગત, મેદોગત; અને ધાતુગત  
સ્થીપદ એટલે હાથીપગુ જેથી પગે સોજા ચઢી હાથી જેવા પગ  
આવે છે તે મટે છે ( રસેન્દ્ર સાર સંગ્રહ )

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર છે. તોલા ૧ ની કીમત રૂ. ૪  
નારાય રસ—શુદ્ધ પારો; કુલાવેલો પાટીઓ ટંકણખાર ખાર  
મરી ત્રણે એક ભાગ, અને શોષેલા નેપાળનાં છાલ કાઢેલાં બી;  
ઉપરના સર્વ ઔષધોના સરખે ભાગે અર્થાત્ નવ ભાગ, લઘુ ચુર્ણ  
કરી ખલમાં ઘુંટી ખારીક ભુકા કરવો તેનું નામ નારાય રસ. તે બે

---

ઉપરની તમામ દવાઓ હવે કાર્મસીમાંથી મળશે.

રતી ભાર ખાવાથી જીવાળ ચર્ધ આધ્માનવાત; શ્વળ; ઉદાવર્ત અને વિષ્ટંભ મટે છે. (શ્વા. સં)

દ્વે ક્ષાર્મસીમાં આ રસ તૈયાર મળશે. તોલ ૧ કુંટી કી.૦-૧૦-૦

પંચવકત્ર રસ—શુદ્ધ પારો ૧ ભાગ, શુદ્ધ ગંધક; શુદ્ધ વજનાગ, મરી; ટંકણ; તે સર્વને ધંતુરાના પાનના રસમાં ૧ દિવસ ઘુંટી ૨ રતી ભારની ગોળી કરવી. માત્રા ૧ની ગોળી અનુપાન આકડાના મૂળની છાલના કવાથ સાથે આપવાથી ભૂગ્નેત્ર સન્નિપાત મટે છે મગના ઓસામણની ચરી પાળવી. (વૈ-સા-સં)

આ દવા દ્વે ક્ષાર્મસીમાં મળશે તો. ૧ ની કી. ૩. ૧-૦-૦

પંચામૃત પર્પટીરસ—શુદ્ધ ગંધક તોલા. ૮, શુદ્ધ પારો તો. ૪, લોહ ભસ્મ તો. ૨ અપ્પકભામ તો. ૧, તામ્ર ભામ તો. ૦ા, એ પાંચે વરતુને લોહાના વાસણમાં ખલ કરી એક લોહાની કઢાઈમાં નાંખી ખેરડીના પાતળાં લાકડાને અથવા છાણાને ધીમે તાપ આપી પીગળાવીને કેળના પાન ઉપર તે રસ ઢાળી દેવો. પાંદડાની નિચે છાણુ પાથરવું અને દળાણુ મુકવું માત્રા રતી ૧ાથી ૧ રતી, અનુપાન કૃમી રોગ ઉપર મદ તથા વાવડીંગના ચુર્ણમાં; પેટના દુખાવામાં શેકેલા કાંકચીઆ (કાચકાં) ના ચુર્ણ તથા ગોળ સાથે ક્ષય ઉપર મદ તથા સાકર અથવા ઘી અને સાકર સાથે, પાંદુરોગ ઉપર ત્રિકુળાનું ચુર્ણ અને મદ સાથે. સંગ્રહણી ઉપર છાસમાં અથવા શેકેલા જીરૂ અને શેકેલી હીંગ સાથે; ઉદરસ ઉપર તેમજ દમ ઉપર કુંવારના ગર્ભને શેકી તેનો રસ કાઢી તે રસ અને મદ સાથે; વાતરોગ ઉપર ઘીમાં, નાના બચ્ચાંના અપસ્માર તથા આંચકી ઉપર ગાયના

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દ્વે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

દુધ કે માના ધાવણુમાં ખારેકના ઠળીઆને ઘસી તેમાં ૬ રતી વજનથી આપવી. (ગા. ૨.) સંગ્રહણી મટાડે છે.

પંચામૃત—પર્પટી અમારી પાસે તૈયાર છે. તો. ૧ ની કી. ૩. ૮

પ્રદરારિ લોહ—કડાબલ તો ૪૦૦; પાણી તો. ૪૦૯૬ માં હિકાળવું ચતુર્થાશ પાણી બાકી રહે, ત્યારે પાણી ગાળી લઈ ફરીવાર હિનું મૂકવું; તે ઘાડું થાય ત્યારે મોચરસ; મજીડ, કાળીપાટ; બીલાં; મોચ; અતિવિષ, અબ્રકલખમ દરેક તોલા ૭ નું ચુર્ણ કરી તેમાં મેળવવું માત્રા તો ૦૧ થી ૦૧૧, શ્વેતપ્રદર; રક્તપ્રદર; ગર્ભાશયમાર્થી વહેતું પાણી, કડીચળ, મસ્તકચળ વગેરેમાં ફાયદો થાય છે. (ભૈ. ૨)

આ દવા દેવે ફાર્મસીમાં મળશે તો. ૧ ની કી. ૨—૦

પ્રદરારિ રસ—શુદ્ધ પારો; શુદ્ધ ગંધક, શીસાની ભખમ; દરેક એકેક ભાગ; રસવંતી ભાગ ૩; લોદર ભા. ૬; એકત્ર કરી અરકુસીના રસમાં એક દિવસ ઘુટવું માત્રા વાલ ૨ અનુપાન મદ સાથે લેવાથી અસાધ્ય પ્રદર રક્તાતિસાર મટે છે. (નિ. ૨)

આ દવા દેવે ફાર્મસીમાં મળશે. તો. ૧ ની કી. ૩. ૨

ભખ્મેશ્વર—અડાયા છાણાંની રાખ તોલા. ૪, મરી માસા ૯ વછનાગ માસા ૩ ને મેળવી ઘુંટી શીશી ભરી રાખવી. માત્રા ૪ રતી બાર અનુપાન આદાનો રસ. સન્નિપાત જવર મટે છે. (વૈ-સા-સ)

મન્થાનુભેરવરસ—પારાની ભખમ; તામ્રભખમ; સેકેલી હીંગ પુસ્કળ મુળ, શાહતર; સિન્ધાતુણુ; શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ હરતાલ; અને કુકુ એ આઠે ઔષધોનું સરખે ભાગે લઈ ભસ્મ સિવાયનાં બાકીનાં ઔષધોનો ઝીણો ભૂકો કરી તે ભૂકાને ભસ્મની સાથે મિશ્ર કરી તે સર્વને સાટોડીના રસની કુકડવેલાના રસની નગોડના રસની; તાંદ-

દેવે દેખીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી—અમલવાદ

જળના રસની; કડવા તુરીયાના રસની અનકમે લાવના આપવી પછી ખારીક ભૂકા કરવો. આ રસ ૧ માષા ભાર મદ સાથે ચાટી ઉપર કડવા લીંબડાની અંતરછાવનો ઉકાળો પીવાથી કફ રોગ મટે છે. [શા. સ.]

**મેહુખદ્ધરસ**—પારાની ભસ્મ, લોહ ભસ્મ. શોલાજીત સુવણ્ણ માક્ષીક ભસ્મ, શોધેલ મનશીલ, સુઠં; મરી; લીડીપીપર, હરડાં; બેઢાં; આંખળાં; અંકાલનાં ખી; અને ફળ; કોઠું, અને હળદર એ પંદરે ઔષધો સરખે ભાગે લઈ ભળ્મો સિવાયનાં ઔષધોનું ચુર્ણ કરીને પછી તે ચુર્ણને જુદી રાખેલ ભળ્મની અંદર બેળવી ખલમાં નાંખી ઘુંટી ભાંગરાના રસની ૨૭ લાવના દેવી. જેથી મહેખદ્ધ રસ તૈયાર થાય છે માત્રા ૧ માસો મદ સાથે ચાટવાથી સર્વ પ્રકરના પ્રમેહ મટે છે. બકાનનાં છ ખીજ લઈ તેને વાટી ચટણી કરી ચાર રૂપીઆ ભાર ચોખાના ધાવણની અને એ મામા ધીની સાથે બેળવી તેમાંથી એક માસો ખાવાથી ઘણા દિવસનો પ્રમેહ મટે છે (શા. સ.)

આ રસ અમારી પાસે તૈયાર છે. તોલા ૧ ની કાં ૩. ૩

**મહાવન્દીરસ**—પારો ચાર ભાગ, ગંધક આઠ ભાગ; હળદળ હરડાં, બેઢાં, આંખળાં અને હીમજ દરેક બધે ભાગ; નસોતર; શુદ્ધ નેપાળો અને ચિત્રો એ ત્રણે ત્રણ ભાગ; સુઠં મરી અને જીરું એ દરેક આઠ આઠ ભાગ સર્વને લઈ ચુર્ણ કરી પછી તેને અરણીનો રસ; થોરતુ દુધ ભાંગરાનો રસ ચિત્રાના રસ અને એરંડીયું તેલ એ દરેક રસની સાત સાત લાવના આ પછી તેને ઝાળો કરી સુકવવાથી મહાવન્દી રસ થાય છે. માત્રા એક નિષ્ક; અનુપાન ઉના પાણી સાથે ખાવાથી રેચ લાગે છે. રેચ થયા પછી સિન્ધાલુણ સાથે છાસ ભાત ખાઈ ઉતું પાણી પીવાથી સર્વ ઉદરરોગ અને મૂઠવાત મટી જાય છે. (શા. સ.)



મહનકામદેવ રસ—રૂપાની ભખમ એક ભાગ; હીરાની ભખમ બે ભાગ; સુવર્ણ ભખમ ત્રણ ભાગ; તામ્ર ભખમ ચાર ભાગ; પારાની ભખમ પાંચ ભાગ; શુદ્ધ મંધક છ ભાગ; લોહ ભખમ સાત ભાગ સર્વ મિશ્ર કરી કુંવારના રસમાં ઘુંટી પછી તેને કાચની અગન થીશીમાં ભરી બુચ દહ પછી તે આખા શીસાને કપડાંથી કરી એક હાલ્લામાં અધું સિંધાલુણ મુકી તે પર શીસો મુકી હાલ્લાના મોં સુધી સિંધાલુણ ભરી તે પર કાડીયું મુકી મોઢું કપડાંમાટીથી બંધ કરવું પછી ચુલાપર મુકી એક દિવસ ધીમે અગ્નિ આપવો પછી નીચે ઊતારી ટાઢુ થયેથી અંદરથી શીસો કાઢી તેમાંનાં ઔષધો કાઢી તેને આકાના દુધની ભાવના આપવી. પછી આસન કાકોલી કૌચાં; એખરો, શતાવરી; કમલકન્ઠ; કચુરા અને કાસડો આ નવે ઔષધોના રસ કાઢી તે તે દરેકનો ત્રણ ત્રણ ભાવના આપવી; પછી કસ્તૂરી સુંકે, મરી; લીન્ડીપીપર, કપુર, ચણકબાબ, એલચી, લવાંગ એ આઠે સરખે ભાગે લઈ ચુર્ણ કરી તેમાંથી ઉપરના રસાયનમાં મેળવી તે બધા જોટલી સાકર તેમાં મેળવવી તેનું નામ મહનકામદેવ રસ છે. માત્રા ૧ શાણુ, અનુપાન ગાયનું દુધ તો ૨ ભાર; ઉપર મિષ્ટાન્ન ખાવાથી રૂપ વધે છે. યુવાન સ્ત્રીઓ સાથે વિલાસ કરતાં ધાતુનો ક્ષય થતો નથી. (શા. સં)

મહનકામદેવરસ, શુદ્ધ પારો; શુદ્ધ મંધક, અરીચુ ત્રણ સરખે ભાગે લઈ નાગરવેલના પાનમાં ઘુંટી વાત્ર વાલનો ગોળાઓ કરવી; માત્રા ૧ ગોળા; અનુપાન સાકર સાથે, સાંજે લેવી; ઉપર કાંઈ ખાવું નહિ, ફક્ત ભેસનું દુધ પીવું. પુરુષત્વ, સ્ત્રી સેવનનો ધન્ય તથા આનંદ ઉપનંત કરે છે. (વૈ. સા. સં)

હવે કેમીકલ વર્કસ અને હવે આયુર્વેદિક ફાર્માસી-અમલખાનું

મહાતાલેશ્વરરસ-શુદ્ધ હરતાલ, સુવર્ણ માલિકભમ; શુદ્ધ મનશિલ, શુદ્ધ પારો, સિન્ધાલુણ અને પુલાલેલ ટંકણ આ સરખે વળતે લેવા પછી પારાથી બમણે શોધેને ગંધક તથા ગંધક જેટલી તામ્રબમ લઈ સર્વતે કાગદી લીમ્બુના રસમાં પાંચ દિવસ ઘુંટી તેનો ગોળો વાળી માટીના કાડીયામાં મુકી કપડાણ કરી તેને ભૂધરચંત્રમાં મુકી અડાયા છાણાનો પુટ આપવો એવી રીતે છ મજપુટ આપવાથી ઉપરના સર્વ ઔષધોની ભળમ થાય છે; તે ભળમ છ પદ; તામ્ર ભળમ બે પદ, અને લોહ ભળમ ચાર પદ લઈ મિશ્ર કરી લીમ્બુના રસમાં એક દિવસ ઘુંટી તેનો ગોળો વાળી કાડીયામાં મુકી કપડાણ કરી હલકો પુટ આપવો પછી કાઢી તેથી ત્રીસમો ભાગ શુદ્ધ વજનાગ લઈ તે ગોળો સાથે મિશ્ર કરવો તેનું નામ મહાતાલેશ્વર રસ. માત્રા અર્ધ નિષ્ક. અનુપાત ભેંસનું ઘી અને મદ તેમાં આવચીનું ચુર્ણ એક રૂપીયાભાર મેળવીને સાથે આટવાથી સર્વે પ્રકારના કુષ્ટો મટે છે. ( શા. સ. )

મલિનીવસંત—ખાખરીયું તો. ૨; કાળાં મરી તો. ૧ તે બંનેને વજ્રગાગ ચુર્ણ કરી તેમાં થોડું માખણ મેળવી એક દિવસ ઘુંટવું પછી લીમ્બુના રસમાં કેટલાક દિવસ ઘુંટી (માખણની ચિકાસ જાય ત્યાં સુધી ) રાખવું, માત્રા ૧ થો ૪ વાલ, અનુપાત સામાન્ય અનુપાત મદ તથા પીંપર સાથે ખાવું, જીર્ણજર બરોળ અને અગ્નિમાંધ. મંદાગ્નિ, ઉદરમ દમ, અને કફ હોય તો મદ તથા શીશી લીંડીપીંપરમાં ઉણુતામાં જીર તથા ગોળમાં શરદી તથા ઠંડી પ્રકૃતિમાં મદ તથા માંખણ તો. ૦૧ માં, ગાયના તાજ દુધ તો. ૧૦, તેમાં સાકર તો. ૧ ગાયનું ઘી તો. ૦૧ નાં-

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે કાર્મણીમાંથી મળ્યે.

ખીને તે દુધ સાથે પીવાથી ધાતુ ક્ષય, તથા સ્વખાવસ્થામાં ધાતુ જતી હોય તો તે મટે છે. એટલે ધુપણીમાં ચોખાના ઘોવણુમાં આપવી. ગર્ભિણી તથા બાળકોને ઉપસાં દરદો હોય તો તેમને હિપરના પ્રમાણમાં પણ અરધા વજનથી આપવી. ગરમીના રોગવાળાને ના રતી સુકા આંગળાના ચુર્ણ માસા ૨ અને સાકર સાથે આપવી. (ચો. ૨)

લઘુ માલીની વસંત—અમારી પામે તૈયાર છે. તો ૧ ની કી ૩. ૩

મહાન્નવરાંકુશ-શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ વછનાગ, શુદ્ધ ગંધક ત્રણે અકેક શાણ, ધંતુરાનાં શુદ્ધ બી ત્રણ શાણ, દારૂડીનાં મુળ બધાં ઔષધોથી બમણાં લેવાં, પંચી પારા ગંધકની કજ્જલી કરવી તેમાં ખાકીના ઔષધોનું સુક્ષ્મ ચુર્ણ ભેગવવું તેને ઘુંટી સુકવી રાખવું તે મહાન્નવરાંકુશ કહેવાય છે. માત્રા બે રતીભાર, અનુપાત લીમ્બુનો રસ અગર આદાના રસ સાથે આપવાથી ત્રિદોષનવર, એકાંતરીઓ તાવ, તાવ, ત્રાગ દીવસનો, ચોથીઓ અને ટાઢીઓ તાવ વિગેરે તમામ પ્રકારના તાવ મટી જાય છે; આ રસ તાવને માટે અકસિર છે. [શા-સં]

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર છે, તો, ૧ ની કી ૩. ૦-૧૦-૦

મૃત્યુંજયરસ—વછનાગ, મરી, પીંપર, ગંધક, ટંકેણુ અકેક ભાગ, હીંગજો બે ભાગ એકત્ર કરી પાણીમાં ૬ લીંબુના રસમાં ઘુંટી મગ જેવડી ગોળીઓ કરવી. આ ગોળી ૧ થી ૨ મદ સાથે ખાવાથી સર્વ પ્રકારના તાવ મટે છે. દહીંની તોર સાથે ખાવાથી વાતનવર મટે છે, આદાના રસ સાથે ખાવાથી સન્નિપાત નવર મટે છે, કાળી જીરીને ગોળ સાથે ખાવાથી વિષમનવર મટે છે.

**દ્રવે કેમીકલ વર્કસ અને દ્રવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી—અમદાવાદ**

આ દવાથી ૧ પ્રહરમાં ધોર નવીન જ્વર, ત્રણ રાત્રીમાં મધ્યમ જ્વર અને અજીર્ણ જ્વર, અને અડવાડીયામાં સન્નિપાત જ્વર મટે છે. ( રસેન્દ્રમાર સંગ્રહ )

આ દવાથી સળેખમ, ગળાનો સોજો, નજલો, ચોરીઆનો સોજો, રતવા, વેદનાવાળા સોજા મટે છે.

આ ગોળીઓ અમારી પાસે તૈયાર મળશે. તે ૧ કીં ૦-૧૦-૦

મહામૃત્યુંજય રસ—શુદ્ધ પારદ, ગંધક, લોહભસ્મ, અષ્ઠક ભખમ, મનશીલ, મોરથુથુ, તામ્રમરમ, સિંધાલુચ, કાઠીની ભસ્મ, આવચીનાં બી, બીડલવણ, શંખમરમ, ચિત્રકમૂળ, હિંગ, કડાછાલ, જવખાન, કડુ, સાજખાર, કાયફળ, રસવંતી, અરણી, અને ટંકણુખાર એ સર્વ ઔષધો સરખે ભાગે લઈ ગોળાના રસ અને આદાના રસમાં અઢેક દિવસ ભાવના દઈ અઢેક રતીની ગોળીઓ બનાવવી. ૧ થી ૨ ગોળી મદ સાથે ખાવાથી લીવરના વ્યાધિ, ગોળો ચડવા, હિરરોગ, અગ્રમદ, ખરોગ, મંદાગ્નિ, અરૂચી, મટે છે. તાવ મટે છે. (રસેન્દ્ર સાર સંગ્રહ.)

આ ટીકડીઓ અમારી પાસે તૈયાર મળશે. તે ૧ કીં ૦-૧૦-૦

મહામૃત્યુંજયલોહ—શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, અષ્ઠકભસ્મ, દરેક એકેક ભાગ, લોહભસ્મ એ ભાગ, તામ્રમરમ ૪ ભાગ લેઈ સુંટવું પછી તેમાં સીંધવ, બીડલવણ, કાઠીમરમ, શંખમરમ, ચિત્રકમૂળ, મનશીલ, હરતાલ, હીંગ, કડુ, રગનરોડીડો, નમોનર, આંખત્રીની છાત્ર, ઇન્દ્રવર્ણનું મુળ, નાગરમોચ, ઉપલેટ, અથેડો, હળદર, દારૂહળદર, કાંગ, ઇન્દ્રજવ, હરડે, અજમોદ, ખોડી અજમોદ, મોરથુથુ શરપખો અને રસવંતી યવે પાવતી પાવતીમાર લઈ

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે કાર્મસીમાંથી મળશે.

તેનું ચુર્ણ કરી ઉપરના ચુર્ણમાં ઉમેરી આદાના રસમાં ઘુટવું. તેમ જળોના રસમાં અને જોડીમદના રસમાં એકેક દિવસ ઘુટવું મદ ૮ ભારમાં ઘુટી ચણીભોર જેવડી ગોળાઓ બનાવવી સવારમાં એકેક ગોળી ખાતી તેથી ખરોજ, સખત તાવ, ઉદરસ, વિષમજ્વર, આમ-વાયુ, ક્લેબનું શળ, શ્વાસ, અર્શ, માથાનો રોગ, ગોળો, સોજો, પેટના રોજો, આનાહ; ગાંઠ, ક્લેબના વ્યાધિ, કમજો, પાંદુરોગ, ઉદરરોગ મટે છે. (લૈપન્યરતનાવલી)

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર મળશે તો ૧ ની કીં ૩ ૩૫૫  
**માહુરાજવટી**—શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, અને અધ્ધકભસ્મ દરેક એક એક તોજો, વરધારો, બંગભસ્મ, હાલભસ્મ, દરેક અર્ધા અર્ધા ભાર, સુવર્ણમાક્ષીક ભસ્મ, કપુર, તામ્રભસ્મ દરેક પાવલી પાવલીભાર, ભાંગ, શતાવરી, ઘોળી રાજ, લર્વાંગ, એખરો, વિદારી-કન્દ, મુશળ, કૌયાં, જ્યેષ્ઠળ, જવંત્રી, ખરેટી, અને ગંગેટી દરેક બન્ને માસ લઈ સર્વના ચુર્ણને એકત્ર કરી કાળી મુશળીના રસમાં ઘુટી ચાર ચાર રતીની ગોળાઓ બનાવવી.

આ ગોળી બન્ને મદ સાથે ખાવાથી વિષમજ્વર, સર્વ પ્રકારના તાવ, ધાતુગતજ્વર, વાતપિત્ત અને કફનો સન્નિપાતજ્વર; અનેક પ્રકારના તાવ; ખાંસી, દમ; અને ક્ષય મટે છે. બળની વૃદ્ધિ થાય છે; શરીર પુષ્ટ થાય છે; સન્નિપાત; કમજો; પાંદુરોગ; પ્રમેહ અને રક્તપિત્ત નટે છે. ધાતુક્ષીણતા થતી નથી. (રસેન્દ્ર સાર સંગ્રહ)

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર મળશે તો ૧ ની કીં ૩ ૨

**માણિકથ રસ**—(૨. સા. સં) શુદ્ધ વરખી હરતાલ ૪ ભાર, શુદ્ધ ગંધક ૪ ભાર; મનશીલ ૨ ભાર; શુદ્ધ પારદ; શીશાની ભસ્મ; દ્રવે કેમીકલ વર્કસ અને દ્રવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી-અમદાવાદ

તાંબાની ભસ્મ, અધકભસ્મ અને લોહભસ્મ દરેક અર્ધા અર્ધા ભાર લઈ સર્વને એકત્ર વડના દુધમાં ઘુંટી પછી લીંબડાના કંવાથમાં ૩ દિવસ ઘુંટી પછી તેમાં ગજો; સુગંધીગજો; કંઠાગજો તાડ; કોંચા; કંઠાશેરીયો; સરગવાનાં બી; કપુરકાચલી; જીરૂ; નગોડ, અને ખનેર તે દરેક ઔષધોનું ચુર્ણ ચચાર માસા લઈ એ સર્વ દવાને એકત્ર ઘુંટી પછી એક ઘડામાં ભરવી; ઉપર બીજો ઘડો ઢાંકવો અને બંનેની સાંધ કપડછત્રથી બંધ કરી દેવી; પછી તેને તડકે સુકવી રાત્રે તે દવાને પકવવી; જ્યાં સુધી તજેના ઘડાનું તળાચું સારી રીતે લાલ ન થાય ત્યાં સુધી પકવું. પછી પકી જાય એટલે શીતળ થયે દવા કાઢી લઈ તેનું ચુર્ણ કરી તેમાંથી ૨ રતી દવા ઘી અને મદ સાથે લોઢાના ખલમાં લોઢાના ખત્તાથી ઘુંટીને રેજ ખાવાથી કુરુટ રોગ મટે છે. આ દવા ખાઈ ઉપર ઠંડુ પાણી કે ઠંડુ દુધ પીવું. આ દવાના સેવનથી વાતરકન; શીતપીત્ત; દમ; ઢીક; સર્વ પ્રકારના તાવ; વાતરોગ; પાંડુરોગ; કન્ડુરોગ અને કમજો મટે છે; મદ અથવા ઘી સાથે પણ ખવાય છે.

આ દવા દેવ ક્ષાર્મસીમાંથી તૈયાર મળશે. તે ૧ ની કીં ૩૫

મેહમુદગર રસ — ( રસેન્દ્ર સાર સંગ્રહ ) રસવતી; બીડલવળુ દેવદાર; બીલીછાલ; ગોખરૂ; દાડમની છાત્ર; કરીયાનું; પીપરીમુળ; હરડે; ખેહલાં; આંબળાં; સુંદ; મરી; પીપર; નસોતર દરેક એકેક તોલો તે સર્વની ખરાખર લોહભસ્મ; યુગળ ૪ તોલા સર્વને ઘીમાં ઘુંટી માસા માસાની ગોળીઓ વાળવી.

૧ થી ૨ ગોળી બકરીના દુધ કે પાણી સાથે સવાર માંજ લેવાથી ૨૦ પ્રકારના પ્રગ્રેહ; મુત્રકચ્છ; હલીન્ક; પથરી; કમજો;

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવ ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

પાંડુ; મુત્રાધાત; અરૂચી; હરસ; વ્રણ; કુસ્ટ; વાતરક્ત અને ભગંદર મટે છે. ધાતુગતજ્વર અરૂચી; મંદાગ્નિ મટે છે.

આ રસ અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે. તો ૧ ની કીં ૩ ૧।

રત્નગીરી રસ--(ભૈ-રત્ના) [તાવ માટે ઉત્તમ] શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, તામ્રમરમ અષ્ઠક ભસ્મ, સોનાના વરખ સર્વ સરખે ભાગે લેવું. તેથી અડધી લોહમરમ, તેથી અડધી વૈકાન્ત ભસ્મ સર્વને એકત્ર ઘુટવું. પછી તેને ભાગિરાના રસમાં ઘુટવું. પછી તેને છિનું કરી પર્પટી સની માફક રસ કરીને કેળના પાનમાં પર્પટીની માફક ઠારવું પછી તેને સરગવો, અરકુશી, નગોડ, વજ, ચિત્રક, ભાંગરો, ગોરખમુંડી, ભોંયરીંગણી, ગળો, જાંઘ, અગથીઓ, પ્લાહો, કકુ, કુંવાર, એ દરેકના રમની ત્રણ ત્રણ ભાવના આપવી. પછી તેને કાડીયામાં સંપુટ કરી વાલુકાયંત્રથી પકવી દવા તૈયાર કરવી.

આ દવામાંથી ૧ માસો ધાણા પીંપર સાથે આપવાથી બે ધડીમાં તાવ મટી જાય છે.

આ દવાથી તાવ પરસેવો વળીને ઉતરો જાય છે પણ અશક્તિ આવતી નથી. ૧ થી ૩ રતી; તાવ ઓછો થાય ત્યાંસુધી દર ત્રણ ત્રણ કલાકે મરી અને ધાણાના પાણી સાથે આપવું.

આ દવા દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી તૈયાર મળશે ૧ તોલાની કીં ૩ ૧૦

રસેન્દ્રવટી—લોહભસ્મ, અષ્ઠકભસ્મ, એકક તોલો. શુદ્ધપારો, શુદ્ધગંધક, અરધો અરધો તોલો, પ્રવાત્ર ભસ્મ, ખાપરીયુ પાયા તોલો સર્વને ભોરોગણીના રસની, પ્લાનીના રસનો તથા અરકુશીના પાનના ઉકાળાનો પ્રથક પ્રથક ત્રણ ત્રણ ભાવના દેરી માત્રા રતી ૨ ૨ રતી

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી અમદાવાદ

સ્વર-ભંગને મટાડે છે. બુદ્ધિને વધારે છે. ખાંસી, શ્વાસ, પ્રમેહ અને બહુ મૂત્રતાને મટાડે છે. (લૈ. ૨)

**રસપર્પટી**—શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ ગંધક, ખંતેની કન્જલી કરી તે કન્જલીને એક લોહના તવેયામાં કે કણ્ઠીમાં નાંખી નીચે ધીમે તાપ આપી પીગળાવીને પંચામૃત પર્પટીની પેઠે ફળનાપાન ઉપર ઠારવી. અનુપાન મદ. માત્રા ૧થી ૧૦ રતી (ચિ. ૨) ઉપયોગ સંગ્રહણી; હરસ; અતિસાર; શૂળ, કમળો, પાંડુ; ખરોલ; ગુદમ; જલોદર; ભસ્મકરોગ. આમવાત, ૧૮ પ્રકારના કોઢ, સર્વ જ્વતના સોજ; અમ્લપિત, સંન્નિપાત, મંદાગ્નિ વગેરે રોગ મટાડી વલીપક્વિત એટલે ધડપણને હલાવે છે. ખરોખર સેવન કરવાથી અનેક રોગ મટે છે, (ચિ. ૨ના)

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર મળશે. તો, ૧ ની કી. ૩. ૫

**રસ સીંદુર**—શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ ગંધક, દરેક પાંચપદ, નવસાર તો. ૧ ફટકડી તો, ૧ એ સર્વેને ત્રણ દિવસ સુધી ધુંટા સાવવાર કપડ માટી કરેલી અગતશીશીમાં ભરી દેવો અને વાલુકાયત્રમાં શીયી મુકીને મંદ, મધ્ય અને તેજ અગ્નિથી ત્રણ દિવસ સુધી તાપ આપવાથી રસસિંદુર તૈયાર થાય છે. માત્રા ૧ રતીથી ૩ રતિ.

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર છે તોલા ૧ ની કી. ૩. ૧૫

**અનુપાન** ત્રિકટુ તથા ત્રિફલા સાથે ખાવાથી પાંડુરોગ મંદાગ્નિ અને કમળો મટે છે, શ્વાસ તથા કોસમાં તથા શૂળમાં ત્રિકટુ, ભારંગમુગ અને મદ સાથે ખાવાથી મટે છે, હજદર તથા સાકર સાથે ખાવાથી રક્તવિકાર મટે છે. કરીયાતુ; હરડે અને સુખડના ચુર્ણમાં ખાવાથી જ્વર મટે છે, મદ પીંપદ સાથે ખાવાથી

**ઉપરની તમામ દવાઓ હવે ફાર્માસીમાંથી મળશે.**



વાયુ મટે છે. ત્રિકટુ તથા ચિત્રકમૂળ સાથે ખાવાથી કફ મટે છે. કપુર એલચી તથા સાકર સાથે ખાવાથી પિત્તરોગ મટે છે; શીલાજીત એલચીદાણા અને સાકર સાથે ખાવાથી મૂત્રકચ્છ મટે છે; ખાખરાના પીતપાપડા અને જુનાગોળ સાથે ખાવાથી કૃમિરોગ મટે છે; લવીંગ જાવંત્રી; કેસર; અક્કલગરો પીંપર અને લાંગ તથા અરીણ સાથે ખાવાથી ધાતુવૃદ્ધિ થાય છે, ત્રિફળા અને ગુગળ સાથે ખાવાથી પચવાળું વ્રણ મટે છે; ત્રિફળા તથા શેમળાના ફુલની ડાંડીઓ સાથે ખાવાથી પુષ્ટિ થાય છે.

રોગહર રસ--ધંતુરાનાં શોધેલ બી આઠ શાણુ શોધેલ પારો; તથા શોધેલ ગધક બારશાણુ; તામ્રભસ્મ બે શાણુ, અન્નકલ્પમ ચારશાણુ; સુવર્ણમાક્ષિકભસ્મ તથા બંગભસ્મ બે શાણુ; શુદ્ધ સુર-મો ત્રણ શાણુ; લોહભસ્મ આઠશાણુ, શોધેલો વછનાગ ત્રણ શાણુ; અને દુધીયા વછનાગના મુળ એક પદ્મ લષ્ટ ભસ્મ સિવાયના ઔષધોનો બારીક ભુંકા કરી તેમાં ઉપરની સર્વે ભખો મેળવી; લીમ્બુના રસમાં એ સર્વેને એક દિવસ ધુત્રી ગોળીવાળી તે ગોળીને એક કાડીયામાં મુકી તે પર માટીનું કાડીયું ઉધું વાળી તેને કપડ-છાણુ કરી તેને અડાપાં છાણાંનો હલકો પુટ આવે. પછી બહાર કાડી તેને ધુત્રીને ઝીણો ભુંકા કરવો. તેને રોગહરરસ કહે છે. માત્રા એક માષો. અનુપાત આદાના કે લમણના રસ સાથે ખાવાથી દારુણ સાન્નિપાત; શ્વેતકુષ્ઠ. તમામ કુષ્ઠો; વિસર્પ, ભગંદર, જ્વર, કૃત્રીમ, વિષ, અને અલ્પરૂ રોગ મટે છે. (શા-સ')

રામબાણુ રસ—શુદ્ધપારો; શુદ્ધવછનાગ, લવીંગ અને શુદ્ધ મંધક અઢેક ભાગ; મરી ભાગ ૨, જયફળ ના ભાગ, સર્વનું ચુરણુ કરી

---

દ્રવે કેમીકલ વર્કસ અને દ્રવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી-અમદાવાદ

આંબલીના રસની ભાવના દેવી. ઉપયોગ સંગ્રહણી, આમવાન, મંદા-  
ગ્નિ, કફ, દમ, ખાંસી, ઉલ્ટી કૃમિ વિગેરે રોગ મટે છે. (ની-૨)

આ રસ તૈયાર છે. તો. ૧ ની કીં ૩. ૨)

રાજમૃગાંકરસ-પારાની લખ્મ ત્રણ ભાગ, સોનાની લખ્મ  
અને અબ્રક ભરમ એક ભાગ, શોષેત્ર મનશીત્ર, શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ  
હરતાળ ત્રણે બધે ભાગ લખ્મ મિશ્ર કરી ચુગલ કરવું; તેભુકા માટીના  
કોડીઆમાં ભરીને પાટીઆ ટંકણપારને બકરીના દુધમાં વડીને તે  
વડે તેનાં મોંઢાં જાંદી તે કોડીઓને માટલામાં મુકી તે પર કોડીયું  
ઢાંકી તેને કપડમાટીથી જાંદી, પછી તે માટલાને અડાયાં જાણીને  
ગજપુટ અગ્નિ આપવો; પછી ટાઢુ થયેથી અંદરનાં આષધો કાઢી ખ-  
લમાં નાંખીને ભૂકા કરવો તેને રાજમૃગાંક રસ કહે છે. માત્રા ચાર  
રતી ભાર અનુપાત દશ લીંડીપીંપર અને ઓગણત્રીસ ખરીના દાણા  
ચુર્ણની સાથે મેળવીને મદની અંદર ચાટવાથી ક્ષય રોગ મટી જાય  
છે. ( શા-સ. )

આ રસ તૈયાર છે. તો. ૧ ની કીં ૩. ૧૦]

લોહરસ-શુદ્ધ પારો એક ભાગ, શુદ્ધ ગંધક બે ભાગ લખ્મ  
બંનેને ખલમાં ઘુંટી કજ્જલી કરી તેમાં પોલાદનો ભુકા ત્રણ ભાગ  
નાંખી એક પહોર સુધી ઘુંટી મિશ્ર કરી તેને કુંવારાના રમમાં ત્રણ  
દિવસ સુધી ચાલુ ઘુંટ્યા કરવું. એટલે તેમાંથી ઉતો મોટો દુધ ડેઢ  
નીકળે કે તેનો ગોળો વાળી તે ગોળાને ત્રાંચાના કટોદાનમાં મુકી  
ઢાંકણું બંધ કરી તે કટોદાનને જાળના ચોખાના ઢગલાની મધ્યમાં  
ત્રણ દિવસ સુધી ડાટી મુકવું. એથે દિવસે તેને બહાર કાઢી અંદરના  
ગોળાને ખલમાં મુકીને તડકામાં રાખવો. પછી તેને જંગલી તુળ-

ઉપરની તમામ દવાઓ હવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

સીના રસની ત્રણ ભાવના આપવી; ભાવનાને અંતે તડકામાં સુકવવું. પછી તેને સુંઠ, મરી અને પીપર એ ત્રણેના ઔષધોના જુદી જુદી દરેકની અઢેક ભાવના આપી તથા અરકુસી, ગજો અને ચિત્રો ત્રણેના રસ કાઢીને તે દરેક રસની ત્રણ ત્રણ ભાવના આપી પછી તેને લોઢાની કઢાણમાં મુકીને; પાણી તેને હરડાં; ખેઠાં અને આંખળાં; નગડ; દાડમની છલ; કમળનું દીંટ; ભાંગરો; પીજો કાંટા-શેરીઓ એખરો; કેળનો કંદ, ખીયો ગળી, ગોરખમુંડી અને આવળના પરડા એ આરેના જુદા જુદા રસની એમ ત્રણ ત્રણ ભાવના આપવી તે તૈયાર થયેલા રસનું નામ લોહરસ જાયું. માત્રા એક કોણ ભાર, અનુપાત મદ અને ઘી સાથે ખાઈ તે ઉપર હરડે; ખેઠાં; આંખળાં એ ત્રણે સરખે ભાગે લઈ તેનો કાઢો કરી એક પળ ભાર પી જવો, એ પ્રમાણે ત્રણ મહીના ખાવાથી અંગપરની કચચલી મટી જઈ ઘોળાવાગ પણ કાળા થાય છે. લીંડીપીંપરના ભૂકા સાથે ખાવાથી મંદગ્નિ; શ્વાસ; કસ; પાંડુ અને કફવાત મટે છે. ગજોના મત્ત સાથે મિશ્ર કરી મદ સાથે ચાટવાથી વાતરક્ત, મુત્રદોષ; ગ્રહણી રોગ; અંડવૃદ્ધિ, અને પાણી વકાર મટે છે. ખજ; અન્ન; તેજ અને વિચ અને આયુષને વધારે છે. આ રસ ખાનારે જૂરે કોળું; તલનું તેલ; અડદ; રાઈ; મદ અને ખાટો રસ ખાટલાં વાનાં ખાવાં નહિ. (શા-સં)

લક્ષ્મીનારાયણ રસ—[ભૈ-ર] શુદ્ધ ગંધક; ટંકથુ; વજનાગ શુદ્ધ હીંગળો; કકુ; અર્તિવિષકળી; ઇન્દ્રજવ; સીંધવ અને અધ્ધકભસ્મ સર્વે સખે ભાગે ત્રણ વજ્રમાત્રા ચુચ કળી દાંતીમુળના રસમાં એક હીવમ ઘુટવું તે પછી રતી રતીની ગોળીઓ વાળવી.

હવે કેમીકલ વર્કસ અને હવે આયુર્વેદિક ફાર્માસી—અમદાવાદ

૧ થી ૪ ગોળી આદાના રસ સાથે દર ત્રણ ત્રણ કલાક ખાવાથી આંચકી; આદાશીશી; કોલેરા; ઝાડા; તાવ; સોજા; ચરકાવાળાં દરદે મટે છે. નાનાં બાળકાને ૧૦ ગોળી ધાવણમાં કે દુધમાં ધસી આપવાથી આંચકી મટે છે.

આ દવા દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કી ૩ રા  
લક્ષ્મીવિલાસ રસ—[ભૈ.૨] શુદ્ધ અષ્ઠકલરમ, શુદ્ધ પારદ; શુદ્ધ ગંધક; બંગલરમ; કપુર; જવત્રી; જ્યેષ્ઠજ; વરધારો; ધંતુરાનાં બી; શુદ્ધ ભાંગ તો. ૧, ભોંયકોળાનાં મુળ તો ૧, ચીતાવરી તો. ૧, ગંગેટી તો. ૧; ખપાટ તો. ૧; ગોખરૂ તો. ૧; સમુદ્રશોશનાં બી; તો. ૧. સર્વેને એકંદર ચુર્ણ કરી નાગરવેલના પાંતના રસમાં વાટીને વાલ વાલની ગોળીઓ કરવી.

આ ગોળીઓ ૧ થી ૨ સવારસાંજ મદ સાથે ખાવાથી આરે પ્રકારના ઘોર સંજીપાત મટાડે છે. ધાતુક્ષીણતા; ક્ષય; રક્તપિત્ત; અશક્તિ, કોઢ; પ્રમેહ; નાડીત્રણ; ખરાબ ચાંદાં; ભગંદર; શ્લીપદ હાથીપગ; કફ, ગળાનો સોજો; વધરાવળ; અતિસાર; આમવાત; જલ જલાઈ જવું; ઉધરસ; મુખનું ફરી જવું; હરસ; જડાઈ; શૂળ; અનિદ્રા મટે છે.

આ દવા ખાઈ ઉપર દુધ પીવાથી ધાતુની અત્યંત વૃદ્ધિ થાય છે. વાળ ધોળા થતા નથી. જીવાની ટકી રહે છે. અને શરીરે પ્રુષ્ઠ થાય છે.

આ રસ દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કી ૩. ૧૦)

લઘુવાહીચુર્ણ—શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ ગંધક; ત્રિકટુ; અજમો; જીરું; શાહજીરું; સીંધાલુણ; સંચળ, બીડલવણ હીંગ સરખ ભાગે લઘ ચુર્ણ કરી તેની ખરાબર કડાછાલનું ચુર્ણ મેળવવું. ગંધક પારાની પ્રથમ

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષાર્મસી અમદાવાદમાંથી મળશે.

કળગલી કરવી અને બાફીની બધી વસ્તુઓનું ચુર્ણ ખાંડીને તેમાં મેળવવું આ દવા ૧ વાલ પાણી સાથે લેવી જોયો સર્વ અતિસાર મટે છે. [નં.૨.]

લઘુ લોકનાથ રસ-કાડીની લખ્મ, મંડુર બંને સરખે ભાગે લઈ ખલની અંદર ઘુંટી તેને ઘીમાં પકવી તેમાં તેટલું જ મરીનું ચુર્ણ નાંખી; મિશ્ર કરી તેને નાગરવેલના પાનના રમતી ભાવના દેવી. માત્રા એક માષાભાર; અનુપાન મદ અને માખણની અંદર ખાવાથી ક્ષયનાગ મટે છે. એક મંડલ પર્વત ખાવાથી રાજ્યયક્ષ્મા રોગ મટે છે (શા. સં.)

આ રસ તૈયાર છે. તો. ૧ ની કી. ૩. ૨

લઘુમૃગાંકરસ-શુદ્ધ પારો ભાગ ૧; સોનાના વરખ ભાગ ૧; મોતી ભાગ ૨; ગધક ભાગ ૧; ટંકણુ ભાગ ૦૧ સર્વેને એક દિવસ કાંજમાં અથવા જાશમાં કે લીળુના રસમાં ખલ કરી કાડીઆમાં ભરી કપડ મટી કરી મીઠાથી ભરેલા વાસણમાં દારી મુકી નીચે તાપ આપવો, પકવ થયા પછી કાડીકે કંડુ થયેથી કાઢી લેવું. માત્રા વાલ ૧; અનુપાન મદ અને પીંપર અથવા ઘી (વૈ સં) ક્ષય મટે છે.

આ રસ તૈયાર છે તો. ૧ની કી. ૩. ૧૦

લઘુ મુચ્ચીકાભરણ-શુદ્ધ વજનાગ એક પલ; શુદ્ધ પારો એક શાણ, બંનેને મિશ્ર કરી ખલ કરવાં પછી માટીના બે પ્યાલામાં બગડીખાર ચોપડીને બંનેને સુકવવાં સુકાથી એક પ્યાલામાં તે ચુરણ ભરી તે પર બીજો પ્યાલો ઉધો પાડી કપડજાણુ કરી તેને ચુલાપર મુકી ધીમી આંચથી બે પહોર સુવી અગ્નિ આપવો. પછી હેઠે હિવારી કપડજાન કાઢી હળવેથી ઉપરના પ્યાલાને વગરોતો.

હવે કેમીકલ વર્કસ અને હવે આયુર્વેદિક કાર્ય સી—અમલવાદ

પારો કાઢી તેને પવન ન લાગે તેવી રીતે શીશીમાં ભરીને મજબૂત  
 બુચ દેવો; પછી જે મનુષ્યને સન્નિપાતથી મૂર્છા આવી હોય તે  
 મનુષ્યના તાળવેથી વાળ કઢાવી પછી શીશીમાં સોઠ ઘોચી સોઠની  
 અણીને જેટલું ઔષધ ચોટે તે ચાગ કાઢેલી જગ્યા પર મુકી  
 આંગળીવડે ચોગવાથી લોહીની સાથે જેવું ઔષધ ભળે કે તરત  
 મુર્છા વળીને મનુષ્ય સાધ્ય થાય છે; મનુષ્યને સર્પ ચૂડવાથી મુર્છા;  
 આવી ને મરણાવસ્થા પ્રાપ્ત થઇ હોય તો પણ જિપર પ્રમાણે  
 કરવાથી ઝેર ઉતરી જઇ મુર્છાવળી ને મનુષ્ય જીવે છે આથી શરીર  
 દાહ થાય તો દ્રાક્ષાદિ મીઠા પદાર્થો ખાવાથી દાહની શાન્તિ થાય  
 છે (શા. સં.)

લઘુકવ્યાદ રસ-શુદ્ધ ગંધક તો. ૨; શુદ્ધ પારો તો. ૧; લોહ  
 ભખ્મ તો. ૦; સંચળ તો. ૧; ટંકણુ તો ૧; મરી તો. ૧; પીપરી  
 મુળ તો. ૨; ચિત્રકમુળ તો. ૨; સુંક તો. ૨, લીંગ તો. ૨ સર્વેને  
 ખાંડી લીંબુના રસની સાત ભાવના દેી. ૭ દિવસ ઘુંટવું. માત્રા  
 વાલ ૧ થી ૪; અનુપાન પાણી અને છાશ અથવા સિંધાલુણુ; શેકેલું  
 જીરુ અને હીંગ; કાચેરા; અગ્રણી; અતિસાર; મંદાગ્નિ; અરચી;  
 પેટનો વાયુ અને ઉદરોગ મટ છે. (શા. સં)

આ રસ તૈયાર છે તોલા ૧ ની કદ ૦--૨૦--૦

વજ્રકપાટ રસ—પારાની ભખ્મ; અબ્રક ભખ્મ; શુદ્ધગંધક;  
 જવપાર; ટંકણુ; અરણીનું મુળ. ઘોડાવજ; એ સાતે સરખે ભાગે  
 લઇ ખલમાં ઘુંટીને અરણીના રસની કાગદી લીંબુના રસની; અને  
 ભાંખરાના રસની એ ત્રણેની જૂદી જુદી અઢેક દિવસ ભાવના આપી  
 ગોળાવાળી સુકતી તેને લોહાની કલાઇમાં મુકી તે પર ઉંધું કાઢી

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે કાર્મસીમાંથી મળશે.

દાંડી પછી કઢાઇના તળીઆ અને કોડીઆની વચ્ચે લુગડુ લપેટી કપડામાટી કરી સુકાયેથી ચુલાપર મુકી ધીમી આંચે અર્ધા પહોર સુધી અગ્નિ આપવો પછી અંદરથી ગોળો બહાર કાઢી તેટલું જ અતિ વિષનુ ચુર્ણુ તથા તેટલું જ મોચરમનું ચુર્ણુ લઈ ખંતેને ઉપલા ગોળા સાથે મિશ્ર કરી કોઠાના રક્ષની સાત ભાવના, ભાંગરાનાગસની શાત ભાવના અને ધાવડીના પુલ, ઇન્દ્રજવ નાગરમોચ, લોદર, ખીલી; અને ગળો છએનારસ અગર કાઠાની એકેક ભાવના આપવી. પછી સુકવી તઈયાર કરેલા રસને વજ્રકપાટ રક્ષ કહે છે. તેની માત્રા રતી ભાર. અનુપાન-મદ સાથે ચાટીને પછી તે પર ચિત્રો સુંક, ખીડલ, વણુ, અને સીંધાલુંણ એ પાંચે સરખે ભાગે લઈ ચુર્ણુ કરીને ઉના પાણી સાથે ફાકવાથી સંગ્રહણી રોગ મટે છે. (શા.સં)

વસંત કુસુમાકર રસ—(બે રતના) સોનાની ભરમ ૨ ભાગ, કુપુર ૨ ભાગ, ખંગ ભરમ ૩ ભાગ, આહિકાન્ત ભરમ ૩ ભાગ, અષ્ઠક ભરમ ૪ ભાગ, મોતી ૪ ભાગ, પ્રવાલ ભરમ ૪ ભાગ સર્વને એકત્ર ઘુંટી ગાયના દુધની, શેરડીના રસની, અરડુસીના રસની, લાખના રસની, વાળાના રસની, કેળાંની, ગુલાખની, માલતીના પુત્રના રસની ભાવના દેવી. પછી કરતુરીની ભાવના આપવી. છેવટે રતી રતીની ગોળાઓ વાળવી.

૧ થી ૪ ગોળા દુધ સાથે દિવસમાં ૩ વખત લેવાથી, બહુ મુત્રતા, પેશાબના રોગો. પ્રમેહ, મધુ પ્રમેહ, નખળાઇ, ઇમ, ક્ષય, હૃદયરસ, ઉન્માદ અને લોહી બગાડનારો રોગ મટે છે. વલી પક્ષીત મટે, બુદ્ધિને ધાતુની વધારે પુષ્ટિ આપે છે.

---

દહે કેમીકલ વર્કસ અને દહે આયુર્વેદીક ફાર્મસી-અમદાવાદ.

સાકરને સુખટ સાથે લેવાથી અમ્બપીત મટે છે.

આ રસ દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કીં ૩. ૨૫

વડવાનલ રસ—(૨-સા.સં) શુદ્ધપારદ ૧ ભાર, શુદ્ધ ગંધક ૧ ભાર, પીંપર ૧ ભાર, પંચતલવણ દરેક એકક ભાર, મરી ૧ ભાર, જવખાર ૧ ભાર, સાજીખાર ૧ ભાર, ટંકણુ ૧ ભાર સર્વ ઔષધોને એકત્ર ધુટી નગોડના રસમાં એક દિવસ ભાવના દષ્ટ ગોળીઓ વાળવી.

૧ થી ૨ ગોળી પાણી સાથે ખાવાથી મંદાગ્નિ મટે, ગુલ્મ અને પરિણામ શૂન્ય મટે છે. સગ્રહણી મટે છે.

આ દવા દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કીં ૦૧

વાતારિ રસ—શુદ્ધ અરીસુ, શુદ્ધ ઝેરકચ્ચાણાં અને મરી સરખે ભાગે લઘ તેનુ ચુર્ણ કરીત પાગીમાં ધુટી રતી રત્નની ગોળીઓ કરવા. માત્રા ૧ ગોળી અનુપાન પાણી સાથે ગળી જઘ ઉપર નાગર-વેલનુ બીડુ ખાવું; ઉપયોગ-કુષ્ઠત્વ, શૃંઘસી વાયુ, અમવાયુ, શૂળ, ક્ષ્મશ્રત વાયુ, અવખાડુકવાયુ, સોગ્ગ, કંપવાયુ; હીરટીરીયા, કમરનો વાયુ, કાદેરા, અરૂચ, અપરમાર તથા સંગ્રહણી મટે છે. (વૈ-સા.સં.)

આ રસ દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળે છે. તો. ૧ કીં ૩. ૦૧

વાતારિ રસ—જસત ભરમ વાત્ર ૫, રૂપાની ભરમ રતી ૧ તથા ગળોમત્વ વાલ ૧૦ ત્રણે મેળવીને ગોળીઓ ૦૧ વાલની કરવી માત્રા ગોળી ૧. અપરમાર, વાતચ્ચાંધ હીરટીરીયા મટે છે. (આ. ઔ.)

વિધાધરરસ—શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ હરતાલ; સુવર્ણ માક્ષીક ભખ્મ, તામ્ર ભરમ; શુદ્ધ મનશીલ, શુદ્ધ પારો એ છએ ઔષધો સરખે ભાગે લઘ ચુર્ણ કરી લીંડીપીંપરના કાઢામાં તથા થોરના દુધમાં એકક



દિવસ ધુંટીને સુકવવું તેનું નામ વિધાધરરસ. માત્રા ૨ માષા, મદની અંદર ચાટીને તેના ઉપર ગૌમુત્ર પીવે તો શુદ્ધ તથા પ્લીહા (ખરોળ) રોગ મટી જાય છે. (૨-૨-૨)

આ રસ દર્બે ક્ષામ્સીમાં તૈયાર છે, તો, ૧ ની કીં ૩. ૩,

વાતગળાકુંડ રસ—શુદ્ધ પારો ભાગ ૮, શુદ્ધ ઝેરકચોલાં ભાગ ૮, ગધક ભાગ ૮, ત્રિકટુ ભાગ ૧૨, સર્વ ખાંડીને એકત્ર મેળવવાં, માત્રા ૧ રતી સર્વ પ્રકારની વાત વ્યાધિ મટે છે, (વૈ-સા)

આ રસ દર્બે ક્ષામ્સીમાં તૈયાર મળશે. તો, ૧ ની કીં ૩. ૧]

વાતનાશન રસ—પારાની ભસ્મ, સોનાની ભસ્મ, હીરાની ભસ્મ. તામ્રભસ્મ, લોહભસ્મ, સુવર્ણભક્ષિક ભસ્મ, શોષેત્ર હરતાલ શુદ્ધ સુરમો, મોરથુયાનો ભસ્મ અને અશીશુ દરેક એકેક ભાગ, સિંધાલુણુ; સંચળ; ખિડલવણુ; મીઠું; અને વડાગરૂં મીઠું એ પાંચે એકેક ભાગ એ સત્રને ચોરના દુધમાં એક દિવસ ધુંટી ગોળા વાળી માટીના કોડાયામાં મુકી ઉપર ખીજું કોડીયું ઉંધું વાળી કપડામાટી કરી એક મોટો ખાડો કરી અદર નાનો ખાડો કરી તેમાં ઉપલું કપડછ ૬ કરેલું સંપુટ મુકી તે ઉપર રેતી પાથરીને પછી તે પર સળગાવેલાં અડાયાનો મજપેટ અગ્નિ આપવો. પછી બહાર કાઢી ખલમાં ઘુટી તૈયાર કરેલા રસને વાતનાશન રસ કહે છે. માત્રા એક માષાભાર અનુપાત આદાના રસમાં આધને પછી તે પર પીપ્પળા-મુળના ગંઠોડાનો કાઢો કરી તેની અંદર હીડીપીંપરનું ચુર્ણ મેળસી પીવાથી આક્ષેપકાદિ સર્વ વાતવિકારો મટે છે. (શા. સ.)

૪ રભદ્રરસ—શુદ્ધ પારો ૧ ભાગ; અબ્રકભસ્મ ભાગ ૧,

હવે કેમીકલ વર્કસ અને હવે આયુર્વેદિક ક્ષામ્સી—અમલવાદ

ગંધક ૧ ભાગ; મરી; સુંક; પીપર; પચાવણુ દરેક એક ભાગ; જીરૂ અને શાદજીરૂ દરેક સરખે ભાગે લઈ ખાંડી; આદાના રસમાં ઘુંટી અડદના દાણા જેવડી ઝોળી વાળતી ગોળી ૧, અનુપાત ચિત્રકમુગ; સીંધાલુગુ; તથા આદુ; પથ્થ-દુધ ભાત; જીરૂક સન્નિપાત મટે છે.

શીતારિસ-શુદ્ધ પારો ૧ ભાગ, ટંકણુ ૧ ભાગ; શુદ્ધ ગંધક ૧ ભાગ, શુદ્ધ નેપાળો ૧ ભાગ, સીંધાલુગુ ૧ ભાગ, મરી ૧ ભાગ, આમ-લીના ફેતરાંની રાખ ૧ ભાગ, સાકર ૧ ભાગ, સર્વેને ખાંડી લીંધુના રસમાં એક દિવસ ઘુંટી બમે રતી ભારની ગોળીઓ વાળતી. માત્રા ૧ ગોળી અનુપાત ઉતું પાણી ટાટીઓ તાર મટે. (વૈ-સા.)

સ્વયમગ્નિ રસ—શુદ્ધ પારો એક ભાગ, શુદ્ધ ગંધક બે ભાગ બનેતે ખત્રમાં ઘુંટી કળ્મલી કરી તેમાં તેડલું જ શોષેત્ર પેલાદુનું ચુર્ણ નાંખી મિશ્ર કરી કુવારના રસમાં બે પડોર સુવીં. ઘુંટી ઝોળો વાળી ત્રાખના છાંત્રામાં મુકી ઉપર એરંડીયાનું પાન ઢાકી અર્ધા પડાર સુવીં તડકામાં રાખી અતિ ઉષ્ણ થાય ત્યારે પાડો. અનાજના દ્યવત્રામાં એક દિવસ રાખી બીજે દીવમે બહાર દાઢી ઝીણો ભૂકા કરવા તેને લુગડે ચાળી પછી તેને કુંવાર, ભાંગગે, પીડુડી, કંટાશેરીઓ જોરખમુંડી, સાટોડી, બળો, ચળો, નગડ અને ચિત્રા એ અગીયારે ઔષધોની સાત સાત ભાવના આપીને દરેક ભાવનાને અંતે ભૂકાને તડકામાં સૂકવવો. આ રસને સ્વયમગ્નિરસ કહે છે; તે હરડાં ખેઠાં અને આંખગાંના ચુર્ણની સાથે મેળવી મદ સાથે મિશ્ર કરી સર્વ રોગમાં વાપરવો. વળી સુંક, મરી, પીપર, હરડાં, ખેઠાં આંખગાં, એકચી, જાયફળ અને લવીંગ એ નવે એકેક ભાગ લઈ ચુર્ણ કરી તેમાં નવભાગ

---

ઉપરના તમામ દવાઓ દવ કુર્મસીમાંથી મળશે.

આ રસ નાંખી મિશ્ર કરી ઘુંટીને પછી એ નિષ્ક ભારસુધી આપવાથી ક્ષય અને કાસ રોગ મટી જાય છે. [શા.સં]

સર્વેશ્વરરસ—શુદ્ધ પારો ચાર પત્ર, શુદ્ધ ગંધક એકપલ બંને મિશ્ર કરી ખલમાં નાંખી એક પહોર પર્યંત લઢીને કળ્ગલી કરવી. ને પછી તામ્રભરમ, અબ્રકભામ, લોહભામ, અને શુદ્ધકીંગળો ચારે એકેક પલ, સોના તથા રૂપાની ભામ દશદશ નિષ્ક, હીરાની ભામ એક માસો અને શુદ્ધ હરતાલ એ પલ લઈ સર્વેને મિશ્ર કરી ઉપરની કળ્ગલીમાં ભેળવી, કાગદી લીંબુનો રસ ઘંટુરાનો રસ, અરકુસીનો રસ, થોનું દુધ, આકડાનું દુધ, બદાનનો રસ, અને કરેણના મુળનોરસ એ સાતે રસમાંના દરેક રસની એકેક દિવસ ભાવના આપીને ગોળો વાળી માટીના કાડીયામાં મુકી કપડાગ કરી તે સપુટને વાલુકાયત્રમાં મુકી ચુક્તાપર મુકી અગ્નિની ધીમી આંચ ત્રણ દિવસ સુધી આપવી, પછી ઉતારી ટાઢું થયે ગોળો બહાર કાઢી વાટી તેમાં શુદ્ધ વજનાગનું ચુર્ણ એક પલ, લીડી પીંપરનું ચુર્ણ એ પલ, સર્વેને તે ખલમાં ઘુટીને એક રસ કરવું. તેને સર્વેશ્વરરસ કહે છે. માત્રા એ રતી ભાર, અનુપાન મદ સાથે ચાટીને તે પર આવચી અને દેવદાર બંનેનું ચુર્ણ એક રૂપીયાભાર, દીવેલમાં ભેળવી ખાવાથી સુષિકુઠ અને મડળકુટ મટી જાય છે. (શા. સં)

શ્વાસકુઠારરસ—શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ વજનાગ શુદ્ધ ગંધક. ટંકણ, શુદ્ધ મન્સીલ, દરેક તો. ૧, મરી તો. ૮, સર્વનું ચુર્ણ કરી તેમાં સુંક તો. ૨, મરી તો. ૨, પીંપર તો. ૨, દરેકનું જુદું જુદું ચુર્ણ કરી ભેળવવું. માત્રા ૨ રતી, અનુપાન નાગરવલનું પાન શાસ, કાસ, મંદાગ્નિ, કામ, દમ તાવ અને સર્વે રોગ મટે છે. (નિ. ૨) આ દવા દેવે ક્ષાર્મસીમાં મળશે, તો. ૧ ની કીં. ૦-૧૦-૦

કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદીક ક્ષાર્મસી—અમદાવાદ.

**સુર્યાવર્તરસ**—શુદ્ધ પારો એક ભાગ, શુદ્ધ ગંધક અર્ધો ભાગ ખતેને કુંવારના રસમાં એક પહોર સુતી ઘુંટી કલ્ક કરી, પછી તેટલાં તાંમાનાં શુદ્ધ પત્રાં લઈ તે પત્રાંપર તે કલ્કનો લેપ કરી પછી તે પત્રાને સ્થાવકાયત્રમાં ધાત્રી એક દિવસ અગ્નિ આપવો પછી હાંદલુ ઠંડુ થયેથી ઉતારી તેમાંનાં પત્રાં ને કાઢી ખતમા ઘુંટનાં, તે બુકા થાય તેનું નામ સૂર્યાવત રસ છે. માત્રા ૨ રતી ભાર આસવાના રોગીને આપવાથી આમ, દમ મટે છે. (શા. મં)

**સ્વર્ણક્ષીરીરસ**—માટીના હાંલામાં જાસ નાંખી તેમાં દારૂ-હીનાં મુળ પાંચ પદ્મ નાંખી ઉકાળવાં અને જામ બળી જાય એટલે તે મુળ કાઢીને પછી માટલામાં દુધ નાંખી તેની અદર ઉપલાં મુળીયાં પાછાં નાંખીને ઉકાળવાં પછી દુધ બળી જાય એટલે તે મુળને કાઢી લઈ પછી પાણીથી સારો પેઠે ઘોષ સુકરી તેમાંની પાંચ પદ્મ લઈ તે સાથે બે પદ્મ મરીનું ચુર્ણ તથા પારાની બળ્મ એક પાંચ મેળવી ખતમાં ઘુંટી મિશ્ર કરવું તેને સ્વર્ણક્ષીરીરસ કહે છે, માત્રા એક નિષ્કભાર ખાવાથી સુષ્પ્તિ મટી જાય છે. (શા. સ)

આ દવા દેવે ક્ષામસીમાં તૈયાર મળશે તો ૧ ની કી. ૩. ૧.

**સ્વદેપજ્યરાંકુશ**—શુદ્ધ પારો ૧ ભાગ, શુદ્ધ વજનાગ ૧ ભાગ, શુદ્ધ ગંધક ૧ ભાગ, શુદ્ધ ધંતુરાનાં બી ૩ ભાગ, સુંઠ ૪ ભાગ, મરી ૪ ભાગ, પીંપર ૪ ભાગ એ પ્રમાણે ૨૪ ભાગ કરી તેને પ્રથમ લીંબુના રસમાં તથા પછી આદુના રસમાં ખલીને ચણોડી જેવડી ગોળી કરવી, માત્રા ગોળી ૨, અપાન આદુનો રસ, તથા મદ, આંતરીઆ તાવને અટકાવવામાં આ ગોળી ધી ધી અસરકારક છે, (લે. ૨) આ દવા દેવે ક્ષામસીમાં તૈયાર મળશે તો ૧ ની કી. ૦-૧૦-૦

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષામસી અમદાવાદમાંથી મળશે.

સ્વછંદભૈરવ રસ—શુદ્ધ પારે, લોહભ્રમ, સુવર્ણમાલિક  
ભ્રમ, શુદ્ધ ગધક, શુદ્ધ હરતાળ, હરડાં, અરણી, નગોડનાં મુળ, સુંઠ,  
મરી, લાડીપીપર, ટુલાવેલ પાટીઓ ટકણખાર, શુદ્ધ વજનાગ, એ  
તેરે ઔષધનો ખારીક ભૂકો કરી નગોડના રસમાં તથા ગોરખ મુંડીના  
રસમાં અડેક દિવસ ધુંટી તેમની બમે રતી ભારની ગોળીઓ  
બનાવવી. તેનું નામ સ્વચ્છંદભૈરવરસ છે, અનુપાન શસના, ગળો,  
દેવદાર, સુંઠ અને એરંડાનું મુળ, એ પાંચે ઔષધોનો કાઢો  
કરી તેની અદર શુગળ મેળવીને પછી કૈંક ઉના એવા તે કાઢાની  
સાથે આ રસ ખાવાથી વયુની પીડા મટે છે. વાયુવિકારને  
મટાડે છે ( શા. સં )

આ રસ અમારી પાસે તૈયાર છે. તે. ૧ ની ડો ૩ ૨-૦-૦  
સુવર્ણમાલિની વસંત—સોનાનો ભૂકો અથવા વરખ તો  
૧. મેતીનો ભૂકો તે. ૨, હીંગળો તો. ૩, ઘોળાં મરી તો ૪,  
ખાપરીયુ તો. ૮ સર્વને ગાયના માખણ તો. ૨૫, લઘ તેમાં ૧  
દિવસ ખલ કરી પછી ૪૨ દિવસ સુધી લોળુના રસમાં ખલ કરી  
ગોળીઓ કરવી. માત્રા ૧ થી ૩ રતી, અનુપાન. માલિની વસંત પ્રમાણે,  
તેથી ખાંસી, શ્વાસ, જીર્ણજ્વર, ક્ષય વાયુ, શુદ્ધ ધાતુગતજ્વર,  
લોહિવિકર કૃશત્વ, ખાળક, વૃદ્ધ, ગર્ભણી, સૂતકા વગેરેના રોગો  
સારા થાય છે. દુધ અને જાત ખાવાં. ખટાઇ, મરચાં અને તેલ  
ખાવું નહિ. ( નિ. ૨ )

આ દવા દેવકામસીમાં તૈયાર થયેલો. તે. ૧ ની ડો ૩. ૧૬-૦-૦  
સમામૃતલોહ—હરડા, ખેઢાં, આંબળાં એ ત્રણેની છાલ એકેક  
ભાગ તથા જીંમદ એક ભાગ અને તે સર્વની બરાબર લોહભ્રમ

---

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી—અમદાવાદ

એ પાંચ વસ્તુઓનું ખારાક ચુર્ણ કરવું, અનુપાત ઘી તથા મદ માત્રા ૧ માસો આખના સર્વ વિષારો માથું ચઢવું વિગેરે મટે છે. (નિ-૨-)

આ દવા દવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળેછે. તો. ૧ ની કો ૩. ૧-૦-૦

સન્નિપાત ભેરવરસ—શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ ગંધક ત્રણ ત્રણ કર્ષ લાઇ બનેને ખલમા નાંખી ઘુંટી કઞ્જલી કરવી, પછી રૂપાની ભરમ, અબ્રહભરમ, તામ્રભરમ, બંગભરમ, શીશાની ભરમ, લોહ ભરમ એ ૯એ એક એક કર્ષ લાઇ ઉપરની કઞ્જલીમાં મિશ્ર કરી તેને સરગરાની અંતરગાલનો રસ, વેલરીયા જાંબુની અંતર ગાલનો રસ, સુંકનો કાઢો, બીલીનો કાઢો, તાંદળાળની લાજીનો રસ એ પાચે રસમાંના દરેક રસની અદર એકએક પહોર સુધી ઘુંટી ગોળો વાળી તે ગોળા ઉપર લુગડું લપેટી ગોળો ઉઘો મુકી તે પર પાછુ મીઠું દાખી તેનાપર કાચનો બીજો પ્યાલો ઉઘો પાડી તે બંને પ્યાલાની સાંધપર લુગડું લપેટી તે પર સુતર વીંટી પર્શ તે પર બીની માટીનો લેપ કરી સુકવી પછી એક હાંદલામાં અર્ધો ભાગ રેતી ભરી તેમાં ઉપરનું સંપુટ મુકી પછી તેપર રેતી ભરી તે હાંદલાને ચુલાપર મુકીને એ પહોર સુધી અગ્નિ આપવો. પછી ઉતારી અદરથી સંપુટ ટાકું થયે ગોળાને બહાર કાઢી તેને વાટી તે સાથે શુદ્ધ પરવાળાનો ભૂકો એક કર્ષ, અને શુદ્ધ વછાગનો ભૂકો એક શાણુ, મેળવાને તેને કાળા સર્પના ઝેની લાવના અ. પી એક દિવસ ઘુંટી તે ઔષધોને, તગર, મુશળી, બાજજડા દારૂનીનાં મુળ, જલજાળવો લીડીખીંપર, ગળી, તમાકુપત્ર, એકચી, ચિત્રો, જંરલી તુળસી, વરીયાળી, કુકડવેલ, ધતુરો, અગથીઓ, ગોરખમુંડી મહુડો, જામ અને મીઠાળ એ દરેક ઔષધોના રસની બંને પહોર

• ઉપરની તમામ દવાઓ દવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

સુધી ભાવના આપી મુકવવું તેને સંત્રિપાતભેરવરસ કહે છે. સોળ મરીના દાણાના ચુરુની સાથે બે રતી ભાર આ રસ મિશ્ર કરી પછી તેને બીજોરાં, લીંબુના રસની અને આદાના રસની સાથે સંત્રિપાત વાગાને ચટાડવાથી સંત્રિપાતરોગ મટે છે. (શા. સં)

સંત્રિપાત ભેરવરસ દ્વે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર છે. તો. ૧ ની કી. ૩. ૫-૦-૦

સંત્રિપાત ભેરવરસ—(યો-રતના૦) શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, મંદુર ભસ્મ, સર્પ સરખે ભાગે લઘુ તેટલા વજને વજ્રનાગ તેમાં ઉમેરી તેને આદુના રસની, ભાંગી, બીજોરાના રસની, અરણી, નગોડ અને ભાંગરાના રસની ભાવના દેતો. પછી તેનો અડધો જોડી ગોળાઓ કરવી. ૧ થી ૨ ગોળી આદાના રસ સાથે ખાતી. ભાત દુધ ખાવું, ઠંડા જળથી ન્હાવું. સંત્રિપાતનો તાર, મુઠરો, ઝાડો, કંક, પાકુ આ દવાથી મટે છે.

આ રસ દ્વે ક્ષાર્મસીના તૈયાર મળે છે. તો. ૧ ની કી ૩. ૨.

સમીરપત્રગરસ—(યોગ. રતના૦) શુદ્ધ ગંધક, અધક ભસ્મ, શુદ્ધ પારદ, વજ્રનાગ, સુક, મરી, પીપર, ટકચુ સર્પ સરખે ભાગે લઘુ ભાંગરાના રસની સાથે ભાવના આપી. ૨ રતી રાતનો ગોળાઓ વાગવી. ૧ થી ૨ ગોળી આદાના રસ સાથે સવાર સાંજ ખાવાથી મહા વાયુ મટે છે. આ રસ નાકમાં ઘૂંકવાથી બેજાત માયુષ્મ નિવૃત્ત થાય છે. પક્ષાધાત અને નજીઓ મટે છે.

આ દવા દ્વે ક્ષાર્મસીમાં મળતો તો. ૧ ની કી ૩. ૨૫.

શ્વાસ ચિંતામણી રસ. (મૈ રતના) લોહ ભસ્મ ૨ તોલા, શુદ્ધ ગંધક ૧ તોલા, અધક ભસ્મ ૧ તોલા, શુદ્ધ પારદ ૦.૫ ગ્રામ

દ્વે કેમીકલ વર્કસ અને દ્વે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી-અમદાવાદ

સોનામુખીની ભસ્મ ૦૧ બાર, મોતી ૦૧ બાર, સુવર્ણ ૦૧ બાર  
બધાંને એકત્ર ઘુંટી, આદાના રસની, બકરીના દુધની, જેડીમદના  
રસની, ભોંયરીંગણીના રસની જુદી જુદી બાવના આપી, પછી તેની  
ચાર બારની ગોળીઓ કરવી

૧ થી ૨ ગોળી બેઢાંની છાલના રસ સાથે આપવાથી કાસ,  
શ્વાસ, રાજ્યક્ષમા અને દમ મટે છે.

આ રસ દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કી ૩. ૮  
સર્વાંગમુદર રસ—(ર.સાન્સ) શુદ્ધ પારદ, અપ્પકમરમ,  
તામ્ર ભસ્મ, લોહ ભસ્મ, દિંગળોક, અને શુદ્ધ ગંધક, દરેક ઓપધ  
એક બાર લઈ તે સર્વને એકત્ર ઘુંટી સાતવચુના દુધની, થોરના  
દુધની, અરકુસીના રસની અને એરડાના રસની બાવના દધ ઘુંટી  
તેમાં ૧ રૂપિયાબાર ઝેરકચોડાનું ચુચું ભેળવવું. પછી ઘુંટનાં જાડું  
ચાય ત્યારે તેને ગોળો બનાવી તેને બે પહોર સુધી વાલુકાયત્રમાં  
પકાવી, ટાકું થયે તેમાં પીપરનું ચુચું એક બાર અને શુદ્ધ વછતાગ  
૧ બાર ભેળવવું. પછી તેને ઘુંટી રતી રતીની ગોળીઓ વાળવી.

આ દવામાંથી ૧ થી ૨ ગોળી મદ સાથે ખાવાથી સર્વ  
પ્રકારના વાતરોગ, સર્વ પ્રકારનાં શૂળ મટી જાય છે.

આ દવા દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કી. ૩. ૧૧  
સુવર્ણ પર્પટીરસ—(યાગ રત્નાકર) ક્ષય મટે. શુદ્ધ છે. પારદ,  
૮ ભાગ, શુદ્ધ ગંધક ૮ ભાગ, સોનું ૧ ભાગ, ત્રણેને ઘુંટી કળજ  
લીકરી લોઢાના કઢાયામાં ઉત્તુ કરો, ગાયના છાશમાં કેળનું પાન  
પાથરી પર્પટી પાડી ઉપર કેળનું પાન મૂકી છાશ ઢાંકી દેવું. ઠંડુ  
ચાય ત્યારે લેવું.

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.



૧ થી ૩ રતી, દિવસમાં ૧ બે વખત માખણ અને ઘી સાથે ખાવાથી ક્ષય મટે છે. નખળાઈ મટાડી યાદશક્તિ વધારે છે.

આ દવા અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે તો. ૧ ની કીં ૩. ૨૫—  
સુતશેખર રસ—(યોમ. રત્નાકર) શુદ્ધ પારદ, સુવર્ણ ટંકણ, વજનામ  
સુંદ, મરી, પીપર, ધંતુરાનાં ખી. અંધક, તામ્રમરમ, તજ, તમાકુ  
પત્ર, એકચી, નાગકેમર, શંખમરમ, ખીલીનો ગર્ભ, કચુરો, સર્વ  
ખાંડી એક દિવસ લાંગરાના રસમાં ઘુટી ચણોડી ભારની ગો-  
ળીઓ વાળવી.

૧ થી ૨ ગોળી મદ અને ઘી સાથે સવાર સાંજ ખાવાથી  
અશ્વપીત્ત, ઉલ્ટી, શ્વળ, પાંચ પ્રકારની ખાંસી; ગોળો, સંત્રવણી,  
ત્રિદોષનો અતિસાર, આમને મદાગ્નિ મટે છે. ઉદવર્ત, ભારે હેડકી  
અને ભયંકર રોગ મટે. ક્ષયને મટાડે છે.

આ રસ અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કીં. ૩ ૫-૦-૦  
શંખવટ્ટી—આંબલીનો દ્વાર તો ૪, પંચતવણુ તો ૪, તેને  
લીંબુના રસમાં ભીંજવવાં, પછી શંખના કટકા તો ૪, તપાવી  
તપાવીને વારંવાર તે રસમાં બુઝવવા. ભસ્મ થતા સુધી, પછી  
તેમાં ત્રિકટુ તોલા ૪, વજ તોલા ૪, લીંગ તોલા ૨, શુદ્ધ ગંધક,  
શુદ્ધ પારો. શુદ્ધ વજનામ ત્રણે મળે તોલા ૧, સર્વે મેળવી લીંબુના  
રસમાં ઘુટી ચણીખેર જેવડી ગોળીઓ કરવી.

૧ થી ૨ ગોળી પાણી સાથે લેવાથી સર્વ પ્રકારના ઉદરરોગ,  
અજીર્ણ, શ્વળ, ટાવેરા, અગ્નિમાંધ, ગુદમરોગ પરિણામશ્વળ મટે છે,  
જમ્યા પછાત્રણુ ચાર કત્તાકે પેટમાં જે સખત શ્વળ કે ચુંક નીકળે  
છે તેને પરિણામ શ્વળ કહે છે તે આ દવાથી મટી જાય છે. (નિ-૨.)

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી અમદાવાદ

શાંખવટીની ટીકડીયો દવે કાર્મસીમાં તૈયાર મળશે તો. ૧ ની કી ૩. ૦-૮-૦

હૃદયાણુવિરસ—(૨-સા-સં.)શુદ્ધ પારદ ૧ ભાગ, શુદ્ધ ગંધક ૧ ભાગ, તામ્રમરમ ૨ ભાગ, સર્વ ઔષધોને એકત્ર ધુંટી ત્રીફળાના કવાથમાં અને પીણીના રસમાં એક દિવસ સુધી ધુંટી પછી તેની ચણીએર જેવડી ગોળાઓ વાળવી.

આ દવામાંથી ૧ થી ૨ ગોળી ત્રીફળાના કવાથ સાથે ખાવાથી કફજન્ય હૃદયરોગ—હાટ ડીસીઝ મટે છે.

આ દવા દવે કાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કી ૩. ૨

હંસપોટલી રસ—કોડીની રાખ, સુંઠ, મરી, લીંડી પેર પુવાવેલો ટંકણુખાર, શુદ્ધવજનાગ, શુદ્ધ આમલસારો ગંધક, શુદ્ધ પારો એ આઠે સરખે ભાગે લઈ તેનો ખારીક ભૂંકા કરી, ખલમાં નાંખી કાગદી લીંબુના રસમાં ધુંટી તેની અંદર માવાની ગોળાએ વાળવી, તેનું નામ હંસપોટલી રસ છે. આ ગોળી મરીના ચુર્ણની સાથે ઘીમાં ચાટવાથી અને પથ્થમાં દહીં બાત ખાવાથી સંગ્રહણી રોગ મટે છે, (શા. સં)

આ રસ દવે કાર્મસીમાં તૈયાર મળે છે. તો. ૧ કી ૩. ૧-૦-૦

હેમગણ્ધપોટલીરસ—શુદ્ધ પારો, તથા સોનાનું ચુર્ણ અને ચાર ચાર ભાગ લઈ ખલમાં ધુંટી લોટના સરખા ખારીક થયે તેમાં શુદ્ધ ગંધક ખાર ભાગ નાંખી કંજલવી કરવી, પછી મોતીનો ભૂંકા સોગ ભાગ, શખનો ભૂંકા ચોરસ ભાગ, શુદ્ધ પાટીઓ ટંકણુખાર એક ભાગ લઈ એ ત્રણે ઔષધોને કંજલવાની સાથે મિશ્ર કરી તે સર્વને પાકા લીંબુના રસમાં ધુંટી ગોળો વાળવો પછી માટીનું કોડીયું

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દવે કાર્મસીમાંથી મળશે.

લખ તેમાં ઉપર ગોળો મુકી તે પર ખીજું કાડીયું હિંધું વાળી કપ-  
ડાણુ કરી ગજપુટ અગ્નિ આપવો, પગી ટહું થયે બહાર કાઢી  
અંદરના ગોળાને ખજમાં ઘુટી તૈયાર કરવું તેને હેમગર્મ પોટલો  
રસ કહે છે. માત્રા ચાર રતીમાર, તે સાથે ઓગણત્રીસ મરીનો  
ભુકા મેળવી તે ખંતેને રૂપાના માટીના અથવા કાચના વાસણની  
અંદર નાંખી ગાયના ઘીમાં કાઢીરીને આવો. પચ્ચ પાગલું જેથી કાચ,  
શ્વાસ, ક્ષય, વાત, કફ સગ્રહણી અને અતિસાર મટે છે. (શા. સં.)  
આ રસ દેને ફાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કી. ૩. ૧૫)

ફતેહપુરથી પટેલ લલુભાઈ જોરમાઈ લખે છે: આપની સુંદરી-  
સાથી દવાથી આરામ છે ખીજી ઠાં યાટની તુરંત મોકલશે.

સીંગામ થી પ્રોફિન માધવ કરશન લખે છે: તમારી સુંદરી-  
સાથી દવા વાપરી તેથી ફેર પડ્યો છે માટે ખીજી ઠાં યાટની મોકલશે.

ટાંગુ (ગરમા)થી જુનાગઢગાંધી મોહમદ કામમ લખે છે કે:  
આપની સુંદરીસાથી ઠાં યાટનીની ચૂચના પ્રમાણે ઉપયોગ કરીએ છે.  
તેના ગુણ સરસ રોને કાયદાકારક છે. તે ચેક્રસ ખાતોપૂરંક છે.  
આથી અમારા સર્વે જારની દિન્દી લાઇઓને વિનંતી કે દરેક આ  
દવાનો કરવો અને ફાનતું પર્યાયી ગયતુ. આથી આપણી હીન્દના  
પુત્રોને હિંસન મળે આ ખરો સારો મેરા કરીને કહેવાય.

મટાઈ થી ખાકમાર મોહમદ અબ્દુલ કીમ લખે છે કે: આપની  
સુંદરીમાથી મારી આને લગ્નો સારો ગયતો થયો છે. મારી  
ઓરતનેકંમેશાં માથુ અને કમરમાં દરદ રહેતું, પદન પ્રકાશ ધોળી  
પુણી જેતુ થઈ ગયું હતું. પરંતુ આપની સુંદરીસાથીના સેવનથી  
ધણે કાયદો માલમપડ્યો છે એ ખદશ ગપ નાં જણે આભારી છું.

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

## પ્રકરણ ૬ કું.

### ક્ષારો

અપમાર્ગ ક્ષાર—અધેડાનો ખાર-અધેડાના પંચાંગને છાયામાં સુકવી બાળીને તેની રાખ કરીને ક્ષાર કાઢવાની રીત પ્રમાણે ક્ષાર કાઢવો. માત્રા વાલ ૧ થી ૪, ગુણુ; દિબ્બ, બેદન, કદમ્બ, તથા ગુલ્મ મટાડે છે. (ભા. પ્ર)

આ ક્ષાર દવે કાર્મસીમાં તૈયાર મળશે તો. ૧ ની કી. ૩. ૧)

નારીકેળ ક્ષાર—પાણીવાળા નાળાએરના ગોટામાં થોણું પાડી સારી પેઠે લુણ-મીકું-ભરી કપડામાટી કરી સુકવીને અગાયા છાણાના અમિથી પકાવવું. ૬ કું થયા પછી એ નાળાએર તથા અંદરનું મીકું બન્ને સાથે વાટી શીસીમાં ભરી રાખવાં માત્રા તો. ૧ થી ૧૧ ભારરુણ પીપર સાથે ખાવાથી સર્વ જતનાં શુભ મટે છે. ભા. પ્ર.

યવક્ષાર—જવનાં પંચાંગને લઈ તેને છાયામાં સુકવી અપા માર્ગક્ષારમાં ખતાવ્યા પ્રમાણે ક્ષાર કાઢવો. માત્રા વાલ ૧ થી ૪. ગુણુ કદમ્બ તથા મુતલ.

આ ક્ષાર દવે કાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કી. ૦-૮-૦

વજ્રક્ષાર—સંચળ, જવખાર, મીકું, ખંગડીક્ષાર, સીંધવ, ટકણુ, સાંજખાર, એ સર્વ સંરખે વજ્રને લઈને ચૂર્ણ કરી આકડાના દુધ તથા થોરના દુધની ત્રણ દિવસ ભાવના દેવી. પછી તડકામાં સુકવી તે ચૂર્ણને આકડાના પાનમાં લપેટી કોડીઆમાં ભરી તે કોડીઆને કપડામાટી કરી તેને ગળપુટ દેવો. સ્વાંગ શીતળ થયા પછી બહાર

( ૯૪ )

કાઠી ચુશુ કરી તેમાં સુંક, મરી, પીંપર, વાવડીંગ, રાતીરાઈ, હરડે, બેઠાં, આંખળાં, ચવક, શેકેલી હીંગ એ સર્વે સરખે બાગે લખ ચુશુ કરી મેળવતુ તેને વજ્રક્ષાર કહે છે. માત્રા માસા ૮. અનુપાન જઠ-રાત્રિ વધારવા માટે છાશમાં, બાકી રોગાનુસાર, સર્વ જાતના ઉદર-રોગ, સોજા, ગુલ્મ અત્રિમાદ્ય, અરૂચિ, પ્લીહા, યકૃત વિગેરે મટે છે. ( નિ. ૨. )

આ ક્ષાર દવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે તો. પની કીં. ૩. ૧-૪-૦

## પ્રકરણ ૭ મું.

### મુરખ્યા.

આંખળાનો મુરખ્યો—લીલા આંખળાંને વાંસના બનાવેલા અણ્ણીદાર સોયાથી ટેચીને બાફવા, આંખળાં જરા બફાઈ નરમ પડે એટલે કપડાની ઝોળામાં બાધી તેમાંથી પાણી નીતારી લેવું. પછી આંખળાંના વજનથી ત્રણગણી સાકરની ચાસણી કરીને તેમાં આંખળાં તેમજ ઇચ્છા મુજબ એલચી, તથા કેસર પણ નાખવાં આ મુરખ્યા જેમ જુના તેમ વધારે ગુણકારી છે. વળી આંખળાં જેમ વધુ મોઢાં તેમ વધુ ગુણકારી છે. ગુચુ—તથી માથાનો દુઃખાવો, આખની મરમી પત્તાવકાર, ત્રિગેરે મટે છે. માત્રા તો. ૧ થી ૨.

આ મુરખ્યો દવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે ૧ રતલની કીં. ૩. ૨)

કોળાનો મુરખ્યો—જીવું મોઢું જુર કહોળુ લખ તેમાં ઉચ-

દવે કેમીઠલ વર્કસ અને દવે આમુવોદક ક્ષાર્મસી-અમઠાવાદ

રની છાલ ઉતારી નાંખવી. પછી કાપીને અંદર નાંખી તથા પોચો ગરમ ઢાઢી ફેંકી દેવો અને પછી તેનાં અંકેક બધે રૂપીઆ ભારનાં પતીકાં પાડી તેને પાણીમાં બાફવાં જરા પોચાં પડે એટલે કપડામાં નાંખી પાણી નીતારી કાઢવું અને ઢાળાના બાફેલા પતીકાંને ત્રણ ગણી સાકરની ચાસણીમાં નાંખવાં. કેસર તથા એલચી ઇચ્છા પ્રમાણે નાંખી શકાય છે. માત્રા તોલા ૨૦ થી ૫, ગુણુ માયાની ગરમી, શ્રમ, ચકરી, ઉન્માદ, અનિદ્રા વિગેરે મટે છે. અને મગજને શાંત કરે છે.

**કેરીનો મુરખ્યો**—કેરીની ઉત્તમ શાખો લઘ ઉપરથી છાલ અપાવતી ઉતારી લઘ તેનાં પતીકાં પાડવાં અને તે પતીકાંને ધીમા તાપથી બાફવાં, અરધાં પતીકાં બફાય એટલે કપડામાં નાંખી પાણી નીચોવી લેવું. પછી ત્રણથી ચાર ઘણી સાકરની ચાસણીમાં તે કેરીનાં પતીકાં નાંખવાં. તથા એલચી, કેસર, ઇચ્છા પ્રમાણે નાંખવાં. ખમણીથી છુંદે કરીને પણ મુરખ્યો કરવાનો રીવાજ છે. કેરીનો મુરખ્યો પીત્ત, શામક, રૂચીકર, તથા પૌષ્ટિક છે માત્રા તોલા ૨૦ થી ૫.

**બીલીનો મુરખ્યો**—શ્રીરાગ—કુણાં બીલાં લઘ ઉપરની છાલ ઉતારી કાઢવી પછી પાણીમાં નાંખી જરા બાફ આપીને કપડેથી પાણી નીતારી કાઢીને બીલાં ત્રણ ગણી સાકરની ચાસણીમાં નાંખવાં. માત્રા તોલા ૧ થી ૨, બીલીનો મુરખ્યો. આમ, તથા લોહીવાળા ઝાડ તથા મરડામાં સારો ગુણુ કરે છે.

આ મુરખ્યો દવેદ્વાર્મસીમા તૈયાર મળશે રતલ ૧ ની કીં. રૂ ૨-૮-૦

**બીજેરાનો મુરખ્યો**—બીજાં છોલી તેની ચીરો કરવી અને

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દવે દ્વાર્મસીમાથી મળશે.

એક તપેલું પાણીથી ભરી તેના મેં ઉપર એક કપડું બાંધી તે ઉપર બીજેરાની ચીરીયો મુકી. અને ઉપર ઢાંકણું દબાવે તો તપેલું અગ્નિ ઉપર મુકવું તથા વરાગથી સીજવું. પછી દ્વારો વચ્ચેમાં લઈ સારી રીતે પીટી અંદરનું પાણી કાઢી નાંખવું અને સાકરનો જાડો પાક કરી તેમાં પીણેલો ભાગ નાંખવો એટલે ઉત્તમ મુરખ્ખો થાય છે. મંદાગ્નિ, અશ્વી, તથા પીત્તના ભ્રમને મટાડે છે માત્રા તો. ૧ થી ૨.

હરડેનો મુરખ્ખો—મોટી હરડેને દુધમાં બાફવી, સારી રીતે નરમ પડે એટલે ત્રણ ગણી સાકરની ચામણીમાં નાંખવી, અથવા બાફેલી હરડેની અપુત્તી છોડ કાઢી લઈને તે ચામણીમાં નાંખવા માત્રા હરડે ૧ અથવા છુંદો તા. ૨, દસ્તને સાફ લાવે, માથાની ગરમીને નીચે ઉતારે, જીભ તાવને મટાડે, ઉદરસ મટે છે, વિગેરે ગ્રંથ કરે છે.

હરડેનો શાસ્ત્રીય મુરખ્ખો દ્વે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. રત્ન ૧ ની કી. ૩. ૨-૮-૦ ( જુઓ અગત્ય હરીતકી અવલેહ )




---

દ્વે કેમીકલ વર્કસ અને દ્વે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી અમદાવાદ

## પ્રકરણ ૮ મું

### અવલેહુઔષધો

કવાથાદિ ઔષધોને પાછાં ઉકાળીને પાકના સરખાં ઘાડાં બનાવવાં તેને અવલેહ કહે છે, તેની માત્રા ૧ થી ૨ તોલા સમજવી. અવલેહમાં સાકર નાંખવી હોય તો તેમાં પડનાર ચુર્ણથી ચાર ગણી નાંખવી, અને ગોળ નાંખવો હોય તો બમણો નાંખવો, પ્રવાહી પદાર્થો નાંખવા હોય તો ચારગણા નાંખવા. અવલેહ પાક થઈ ગયા પછી તે પાકને તવીયાથી ઢંચો કરનાં લાળના સરખો તાર આવે છે અને પાણીમાં નાંખવાથી બુડી જાય છે. ચપટીમાં દવાવાળી ચીકણો અને કકણ લાગે છે. જે ઔષધ બનાવ્યું હોય તેના જેવો રંગ અને સુગંધવાળો થાય છે.

**અભયામલડી અવલેહ—**( ચરકચિત્ર ) આમ્બરસાયન. શાલવણ, પીડવણ, ભોંયરીંગળી, ઉભી અને બેડી, ગોખર, બીલીનાં મુળ, અગણીનાંમુળ; અરકુમ્બો; શીવણ, કાશ્મરી, પાડળમુળ, પુનર્નવા જંગલી અડદ અને જંગલી મગ; બળખીજ, એરંડમુળ; જીવક; ઋષભક, મેદા, મહામેદા, જીવંતી, સરખટ, શેરડી, દામડો, કાંસડો, શાલીધાન્ય, પાંચ પંચમુળ દરેક ચચાર તોલા લઈ દસ ઘણા પાણીમાં ઉકાળી દસમા ભાગે પાણી બાકી રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી લઈ તેમાં મોટી હરડે ૧૦૦૦, આંખળાં ૩૦૦૦ નાંખી બાફવાં, પછી બફાયેથી તેને છીણી નાંખી માવો કાઢવો, અને ઉકાળો જુદો ગાળી લેવો. પછી તેમાં વજ, ધંતુરો, ઇલાયચી, તજ, આહ્લી, પીંપર, શંખાવલી મોથ; હળદર, કેવડીમોથ; વાવડીંગ, ચંદન, અગર, મહુડાં, દરેક ચચાર તોલાનું ચુર્ણ કરી તેમાં ઉમેરવું પછી તેમાં ૨ આઢક તેલ અને



૨ આઢક ધી નાંખી શીરાની માફક શેકવું, પછી તેમાં ઉપરનો ઉકાળો અને ૧૦૦૦ પલ સાકર નાંખી ઉકાળવું. અને પાક જેવું થયે ઉતારવું, ઠંડુ થયે ઘીના વજનથી અરધું મદ તેમાં નાંખવું. પછી એકત્ર હલાવી ઘીના રીઢા વાસણમાં ભરી રાખવું.

આ ચાટણુ ૮૧ થી ૧ તેલો, દુધ સાથે ચાટવાથી વૃદ્ધાવસ્થાની નબળાઇ, અશક્તિ, વાયુવિકાર, મનની કે યાદદાસ્તીની નબળાઇ, મંદાશિ, ક્ષય, દમ, સંમ્રહણી વીર્યવિકાર મટે છે.

આ અવલેહ દેવે ક્ષામ્સીમાં તૈયાર મળશે રત્ન ૧ની કીં ૩. ૩)

અગસ્ત્યહરિતકી અવલેહ-(શા-સં-)-હરડેનો શાસ્ત્રિય મુરખો.

સારી ૧૦૦ હરડે, એક આઢકજવ, સુગંધી સમેરવો, ઉભી ભોંયરીંગણી, બેડી ભોંયરીંગણી, ગોખરૂ, ખીલી, અરણી, સ્યોનાક, શવન. એ દશે ઔષધો બધે પત્ર, ચિત્રકમુળ, પીપરીમૂળ, અધેડો, કચુરો, કહિયાં, શંખપુરુષી, ભારંગીની જાલ, ગજપીંપર, બઝાનાં મૂળ, પુસ્કરમુળ, એ દસે બધે પલ એ રીતે ૨૨ ઔષધો કહ્યાં, તેમા હરડે તથા ચવ જુદાં કાઢી લઇ પછી બીજાં ઔષધોને અધકચરાં ખાંડી તેને પાંચ આઢક પાણીમાં ઉકાળી એથા ભાગનું પાણી રહે એટલે ઉતારી તે ક્વાથ ગાળી લેવો પછી તેમાં એક આઢકજવ ઉકાળવા તે બઝાઇ બધ એટલે તેને ગાળી લેવા પછી તે ગાળેલું પાણી ઉપરના ક્વાથ સાથે ભેળવી દેવું. પછી તે ક્વાથની અંદર ઉપરની સો હરડે ઘી તથા તેલ બંને આઢ આઢ પત્ર અને ગોળ ૧૦ શેર સર્વ નાંખીને તે ઉકાળાને પાછો ઉકાળવો અને પાકના સરખો જાડો થાય ત્યારે હેઠે ઉતારીને ટાઢો થાય ત્યારે તેની અંદર મદ અને લીન્ડીપીંપરનુ ચુર્ણ એક એક કુડવ નાંખી તમેથાથી હલાવી ભેળરી દેવું. પછી

---

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ક્ષામ્સી-અમદાવાદ

આ અવલેહમાંથી બે હરડે, આ અવલેહ સાથે હંમેશાં ખાવાથી ક્ષય, કાસ, શ્વાસ-દમ, હિક્ક, અર્શ, અરૂચિ, પીનસ, સંગ્રહણી મટે છે. શરીર પર પડેલી કરચલીઓ મટે છે, ધોળાવાગ કાળા થાય છે, બળ વધે છે અને શરીરનો વર્ણ સુવરે છે. આ અવલેહ રસાયન છે અગસ્ત્ય મુનિએ કહેલો છે, સર્વ રાગ મટાડે છે.

આ અવલેહ દ્વે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે, રતલની કીં ૩. ૩)

આર્દ્રકાવલેહ-પાંચ શેર આદને છોલીને તેનાં પાતળાં પતીકાં કરી તથા ધાણા, અજમો લોહભસ્મ, ૭૩, તજ, તમાલપત્ર એકથી અને મોથ એ દરેક બમે તોલા લઈ તેનું ચુર્ણ કરી પછી પાંચ શેર ગોળનો પાક કરીને તેમાં આદુનો ચુરા તથા ચુણ મળવી ચાટણ કરવું. માત્રા તો. ૨ થી ૪. ખાસી, પીનસરોગ, સળેખમ, હરમ, ગુહમ, સોગ્ગ તથા ક્ષય મટે છે. ( પૈ. ૭. )

આર્દ્રકુટખવલેહ--લીલી કડાછાલ શેર ૨૦ લઈ તેને અધકચ-રી ખાંડોને પાણી શેર ૨૫મા ઉકાળી, ચાથો ભાગ ખાકી રહે ત્યારે ઉતારી ગળી લેવું પછી તેમા નીચેનાં આપનો નાંખનાં રીસામણીનાં મુગ ધાવણીના કુડા, બીસો, કાળીપાટ, મેત્યરસ, નાગરમોથ, અતિવિષની કળી, એ સાને આપવો એક એક પત્ર લઈ તેનું ચુર્ણ કરીને ઉપરના ક્વાથમા નાંખવું, ત્યાર પછી ઉપરના ક્વાથને પાછો ઉકાળવો અને તે ક્વાથ તરીયાને ચાટના માંડે, ત્યારે હેંડે ઉતારવો આ અવલેહ, પાણી, અકરીનું દૂધ વા મન્ડ એ અનુપાતોમાંના યોગ્ય અનુપાત સાથે લેવાથી જુદી જુદી જાનની વેદના, ઘોર અતિસારો સર્વ પ્રકારના પ્રદરા, રક્તપ્રદરા, સર્વ પ્રકારના અર્શો અને પ્રવાહી મટે છે. (શા. સં.)

આ અવલેહ અમારે ત્યાં તૈયાર મળે છે રતલ ૧ની કીં ૩. ૨-૮-૦

ઉપરની તમામ દવાઓ દ્વે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

**આદુના ચાટણુ--**આદુનો રસ તોલા ૧૦, પાણી તો, ૧૦ સાકર તો. ૨૦ લઘ ધીમા તાપથી પાક કરવો. તેમાં કેસર, એલચી, જયફળ, જવંત્રી તથા લવીંગ દરેક એકેક તોલાનું ખારીક ચુર્ણ મેળવવું, માત્રા તો ૦૧ થી ૧. મંદાગ્નિ, ખાંસી, ક્ષય, શ્વાસ અને અરૂચી મટાડે છે.

**કાસકંડનાવલેહુ--**ખરીતુ મુત્ર તો ૪૦૦ ઉકાળીને ગોળના પાક જેવો પાક કરવો. પછી તેમાં બેઢાં તો ૮, પીંપર તો ૪, લોહ ભસ્મ તો ૪, ભોરીંગણીનાં ફળ તો ૮, એ સર્વનું ખારીક ચુર્ણ મેળવીને કાચના વાસણમાં ભરી નાખવું. માત્રા ૨ થી ૪ તોલા, અનુપાન કેળવું પાણી અને મદ, અસાધ્ય ખાંસી મટે છે. (નિ. ૨)

**કુખમાંડાવલેહુ--**પાકેલાં ભૂરા કોળાનું ખમણીથી ખમણ કાઢવું, તેમાંથી પાણી નીચારી કાઢી ગરબને સુકવવો ને ધીમાં શેકવા, પછી તેમાં જયફળ લવીંગ, જવંત્રી, એલચી, વાસકપુર, તજ, તમાલપત્ર નાગકેસર, અને કમલકાકડી. એ સર્વનું ખારીક ચુર્ણ મેળવવું ને તે સર્વ વરતુના વજનની બરાબર સાકરની ચાસણી કરી પાક કરવો. માત્ર તો. ૧ થી ૨, રક્તપિત્ત, તાવ અમ્લપીત, ક્ષય દાહ, ભ્રમ, શોષ; ક્ષીણતા અને મંદાગ્નિ વિગેરે મટે છે. (શા. સં)

**કુટજાવલેહુ--**કટાછાલ શેર ૧૦ નો કવાચ કરી પાણી શેર ૨૫ માં ઉકાળી ચાથોભાગ ખાકી રહે ત્યારે તે ગાળી લઘ તેમાં ગોળ શેર ૩ નાખી પાક કરવા, તેમાં રસવંતી; ચિત્રક; પહાડમુળ, ખીલીફળ; ઈંદ્રજવ; વજ, લીલામાં, અતિવિષ; વાવડીંગ; વાળા એ દરેક તો ૪ નું ચુર્ણ તથા ઘી તો ૩૨ નાંખી નિચે ઉતારવું. ઠંડું થયા પછી મદ તો ૩૨ નાંખવું, માત્રા તો ૦૧, અનુપાન હાસ;

**દહે કેમીકલ વર્કસ અને દહે આયુર્વેદિક ફાર્મસી અમદાવાદ**

દુધ; દહીં, ઘી: અને પાણીનું એમાંથી યોગ્ય લાગે તે. માથે લેવાથી હરસના વ્યાધિ; અતિસાર; અરૂચી; સંગ્રહણી, પાંકુ, રક્તપીત; કમળો; અમ્લપીત; સોજા અને કૃશતા મટે છે. (શા. સ)

આ અવલેહ તૈયાર છે. રતલ ૧ ની કીં ૩. ૨-૮-૦

કુંટકાર્ય અવલેહ-ખેડી ભોરીંગણીનું પંચાંગ સુકુ શેર ૧૦ અધકચર ખાંડી પાણી શેર ૨૫ મા ઉકાળી; અનુયાય પાણી બાકી રહે ત્યારે તે ગોળા લઈ તેમાં સાકર શેર ૨, ઘી તોલા ૩૨, તેલ તોલા ૩૨, ગળો, ચવક, ચિત્રક, મોચ, કાકડાશીંગી, સુંક, મરી પીંપર, ધમાસો, ભારંગમુળ, રાસ્ના, ક્યુરો એ સર્વ વસ્તુઓ દરેક તો ૪નું ચુર્ણ નાંખી ફરી ઉકાળવું. ચાટણુ જોવો પાક થાય ત્યારે નીચે ઉતારી ઠરે ત્યારે તેમાં મદ તો. ૩૨, વાસકપુર તો. ૧૬. પીંપરનું ચુર્ણ તો. ૧૬, મેળવી માટીના રીઢા વાસણમાં ભરવો. માત્રા તો. ૧ થી ૨, હેઝ્કી, દમ અને ખાંસી, તથા શ્વાસ મટે છે. (શા-સ.)

આ અવલેહ દેવે ક્ષામ્ત્રીમાં તેવાર મળશે રતલની ૧ કીં ૩. ૨૫

ગામ્ત્રુરાદિઅવલેહ-ગોખર પંચાંગ સાથે તો. ૪૦૦, અધકચરાં ખાંડી ૧૬ ઘણા પાણીમાં ઉકાળા કરવો, એથો ભાગ પાણી બાકી રહે ત્યારે ગોળા લઈ તેમાં સાકર તો. ૨૦૦ નાખી ઘાટું થાય ત્યાં સુધી ફરી ઉકાળવું. પછી નીચે ઉતારી તેમાં સુંક, પીંપર, એલચી, જવખાર, નાગકેસર, જવત્રી, અળુંન સાદડા, કમળકાકડી, વાસકપુર એ સર્વે દરેક ચચાર તોલા લઈ તેનું ચુર્ણ કરી નાંખવું. પછી એક માટીના વાસણમાં ભરી રાખવ માત્રા તો. ૧ થી ૨, મુત્રકચ્છ, દાહ, મુત્રનું બંધ થવું, અશ્મરી, પ્રમેહ રક્તમેહ, એ સર્વનો નાશ થાય છે. (નિ-૨)

આ અવલેહ તૈયાર છે. રતલ ૧ની કી ૩. ૨૫

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષામ્ત્રીમાંથી મળશે.

વ્યવનપ્રાશાવલેહુ (જીવન) પાટલા, અરણી, શવન, ખીલી,  
 અરકુસો, ગોખરૂ, સમેરવો, ઉભી અને ખેડી ભોંયરીંગણીનાં મુળ,  
 લીન્ડીપીંપર, કાકડાશીંગી, દ્રાક્ષ, ગળો, હરડે, બદાનાં મુળ, ભોંય-  
 આંખત્રી, અરકુસી, રૂઢિ: કુકરકંદ, મીડી ખરખોડી, કચુરો,  
 જીવક-વિદારીકંદ-ફગવેજાનો કંદ, રૂપલક, નાગરમોથ, પુષ્કર-  
 મુળ, શાહતાર, સુડીયાના વેજાનાં મુળ: જંગલી અડદ અને મગ,  
 વિદારીકંદ—ફગવેજાનોકંદ, સારોડી, ઝીણી એલચી અને કાળુ  
 અગર એ આડત્રોસે ઔપધો ચાર ચાર રૂપીઆભાર વાલ, તેમને ખાંડી  
 ચુર્ચ કરવું તેમાં પાંચસો મોટાં આંખળાં નાંખી એક મોટા વાસ-  
 લુમાં ઉકાળવાં અને ઉકાળનાં ઉકાળનાં આઠમો ભાગ પાણી ખાકી  
 રહે એટલે લેહું ઉતારીને ગાળી લેવું, ત્યારબાદ કાઢામાંના ઔપધોના  
 જુમાં સથેના પાંચમો આંખળાંના ઢળીઆ કાઢી નાખી તેનો ગર્ભ  
 કાઢવો, તે ગર્ભ ઘુગડામાં જીળીને ગાળવો. (શીખંડના માફક) જ્યારે  
 ગર્ભ ગળી જાય કે તરત જો જાણવાળા ગર્ભનો વાસજીની અંદર પડેલા  
 શીરા જેવો લોદો કઢામમાં અઠાવીશ રૂપીઆભાર લી નાખીને તે  
 આંખળાના ગર્ભના કાંદાને એકવો. ત્યાર પછી ઉપલા ગાળી લાંબેલા  
 કાઢામાં આંખળાની છાતના ગર્ભને એકી મુકલો દેદો તથા પાંચશેર  
 ખાંડ નાખીને પાછો ઉકાળવો; અને પાક જેવો જાડો થયે ઉતારી  
 લેવો. પછી લીન્ડીપીંપર આઠ ભાગ, વંશલોચન ૧૬ ભાગ, તજ, એલચી  
 તમાલપત્ર, નાગકેશર એ દરેક ત્રણ ત્રણ શાણુ લઘુ સર્વનું ચુરણ  
 કરી ઉપરના પાકમાં નાખીને સર્વને તમેથાથી દવાવી મીઠા કરવું.  
 પછી કપડજંદ કરી તે પાણી અંદર નાંખવું એ રીતે આ અવલેહુ  
 વ્યવનરૂપિએ કહ્યો છે, તે રસાયન છે. માટે અગ્નિના બળ પ્રમાણે

ઉપરની તમામ દવાઓ દૈનિક કામંસીમાંથી મળશે.

ખાવો, જેથી કામ, શ્વામ, તરસ, વાતરક્ત, વાતપીત્ત; ધાતુરોષ અને મુત્રરોષ મટે છે. બુદ્ધિતી વૃદ્ધિ થાય છે, સ્મરણશક્તિમાં વધારો થાય છે; સ્ત્રીમાં હર્ષ થાય, કાંતિ વધે, મન પ્રમત્ત રહે છે. (શા.સં-)  
આ અવલેહ અમારી પાસે તૈયાર છે. રતલ ૧ ની કી ૩. ૨૫

**દ્રાક્ષાવલેહ**—કાળી દ્રાક્ષને દુધમાં ઉકાળી ઘીમાં તળવી પછી સાકરની ચામણી ફરી તેમાં નાંખવી અને નીચેની વસ્તુઓ મેળવવી.

બદામ ઘીમાં તળીને ખાંડી બૂકા કરવો, માવાને ઘીમાં શેકી દાણો પાડવો, બળકળ; ખવત્રો; લવીંગ; એલચી; વાંસકપૂર, તજ, તમાલપત્ર, નાગરસર કમળઠાકડી, એ સર્વ વસ્તુઓનું પારીક ચુર્ણ કરી ઉપર મુગળ ચામણીમાં નાંખી પાક કરવો. માત્રા ૧ થી ૨ ભાર, અમ્લપીત, રક્તપીત, તથા પાંડુ, કમળા વિગેરે દગ્ધો મટાડી શકતી આપે છે, (નિ. ૨)

**ખીલીતકાવલેહ**—મેઢાંનાં ફળ અથવા તેની છાલ તેને ખકુરીના ૧૦ શેર દુધમાં ખાશી અને તેનું ચાટણ બનાવવું તે માથે બમાણું મદ મેળવવું. માત્રા તો ૧ થી ૨, ખાંસી, શ્વાસ તથા કફ મટે છે. (પૈ. સા.અં)

**વાસાવલેહ**—અરડુસી તો. ૪૦૦, તથા પાણી તો. ૩૨૦૦, મેળવી તેને ઉકળવું. ચતુથાર પાણી બાકી રહે ત્યારે તેમાં દરદેનું ચુર્ણ તો. ૨૫૬ નાખી ફરીથી ધાતુ થાય ત્યાં સુધી પકવવું પછી ઉતારી મદ તો. ૩૨, વાસકપૂર તો. ૮, પીપર તો. ૨, ચાતળ તો. ૪, મેળવી માટીના વાસણમાં ભરી ગળવું. માત્રા તો ૧ થી ૪, શ્વાસ, કાસ, ક્ષય, રક્તપીત; કફ, હૃદયરોગ, વિદ્રધિ, અને ઉરક્ષત લોહીની ઉલટી બધ કરે છે. (નિ. ૨.)

**વાસાવલેહ** દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર છે. રતલ ૧ ની કી ૩. ૨-૮-૦

---

દેવે કેમીકલ વર્ક્સ અને દેવે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી અમદાવાદ

સુરણાવલેહ—કુશ્માંડાવલેહની ક્રિયા પ્રમાણેજ સુરણનો અવલેહ તૈયાર કરીને ખાવાથી અર્થ મુઢવાત અને મંદાગ્નિ મટે છે. (ભૂરા કાળાને બદલે સુરણ વાપરવું. બીજાં ઔષધ કુશ્માંડાવલેહ મુજબ (શા.સં.)

હરીતકયાવલેહ—જવ તો. ૨૫૬, દશમુળ તો. ૮૦, હરડે. નંગ ૧૦૦, ચિત્રકમુળ, પીપરીમુળ, અથ્રેડો, કચોરાં, કૌંચાં, શંખાવળી, ભારંગમુળ, ગજપીપર, ચીકણામુળ, પૂષ્કરમુળ અથવા કક એ દરેક તો. ૮ સવેને આગળ પાણીમાં ઉકાળવાં અને ચાથા ભાગનું પાણી બાકી રહે ત્યારે ગાળી લેવું, પછી હરડે બકાઈ ગઈ હોય તેને કાઢી લઈ કપડાવતી છણી તેનો માવો કાઢવો. પછી ઉકાળાના પાણીને ફરી ચુને ચડાવી તેમાં ગોળ શેર ૧૦, ઘી તો. ૩૨ અને હરડેનો કાઢેલો માવો નાંખી પાક તૈયાર કરવો, ઘાટો ચાટવા જોવો પાક થાય ત્યારે ચુનેથી ઉતારો ઠંડો થયા પછી મદ તો. ૧૬, તથા પીપરનું સુણુ તો. ૧૬, નાંખવું. માત્રા તો. ૧ થી ૪, ક્ષય, ખાંસી, તાવ, દમ, હેડકી, હરસ, અરૂચી, પીત્તરોગ, સંગ્રહણી વિગેરે મટે છે, આ અવલેહ અગત્ય મુતોએ કહેલો છે. (નિ. ૨.)

અમારી પાસે આ અવલેહ તૈયાર છે. રતન ૧ ની કોં ૩ ૨-૮

( ૧૦૫ )

## પ્રકરણ ૯ મું

આસવો

ધનુ વખત સુધી પ્રવાહી પદાર્થોની અંદર રહેલાં ઔષધોને આયરામાં આવે છે ત્યારે તેને આસવ કહે છે.

અહીંનાસવ—મહુડાનો દારૂ તો. ૪૦૦, અશીષ તો. ૬૪૦ મોથ, જયફળ, ઇંદ્રજલ, એકચી દરેક તો ૪, સર્વને ખાંડીને એક સારા માટીના વાસણમાં સર્વને ભરી એક માસ સુધી રાખી મુકવાં. માત્રા ટીપાં ૫ થી ૧૦, અતિસાર, કોલેરા, સંવ્રણી વિગેરે દરદો મટે છે.

ઉશીરાસવ—વાળો, નેત્રવાળો, રાતાં કમળ, કાળાં કમળ, ધઉલા, પદ્મકાષ્ટ, લોદર, મજ્જક, ધમાસો, કાળીપાટ, કરીયાતુ, કકુ વડની છાલ, ઉંચરાની છાલ, કચોરો, પીત્તપાપડો, સફેદકમળ, પટોળ, કાંચનારની છાલ, જાંબુની છાલ, શીમળાની છાલ તો. ૪ તું ચુર્ણ, દ્રાક્ષ તો ૮૦, ધાત્રડીનાં ફુલ તો. ૬૪. પાણી તો. ૨૦૪૮ સાકર તો. ૪૦૦, મદ તો. ૪૦૦ એ સર્વને એક માટલીમાં ભરી તેનું મોં કપડમાટીથી બંધ કરી એક માસ સુધી રાખી મુકવું. પછી ગાળીને ઉપયોગમાં લેવું. માત્રા તો ૧ થી ૪. રક્તપીત, પાંડુ કુષ્ઠ-રોગ. પ્રમેહ, અર્શ, કૃમી, શોષ અને લોહીનિકારને મટાડે છે. (શા.સં.)

આ દવા દેવે ક્ષાર્મભીમાંથી મળશે. રતલ ૧ ની કીં ૩ ૩-૦.

કનકાસવ—ધંતુરાનાં પંચાંગ તો ૧૬. અરકુશીના મુળની છાલ, જોડીમદ, પીંપર, ભોરીંગણી, ફેમર, સૂકાં, ભારંગી, તાલોસપત્ર

---

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી અમદાવાદ



એ સર્વે મળી તો. ૮૦, પાણી તો. ૨૦૪૦. સાકર તો. ૪૦૦, મધ તો, ૨૦૦ એ સર્વને એકત્ર કરી માટીના વાસણમાં નાંખી મેં બંધ કરો ૧ માસ રાખી મુકવું પછી ગાળી ઉપયોગમાં લેવું માત્રા તો. ૧ થી ૨, સર્વ પ્રકારના શ્વાસ, ખાંસી, ક્ષય, ઉદ્વેગ, જીર્ણીકર રક્તપીત વગેરે મટાડે છે, (ભે. ૨)

કુર્પુરાસવ—મહુકાનો દારૂ તે ન હોય તો સરકો તો. ૪૦૦ કપુર તો. ૩૨, એલચી, તજ, સુંઠ, અજમોદ, મરી, દરેક તો. ૪ લઘુ સર્વ ખાંડી ૧ માસ સુધી રીઠા વાસણમાં નાંખી કપડામારી કરી નાંખી મુકવું, પછી ગાળી ઉપયોગમાં લેવું. માત્રા ટીપ. ૧૦ થી ૨૦, કોલેરા, ચુંક, અને અજીર્ણના સર્વ વિકારો મટે છે. (ભે. ૨.)

આ આસવ તૈયાર છે. રત્ન ૧ ની કી ૩. ૪.

કુમારીઆસવ—કુંવારના લક્ષ્મીનારમ (ગરભ) તો. ૧૦૨૪. ગોળ તો, ૪૦૦, દરેક તો ૧૦૦, પાણી તો. ૧૦૨૪ એ સર્વને ઉકાળી એથા ભાગનું પાણી બાકી રહે ત્યારે ગાળી લેવું, તેમાં મદ તો. ૨૫૬, ધાવડીનાં ધ્રુવ તો. ૬૪, જલધ્રુવ, લવીંગ, મરચ-કંકાળ, ચણકબાબ, જટામાંસી ચવક ચિત્રક, કાકડામર્મી; ખેતાં, પુષ્કરમુળ, એ દરેક તો, ૪ નું ચુણ, તામ્ર જરમ તો ૨, લોહજરમ તો. ૨; નાંખી માટીના રીઠા વાસણમાં ભરી રાખી મેં બંધ કરો ૨૦ દિવસ જમીનમાં અગર અનાજના ઢગલામાં રાખવું, પછી ગાળી લઘુ ઉપયોગમાં લેવું. માત્રા તો ૨ થી ૪, સ્ત્રીઓનો રક્તગુદ્મ, પાંચ પ્રકારની ખાંસી, શ્વાસ, ક્ષય, ઉદરરોગ, અર્શ, વાતવ્યાધિ, અપરમાર, મંદાગ્નિ, કોઠાનું શળ, ગુદ્મ અને ખરોગ મટે છે (યો. ૨) આ આસવ દેવે ક્ષાર્મસીમા તૈયાર મળશે. રત્ન ૧ ની કી ૩ ૨.

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

અવિકાસવ—(લે. ૨) ચવક શેર ૫, ચિત્રક શેર ૨૫, દીકા-  
મારી, પુશ્કરમુળ, વજ, પલાંશી, ક્યુરો, પટોળ, ત્રીફળા, અજમોદ,  
કડાછાલ, ઇન્દ્રવરણનાં મૂળ, ધાણા, રાસ્ના, દંતીમુળ સર્વ એક શેર  
લેવું. વાવડીંગ, મોચ, મજીઠ, દેવદાર, સુંઠ, મરી, પીપર દરેક અર્ધો  
અર્ધો શેર લઈ તેનું ચુર્ણ કરવું સર્વને આઠધણા (પાંચ મણ) પાણીમાં  
ઉકાળવું પછી તે પાણીનો ચોથો ભાગ બાકી રહે એટલે તેમાં ૭૫  
શેર ગોળ નાંખવો. પછી તેમાં ૧ શેર ધાવડીનાં ડુલ, તજ, તમાલપત્ર,  
એલચી નાગકેસર, દરેક બેભેભાર લવીંગ, સુક, મરી, પીપર, ચણકખાલા  
દરેક ચચાર ભારત્ ચુર્ણ કરી તેમાં નાંખી પછી રીઢા વાસણમાં ભરી  
માં બંધ કરી મહીના સુધી રાખી મુકવું.

આ દવા વા થી ૧ તોલો પીત્તાથી ગુલ્મરોગ, પ્રમેદ, ક્ષય,  
ઉદરસ, પેટની ગાંઠ વધરાવળ મટે છે.

દ્રાક્ષાસવ—દ્રાક્ષ તો. ૪૦૦, પાણી તો. ૮૧૯૨, ઉકાળી અ-  
તુર્થાશ પાણી બાકી રહે ત્યારે ગાળી લઈ ઠંડુ થયા પછી મદ તો.  
૧૦૦, ખડીમાકર તો. ૧૦૦, ધાવડીનાં ડુલ તો. ૬૦. અને કડોળ,  
લવીંગ, જલ્પળ, મરી. તજ, એલચી, તમાલપત્ર, નાગકેસર, ચંવક  
ચિત્રક પીપરીમુળ, પીત્તપાપડો, દરેક તો. ૪ લઈ તેનું ચુર્ણ કરી  
મેળગી ઘીના રીઢા વાસણમાં સખડ તથા કપુર વિગેરેના લેપ દઈ  
તેમાં દ્રાક્ષાસવ નાંખીને તે વાસણ બે માસ સુધી તડકે રાખી મુકવું  
ત્યાર પછી ગાળી ઉપયોગમાં લેવો. માત્રા તો ૧ થી ૪ ખાંસી  
શ્વાસ, ઉશ્કણ, મંદાગ્નિ સંમ્રદણી, અર્શ, ગુલ્મ, ઉદરરોગ, કૃમી,  
કુષ્ટ રોગ, વ્રણ, નેત્ર તથા શિરોરોગ, જ્વર, આમ; અજીર્ણ પાંડુ  
વિગેરે મટે છે. (નિ. ૨.)

આ આમવ અમારી પાસે તૈયાર છે. રતલ ૧ ની મેં ૩ ૨.

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી અમદાવાદ

ધાત્યાસવ—પાકેલાં લીલા આંખનાં નગ ૨૦૦૦ તેતો રસ  
કહાડી તેમાં ટૂં મદ, સાકર તો. ૨૦૦, પોપરનું ચુર્ણ તો ૮ તે  
સર્વને ઘીના રીઢા માટીના વામણમાં કે અરણીમાં રાખીને મોં બંધ  
કરીને તે વાસણુ ધાનના ઢગલામાં આશરે ૧૬ દિવસ રાખવું. માત્રા  
તો. ૨ થી ૪, કમળો, પાંકુ, હૃદયરોગ, વાતરકત; વિષમજ્વર. શ્વાસ,  
અરૂચી મટે છે. (ચરક)

પત્રાંગાસવ—પતંગ, ખેરસાર, અરકુસી, શીમળાંના પુલ,  
બળખીજ, ભીલામાં, ઘોળો ઉપલમરી, કાળી ઉપલસરી, તાજાં  
જસુંદનાં પુલ, આંખાની ગોટશી, દારૂદળદર, કરીપાતુ, પોશનાડોડાં  
જીરું. રસવાંતી, બીતોફળ, ભાંગરો, તજ, કેસર, લવીંગ, દરેક તોલા  
૪ લઈ ચુર્ણ કરવું. દ્રાક્ષ તો ૮૦, મદ તો. ૨૦૦ એ સર્વને એકત્ર  
કરી એક માટલામાં ભરી એક માસ મુઠી રાખી મુકવું. પછી  
ગાળી વાપરવું. માત્રા તો. ૨ થી ૪ ઉગ્રપ્રદર, શ્વેતપ્રદર, રક્તપ્રદર,  
પીડાવાળો પ્રદર, જ્વર, પાંકુ, સોજા, મદાગ્નિ અને અરૂચી વિગેરે  
સ્ત્રીઓનાં દરદો મટે છે. (ભૈ-૨)

પીપ્પલ્યાસવ—પીપર, મરી, ચવક, હળદર, ચિત્રક, નાગરમોથ,  
વાવડીંગ, સોપારી, લોદર, કાળીપાટ, આંખનાં, ચગુકપામ, ચંદન,  
કેક, લવીંગ, તગર, જટામાંસી, તજ, એવરૂચી, તમાકુપત્ર, ઘડેલા,  
નાગકેસર, આ ખાલીસ ઔષધો દરેક તો. ૪ લઈ ખારીક ચુર્ણ કરી  
પાણી તો. ૨૦૪૮ માં નાંખવું અને તેમાં ગોળ તો. ૧૨૦૦, મેળ-  
વવો. ધાવડીનાં પુલ તો. ૪૦, દ્રાક્ષ તો. ૨૪૦ તે બન્નેને ખારીક  
આંડી મેળવવા, પછી તે સર્વને એક માટીના વાસણમાં ભરી એક

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દરે ફાર્મસીમાંથી મળશે.

માસ સુધી તડકે રાખી મુકવું, પછી ગાળી ઉપયોગમાં લેવું, માત્રા તોલા ૨ થી ૪, ક્ષય, ગુદમ, ઉદરરોગ, કૃશતા, સંગ્રહણી, પાંડુ, અર્શ વિગેરેનો નાશ થાય છે. (શા.સ.)

**પુનર્નવાસવ**—(ગ. ન.) સાટોડી ઘોળી અને રાતી, કાળી પાટ, દંતીમુળ, ગળો, ચિત્રકમુળ, ભેંયરીંગણી, ત્રીફળા. તે બધાં આઠ આઠ તોલા લઈ તેને દક્ષઘણા પાણીમાં ઉકાળી એથો ભાગ પાણી ખાકી રહે ત્યારે ગાળી લઈ તેમાં જીનો ગોળ ૧૦ શેર, મદ ૫૬ તોલા નાંખવાં પછી તેમાં તજ, તમાલપત્ર, મરી, નાગકેસર, સુગંધી વાળો દરેક બે તોલા લઈ તેનું ચુર્ણ નાખી એક માટલામાં ભરી બે માસ સુધી રાખી મુકવું પછી ગાળી લઈ ઉપયોગ કરવો.

૧૧ થી ૨ તોલા દિવસમાં ૨ વખત જમ્યા પછી લેવાથી હાય, પેટ, પગ વિગેરે અંગોના સોજન મટે છે, દરદીની શક્તિ જીવનવી બળો ગુણુ કરે છે. પાંડુ, શીશશ અને હૃદયરોગ મટે છે.

આ દવા દંવ ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. રતલ ૧ ની કી. ૩ ૨)

**લોહાસવ**—લોહભખ્મ, સુંઠ, મરી, પીપર, હરડે, બેઠાં, આંબળાં, અજમોદ; વાવડીંગ; મોચ, ચિત્રકમુળ, એ અગીઆર વસ્તુ દરેક તો. ૧૬, ધાવડીનાં ડુલ તો. ૮૦, આ બધાનું ચુર્ણ મદ તો. ૨૫૬, ગોળ તોલા ૪૦૦, પાણી તોલા ૨૦૪૮, આ સર્વ વસ્તુને માટલામાં ભરીને ૧ માસ સુધી તડકે રાખી મુકવું, પછી ગાળી વાપરવું. માત્રા તોલા ૨ થી ૪. મંદાગ્નિ, પાંડુ, સોજન, ગળો, ઉદરરોગ, અર્શ, કુષ્ઠરોગ, બરોળ, ચેળ, ખાસી, દમ, લગંદર અરૂચી, સંગ્રહણી અને હૃદયરોગ મટે છે. (શા.સં)

આ આસવ દવે ક્ષાર્વેસીમાં તૈયાર છે. રતલની કી. ૩. ૨-૮.

દવે રેખીટલ વઠંસ અને દવે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી અમદાવાદ

વાસાસવ—અરકુશીનાં તાજાં પાન તોલા ૨૦૦ તેને જરા ખાંડી તેને પાણી શેર ૪૦ ની અંદર ઉકાળી ચતુર્થાંશ બાકી રહે ત્યારે તેને ગાળી લઈ તેમાં શેર ૧૦ ગોળ, ધાવડીનાં ફુલ તોલા ૩૪; તજ, એલચી, તમાલપત્ર, નાગકેસર, ચણકખાખ; મરી, વાળો એ દરેક તોલા ૪ લઈ ચુણુ કરી મેળવી એક માટીના પાત્રમાં ભરી મોં બંધ કરી એક માસ સુધી રાખી મુકવું. પછી ગાળી કામમાં લેવું. માત્રા તોલા ૧ થી ૪, ઉદરસ, ક્ષય, ઉરક્ષત, જીર્ણીજ્વર મટેડે, વિશેષે કરી સોજ અને ઉદરસ, લોહીની ઉદરસમાં સારો ફાયદો થાય છે. (નિ. ૨.)

આ આસવ દવે ફાર્મસીમાં તૈયાર છે. રતનની કી. ૩ ૨-૦

સારિવાધાસવ—( ભૈ. ૨. ) સારિવા. (અનતમુગ) નાગરમોય; લોધર, વડની મુળા, પીપરની છાલ, કચુરો, ધમાસો. પન્નક, કાળો વાળો, કાળાપાટ, આંખળા, ગજો, સુગંધીવાળો, રતાજળી, સુખટ, અજમો, કડુ, તમાલપત્ર. એલચી, ઉપલેટ, દારૂડી, હરડે દરેક સોજ સોજ તોલા લઈ તેનું ચુણુ કરી બે ઘડા પાણીમાં ઉકાળવું. તેમાં નાા મણ ગોળ ભેળવી પછી તેમાં ૧ શેર ધાવડીનાં ફુલ, દ્રાક્ષ ૬ શેર નાંખી વાસણુ બંધ કરી એક માસ મોં ઢાંકી રાખી મુકવું. પછી ગાળી ઉપયોગ કરવો.

આ દવામાંથી ના થી ૧ તોલો દવા; દિવસમાં ૩ વખત પાણી સાથે લેવાથી પ્રમેહ મટે છે. ઉપદંશ મટે છે, પત, વાતરક્ત, ભગંદર મટે છે, લોહી સુધરશે. ગરમી મટી જાય છે.

આ દવા દવે ફાર્મસીમાં તૈયાર મળે છે. રતન ૧ ની કી. ૩.૩)

---

દવે કેમીકલ વર્સિટ અને દવે આયુર્વેદિવ ફાર્મસી અમદાવાદ

(૧૧૧)

## પ્રકરણ ૧૦ મું

### અરીષ્ટ.

કવાથ કરીને તે કવાથના પ્રવાહીમાં નાંખેલાં ઔષધોનો જે ઉલ્લેખ આવે તેનું નામ અરીષ્ટ જાણવું તેની માત્રા ૨ રૂપીઆ ભાર સુધી.

**અમૃતારિષ્ટ**—(ભે. ૨.) ગંગા ૧૦ શેર, દશમુળ ૧૦, શેર બંનેનું ચુર્ણ કરી ૨૫ મણ પાણીમાં ઉકાળવું, એથો ભાગ આઘી રહે એટલે તેમાં ૦૫૫ મણ ગોળ; જીરૂ ૬૪ તોલા, ખડસલીયો પીતપાપડો ૮ તોલા સાતવણ, સુંક, મરી, પીપર, મોથ; નાગેકસર; કદુ; અતિવિષ, ઇન્દ્રજવ દરેક ચત્તાર તોલા લઈ ખાંડીને તેનું ચુર્ણ, ધાવડીનાં ફુલ ૦૫૫ શેર તેમાં નાંખી રીંદા માટીના વાસણમાં ભરી એ માસ સુધી રાખી મુકવું પછી ગાળી લઈ ઉપયોગ કરવો.

આ દવા ૦૫ થી ૧ તોલો દિવસમાં એ ત્રણ વખત પીવાથી જીનો તાવ, તાવ પછીની અશક્તિ મટે છે. તમામ જાતના તાવ મટાડી શક્તિ આપે છે.

આ દવા દેવે કાર્મસીમાં નૈયાર મળે છે. રતલ ૧ ની કીં.રૂ.૩.

**અશોકારિષ્ટ**—આસોપાવવની છાત્ર તોલા ૪૦૦; પાણી તોલા ૪૦૬૬ માં પકાવવી. ચતુર્થાંશ આકી રહે ત્યારે પાણી ગાળી લઈ તેમાં ગોળ તોલા ૪૦૦, ધાવડીનાં ફુલ તોલા ૪૬ શાહજીરૂ, મોથ, સુંક, દારૂજીરૂ, કમળ, ત્રિફળાં, આંખાની ગોટલી, જીરૂ, અરકુસીની છાલ, મુખડ એ સર્વ વસ્તુ દરેક તોલા ૪ નું ચુર્ણ કરી મેળવવું,

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે કાર્મસીમાંથી મળશે.

પછી તે બધી ચીજો એક માટલામાં ભરી કપડમાટી કરી એક માસ રાખી મુકવું. પછી ગાળી ઉપયોગમાં લેવું. માત્રા તોલા ૧ થી ૩, પ્રદર, શ્વેતપ્રદર, જ્વર, રક્તપીત્ત, અર્શ, મંદાગ્નિ, અરૂચી, પ્રમેહ, સોજા વિગેરે સ્ત્રીઓના તમામ રોગોને મટાડે છે. (ભૈ. ૨.)

આ આસવ દ્રવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર છે. રતલની કી. ૩. ૨).

અભયારિષ્ટ—હરડે તોલા ૪૦૦, દ્રાક્ષ તોલા ૨૦૦, વાવડીંગ તોલા ૪૦ મહુડાનાં ફુલ તોલા ૪૦, પાણી તો. ૪૦૫૬ માં ઉકાળી ચતુર્થાંશ બાકી રહે ત્યારે ઉતારી ઠંડુ થયા પછી તેમાં ગોળ તો. ૪૦૦. ગોખરૂ, નસોતર, ધાણા, ધાવડીનાં ફુલ, ઇંદ્રવારૂણી, ચવક, વરીયારી, સુંક, દાંનીમુળ, મોચરસ દરેક તોલા ૮ લઘુ ચુર્ણ કરી નાંખવું. પછી માટીના રીંદા વાસણમાં ભરી તેનું મોં કપડમાટીથી બંધ કરી એક મહીના સુધી તડકે રાખવું. પછી તેને ગાળી કાઢી વીંપરવું. માત્રા દરદીની શકિત પ્રમાણે. અર્શ, ઉદરરોગ, સંવ્રહણી પાંકુ, હૃદયરોગ, પ્લીહા, ગુદમ અને સોજા મટાડે છે. (ભૈ. ૨)

અધિગંધારિષ્ટ—આસંધ તોલા ૨૦૦, ઘોળીમૂચળી તોલા ૮૦; મજ્જા, હરડે, હરદળ, દારૂહરતર, જોડીમદ, રાસ્ના. ત્રિદારીકંદ, અર્જુન સાદડ, મોચ, નસોતર એ સર્વે દરેક તો. ૪૦, ઘોળી ઉપલ-સરી. કાળી ઉપલસરી, સુખડ, રતાંજલી, વજ, ત્રિવ્રકમુળ, એ દરેક તોલા ૩૨ તે બધાનો કવાચ કરી પાણી તો. ૮૧૬૨ માં ઉકાળવાં. પછી અષ્ટમાંશ તોલા ૧૦૨૪ બાકી રહે ત્યારે ઉતારી ઠંડુ થાય ત્યારે તેમાં ધાવડીનાં ફુલ તો ૬૪, મદ તો. ૮૦૦, ત્રિકટુ તોલા ૮, ત્રિજ્વતક તો. ૧૬, ધઉંલા તો. ૧૬; નાગફસર તોલા ૮ નાંખી માટલામાં ભરી કપડમાટી કરી બે માસ સુધી રાખી મુકવો માત્રા

દ્રવે કેમીકલ વર્કસ અને દ્રવે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી અમધવાદ

તોલા ૨. મુર્છા અપસ્માર (વાધ) શોષ; દાહ; ઉન્માદ; કૃષતા, બધી જાતના અર્શ; મંદાગ્નિ, વાતવ્યાધિ વિગેરે મટે છે. (લૈ-૨.)

આ આસવ દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર છે. રતલ ૧ ની કી ૩. ૨-૮-૦

એલાદારિષ્ટ--એલચી (મોટી) તોલા ૨૦૦, અરકુસીનીછાલ તોલા ૮૦, મજ્જક; કડાની છાલ; દાંતીમુળ, હરદળ; દારૂહરદળ, રાસ્ના વાળો; જેઠીમદ; સરસડો; ખેરસાર, અર્જુનવૃક્ષની છાલ; કરીયાતુ લીંબડો; કંઠ; ચિત્રક; વરીયાળી; દરેક તો. ૪૦ લઘ ઉકાળો કરી પાણી તોલા ૮૧૯૨ નાંખી ઉકાળવો; પાણી તોલા ૧૦૨૪ બાકી રહે ત્યારે ઉતારી ઠંડુ થયા પછી ધાવડીનાં પુલ તો. ૬૪; મદ તો. ૬૦૦; આતુર્જાત, ત્રિકટુ ચંદન; રતાજલી; જટામાંસી મોરવેલ; મોચ; દગડપુલ; કાળી ઉપલસરી; દરેક તોલા ૪ નાંખી માટલામાં ભરી કપડામાંથી કરી એક માસ રાખી મુકવો. •માત્ર તો. ૨ થી ૪ રતના; મસુરીકા; અજાયબા; ઓરી; શીળસ; વિશ્કેટક અને વિષમજવર મટે છે. (ભ-૨)

કુટળારિષ્ટ--કડાની છાલ તોલા ૪૦૦, દ્રાક્ષ તોલા ૨૦૦, મહુડાં તોલા ૪૦, શીવણનાં ફળ તો. ૪૦, એ બધાંને ૪૦૯૬ તોલા પાણીમાં ઉકાળવાં. ચતુર્થાઞ્જ (૧૦૨૪ તોલા) બાકી રહે ત્યારે પાણી ગાળી લઘ તેમાં ધાવડીનાં પુલ તોલા ૮૦, ગોળ તો ૪૦૦ નાંખી એક માટીના વાસણમાં ભરી મોં બંધ કરીને એક માસ સુધી રાખી ગાળી ઉપયોગમાં લેવું. માત્રા તોલા ૧ થી ૪. સર્વ પ્રકારના જ્વર, અગ્નિમાંધ સંગ્રહણી, રકતાતિસાર મટે છે. (શા)

કુટળારિષ્ટ દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર છે. રતલ ૧ ની કી ૩ ૨-૬

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી અમદાવાદ



ખદિરાચિંટ—ખેરની છાલ શેર ૫, દેવદાર શેર ૫, બાવચીનાં બી તો. ૪૮, દારૂદરદળ શેર ૨. હરડાં, બેઠાં અને આંખનાં ત્રણે મળીને શેર ૨. સર્વને લખ અધકચરાં કચરી પાણી શેર ૨૫ ની અંદર ઉકાળી આક્રમો ભાગ પાણી બાકી રહે, ત્યારે ઉતારી થોડી-વાર પછી તેમાં મદ શેર ૨૦, સાકર શેર ૧૦, ધાવડીનાં કુલ શેર ૩, ચણકમાખ, નાગકેસર, જાયફળ, લવીંગ, એલીચી, તજ અને તમાલપત્ર એ સાતે ઔષધો એ દરેક ચાર ચાર તોલા અને લીંડીપી-પર તોલા ૧૬ લખ પછી તે સર્વ (મદ સિવાય) ને વાટી આરીક ચુર્ણ કરવું. એ ચુર્ણ અને મદ સાથે ઉકાળામાં નાંખી તે સર્વ ઔષધો મિશ્ર કરી ઘીના રીઠા માટલામાં નાંખી તેનું મોંદું કપડાજીથી એક માસ સુધી તડકાની અંદર રાખવી; એ રીતે એક માસ પછી આ-ખદિરાચિંટ પીવાથી મહાકુષ્ટ, હૃદયરોગ, પાંકુરોગ, અર્થુદરોગ, ગુદમ, ગ્રંથી, કૃમિરોગ, કાસ, ત્યાસ, પ્લીહા, ઉદરરોગ તથા સર્વે કુષ્ટોમટે છે.

દશમુલાચિંટ—દશમુળ દરેક તોલા ૨૦, ચિત્રકમુળ તોલા ૧૦૦, પુષ્કરમુળ તોલા ૧૦૦, લોહર તોલા ૮૦, ગજો તોલા ૮૦, આંખનાં તોલા ૪, ધમાસો તોલા ૪૮, ખેરની છાલ તોલા ૩૨, બીબલાની છાલ તોલા ૩૨, હરડેદળ તોલા ૩૨, તથા કક, મજીક, દેવદાર, વાવડોંગ, જેડીમદ, ભારંગી, કાકું, બેઠાં, સાટોડીનાં મુળ, અવક, જટામાંસી, ઘઉંલા, ઉપત્રસરી, શાકજીર, નસોતર, રેણુંકખીજ (નગોડનાં બી) રાસ્ના. પીપર, સોપારી, સડકચુરો, હળદર, વરીયાળી, પવ્વક, નાગકેસર, મોચ, ઈંદ્રિજવ, કાકડાર્શીંગી, જીવક, તથા રૂપમક, અભાવે વિદારીકંદ, મેદા, મહામેદાના અભાવે સતાવરી, કઠિલાલી સ્ત્રીર કઠિલાલીના અભાવે આસંધ, રૂદ્ધિવૃદ્ધિના અભાવે વારાહીકંદ,

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દવે ફાર્મસીમાંથી મળશે.

એ દરેક તોલા ૮ લાખ ખાંડી સરેથી આઠ ગણા પાણીમાં ઉકાળવું. પછી ચતુર્થાશ પાણી બાકી રહે ત્યારે તેને ગાળી લાખ માટલામાં ભરવું ને પછી દ્રાક્ષ તોલા ૨૫૬ લાખ નેનાથી ચાર ગણા પાણીમાં ઉકાળતી; ત્રણ ભાગનું પાણી બાકી રહે ત્યારે ઉતારી કંકુ થયા પછી તેને ઉપરના માટલામાં કસાય ભેગુ નાંખવું; પછી તેમા મદ તોલા ૧૨૮, ગોળ તોલા ૧૬૦૦ ભેગવ્યાં ને ધાવડીનાં કુત્ર તોલા ૧૨૦, અને કંકાલ, વાળો, મુખડ, જયફળ, લસીંગ, તજ, એલચી, તમાલપત્ર, નાગકેસર, પીપર એ દરેક તોલા ૮ લાખ તેનું ચુર્ચુ કરો માટલામાં ઉકાળા ભેગું નાંખવું તથા કરનુરો પચુ ચાર માસા (૧ શાણ) નાંખી તે માટલાને કપડામારી કરી જમીનમાં દાટી રાખવું, પછી સારો રસ થયો જણાય એટલે મદાર દાટી નેમાં નિર્મળીનાં બીજનું આરોક ચુર્ચુ થાકું નાંખવું, જેથી રસ નિર્મળ થાય છે. માત્રા તોલા ૧ થી રા. સંઘ્રાણી, અરુચી, શ્વાસ, ઉવરપ, ગુદમ, ભંગદર, વાનરોગ, ક્ષય, ઉવડી, પાંકુ, કમળો, ચામડીનાં દરેક, અર્થ પ્રમેક, અગ્નિમાંધ, ઉદરોગ, શર્કરા (પેશાબમા ખડી જેવા ધોળો) પદાર્થ જવો તે) ઉતવા, ધાતુસપ વિગેરે દરદો મટે છે. સ્ત્રીના વંધ્યાદોષને મટાડે છે. દુર્બળ માણસોને શક્તિ આપે છે. અને શરીરમાં વિર્ય તથા બળતી વૃદ્ધિ કરે છે. (શા. મ.)

દ્રાક્ષારિષ્ટ--ત્રણ તોલા ૨૦૦, પાણી તોલા ૨૦૪૮માં ઉકાળી ચતુર્થાશ બાકી રહે ત્યારે ગાળી કંકુ થયા પછી તેમા ગોળ તોલા ૮૦૦; તજ; તમાલપત્ર; એલચી; નાગકેસર; ધકેંયા; મરો; પીપર; વાલસીંગ; દરેક તોલા ૪ નું ચુર્ચુ નાંખી એ અગ્નિને હલાવી એક માટીના વાસણમાં ભરો મોં બંધ કરી એક માસ પર્યંત રાખવું.

હવે કેમીકલ વર્કસ અને હવે આયુર્વેદિક ફાર્માસી—અમલવાદ

પછી ગાળીને ઉપયોગમાં લેવું. માત્રા તોલા ૧ થી ૪, ઉરઃક્ષત, ક્ષય, ખાંસી, શ્વાસ અને બીજા કંઠના રોગમાં ફાયદો થાયછે. (શા.સં.)

તૈયાર દાક્ષારિષ્ટ દેવે ફાર્મસીમાં મળશે તેની કીંમત રૂ. ૨.

દેવદારિષ્ટ—દેવદાર શેર ૫, અરકુશી તોલા ૮૦, મજીઠ, ઈંદ્રજવ, નેપાળનાં મુળ; તગર; હળદર; દારૂહળદર, રાસ્ના; વાવડીંગ; નાગરમોથ; સરસડાની અંતરજાલ; ખેરની જાલ; અર્જુન વૃક્ષ-સા દડની જાલ; એ બારે ઔષધો દશ દશ પત્ર; અર્ધમૈ; કડાજાલ; રતાંજળી; ગળો; કડુ અને ચિત્રો એ છએ ઔષધો આઠ આઠ પલ; એ રીતે એ છએ ઔષધોને લઇ તેમને અધકચરાં કરી ૨૫ શેર પાણીની અંદર ઉકાળી આઠ જાગ બાકી રહે ત્યારે ઉતારીને ગાળી લેવાં. એ ગાળી લીધેલા એક દ્રોણ પ્રવાહી પદાર્થની અંદર આવેલા કિલરોં ઉતરી જઇને તે ટાઢો થાય ત્યારે તેની અંદર ધાવડીનાં ધુલ તોલા ૧૪, મદ શેર ૩૦, સુંક, મરી, પીંપર એ ત્રણે ઔષધો મળીને તોલા ૮, તજ, તમાલપત્ર અને એલચી એ ત્રણે મળીને તોલા ૧૬, ધઉંઝા તોલા ૧૬, અને નાગકેસર તોલા ૮ લઇ પછી એ દશે ઔષધોમાંથી મદને જુદું કાઢી લઇને બાકીનાં નવ ઔષધોનું બારીક ચુર્ણ કરવું. એ ચુર્ણ મદ સાથે નાંખી તે સર્વ ઔષધોને મિશ્ર કરી ઘીના રીઢા માટલામાં નાંખી તેનું મોં કપડાં-દઈથી બંધ કરી તે દવાને એક માસ સુધી તેની અંદર રાખવી. એ રીતે એક માસ પછી આ દેવદારિષ્ટ પીવાથી ગમે તેવા પ્રમેહ, વાતરોગ, ગ્રહણી, અર્શ મુત્રકચ્છ, કન્કુ અને કુષ્ટ મટે છે.

બળુદારિષ્ટ—બાવળની અંતરજાલ શેર ૨૦, લાવી અદકચરી કરી ચાર દ્રોણ પાણીની અંદર ઉકાળી એક દ્રોણ પાણી બાકી

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ફાર્મસીમાંથી મળશે.

રહે ત્યારે હેઠે ઉતારીને ગાળી લેવી. આ ગાળી લીધેલો કાઢો ટાઢે આય ત્યાર પછી તેની અંદર ગોળ શેર ૩૦, ધાત્રડીનાં કુચ તોડાક૪, લીંડીપીંપર તો. ૮, જયફળ, ચમુકમાખ, એલચી, તજ, તમાલપત્ર, નાગકેસર, લવીંગ, અને મરી એ આઠે ઔષધો ચાર તોડા લઈ પછી એ અગીઆર ઔષધોમાંથી ગોળને જુદો કાઢી લખતે, બાકીના દશે ઔષધોનું બારીક ચૂર્ણ કરવું. એ ચૂર્ણ ગોળ સાથે નાંખીને તે સર્વ ઔષધોને મિશ્ર કરી, માટલામાં નાંખી તેનું કપડછન્દથી મોં બંધ કરી તે દવાને એક માસ સુધી રાખી મુરી પછી ઉપયોગમાં લેવી. એ રીતે તૈયાર કરેલો આ બચુકારિષ્ટ, ક્ષય, કુષ્ટ, અનિદ્રા, પ્રમેહ, શ્વાસ, અને કાસ મટાડે છે. (શા. સં.)

રોહિતકારિષ્ટ—રગતરોડીડાની અંતરછાત્ર શેર ૧૦ લખ, અંબ-કચરી કરીને તેને ૧૨૫ શેર પાણીમાં ઉકાળી ચોથો ભાગ પાણી બાકી રહે ત્યારે હેઠે ઉતારીને ગાળી લેવી, એ ગાળી લીધેલા પાણી ની અંદર ગોળ તો. ૮૦૦, ધાત્રડીનાં કુચ તો. ૬૪, લીંડીપીંપર, પીંપરીમુળના ગંઠોડા, ચત્રક, ચિત્રો; સુંડ; તજ, તમાલપત્ર; એલચી; હરડાં; ખેઠાં અને આંબળાં એ અગીઆરે ઔષધો ચાર ચાર તોડા લઈ તેમાંથી ગોળ જુદો કાઢી બાકીનાં બારે ઔષધોનું બારીક ચૂર્ણ કરવું એ ચૂર્ણ ગોળ સાથે નાંખી તે સર્વ ઔષધોને મિશ્ર કરી; માટલામાં નાંખી તેનું મોંદું કપડછન્દથી બંધ કરી તે દવાને એક માસ સુધી રાખી. પછી ઉપયોગમાં લેવાથી હર્ષ; સંગ્રહણી; પાંકુ, હૃદરોગ; પ્લીહા; શુદ્ધ, ઉદરરોગ; કુષ્ટ અને શોફ તથા અણચી મટે છે (શા. સં.)

વિડંગારિષ્ટ—વાવડીંગ; પીંપરીમુળના ગંઠોડા; રાસ્તા; કડા-છાલ; ઈંદ્રજવ; કાળીપાટ; એત્રવાલુક નામે સુગન્ધી પદાર્થ અને

---

દેવે કેમીકત્ત વર્ડસ અને દેવે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી અમદાવાદ

આખળાં; એ આઠે ઔષધો પાંચ પાંચ પલ લઇ તેમને અધઃચરાં કરી, આઠ દ્રોણ પાણીની અંદર ઉકાળવાં અને એક દ્રોણ પાણી આકી રહે ત્યારે તેમને હેઠે ઉતારીને ગાળી લેવાં. એ ગાળી લીધેલા એક દ્રોણ પ્રવાહી પદાર્થની અંદર આવેલો ઉભરો ઉતરીને ટાઢો થાય ત્યારે તેની અંદર મદ તોલા ૧૨૦૦ નાખવું; પછી ધાવડીનાં કુલ ૨૦ પલ; તજ; તમાલપત્ર; અને એલચી એ ત્રણે ઔષધો મળીને તોલા ૮, ઘર્જીલા, કાંચનાર; ચંપાકાડી; અને લોદર એ ત્રણે ઔષધો ચચાર તોલા, સુંઠ; મરી; અને લીન્ડીપીપર એ ત્રણે ઔષધો મળીને તોલા ૩૨ એ રીતે સર્વે ઔષધો લઇ તેનું ચુર્ણ કરી એ ચુર્ણને પણ ઉપરના પ્રવાહી પદાર્થોની સાથે મિશ્ર કરીને પછી તે સર્વે પદાર્થોને ઘીના રીઢા માટલાની અંદર નાંખી તેનું મોં કપડાંદથી બંધ કરી તે દવાને એક માસ સુધી તેની અંદર રાખવી તે પછી પીવાથી ઘણો વધેલો વિદ્રધિ; ઉરતંબ; પથરી. પ્રમેહ, વાતરોગ. જગન્દર; ગન્ડમાળા અને પક્ષાઘાત મટે છે. (શા. મં.)

### પ્રકરણ ૯ સું.

ગુગળ.

આ દવાઓમાં ગુગળનો ભાગ વધુ આવે છે.

કીશોર ગુગળ—(શા-મં.) ( ગરમી મટાડનારી દવા ) હરડે, હેઠાં; આખળાં; અને ગળો એ ચારે ઔષધો અઢક પ્રરથ લઇ સર્વ ઔષધોને સારી પેઠે અધઃચરાં કરી; લોઢાની કઢઢમા ૧૫ દ્રોણપાણી

ઉપરની તમામ દવાઓ દવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

નાખી તેમાં ઉપરનાં ખાંડેલાં ઔષધો નાખી તે ઔષધોનો ઉકાળો કરવો. અહું પાણી બળા જાય ત્યારે તે ઉકાળીને વજ્રથી ગાળી લેવો; એ ગાળી લીધેયું પાણી પાછું કઢાઈમાં નાખી તેમાં શુદ્ધ ગુગળ એક પ્રસ્થ નાખી તેનો ઉકાળો કરવો. અને ગુગળ બળા ન જાય માટે તબેચાથી હલાવ્યા કરવું. પાક સરખો ધાડો થાય એટલે તેમાં હરડે; બહેલાં; આંખળાં ત્રણે ઔષધો અર્ધો અર્ધો પલ; ગળો ૧ પલ; સુંઠ, મરી; લીંડીપીંપર અને વાવડીંગ ચારે અંકેક ઈર્ષ એ સર્વ ઔષધોનું ચુર્ણ કરી તેને ઉપરના જગડા ઉકાળામાં નાખવું. પછી તબેચાથી હલાવી સર્વ ઔષધોને મિશ્ર કરી તેમનો એક ગોળો બનાવીને ઘીના રીઠા વાસણમાં મુકવો પછી તેની ચણા પ્રમાણેની ગોળાઓ કરવી.

આ ગોળામાંથી દરરોજ સવાર; બપોર અને સાંજે બે ગોળા ઉનાપાણી, દુધ કે મહામંજીષ્ઠાદિ ક્વાથ સાથે લેવાથી સર્વ પ્રકારના કુષ્ટો, કોઠ; ત્રિદોષ જન્ય વાતરક્ત, સર્વ પ્રકારના વ્રણો; ગુદ્મરોગ; પ્રમેહ પિટ્તક; મેહ; ઉદરરોગ; મંદાગ્નિ; કાસ, વયસ્થુ અને પાંડુરોગ મટાડે છે. આ ગોળા નેત્રરોગ ઉપર વાસાદિ ક્વાથ સાથે લેવો. ગુદ્મરોગ ઉપર ખેરની છાલના ઉકાળા સાથે પીવો; આ ગોળા ખાનારે ખાટા, તીક્ષ્ણ; અને અજીર્ણ કરનારા પદાર્થોનાં; સ્ત્રી સંગનો; શ્રમનો; તડકામાં ફરવાનો; મદ્યપીવાનો અને રોષનો ત્યાગ કરવો.

આ ગુગળ ઉંચા પ્રકારનો-ઉત્તમ ગુણુકારી અમારી પાસે તૈયાર મળશે. ૧૦ તોલાની કીંમત રૂ. ૩)

---

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી-અમદાવાદ

કાંચનાર ગુગળ—(શા-સ) (કંઠમાળની દવા) કાંચનાર  
 (ચમ્પાકાઠીના ઝાડની છાલ) દશપલ, હરડે, બ્હેલાં. અને આંબળાં.  
 ત્રણે છ પલ, શુઠં, મરી, પીંપર, ત્રણે ત્રણ પલ, વરણો ૧ પલ,  
 એલચી, તજ, તમાલપત્ર ત્રણે ઔષધો એકેક કર્ષ, એ સર્વે ઔષધો  
 એકઠાં કરી તેમનું ચુર્ણ કરવું. પછી આ ચુર્ણ જેટલો જ શાધેલો  
 બેસો ગુગળ લઈ ઉપરના ચુર્ણની સાથે મેળવી તે સર્વને ધુંટી  
 એક ગોળો કરી પછી તેની ચણીબાર જેવડી ગોળીઓ વાળવી.

આ ગોળીમાંથી દુધ સાથે દિવસમાં ત્રણ વખત બપો ગોળી  
 ખાવાથી ભયંકર ગંડમાલા, કંઠમાળ, અપચી, અર્ધુદ, ગ્રંથી, વજ્ર,  
 ગુદમ, કુસ્થ અને ભગન્દર રોગ મરી જાય છે આ ગોળી ગોરખ  
 મુન્ડીના કવાય સાથે કે ખેરસારના કવાય સાથે અથવા ઉના પાણી  
 સાથે લેવી.

" આ ગોળીઓ તાજી; ઉત્તમ ગુણકારી, અમારી પાસે તૈયાર  
 છે. તે ૧૦ ના કીં ૩. ૩

ગોક્ષુરદિગુગળ—(શા-સ) (પ્રમેહની દવા) ગોખર ૨૮ પલ,  
 લાવી તેને અષ્ઠચરં કચરી, તેનાથી ૬ ઘણું પાણી તેમાં રેડી તેનો  
 ઉકાળો કરવો; આ ઉકાળાનું અર્ધું પાણી ખળી જાય ત્યારે તે ઉકાળાને  
 ખળી લઇ તેમાં શુદ્ધ કરેલો ગુગળ સાત પલ નાંખી પછી જડો;  
 કાઢો કરવો. તે વખતે તવેલાથી હલાવ્યા કરવું કે ગુગળ ખળી ન  
 જાય. પછી જડો થયે તેમાં સુઠં; મરી; પીંપર હરડે; બ્હેલાં; અને  
 નાગરમોથ સાતે ઔષધો એકેક પલ લઇ તેમનું ચુર્ણ કરી તે ચુર્ણ  
 ઉપરના જડા કંઠમાં મેળવી એકત્ર કરી પછી ખલમાં ધુંટી તેની  
 ચણીબાર જેવડી ગોળીઓ બનાવવી.

આ ગોળીમાંથી દિવસમાં ૩ વખત સવાર- બપોર અને સાંજે

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દ્વે ક્ષર્મસીમાંથી મળશે.

બળે ગોળી પાણી કે દુધ સાથે લવાથી પ્રમેહ મુત્રકચ્છ; પ્રદર; મુત્રા-  
ષાત; વાતરકત, વાતરોગ; શુક્રદોષ; અને અશ્મરી-પથરી રોગ મટે છે.

આ ગોળીઓ તથા ઉત્તમ પ્રકારની અમારી પાસે તૈયાર  
મળશે. તો. ૧૦ ની કીં ૩ ૩-૦-૦

ત્રિકૃલા ગુગળ—(શા. સં) (લગન્દરની દવા) હરડે; ખડેઢાં;  
આંબળાં અને લીન્ડીપીપર, ચારે ઔષધો અકેક પલ લઈ તેનું  
ચુર્ણ કરવું પછી તેમાં શુદ્ધ ગુગળ ૫ પલ લઈ તેને વાટી તેની  
અંદર ઉપરનું ચુર્ણ મિશ્ર કરી તેની ગોળીઓ કરવી. આ ગોળી  
દુધ કે પાણી સાથે દિવસમાં ત્રણ વખત બળે ગોળી ખાવાથી  
લગન્દર, ગુદમ, શેથ અને અશ્મરોગ મટી જાય છે.

આ ગુગળ અમારી પાસે તૈયાર મળશે. તો. ૧૦ની કીં ૩. ૩-૦-૦

લઘુ યોગરાજગુગળ—(શા.સં) (વાની દવા) સુંક, પીપરી,  
મુળના ગઠોડા, લીન્ડીપીપર, ચત્રક, ચિત્રક, સેકેલીફોગ, બોડીઅજમોદ,  
સપ્તવ, જીરૂ, શાહજીરૂ, રેણુંકખીજ, ઈંદ્રજવ, કાળીપાટ, વાતરીંગ,  
ગજપીપર, કકુ, અતિથિની કળી, ભારંગીની છાત, ઘોડાવજ અને  
મોરવેલ એ ૨૦ ઔષધો અકેક શાણુ, તથા હરડે, ખડેઢાં, આંબળાં,  
એ ત્રણ ઔષધો ચાલીસ શાણુ લઈ સર્વનું ચુર્ણ કરવું. પછી તે  
ચુર્ણના જોડેલો શુદ્ધ ભેંસો ગુગળ લઈ તેને ગોળના પાકના સરખો  
પાતળો કરી તેની અંદર ઉપરનાં બધાં ઔષધોનું ચુર્ણ નાંખીને  
ધુટી તેની ગોળીઓ વાળવી તે લઘુયોગરાજ ગુગળ છે. ગુણ મહા  
યોગરાજ પ્રમાણે છે.

(વાની દવા) આ ગુગળ અમારી પાસે તૈયાર મળશે. તોલ  
૧૦ ની કીંમત ૩. ૩.

---

હવે કેમીકલ વર્કસ અને હવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી-અમદાવાદ



મહાયોગરાજ ગુગળ — લઘુ યોગરાજ ગુગળ ઉપર પ્રમાણે બનાવી તેમાં બંગલરમ, રૌબલરમ, નાગમરમ, લોહલરમ, અષ્ઠક-લરમ, મન્દુરલરમ, અને રસસિન્દર એ સાતે આપલો એક એક થક નાંખી તેમને ગુગળના પાકડી સાથે મિશ્ર કરી તેની અંકક શાણુની ગોળીઓ વાળવી.

આ યોગરાજગુગળ ત્રિદોષ મટાડનાર, અને રસાયન છે. આ ગોળી ખાનારને સર્વ ખાત્રા પીવાતી છુટ છે.

આ ગોળી રોજ સવાર બપોર ને સાંજે બન્ને ગોળી મહારાશના દિકવાથ સાથે ખાવાતી સર્વ પ્રકારના વાતરોગો, કુષ્ઠા, અશ, ત્રિહિણી, પ્રમેદ, વાતરકત, નામિશ્વળ, ભગન્દર, ઉદાવર્ત, ક્ષય, ગુલ્મ, અપચાર, ઉરોગ્રહ, મદાગ્ન, શ્વાસ, કંસ અને અર્ચ્ચ મટાડે છે. સ્ત્રીઓના રજોદોષ (દસ્તાન સંબંધી વ્યાધિ) ને મટાડે છે. પુરુષની ધાતુને શુદ્ધ કરીને વધારે છે. અને પ્રજા ઉત્પન્ન થાય તેવી બનાવે છે.

આ ગોળી વિવિધ પ્રકારના વાતરોગ ઉપર રાસનાદિ કવાથ સાથે લેવી પિત્તરોગ ઉપર કકોત્યાદિ શૂતમાં, કફરોગ ઉપર, આર-અધાદિ કવાથમાં, મેદરોગ ઉપર, દાર્પીશૂતમાં, પાંકુરોગ ઉપર ગૌમુત્રમાં મેદે વૃદ્ધિ રોગઉપર, મદમાં, કુષ્ઠરોગ ઉપર, નિમ્બશૂતમાં, વાતરકત ઉપર છિન્નાકવાથમાં, નેત્રરોગ ઉપર ત્રિદ્વા કવાથમાં લેવી. ઉદર-રોગમાં પુનર્નવાદિ કવાથમાં લેવી.

આ ગુગળ વાતરોગ, સધિત્રા અને પક્ષાત્રાત ઉપર સાડે કામ કરે છે. [શા સં.]

આ મહાયોગરાજ ગુગળ ઉત્તમ ગુણુકારી, અનુભવ કરેલો, ખાત્રીવાળો સર્વોત્તમ અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કી. રૂ. ૩)

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દવે કામંસીમાંથી મળશે.

( ૧૨૩ )

લોહગુગળ—( ભા.પ્ર-૨સાયનાધિકાર ) લોહજરમ તો. ૪, ગુગળ તો, ૧૨, ત્રિકટુ તો. ૨૦ ત્રીફળા તો. ૩૨, સર્વનું ચુર્ણ કરી ગુગળમાં મેળવી ગોળીઓ વાળવી. ૧ થી ૪ ગોળી દિવસમાં ૨ વખત લેવાથી પાંડુ, સ્ત્રીઓના પાંડુરોગ, સોજા, ગંડમાળ, ધાતુની નબળાઈ, હૃદયરોગ મટે છે.

આગુગળની ગોળીઓ તૈયાર અમારી પાસે મળશે તો. ૧નીકીંડ. ૦૧૧૧

સિંહનાદ ગુગળ—[ ભૈ.રતનાવલી ] ગંધક ૮ તોલા, ત્રીફળાનો ઉકાળો ૭૨ તોલા, દીવેલ ૩૨ તોલા, ત્રીફળાના ઉકાળામાં મંધકનું ચુર્ણ, દીવેલ અને ગુગળ ૨૪ તોલા નાંખી ઘટ થાય ત્યાં સુધી ઉકાળી ગોળીઓ વાળવી-૧ થી ૪ ગોળી દીવસમાં ૨ વખત પાણી સાથે લેવાથી શ્વાસ, ઉદરસ, આમવાત, વાત, પિત્ત અને કફ મટે છે.

આ ગુગળનો ગોળીઓ અમારી પાસે તૈયાર મળશે તો. ૧નીકીંડ. ૦૧૧૧

## પ્રકરણ ૧૦ મું

### ગુટીકા-ગોળીઓ

ચુર્ણને ગોળમાં, સાકરમાં, અથવા ગુગળમાં નાંખી ગોળીઓ કરવી. તેમ મદની અંદર પણ ગોળી થઈ શકે છે.

અગ્નિ ઉપર ગોળ, સાકર કે ગુગળને અવલેહ સરખું જાડુ ઉકાળી તેમાં ચુર્ણ નાંખી ગોળીઓ થાય છે.

સાકરમાં ગોળી કરવી હોય તો ઔષધોના ચુર્ણથી ચોગણી સાકર લેવી, ગોળમાં ગોળી કરવી હોય તો બમણો ગોળ લેવો અને

હવે કેમીકલ વર્કસ અને હવે આયુર્વેદિક ફાર્માસી-અમદાવાદ

ગુગળ કે મદમાં ગોળી કરવી હોય તો ઔષધોના ચુર્ણ જેટલો ગુગળ કે મદ લેવું.

આ પ્રકરણમાં કહેલી ગોળીઓ અનુભવસિદ્ધ શાસ્ત્રના ગ્રંથોમાંથી દોહન કરીને લખેલી છે. તે તમામ જાતની ગોળીઓ અમારી પાસે તૈયાર મળે છે.

અશ્વગંધાદિ ગુટ્ટી—ગુણ, ઉપયોગ અને બનાવટ માટે જુઓ:—

અશ્વગંધાદિ ચુર્ણ—આ ટેબ્લેટસની ૧ થી ૪ ગોળી દુધ સાથે સવારસાંજ બે વખત લેવાથી ધાતુની નબળાઈ મટાડી શકિન આવે છે. આ ગોળીઓ અમારી પાસે તૈયાર મળશે. તો. ૧ની કી રૂ.૦૫

અજમોદાદિગુટ્ટી—આ દવાની બનાવટ માટે જુઓ.—

અજમોદાદિ ચુર્ણ—તેની ગોળીઓ બનાવાય છે. ૧ થી ૨ ગોળી દુધ કે પાણી સાથે આપવાથી બાળકોના ઝાડા, ઉઝડી, અન્દિરા, અરો વાયુ મટે છે. બાળગોળી તરીકે સારું કામ કરે છે.

આ ગોળીઓ અમારી પાસે તૈયાર મળે છે. તો ૧ ની કી રૂ.૧)

અભયાદિમોદક—( સુખ જીજ્ઞાસની ગોળી ) હરકે મરી; સુંઠ, વાવડીંગ, આંખળાં, લી-ડીપીપર, પીપરીમુળના ગંઠાડા, તજ તમાલપત્ર, નાગરમોથ, દસે ઔષધો અઢક ભાગ, નેપાળાનાંમુળ બે ભાગ, નસોતર, આઠભાગ, સર્વ ઔષધોનું ચુર્ણ કરવું. પછી ચુર્ણની અંદર ૬ ભાગ સાકર નાંખી તે સર્વને મિશ્ર કરી તેની અંદર મદ નાંખી મરી જેટલી ગોળીઓ વાળવી.

આ ગોળી ૧ થી ૪ સવારમાં ખાત્ર ઉપર ઠંડું પાણી પીવું. એ ગોળી ખાધા પછી જ્યાં સુધી ગરમ પદાર્થ ખાવામાં ન આવે ત્યાં સુધી રેચ લાગ્યા કરે છે. આ જીજ્ઞાસ લેનારે ચળી પાળવાની જરૂર નથી.

---

ઉપરની તમામ દવાઓ હવે ફાર્મસીમાંથી મળશે.

આ દવા ખાવાથી વિષમજ્વર, અગ્નિમાંદ, પાંડુરોગ, કાસ, લગંદર, દુર્નામ-અર્શરોગ, કુષ્ઠ, શુદ્ધ; અર્શ, ગલગન્ડ; વ્રણ, ઉદર-રોગ, વિદાહ, પ્લીહા, મેહ, રાત્યક્ષ્મા, નેત્રરોગ, વાતરોગ, આધ્મા-નવાત, મુત્રકચ્છરોગ; અશ્મરી રોગ, પડખું, વાંસો, છાતી, સાથળ, કૂડ અને પેટની વાતપીડા એ સર્વ રોગ મટી જાય છે. આ દવા ધણી ઉત્તમ છે. (શ્વા-સં-)

આ ગોળીઓ અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે. દવા ધણી ઉત્તમ છે. ૧ ગોળી ખાવાથી બે સુખ જીલાળ થાય છે, અપચો અને કબજીઅત મટાડે છે. તોલા ૧૦ ની કીંમત રૂ. ૩)

**અમરસુંદરવટી—**સુંઠ, મરી, પીપર, હરડે, બહેલાં, આંમળાં પીપરીમુળ, રેણુકખીજ, નગોડનાં ખી, ચીત્રક, લોહભસ્મ, તજ, તમાલપત્ર, એલચી, નાગકેસર, પારો, ગંધક, વછનાગ, વાવડીંગ, અકલગરો અને મોચ સરખે બાગે લેઈ વચ્ચગાળ ચુર્ણ કરી તેથી બમણો ગોળ મેળવી તેની ચણોખડી જોટલી ગોળીઓ કરવી.

૧ થી ૨ ગોળી પાણી સાથે ખાવાથી અપરમાર, સર્જિપાત, દમ, ખાંસી, મુળવ્યાધિ અને ઉન્માદ તથા સર્વ વાતરોગ મટે છે.

(ની-૨) આ ગોળીઓ તાજી અમારી પાસે તૈયાર મળશે. તોલા ૧ ની કી. રૂ. ૧

**આવપત્તિકર ટીકડી—**( ધચરકાવિકાર ઉપર ) (૨. સા. સં. અમ્લપિતાધિકાર) ત્રિકટુ, ત્રીફળા, નાગરમોચ, વાવડીંગ, ધલાયચી અને તમાલપત્ર દરેક એક એક બાજ, તે સર્વ ચુર્ણથી બમણું નસોતરનું ચુર્ણ સર્વનું ચુર્ણ કરી તેમાં તે સર્વની બરાબર ઉત્તમ સાકર મેળવી એકત્ર મદમાં ઘુટી ગોળીઓ વાળવી,

---

દેવે કેમીકલ વર્ક્સ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી અમદાવાદ

જમતા પરેલાં કે જમ્યા પછી ઘી અને મદ સાથે આ દ-  
વાની ૧ થી ૪ ગોળી ખાઈ ઉપર ટાકું પાણી પીવાથી કે દુધ પી-  
વાથી અમ્લપીત મટે છે, અંધક્રાશ મટે છે. મંદાગ્નિ મટે છે. બળ  
અને પુષ્ટિ થાય છે. શૂન, અર્શ, પ્રમેહ, મુત્રાવાત અને પથરી મટે  
છે. ઉલ્ટી, છાતીની બળતરા ખાધું ન પચવું, ઘચરકાં વિકાર મટે છે.

આ ગોળીઓ અમારી પાસે તૈયાર મળશે. ૩૫ ગોળીની  
કી. ૧-૦-૦

અમ્લપિત્તહર ટીકડી—૨ થી ૪ ટીકડી પાણી સાથે લેવાથી  
અમ્લપિત્ત, ઉલ્ટી, ઘચરકાં, કબજિયત, છાતીની બળતરા અને અપચો  
મટે છે. આ ગોળીઓ અમારી પાસે તૈયાર મળશે આ. ૧ ની કો.૩.૧)

અરુઘાંગ લવણ—( ૨. સા. સં ) કાળું મીઠું, ૭૩; કાકમ,  
અમ્લવેતસ, તજ, ઇલાયચી, કાળાં મરી, એ સર્વ ઓપધો સરખે  
ભાગે લઈ તેમાં સાકર અને મદ અર્ધો અર્ધો ભાગ મેળવી ગોળીઓ  
વાળવી, ૧ થી ૨ ગોળી દિવસમાં ૩ વખત સેવન કરવાથી કફ જનીત  
મદાલ્ય રોગ મટે છે. અગ્નિ સદીપન થઈ રોગ મટે, અને લોહીની  
નળીઓ સુધરે છે.

આ ગોળીઓ અમારી પાસે તૈયાર મળશે ૦ શેરની કી. ૩. ૧)

આયુષ્યવર્ધની—અમૃતસાર ગુટિકા—( ૨. રતનાકર ) હરડે,  
બહેલાં, આંબળાં, ગજો, નાગરમોથ, વરધારો, વાવડીંગ અને વજ  
દરેકનું ચુર્ણ આઠ આઠ તોલા, મરી, પીંપર, પીંપરીમુળ, સુગંધી-  
વાળો, ચીત્રમુળ, તજ, ઇલાયચી. નાગકેસર દરેકનું ચુર્ણ ચાર  
ચાર તોલા અને સર્વથી બમણો ગોળ લેવો.

એ સર્વને ઘુંટી ગોળીઓ વાળવી. આ ગોળીઓમાંથી સવાર

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે કાર્મસીમાંથી મળશે.

સાંજ ૧ થી ૪ ગોળી રોજ ખાઈ ઉપર પાણી પીવાથી પ્રથમ મહિનામાં સર્વ પ્રકારના રોગ મટી જાય છે, બીજા મહિનામાં પુષ્ટિ વધે છે, ત્રીજા મહિનામાં સુવર્ણ સમાન કંતિ થાય છે, ચોથા મહિનામાં વિર્યની વૃદ્ધિ થાય છે, ૫ મા મહિનામાં મહા બુદ્ધિમાન થાય છે. ૬ દા મહિનામાં હાથીસમાન બળ આવે છે, સાતમા મહિનામાં ઘોડાના જેવા વેગ થાય છે, ૮ મા મહિનામાં મંત્ર સિદ્ધિ થાય છે, ૯ મા મહિનામાં સર્વજ્ઞ થાય છે, ૧૦ મા મહિને પવન વેગી ગતિ મળે છે, ૧૧ મે મહિને આંસગળી સ્ત્રીને જીને છે, ૧૨ મા મહિને અગ્નિ સમાન તેજ વધે છે, અને એક વર્ષ પછી વલીપક્વિત રોગોથી રહિત દીર્ઘાયુ થાય છે. આ દવા રસાયન છે. પ્રથમ નેચ લઈ શરીર શુદ્ધ કરી દવા ખાવી. (રસેન્દ્ર રત્નાકર) ઉપરના ગુણો રસ રત્નાકર પુસ્તકમાં લખેલા છે. દરમમાં આ દવા ઉત્તમ છે, ઉદરમાં અને જીવાં છાતીનાં દરદો, ખરોળ અને પેટનાં દરદો મટે છે.

આ ટીકડીઓ અમારી પાસે તૈયાર મળશે ૦૧ રત્ન ની ક્રી ૩. ૧.

આકરકરભાદિગુટી—અકલગરો, મુંડ, ચણકખાખ, કેસર, લીન્ડીપીંપર, જ્યક્ષ્ણ, લવંગ, અને સુઠ આઠે ઔષધો અકક કર્ષ લઈ તેનું ચુર્ણ કરી તેની સાથે એક પત્ર અરીયુ બેળી મદદી સાથે ઘુંટી ગોળીઓ ચણખડી જેાડી વાળવી.

૧ થી ૨ ગોળી દિવસમાં ત્રણ વખત-સવાર ખપોર અને સાંજે દુધ સાથે ખાવાથી શુક્રુ સ્તંભન થાય છે. નવગાઇ મટી શક્તિ આવે છે. રાત્રે બે થી ૩ ગોળી દુધ સાથે ખાવાથી બળ

---

હવે કેમીકલ વર્કસ અને હવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી-અમદાવાદ

અને ધાતુ વધે છે. ૬ળી વીર્યશ્રાવ, ઉન્માદ, આંચકી મટાડે છે. (શા.સં.)

આ ગોળીઓ અમારી પાસે તૈયાર મળશે તો. ૧ ની કી. ૩. ૧

**એલાદિગુટી**—એલચી, તજ, તમાલપત્ર, દ્રાક્ષ, પીપર બધે તોલા, સાકર, જેઠીમદ, ખારેક, કાળીદ્રાક્ષ ચચાર તોલા લઈ સર્વનું ચુર્ણ કરી મદમાં ઘુટી ગોળીઓ વાળવી

૧ થી ૪ ગોળી સવાર સાંજ ખાવાથી ઉદરસ, શ્વાસ, તાવ, હેડકી ઉલ્ટી, મુર્છા, ચિત્તભ્રમ, મ્હોંના રગતપીતના દોષ, પાંસળાનું શળ સ્વરભેદ, છાતીમાંનાં ચાંદાં, ક્ષય, રક્તક્ષય, લોહીખીગાડ અને પીત્તના દોષ મટે છે. (ચો.ચિં)

આ ગોળીઓ અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે તો ૧ની કી ૩. ૧

**કાંકાયન ગુટીકા**—(ગોળાની દવા) અજમો, ૭૩. ધાણુ, મરી, ગર-ણીનાં બી, ખોડી અજમોદ, અને કલોંજી ૩ એ સાતે ઔષધો ચચાર શાણુ, શેડેલી હીંગ છશાણુ, જવખાર, સાજખાર, સિન્ધાલુણુ, સંચળ, ખીડલવણુ, મીઠું, વડાગર મીઠું, અને નસોતર એ આઠે ઔષધો આઠ આઠ શાણુ, નેપાળાનું મુળ, કચુરો, પુષ્કરમુળ, વાવડીંગ, હાડમની છાલ, હિમજ, ચિત્રક, અમ્બવેતસક્રગ અને સુંઠ, એ નવે ઔષધો સોળ સોળ શાણુ, એ પ્રમાણે ઉપર લખેલાં ઔષધો લઈ તેમનું ચુર્ણ કરી તે ચુર્ણની ખીન્જોરા લીમ્બુના રસમાં ગોળી વાળવી.

આ ગોળી ૧ થી ૪ ઘી, દુધ, મદ કે ગરમ પાણી સાથે ખાવાથી ગુલ્મરોગ—ગોળો ચઢવો તે મટે છે. મદ સાથે ખાવાથી વાતગુલ્મ ગાયના દુધ સાથે ખાવાથી પિત્તગુલ્મ, ગાયના મુત્ર સાથે ખાવાથી કફગુલ્મ, દશમુળ સાથે ખાવાથી ત્રિદોષ ગુલ્મ અને ઉંટડીના

---

ઉપરની તમામ દવાઓ હવે ક્ષામ્ સીમાંથી મળશે.

દુધ સાથે ખાવાથી સ્ત્રીઓનો રક્તગુદ્મ રોગ મટી જાય છે. વળી આ ગોળીઓથી હૃદયરોગ, ગ્રહણી, શ્વળ, કૃમિરોગ અને અર્શ મટે છે. (શા. સંહિતા) અનુપાન વગર ૧ થી ૪ ગોળી રહેજ ઉના પાણી સાથે દિવસમાં બે વખત લેવી.

પેટના વાયુ, ગોળો ચઢવો, શ્વળ, મંદાગ્નિ, હરસ અને પેટના ખીજ રોગો મટાડવામાં આ દવા ઉત્તમ છે.

આ ગોળીઓ ઉત્તમ ગુણકારી અમારી દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે પાશેરની કીં ૩. ૩-૦-૦

ખદિરાદિવટી—(મુખપાકની દવા) (ચરક સંહિતા. ચિ૦) ઘેળા ખેરની છાલ ૧૦ શેર, કાળા ખેરની છાલ ૨૦ શેર, તેને ખાંડી તેને ૪૦૯૬ તો. પાણીમાં ઉકાળી ૧૦૨૪ તોલા પાણી બાકી રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી લઘ ઉકાળી જાડું કરવું પછી તેમાં નીચેની વસ્તુઓનું ચુર્ણ નાંખવું. સુખડ, પદ્મક, મુગંધીવાળો મજ્જ, તજ, એલચી, કઠ ધાવડીનાં પુલ, નાગરમોચ, પોયણું, જેઠીમદ, તમાક્રપત્ર, નાગકેસર, ખીપળાનીછાલ, રસવંતી, જટામાંસી, ત્રીફળા, લોધર, વાળો, દારૂદ-રદળ, હળદર, કાંગ, એલચી, લજ્જળુ. કાયફળ, વજ, ધમાસો, અમર, પતંગ, ગેર તે સર્વે બધે તોલા લઈ તેનું ચુર્ણ કરી ઉપરના ઉકાળામાં નાંખી જાડું થાય ત્યાર તેમાં લવીંગ, નખલા, ચણક-બાબ, જાયફળ, દરેક ચચાર ભાર, કપુર ૧૬ ભાર સર્વેનું ચુર્ણ તેમાં નાંખી ઠંડું થયે ઉતારી ગોળીઓ વાળવી.

આ ગોળી ૧ થી ૨ મોંઝા રાખવાથી મુખપાક મટે છે, દાંત હાલતા હોય તો તે મટે છે, દાંત ખસી ગયા હોય તો તે મટે છે,

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.



દાંતના કૃમિ મટે છે, મુખપાક. મુખની દુર્ગંધી, અરૂચી, મોંની ચિકાસ આવતી હોય તો તે, મોંમાંથી લાળ જતી હોય તો તે, દાંત, મોંને ગળાના રોગો મટે છે. દાંતમાંથી લોહી પડતું હોય તો તે મટે છે સાદ બેસી ગયો હોય તો તે સ્વરભંગ મટે છે, ખાંસી મટે છે, દિવસમાં ૨ થી ૩ વખત ૧ થી ૪ ગોળી મોંમાં નાંખી ચાલી રસ ઉતારવો. આ ગોળીઓ અમારી દંવ કાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. તો ૧ ની કો ૦-૮.

ગંધકવટી—લસણ, જીરૂ, ગંધક, સિંધાલુણ, ત્રિકટુ અને હીંગ સરખે ભાગે લઈ તેનું ચુર્ણ કરી લીંબુના રસમાં ઘુટી ગોળીઓ વાળવો. આ ગોળી ૧ થી ૨ દર ખમે કલાકે આદાના રસ સાથે ખાવાથી કાલેરા, અજીર્ણ, અરૂચી, આરૂંચ અને અપચો મટાડે છે. કાલેરામાં દર બે ત્રણ કલાકે આદાના રસ સાથે ૧ થી ૨ ગોળી આપ્યાં કરવી. (વૈદ્ય)

આ ગોળીઓ તૈયાર અમારી દંવ કાર્મસીમાં મળશે. તો ૫ ની કો ૩. ૧-૪-૦

ચંદ્રપ્રભાવટી—( પ્રમેહની દવા ) કચુરો, ઘોડાવજ, નાગર-મોચ, કરીઆતુ, ગળો, દેવદાર, હળદર, અતિવિષની કળી, દારૂહળ-દર, પીપરીમુળના ગંઠોડા, ચિત્રક, ધાણા, હરડે, બહેલાં, આંબળાં, ચવક, વાવડીંગ, ગજપીંપર, સુક, મરી, પીંપર, સુવર્ણમાક્ષિક, જવ-ખાર, સાજખાર, સિંધાલુણ, બીડત્રવણ, અને સચળ એ ૨૭ ઔષધો એકેક શાણ, નસોતર, નેપાળાતું મુળ તમાલપત્ર, તજ, એલચી અને વાંસકપુર છ ઔષધો એકેક કર્ષ લોહલસખ બે કર્ષ, સાકર ૪ કર્ષ, શિલાજીત ૮ કર્ષ, શોધેલા ગુગળ ૮ કર્ષ, સવ ઔષ-

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક કાર્મસી અમદાવાદ

થયો એકઠા કરી તેમનું ચુર્ચુ કરવું. અને પછી મરી જેવડી ગોળીઓ વાળવી. તે ચંદ્રપ્રભા.

આ ગોળી સર્વ રોગનો નાશ કરે છે. વળી ૨૦ જાતના પ્રમેહ મુત્રકચ્છ, મુત્રાઘાત. અશ્મરી ( પથ્થરી ) વિખંધ, આનાહ, આદ્રોથળ, મેહન, અર્બુદગાંઠ, અન્ડવૃદ્ધિ, કેટલું શુભ, શ્વાસ, ઉદરસ, વિચરિકા-કોઠ, અર્શ, કન્કુ, બરોળ, ઉદરરોગ, ભગદર, દંતરોગ, નેત્રરોગ, સ્ત્રીના આર્તવરોગ; પુરુષના શુક્રગતરોગો, મંદાગ્નિ, અરચિ, વાત, પિત્ત અને કફ મટે છે. આ ગોળી બલ્યા, વૃષ્યા અને રસાયની છે. પ્રમેહ ઉપર આ દવા ધણી ઉત્તમ છે. ( શારંગધર સંહિતા )

૧ થી ૪ ગોળી દુધ કે પાણી સાથે દિવસમાં ત્રણ વખત સવાર બપોરને સાંજે લેવી.

આ ગોળીઓ ઉત્તમ પ્રકારની અમારી હવે ક્ષમ્સીમાં તૈયાર મળશે તો. ૧ ની કી. ૩. ૧૧

ચીરેટા ટેબ્લેટ્સ—કરીઆતું અને સુદર્શન ચુર્ચુના સત્વની આ ટીકડીઓ બનાવેલી છે, તે તાવ ઉતારવામાં ઉત્તમ છે ત્રિદેશી ચીરેટા કરતાં દેશી કરીઆતાના સત્વની આ ગોળીઓ તાવ ઉતારવામાં ઉત્તમ છે.

૧ થી ૨ ટીકડી પાણી સાથે દિવસમાં ત્રણ વખત લેવાથી તાવ, વિષમજ્વર, ન ઉતરતા તાવ ઉતરે છે, તાવની નયગામ મટાડી શક્તિ આપે છે.

આ ટીકડીઓ અમારી પાસે તૈયાર મળે છે. ૧૦૦ ટીકડીની કિંમત રૂ. ૧)

ત્રિફલા ટીકડી—ત્રિફળા ચુર્ચુની આ ટીકડીઓ અમે બનાવી છે. ગુણ અને ઉપયોગ ત્રિફળા ચુર્ચુ માફક છે. ૬ થી ૧૨ ટીકડી

---

ઉપરની તમામ દવાઓ હવે ક્ષમ્સીમાંથી મળશે.

રાત્રે દુધ સાથે લેવી, સહવારે પચીને દસ્ત થાય છે. ૦૧ રતલની કીંમત રૂ. ૦-૧૦-૦

દ્રાક્ષાદીવટી--દ્રાક્ષ તો. ૨૦, મીંઠી આવળ તો. ૪, મોટી હરડે તો. ૪, સાકર તો. ૪, જવંત્રી માસા, ૬, કેશર માસા ૩, સંચળ ૧ ભાગ, ત્રિકટુ ત્રણ ભાગ સવ બધ દ્રાક્ષમાં અને લીંચુના રસમાં ઘુંટી ગોળાઓ વાળવી. ૧ થી ૪ ગોળા ખાવાથી મળશુદ્ધિ થાય, વાયુ અને અગ્નિપિત્ત રોગ મટે છે.

આ ગોળાઓ પાચન કર્તા અને સ્વાદિષ્ટ છે, આ ગોળાઓ અમારી પાસે તૈયાર મળશે. ૧૦ તોલાની કીં. રૂ. ૧૧

ખાળાગાળો—અમે શાસ્ત્રના પાઠ પ્રમાણે અતિવિષની કળી, હરડે, પીપર વિગેરે નિર્દોષ દવાઓની આ ખાળા ગોળાઓ નાના ખાળકોને માટે બનાવેલી છે ૧ થી ૨ ગોળી પાણી સાથે આપવાથી નાનાં ખાળકોની ઉદરમ, તાવ, ઝાટા, પેટ વધવું, વરાધ મટે છે, પાચન શક્તિ વધે છે. ખાળકનું શરીર તંદુરસ્ત રહે છે.

આ ગોળીઓ અમારી પાસે તૈયાર મળશે, તો. ૧ની કીં રૂ. ૦૧

ખાલુશાલગુડ—નાની ઇન્દ્રવરણીના વેલાનાં પુલ અથવા મુળ, નાગરમેથ, સુંઠ, નેપાળાનાં મૂળ, હરડે, નસોતર, કચુરો, વાવડીંગ, જોખર, ચિત્રક, અને તેજપ્પલ દરેક બળે કર્પા, સુરણ ૮ પદ્મ, વરધારો ૪ પદ્મ અને બીલામું ૪ પદ્મ એ બધાં ઔષધોને એકઠાં કરી ખાંડી તેની અંદર ૧ દ્રોણ પાણી નાંખી તેમનો કવાથ કરવો, ન્યારે ચોથા ભાગનું પાણી ખાકી રહે ત્યારે તે કવાથને નીચે ઉતારી ગોળી લેવો.

---

દવે કેમીકલ વર્કસ અને દવે આયુર્વેદિક ફાર્માસી અમદાવાદ

તે કવાયમાં ઉપરના કવાયના ઔષધોથી ૩ ઘણો ગોળ નાંખી તેને જાડો થતા સુધી ઉકાળવો. અને જાડો થયે તેમાં ચિત્રક, નસોતર, નેપાળાનાં મુળ, અને તેજળજળ અકેક પલ્લ તથા સુંઠ, મરી, પીપર, એલચી, મરી અને તજ છ ઔષધો ત્રણ ત્રણ પલ્લ લઈ તે સર્વનું ચુર્ણ કરી તેની અંદર નાંખવું પછી પાક ટાઢો થાય ત્યારે તેમાં ૧ પ્રસ્થ મદ નાંખવું એ પ્રમાણે સારી રીતે તૈયાર થયેલા તે પાકને બાહુશાલગુડ કહે છે.

આ ગુડ ૧ તોલો રોજ સવારમાં દુધ સાથે ખાવાથી અર્શ; ગુદમ, વાતોદર, આમવાત, પ્રતિશ્યાય, ગ્રહણી, ક્ષય, પીનસ, હલીમક પાન્ડ અને પ્રમેહ મટે છે, આ દવા રસાયન છે. (શા-સહિતા)

આ ગોળાઓ તૈયાર અમારી પાસે મળશે. તો. ૧ની કીં ૩. ૧)

મંડુરવટી—(શા-મ-અ-૭) પાંડુની ટીકડી, હરડે, જહેલાં, આંખળાં, સુંઠ, મરી, પીપર, ચવક, પીપરીમુળના ગંઠોડા, ચિત્રક, દેવદાર, સુવર્ણમાક્ષિકલસ્મ, તજ, દારૂળદર, નાગરમોચ, વાવડીંગ, દરેક ચીજ રૂપીઆ રૂપીઆભાર લેવાં. તેનું ચુર્ણ કરીને તે સર્વ આપધોથી જમણી મંડુર ભસ્મ ઉપરના ચુર્ણ સાથે લેવી તે સવથી આઠગણું ગૌમુત્ર લઈ તેની અંદર ઉપરનું સર્વ ચુર્ણ નાંખી તેમને પકાવીને તેની ગોળી કરવી. તે ગોળી છાશ સાથે ખાવાથી કમળો, પાંડુ, પ્રમેહ, હરમ, કુષ્ઠ, કફ, ઉરસ્તંભ, અજીણ અને પ્લીહા મટે છે. (શા-સં-અ-૭)

૧ થી ૪ ટીકડી દિવસમાં એ ત્રણ વખત જમ્યા પછી દુધ સાથે લેવાથી, નાનાં બાળકાને ૦૦ ટીકડી દુધ સાથે કે પાણી સાથે

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દવે ફાર્મસીમાંથી મળશે.

એક વખત આપવી તેથી પાંદુરોગ, બાળકોની ગંડમાળ, હૃદયોગ, નબળાઈ, માટી ખાનારાં બાળકોની શીકાશ મટે છે, આ ટીકડીએ અમારી દેવે કાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. તો. ૧ની કાં ૩.૨)

મરિચાદિટીકડી—(શા-મ-અ-૭) મરી તો. ૧ પીંપર લીન્ડી. તો. ૧ જવખાર તો. ૧૧, દાડમ તો. ૨ એ પ્રમાણે ચારે ઔષધ લઈ તેની સાથે આઠ તોલા ગોળ મેળવી. ગોળા ૩. ૦૧ ભારની બનાવવી. તે ગોળા મોઢામાં રાખવાથી સર્વે પ્રકારના ટાસ રોગ મટી જાય છે.

૧ થી ૪ ટીકડી પાણી સાથે દિવસમાં બે ત્રણ વખત લેવાથી મંદાગ્નિ, ઉદરસ, સસણી, પથરી મટે છે. આ ટીકડીએ તૈયાર અમારી દેવે કાર્મસીમાં મળશે ૧ શેરની કાં ૩. ૨)

માથાના દુખાવાની ટીકડી—આ ટીકડી અમારી પેટંટ છે. તેમાં શાસ્ત્રિય ઔષધો પડે છે, આ ટીકડી ૧ થી ૨ ખાઈઉપર ગરમ રહ્યા પીવાથી માથુ દુઃખતુ ઉતરી જાય છે. આદાશીશી મટે છે. વેદના અને ચરકા મટે છે, ગોળા ૩૫ ની કાં ૩. ૦૧

લવંગાદિ ટીકડી—( ખાંસીની દવા ) (નિ-૨) લવીંગ, બહેઢાં, મરી, ખેરસારતું ચુર્ણુ રી બાવળની જાલના ઉઢાળામાં ધુટી બોળા કરવી, (નિ-૨)

૨ થી ૪ ગોળા મોંમાં નાખી રસ ગળામાં ઉતાવવાથી કફ, આસ, ખાંસી મટે છે.

આ ગોળીએ દેવે કાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. તો. ૧૦ની કાં ૩.૩)

લવણભારકરવટી—ગુણ અને બનાવટ લવણભારકર ચુર્ણુ પ્રમાણે, આ ટીકડીએ દેવે કાર્મસીમાં તૈયાર મળશે, ૨ થી ૪ ટીકડી જમ્યા પછી લેવાથી ચુંક, આક્રો, અજીર્ણ ગોળો મટે છે. તો. પર્ન કાં ૩. ૧૧

દેવે દેખીશ ૧૬૦૨ અને દેવે આયુર્વેદિક કાર્મસી-અમદાવાદ

વિષતિન્દુકવટી—આ ગોળાઓ દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. આ ગોળી ૧ થી ૪, જમ્યા પછી દિવસમાં બે વખત લેવાથી મંદાગ્નિ અપચો, ઝાડા, પેટનું શૂળ; શરીરના ચરકા, પાંડુ, મધુપ્રમેહ, હૃદયની નળજાઇ, ધાતુની નળજાઈ મટે છે. શક્તિ વધે છે. તો. ૧ની કીં ૩. ૦૥૥

સંશમની—આ દવા ગળોની રસક્રિયા અને બીજી દવા તથા ભરમો મેળવી તૈયાર થાય છે. ૧ થી ૪ ગોળી દિવસમાં બે વખત દુધ સાથે લેવાથી નળજાઇ, પાંડુ, જીર્ણીજ્વર, પાંડુ, પ્રદર, ઉદરસ ધાતુની નળજાઇ મટે છે.

આ દવા દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કીં ૩. ૧)

બૃહતસુરણવટી—( હરસની દવા ) સુકું સુરણ અને વરધારો બંને ઔષધો સોળ સોળ ભાગ, મુશળી અને ચિત્રક બંને આઠ આઠ ભાગ હરડે; બહેલાં, આંબળાં, વાવડીંગ, સુંક, લીંડીપીંપર, બીલામું, પીપરીમુળના ગઠોડા અને તાલીસપત્ર, એ નવ ઔષધો ચચાર ભાગ તથા તજ, એલચી, મરી એ ત્રણે બંને ભાગ એ પ્રમાણે સર્વ ઔષધો ભેગાં કરી તેમનું ચુર્ણ કરી તે ચુર્ણથી બમણો ગોળ તેમાં મેળવી તેની ગોળાઓ કરવી.

આ ગોળાઓ ૧ થી ૪ દિવસમાં ૩ વખત ખાવાથી જઠરાગ્નિ બળવાન થાય છે. અર્શરોગ મટાડે છે. વાત, કફજન્ય, સંઘ્રહણી, આસ, કાસ, ક્ષય, પ્લેહા, પ્લેહપદ, શોથ, હિક, મેહ અને ભગંદર મટે છે. ઘોળા વાળ કાળા થાય છે. આ ગોળી વૃષ્ય, મેધ્ય અને રસાયન છે. (શાન્સ')

આ દવા ૨ થી ૮ ટીકડી છાસ સાથે ખાવાથી હરસ મટે છે.

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

હેડકી, હરસ, ખરોળ, ધાતુની નળજામ, દમ, મંદાગ્નિ મટાડે છે.

આ દવા દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે તો. ૧ની કીં ૩. ૦-૫-૦  
તો, ૧૦ ની કીંમત ૩. ૩)

સંજીવનીગુટીકા—કાલેરા અને અજીર્ણની દવા. વાવડીંગ, મુંઠ, લીન્ડીપીંપર, હરડે, ખહેલાં, આંખળાં, ઘોઘાવજ, ગળા, બીલામું અને શોષેલો વજનાગ દસે આપધો સરખે ભાગે લઘ તેમનું ચુર્ણ કરી તે ચુર્ણને માયના મુત્રમાં ધુટીને તેની રતીરતીની ગોળીઓ કરવી

આ ગોળી ૧ થી ૨ આદાના રસ સાથે આપવી. તે અજીર્ણ અને ગુદમરોગ ઉપર અકેક ગોળી, કાલેરા ઉપર બે ગોળી, સર્પવીષ ઉપર ૩ ગોળી અને સન્નિપાત ઉપર ચાર ચાર ગોળી આપવી. આ ગોળીથી કાલેરા, સન્નિપાત, ત્રિદોષ અને મુઝારો મટે છે. કારણ કે તે માણસને જીવડે છે માટે તેનું નામ સંજીવની ગોળી કહ્યું છે (શા-સં)

આ દવા દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. ૧ થી ૪ ટીકડી પાણી સાથે લેવાથી જીના ઝાડા, કાલેરા, તાવ, ચુંક મટે છે. તો. ૧ કીં ૩. ૦

## પ્રકરણ ૧૧ મું.

### ચૂર્ણ.

ચૂર્ણ કરવા માટે સુકી દવા લેવી. સુકું ઔષધ સારી રીતે ખાંડી, દળાને લુધડેથી ચાળી લેવું તેનું નામ ચુર્ણ—ચુર્ણ ખાવાની માત્રા ૦૧ તોલા થી ૧ રૂપિયા ભારની છે.

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી-અમદાવાદ

ચુર્ણની અંદર ગોળ નાંખવો હોય તો ચુર્ણના જોડલો નાંખવો, સાકર નાંખવી હોય તો ખમણી નાંખવી, મદ વીગેરે સાથે ચાટવું હોયતો ખમણું લેવું. ચુર્ણ ઉપર દૂધ કે પાણી પીવું હોય તો ચોગણું લેવું.

કટલીક વખતે ચુર્ણને ચારગણું પાણી ઉકાળી તેમાં ચુર્ણ નાંખી ચ્હાતી માફક નીચે ઉતારી ઢાંકી દઇ પછી તે ગાળીને પીવાય છે ફાકી મારતાં ન ફાવે તેણે ચુર્ણને ઉપર પ્રમાણે ફાંટ-કે ચ્હાતી વિધિથી તૈયાર કરી પીવાં. (શા. સં)

અમે કટલાંક ચુર્ણની ટીકડીયો તૈયાર બનાવેલી છે, તે ખાતી વધુ અનુકુળ પડે છે. તેમ આ પ્રકરણમાં આપેલાં ચુર્ણો તાજાં વનસ્પતિ મંગાવીને ખાંડી તૈયાર કરેલાં હોય છે. તે ચુર્ણો અમારે ત્યાં દેવે ફાર્મસીમાં તૈયાર મળે છે. ટીકડીઓ પણ તૈયાર મળે છે.

ચુર્ણો અને ટીકડીઓના ભાવ—લગભગ ઘણા ઓછા છે. જે શ્વેર બનાવનાર કરતાં સોંઘાં પડશે.

અશ્વગંધાદિ ચુર્ણ—અને ટીકડી—(શક્તિની દવા) આસન અને વરધારો ખાંડને સરખે ભાગે લઇ તેનું ચુર્ણ કરીને તૈયાર કરવું તે ચુર્ણ ૧ રૂપિયાભાર સવાર સાંજ સાકર સાથે ફાકી ઉપર દૂધપીવાયા શક્તિ વધેછે ધાતુની નબળાઇ મટે છે. પેશાબે જતી ધાતુ બંધ કરે છે, સધિવાની, ઘડપણની કે ધાતુની નબળાઇ મટાડે છે. સ્ત્રીઓનાં પ્રદર પણ આ ચુર્ણથી મટે છે.

આ ચુર્ણ દેવે ફાર્મસીમાં તૈયાર મળે છે. પા રતલની કી.૦-૮-૦

અશ્વગંધાદી ટેબ્લેટસ-ગુણ અને ઉપયોગ ઉપર પ્રમાણે, ૦૧ રતલની કીમત રૂ. ૧-૪-૦

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ફાર્મસીમાંથી મળશે.



અજમોદાદિ ચુર્ણ—(શા. સં) બોડી અજમોદ. વાવડીંગ, સિન્વાલુણુ, દેવદાર, ચિત્રકમુગ, પીપળીમુગના ગંઠોડાં, વરીયાળી, લીન્ડીપીપર, અને મરી એ નવે ઔષધો ઓક કર્ષ, હરડે ૫ કર્ષ, વરધારો ૧૦ કર્ષ, અને સુંક ૧૦ કર્ષ લઘુ સવને ખાંડી વઝગાળ ચુર્ણ કરવું. આ ચુર્ણ ૦૧ થી ૦૩ તોલો ઉના પાણી સાથે ખાવાથી—આમવાત, સન્ધિવા, શ્વળ, ગૃધ્રસીવા, કટિશ્વળ અને તમામ પ્રકારના વાના રોગ મટેછે. આ ચુર્ણ અમારી દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર છે. તો. ૧૦ ની કી; ૦—૮—૦

વૃદ્ધગંગાધર ચુર્ણ—(જાડા મટવાની દવા) નાગરમોથ, અરુણો, સુંક, ધાવડીનાં કુત્ર, લોધર, વાળો, ખીલી, મોચરસ, કાળીપાટ, મન્દગવ, કડાજાક, આંખાની ગોટલી, અતિવિષની કળી, અને રીસા-મંછી—એ ઔદે ઔષધોનું ચુર્ણ કરવું. (શા. સં)

આ ચુર્ણ જાસ સાથે દિવસમાં ૩ વખત પા પા તોલો લેવાથી સર્વ પ્રકારના અનિસારો, સંગ્રહણી, પ્રવાહિકા મટાડે છે. આંતરડાંની શક્તિને વધારે છે; પાચનશક્તિને મદદ કરે છે, જુના જાડાને પણ બંધ કરે છે આ ચુર્ણ તૈયાર અમારી દેવે ક્ષાર્મસીમાં મળે છે. પા રતલની કીમત ૦—૮—૦

ચોસઠ પ્હોરી પીપર—પીપરને શુદ્ધ કરી, ચોમઠ પ્હોર સુધી ઘુંટી તૈયાર કરવામાં આવે છે. ખીજ દવાના અનુપાનમાં મદ સાથે આ પીપર ચટાય છે. આ પીપર મદ સાથે ૩ થી ૧૨ રતી ખાવાથી જાતીના રોગો, ખરોળ, અને પેટનાં દરદ મટે છે.

આ ઘુંટેલી પીપર અમારી પાસે ઉત્તમ પ્રમારની મળે છે. ૧ તોલાની કી. ૦—૬—૦

---

દેવે દેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી—અમદાવાદ

**ત્રિફલોદી યુર્ણ**—( પીડા મટાડનારી દવા ) ( શા. સં )  
 જાયફળ, લવંગ એલચી. તમાલપત્ર, તજ, નાગકેસર. કપુર, સુખડ,  
 કાળા તલ, વંશલોચન તગર, આંખળાં, તાલીસપત્ર, લીન્ડીપીપર,  
 હરડે, કલોંજીઝંઈ. ચિત્રક, સુંક, વાતડીંગ, અને મરી એ વીસે ઔષ્ધો  
 સરખે ભાગે લઈ તે સર્વ ઔષ્ધોના જોટલી શુદ્ધ કરેલી ભાંખ  
 મેળવવી તેનું યુર્ણ કરી તે યુર્ણ સાકર સાથે ૦૧ થી ૦૧૧ તોલેક  
 દવા મદ સાથે ચાટવાથી સર્વ પ્રકારની ગ્રહણી, કાસ, શ્વાસ, અરૂચિ,  
 ક્ષય, વાત, શ્લેષ્મ અને પ્રતિશ્નાય મટે છે. માથું ચઢવું, ચસકા,  
 શુળ, આદાશીશી ઉન્માદ અને સખ્ત ઉદરસ મટે છે.

આ યુર્ણ દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર રહે છે. ૦૧ રતલની કી. ૩.૧-૪-૦.

**ત્રિફલોદી યુર્ણ**—( શા. સં ) હરડે ૧. ખહેઠાં ૨ અને આંખળાં  
 ૪ એ રીતે ત્રણેનું યુર્ણ કરવું. આ ત્રિફલોદી યુર્ણ તો. ૦૧ થી. ૧  
 તોલો દુધ કે પાણી સાથે લેવાથી પ્રમેહ, સોજા, વિષમજ્વર, કફ,  
 પિત્ત, કુષ્ઠ મટાડે છે. દીપન અને રસાયન છે. આ યુર્ણ ઘી અને  
 મદ સાથે ખાવાથી સર્વ પ્રકારના નેત્રરોગ મટે છે. આ યુર્ણ  
 ખાવાથી કબજીયત, મંદાગ્નિ, ઝાડા, હેડકી, લોહીની ઉલ્ટી, પેટનું  
 શુળ મટે છે આ યુર્ણ તૈયાર અને ઉત્તમ અમારી દેવે ક્ષાર્મસીમાં છે.  
 ૦૧ રતલની કી. ૦-૬-૦

**તાલિસાદી યુર્ણ**—( શા. સં ) તાલીસપત્ર ૧ રૂપિયાભાર,  
 મરી ૩ ૨ ભાર, સુંક ૩ ભાર પીપર ૪ ભાર, વાંસકપુર ૫ ભાર,  
 એલચી અને તજ અર્ધા અર્ધા ભાર અને સંકર ૩૨ ભાર સર્વે  
 લઈ યુર્ણ કરી ૦૧ થી ૦૧૧ તોલો પાણી સાથે લેવાથી કાસ, શ્વાસ,  
 જ્વર, ઉલ્ટી, ઝાડા થવા, બરોળ, સંગ્રહણી અને પાંકુરોગ મટે છે.

આ યુર્ણ તાજું તૈયાર અમારે ત્યાં મળશે. તો. ૧૦ ની કી. ૧-૪-૦

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

નારસિંહ યુર્જી—(ભાવપ્રકાશ) ધાતુની નળગામ ઉપર યુર્જ કરનારી દવા ) ત્રિકટુ, ત્રિકળા, ભીલામાં અને તલ તથા સાકર સરખે ભાગે લઘ ખાંડી યુર્જ કરવું. ૦ થી ૦૦ તોલો ઘી સાકર સાથે ખાવાથી ધાતુની નળગામ, પેટનો વાયુ વાતોદર, જલોદર, મદાત્મય, રગતપીત, શ્વળ, ચસ્કા, મંદાગ્નિ મટે છે. મરચાં, ગરમ મશાલો કે ગરમ ચીજ ન ખાવી, તાપે ખેસવું નહિ. આ યુર્જ તૈયાર અમારી દેવે કાર્મસીમાં મળશે તો. ૧૦ ની કો. ૦-૮-૦

પંચસમ યુર્જી—(શા. સં) સુંક, હરડે, લીન્ડીપીપર, નસોતર અને સંચળ એ પાંચે ઔષધો સરખે ભાગે લઘ તેનું ત્રીણું યુર્જ કરવું આ યુર્જને ૦ થી ૦૦ તોલો ઉના પાણી સાથે લેવાથી પેટનાં શ્વળ, આધ્માતવા, સધિવાનાં દરદ, આફરો, જઠરરોમ, અશન, અને આધ્માન મટાડે છે.

આ યુર્જ અમારી દેવે કાર્મસીમાં તાળુ અને ઉત્તમ તૈયાર મળે છે. ૦ રતલની કો, રૂ. ૦-૮-૦

પુખ્યાનુગ યુર્જી—(પ્રદરની દવા) (ચ. ચિ.) કાળીપાટ, જાંબુના ઠળીયાની મીંજ, આંખાની ગોટલી, શીલાજીત, રસવંતી, પહાડ મુળ, શેમળાનો યુંદર, રીસામણી, કડાછાત્ર, કેમર, ખીલી ૧૧ ગમ્મે. અતિ-વિપતીકળી, લોદર, મોચ, સોનાગેર, મુંઠ, જેડીપદ, દ્રાક્ષ, રતાંજલી, કાયદળ, કકુ, ઈદ્રિજવ, અનંતમુળ, ધાત્રીનાં ફુલ, મહુડાં, કાળો સુરમો બધાં ઔષધો સરખે ભાગે ૪૮ ખાંડી યુર્જ કરવું. ચોખાના ધોવણ સાથે ૦ થી ૦૦ તોલો ખાવાથી પ્રદર, ચોતી રોગ, ઋતુ દોષ, કાળુ, ધોળુ કે લાલ પ્રદર, તથા હરસ અને ઝાડામાં પડતું લોહી અટકાવે છે.

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદીક કાર્મસી—અમદાવાદ.

આ યુર્ણુ તૈયાર અમારી પાસે તાજુ મળી શકશે ના રત-  
લની કોં, ૦—૧૨—૦

લવણભારકર યુર્ણુ - ( શા. સં ) ( ગોળાની દવા ) મીઠું ૮  
કર્ષ, સંચળ ૫ કર્ષ, ખીડલવણ, સિન્ધાલુણ, ધાણા, લીન્ડીપીપર,  
પીપરીમુળના ગઠોડા, શાહજીર, તમાલપત્ર, નાગકેસર, તાલીસપત્ર,  
અને અમ્લવેતસફળ, એ દસે ઐષધો બધે કર્ષ, મરી, જીરૂ, સુંકે  
ત્રણે એકેક કર્ષ, દાડમની છાલ ૪ કર્ષ, તજ અને એલચી બન્ને  
ઐષધો અર્ધો અર્ધો કર્ષ, એ પ્રમાણે સર્વ ઐષધોને એકઠાં કરી  
તેનું યુર્ણુ કરવું. આ ભારકરલવણ યુર્ણુ છે.

આ યુર્ણુ દહીંની તોર, ઝાસ કે પાણી સાથે તો. ના થી ના  
તોલો દિવસમાં ૩ વખત ખાવાથી વાતકફથી ઉત્પન્ન થયેલા ગુદ્મ-  
રોગ, ગોળા ચઢવો, પ્લીહા, ઉદરરોગ, ક્ષય, અર્શ, ગ્રહણી, કુષ્ઠ,  
વિખન્ધ, ભગન્દર, શોફ, શ્વેત, શ્વાસ, કાસ, આમવાત, હૃદરોગ અને  
મન્દાગ્નિ મટે છે. આ યુર્ણુથી દીપન અને પાચન થાય છે. અપચો  
આફરો, અર્ચિ, શ્વેત અને પેટનાં દરદો મટાડે છે.

આ યુર્ણુ તાજુ અને ઉત્તમ અમારી પાસે તૈયાર રહે છે.  
તો. ૧૦ ની કોં. ૦—૮—૦

મૂશદ્યાદિ યુર્ણુ - ( શા. સં ) ( રક્તિની દવા ) ઘોળાં મુશળા,  
ગળોનું સત્વ, કઉચાં, ગોખર, શેમળાનું મુળ, સાકર અને આંબળાં,  
એ સાતે ઐષધોનું યુર્ણુ ઘી અને ગાયના દૂધ સાથે ના થી ના  
તોલો ખાવાથી કામવૃદ્ધિ થાય છે. ધાતુની નબળાઈ મટાડે છે. સ્ત્રી-  
ઓનાં રુતુનાં દરદો અને પક્ષાઘાતના દરદોમાં ફાયદો થાય છે. ૧૦  
તોલાની કોંમત રૂ. ૧-૮-૦

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દરે ફાર્મસીમાંથી મળશે.

રસાયન ચુર્ણ—(વા. ઉ. અ. ૩૯) ગળો, આંખનાં ને ગો-  
ખરૂં સરખે ભાગે લેઈ ચુર્ણ કરવું. ૦ થી ૦૧ તોલો ઘી સાકર  
સાથે ખાઈ ઉપર દુધ પીવાથી ધાતુશ્રાવ; સ્વપ્નદોષ, હસ્તદોષ તથા  
મગજની નબળાઈ મટે છે.

આ ચુર્ણ અમારી પાસે તૈયાર મળશે, ૦૧ રતલની કીં, ૦-૭-૦

લવંગાદિચુર્ણ—(શા. સં) (પીડા મટાડનારી દવા) લવીંગ,

શુદ્ધ કપુર, એલચી, તજ, નાગકેસર, જાયફળ, કાજોવાળો, સુંઠ,  
શાહજીર, કૃષ્ણાગર, વંશલોચન, બાલછડ, કાળુકમળ, લી-ડીપોપર,  
સુખડ, તગર. વાળો. અને ચણકબાગ એ ૧૮ ઔષધોનું ચુર્ણ  
કરી તે ચુર્ણના અઘ્ના ભાગે સાકરનું ચુર્ણ તેમાં ભેળવી તૈયાર કરવું  
૦ થી ૦૧ તોલો ખાવાથી દીપન, પાચન, તર્પણ, ત્રિદોષ મટાડનાર  
બળ આપનાર, હૃદરોગ, કન્ટરોગ, કાસ, હિક્ક, પીનસ, યક્ષ્મા,  
તંત્રમંત્રાસ, અતિસાર, ઉરફત, પ્રમેહ, અરૂચી, ગુદમ અને મહણી મટે છે.

આ ચુર્ણ અમારી પાસે તૈયાર છે. તો ૧૦ ની કીં ૦-૧૪-૦

શતવર્યાદિ ચુર્ણ—(શા.સ) (શક્તિની દવા) શતાવરી; ગોખરૂં

કઉચાં, ગંગેટી, અતિમલા અને એખરો એ ૭ ઔષધોનું ચુર્ણ કરવું  
આ ચુર્ણ ૦ થી ૦૧ તોલો ગાયના દુધની સાથે પીવાથી શક્તિ  
વધે છે, ધાતુ સુધરે છે. ધાતુની નબળાઈ મટે છે. પેશાબનાં દરદો  
મટાડે છે. સ્ત્રીઓનું ધાવણ વધે છે.

આ ચુર્ણ અમારી દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી તાળું તૈયાર મળશે

૧૦ તોલાની કીં ૩. ૦૧

શિવાક્ષાર પાચનચુર્ણ—આ ચુર્ણમાં હરડે, સિન્ધાલુણ; ચિત્રક-  
મુળ, સુંઠ, મરી, પીપર વીગેરે બીજી વસ્તુઓ આવે છે.

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી-અમદાવાદ

આ ચુર્ણ ૦૧ થી ૦૧૧ તોલો દિવસમાં ૩ વખત પાણી સાથે લેવાથી કબજાત, મંદાગ્નિ, અપચો, આદરો, શળ, કોલેરા, અજીર્ણ અને ઉલટી મટે છે, આ ચુર્ણ ખાધુ પચાવીને જાડો ખુલાસો લાવે છે. અપચો અને કોલેરા પણ મટાડે છે; મુંઝાઇનું પાણી લાગ્યું હોય તો આ ચુર્ણ ઘણો ગુણ કરે છે.

આ ચુર્ણ અમારી દેવે કાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. તો. ૧૦ ની કીં ૩. ૦૧

શૃંગ્યાદિ ચુર્ણ—(શા.સં) બાળકોની દવા—કાકડાશીંગી, અતિવિષની કૃણા અને લીન્ડીખીંપર ત્રણે ઓપધોનું ચુર્ણ કરવું. આ ચુર્ણમાંથી ૧ રતીથી ૧ વાલ, મદ સાથે દિવસમાં ૩ વખત બાળકને ચટાડવાથી ખાંસી, તાવ, ઉલટી, ઉદરસ, જાડા, દાંત આવતી વખતે થતા જાડા આ ચુર્ણથી મટે છે. આ ચુર્ણ અમારી દેવે કાર્મસીમાં તૈયાર રહે છે, ૫ તોલાની કીં ૩. ૧) તો. ૧લી કીં ૩. ૦૧

શિવાચુર્ણ—હરડેના ઢળનું ચુર્ણ—આ ચુર્ણ સાંજે ૦ થી ૦૧૧ તોલો પાણી સાથે ઢાકવાથી સવારે જાડો ખુલાસો થાય છે, ખાધુ પચાવે છે. તોલા ૧૦ ની કીંમત ૩. ૦૧

સક્ષામૃતલોહ—( રસેન્દ્ર ચિંતામણી ) મોટી હરડે, જહેદાં, આંખળાં; જેડીમદ અને લોહ ભરમ દરેક એક એક તોલો, એકત્ર કરી તેનું ચુર્ણ કરવું, આ ચુર્ણમાંથી ૨ વાલથી ૩ વાલ મદ અને ઘી સાથે ત્રણે બાજુ ઉપર દુધ પીવાથી માથાનો દુઃખાવો, આદાશીશી, નસકોરી ઝુટવી મટે છે. આંખનાં દરદો ઉપર આ દવા ઉત્તમ છે. પાંદુરોગને ધાતુની નખજાઇ પણ મટે છે. મગજના વિકારો મટે છે. આ ચુર્ણ તાજુ અમારી પાસે મળશે. ૧ તોલાની કીં. ૩. ૧)

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે કાર્મસીમાંથી મળશે.

સારસ્વત્યુર્ણ—કંઠ, આસન, સીન્ધાલુણ, બોડી અન્નમોદ, શાહજીરું, સુંઠ, મરી, પીંપર, કાળી પાટ; શંખાવલી, સર્વ સરખે ભાગે લખ એ સર્વની બરોબર વજ્ર મેળવી તેનું ચુર્ણ કરવું. તે ચુર્ણને ખાલીના પાનના રમની ત્રણ ભાવના આપવી. (ભાવપ્રકાશ)

આ ચુર્ણ ૦૧ થી ૦૧૧ તોભો દિવસમાં ૩ વખત મદ તથા ઘી સાથે ખાવાથી ઉન્માદ, અપસ્માર; વાઈ મટે છે. બુદ્ધિ અને આદદાસ્તિ વધારે છે. મગજની નયળાઈ, મગજનો પસાવાત, જ્ઞાન-તાંતુની નયળાઈ મટે છે, મગજશક્તિ વધે છે.

આ ચુર્ણ અમારી પાસે તૈયાર છે, ૦૧ રતનની કી, ૦-૮-

સીતોપલાદિ ચુર્ણ—(શા. સં) (ખાંસીની દવા) સાકર ૧૬ કર્ષ, વંસલોચન ૮ કર્ષ, લીન્ડીપીંપર ૪ કર્ષ, એલચી ૨ કર્ષ, અને તજ ૧ કર્ષ એ સર્વ ઔષધો લખ તેનું ચુર્ણ કરવું. આ ચુર્ણ-માંથી તો. ૦૧ થી ૦૧૧ મદ અને ઘીની સાથે ખાવાથી—શ્વાસ, કાસ, ક્ષય, હાય પગની અંદરની દાહ, મન્દાગ્નિ સુધી જીવ, પાર્શ્વ શ્વળ, અરોચક, જ્વર અને ઉર્ધ્વગત રક્તપિત્ત રોગ જલ્દી મટી જાય છે.

આ ચુર્ણ અમારી પાસે ઉત્તમ ગુણકારી તૈયાર છે. તો. ૧૦ ની કી, રૂ. ૦-૧૪-૦

મહાસુદર્શન ચુર્ણ—(શા. સં) (તાવનું ચુર્ણ) હરડે, જહેલાં, આંખળાં, હળદર, દારૂહળદર. ઉભી ભોરીંગણી, બેડી ભોરીંગણી, કચુરો, સુંઠ, મરી, લીન્ડીપીંપર, પીપરી મુળના ગંઠોડા, મોર-વેલ, ગળો, ધમાસો, કકુ, ખડસલીયો, નાગરમોચ, ત્રાયમાણુ. વાળો, લીખ્ખડાની છાલ, પુષ્કરમુળ, જેડીમધ, કડાછાલ, અન્નમો, ઇન્દ્રજવ,

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્માસી અમદાવાદ

આરંગીની છાલ, શરગવાનાં ખી, પુલાવેલી ફટકડી, ઘોડાવજ, તજ, ખજકું લાકડું, કાળો વાળો, સુખડ, અતિરિપની કળી; બલદાગુના મુળ, સુગન્ધી સમેરવો, સમેરવો, વાવડીંગ, તગર, ચિત્રક, દેવદાર, અવક, પટોલનાં પાંદડાં, જીવક, ઋષભક, લવીંગ, વંશલોચન, સફેદ કમળ, કોકોલી. તમાલપત્ર, જાત્રી, તાલીસપત્ર એ ૫૩ ઔષધો સરખે ભાગે લઈ, તે સર્વ ઔષધોના અર્ધા ભાગે કરીયાતુ નાંખી તેને ખાંડીતે એ સર્વ ઔષધોની સાથે ભેળી તેનું ચુર્ણ કરવું એ સુદર્શન ચુર્ણ ત્રિદોષ તથા સર્વ પ્રકારના જ્વરો મટાડે છે.

આ ચુર્ણ ૦૧ થી ૦૩ તોલો ટાઢા પાણી સાથે દિવસમાં ૩ વખત લેવાથી સર્વ પ્રકારના તાવ, વાતજ્વર, પિત્તજ્વર, કફજ્વર, વાતપિત્તજ્વર, વાતકફજ્વર; પિત્તકફજ્વર, આગન્ટુકજ્વર, ધાતુગતજ્વર, વિષમજ્વર, સન્નિપાતજ્વર, માનસજ્વર, શીતજ્વર, ઐકાઙ્કિકજ્વર, મોહ, તન્દ્રા, ભ્રમ, તૃષ્ણા, શ્વાસ, કાસ, પાન્ડુ; હૃદયોગ અને કામળા રોગ મટી જાયછે. સુદર્શન ચક્રે જેવી રીતે સર્વ રાક્ષસોનો નાશ કર્યો હતો તેવી રીતે આ સુદર્શનચુર્ણ સર્વ જાતના જ્વરનો નાશ કરે છે.

વળી ત્રિક, પૃષ્ઠ, કટી, જાનું અને પાશ્વ એ જગામાંનાં શ્લેષ્મી પથ્ય મટાડે છે.

આ ચુર્ણ ૦૧ થી ૦૩ તોલો દિવસમાં ૩ વખત ટાઢા પાણી સાથે પીવું.

આ ચુર્ણ ઉત્તમ પ્રકારનું તાણુ, અનુભવસિદ્ધ અમારી પાસે તૈયાર રહ્યું છે. ૧૦ તોલાની કીંમત ૦-૮-૦

સ્વાદિષ્ટ વિરેચન ચુર્ણ—આ ચુર્ણ સ્વાદિષ્ટ છે, ઉપરાંત સાંજે ૦૧ થી ૦૩ તોલો પાણી સાથે પીવાથી સ્થવારમાં પચીને સાફ દસ્ત થાય છે. પેટના વાયુને દૂર કરે છે.

આ ચુર્ણ અમારી પાસે તૈયાર છે. ૧૦ તોલાની કીં. ૦-૮-૦

ઉચરની તમામ દવાઓ દ્વે કાર્મસીમાંથી મળશે.



સ્વાદિષ્ટ ચુર્ણ-આ ચુર્ણ અત્યંત સ્વાદિષ્ટ છે. મુખ સાફ કરે છે, ભૂખ ઉઘડે છે અને પચીને દસ્ત સાફ લાવે છે. ખાણું પચાવી દે છે. તો. ૧૦ ની કી. ૩. ૧-૦-૦

હિંગવાદિ ચુર્ણ-( શા. સં. ) ( ગોળાની દવા ) શેકેલી હિંગ, કાળા પાટ, હરડે, ધાણા, દાડમની છાલ, ચિત્રકમુળ, કચુરો, બોડીઅજમોદ, સુંઠ, મરી. પીપર, પત્તાંશી. અમ્લવેતસફળ, તલવણી, આંબલીની છાલ, જીરું, પુષ્કરમુળ, ઘોડાવજ, ચવક, સાંજીખાર, જવખાર, સિન્ધાતુણ, સમળ, બીડલવણ, મીઠું અને વડાગરૂ મીઠું, એ ૨૬ આપણા સરખે ભાગે લઈ તેમનું ચુર્ણ કરવું.

આ ચુર્ણમાથી જમ્યા પહેલાં અથવા અર્ધું જમ્યા પછી ૧૦ થી ૧૫ તોલો મદ, છાસ કે ઉના પાણી સાથે ખાવાથી-વાત કફથી થયેલ ગુસ્સારોગ, ગોળો ચઢવો, હૃદયરોગ, હૃદયશુળ, ખસ્તિ-શુળ, પાર્શ્વશુળ, ગુદશુળ, યોનિશુળ, મુત્રકચ્છ, પાન્ડુરોગ, આફરો, અરૂચિ, હિફ, લીવરનાં દરદ, ખરોળ કાસશ્વાસ, ગલગ્રહ રોગ, ગ્રહણી અને અર્શ રોગ મટે છે.

આ ચુર્ણ અમારી પાસે તાજું અને ઉત્તમ તૈયાર મળે છે. ૧૦ તોલાની કી. ૦-૮-૦

હિંગાસ્ટક ચુર્ણ-( ભા. પ્ર. ) સુંઠ, મરી. પીપર, અજમો, જીરું, શાદજીરું તથા સિન્ધાતુણ અંકેક ભાગ, કુલાવેલી હિંગ, આઠમો ભાગ લઈ સર્વનું ચુર્ણ કરવું. ( વા.ચિ. )

તે ૮ થી સાથે ખાવાથી ગંદાગ્નિ, વાયુ, ચુંક મટાડે છે. આ ચુર્ણ તાજું ઉત્તમ ગુણકારી અમારી પાસે તૈયાર મળશે. તો. ૧૦ ની કી. ૦-૮-૦

હિંગાસ્ટક ટ્રેપ્લેટસ-ચુર્ણ અને ઉપયોગ ઉપર પ્રમાણે તે. ૧૦ ની કી. ૧-૪-૦

દ્રવે ટ્રેમીકલ વર્કસ અને દ્રવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી-અમલવાદ

( ૧૪૭ )

## પ્રકરણ ૧૨ મું

### કવાથો-ઉકાળા.

#### કવાથ કરવાની રીત.

એક માટીના વાસણમાં ( હાંદીમાં ) એ રૂપિયાભાર ઉકાળા નાંખી તેથી સોળ ઘણું પાણી તેમાં રેડવું. પછી તે હાંદીને ધામે તાપ કરી બુલે ચડાવવી અને ઉકાળાં ઉકળતા આડમો ભાગ પાણી રહે ત્યારે નીચે ઉતારીને ગાળી લેવું તે ગાળી લીધેલો ઉકાળો હસેદા-રહેજા ઉતો રોગીએ પીવો.

વાતરોગમાં કવાથનો એથો ભાગ સાકર નાંખી પીવો.

પિત્તરોગવાળાએ કવાથનો આડમો ભાગ સાકર નાંખી પીવો.

કફ રોગમાં કવાથનો સોળમો ભાગ સાકર નાંખી ઉકાળો પીવો.

કવાથમાં મઠ વાત રોગવાળાએ સોળમો ભાગ, પિત્તરોગવાળાએ આડમો ભાગ અને કફરોગમાં એથો ભાગ નાંખી પીવો.

કવાથ ઉકાળતી વખતે કવાથનું વામણ હાંકવાથી કવાથ બગડી જાય છે માટે કવાથ ઉકાળતી વખતે કવાથનું વાસણ ( મોં ) હાંકવું નહિ. ( શા. મ. અ. ૨ )

આ પ્રકરણમાં જે જે કવાથો લેવામાં આવ્યા છે તે શારંગધર મંહિતાના તેમ જ બીજા શાસ્ત્રિય પુસ્તકના આધારે લીધા છે તેમાં અમારા નુભવમાં જે કવાથો ઉત્તમ ગુણુકારી જણાયા છે અને જેનો લોકો વધુ ઉપયોગ કરી શકે તેવા છે તેવાજ લેવામાં આવ્યાછે.

આ તમામ કવાથો અમારે ત્યાં તાજા અને ઉત્તમ મળશે.

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

અમૃતાદિ કવાથ-( શા. સં. ) ગળો, એરંડાનું મુળ અને અરકુશી ત્રણે સરખે ભાગે લઇ તેના કવાથ કરી-દીવેલ સાથે પીવાથી-વાત-રક્તરોગ મટી જાય છે.

આ કવાથ તૈયાર અમારે ત્યાં મળશે. ૧ શેરના ૦-૧૨-૦.

અભયાદિ કવાથ-( સન્નિપાતનો ઉકાળો ) હરડે, નાગર-મોષ, ધાણા, રતાંજલી, પદ્મકનુ લાકડું, અરકુશી, ઇન્દ્રજવ, વાળો, ગળો, ગરમાળાનો ગોળ, કાળોપાટ, સુંક, અને કડુ એ તેર ઔષધો સરખે ભાગે લઇ તેનો કવાથ લોંડીપીપરના ચુર્ણ સાથે પીવે ( શા. સં. ) ત્રિદોષ જ્વર, જુના તાવ, તરસ, ઉદરસ, દાહ, દમ અને જુની કબજીયત મટી જાય છે. આ કવાથ ધણો દીપનપાચન છે. વળી વિષ્ણુભ, મુત્રવિષ્ણુભ, અનિલવિષ્ણુભ, ઉદટી, સન્નિપાત, ઉદરસ, શેષ અને અદ્યિ મટે છે. જૂખ ઉઘાડે છે. જુની કબજીયતને મટાડે છે. જુનો તાવ પણ મટે છે, ઝાડાનો ખુલાસો ખરોખર ન હોય તો ૦ થી ૦ા તોલો ગરમાળાનો ગોળ ઉકાળામાં મેળવી પીવો. આ કવાથ અમારે ત્યાં તૈયાર રહે છે. પ્રવાહી કવાથ પણ અમારે ત્યાં તૈયાર રહે છે. અમારે ત્યાં તૈયાર કવાથ તાજે ખાંડે મળે છે. રતલ ૧ની કી. ૦-૧૨-૦

પ્રવાહી કવાથ જે લાંબી મુદત ટકી શકે છે તે ૦ શેરના ૩. ૧-૪-૦ અમારા તૈયાર કવાથ ઉત્તમ ગુણકારી છે.

ત્રિવૃતાદિ કવાથ-[અંગસેન-વાતરક્તાધિકાર] નસોતર, વિદારી-કંદ, અને એખરો એ સરખે ભાગે લેઇ કવાથ કરવો. તે પીવાથી વાતરક્ત મટે છે.

---

દ્રવે કેમીકલ વર્કસ અને દ્રવે આયુર્વેદિક ફાર્માસી અમદાવાદ.

પેશાબના વ્યાધિ, સાંધાના વ્યાધિ, પરમીઓ, ચરમીનો વધારો, વધરાવળ, પેશાબે કાંકરી જતી હોયકે લોડી પડતું હોય તે મટી જાય છે, આ કવાથ તૈયાર અમારે ત્યાં મળશે, રતન ૧ ની કી. ૩. ૧)

દશમુળ કવાથ—નાવ અને સુવાડમાં ગુચુ કરે છે. સુગન્ધી સમરવો, સમેરવો, ઉભી ભોંયરીંગણી, બેડી ભોંયરીંગણી, ગોખર, બીલી, અરણી, અરકુસો, શવન અને પાટણ—પાડળ એ દસે આ-  
ષધોનાં મુળ સરખે ભાગે લઈ તેને ખાંડી કવાથ કરવો—આ કવાથ લીંડીપીપરના ચુર્ણ સાથે પીત્તાથી વાતદંજનર, સન્નિપાત જ્વર, સ્તિકા રોગ, શોષ, શૈત્ય, કફ, બમ, સ્વેદપિત્ત, કાસ, શ્વામ, હૃદ-  
મહ, કન્ઠમહ, પાર્શ્વતિ, ત દ્રા, અને માથું દુઃખવું એ મટે છે. તાવ, શરદી, ઉદરસ, ચરકા, ચક્રી અને સુવાવડના રોગો મટે છે. કવાથ ૧૦ થી ૨ તોલા ૧૬ ગણા પાણીમાં ઉકાળી આડો ભાગ પાણી રહે ત્યારે ઉતારી પીવો. ( શા. મ. અ. ૨ )

આ કવાથ જવખાર અને સિન્ધાલુગુ સાથે પીત્તાથી ગોજો, શ્વળ, ઉદરસ અને હૃદરોગ મટે છે.

આ કવાથ અમારે ત્યાં તાજે ખાંડેલો તૈયાર રહે છે. ૧ રા-  
સની કી. ૩. ૦—૧૪—૦

પ્રવાહી કવાથ—પા રતનની કી ૩. ૧—૪—૦ પ્રવાહીની માત્રા ૧૦ થી ૧ દ્રામ.

દાવ્યાર્દિ કવાથ—( પ્રદરનો ઉકાળો ) દારૂઢાદર, રસવંતી, ના-  
અરમોથ, બીલામું, બીલી, અરકુશી, અને કરીયાતું એ સાને આષધો સરખે વજને લઈ તેનો ઉકાળો કરી મદ સાથે પીત્તાથી ઘોળુ પીગુ, કાળુ અને રાતુ પ્રદર મટી જાય છે, આઓના પ્રદરનાં દરદે, મા-

---

ઉપરની તમામ દવાઓ હવે કામંસીમાંથી મળશે

આનો દુઃખાવો, સુરતી વિગેરે મટે છે. માત્રા તો. ૦૧ થી ૧ તોલો દીવસમાં બે વખત પીવે. ( શા. મ, અ. ૨ )

આ ક્વાથ તાજે ખાંડેલો અને અત્યંત ગુણકારી અમારી પાસે તૈયાર રહે છે. ૧ રતલની કીંમત રૂ. ૦-૧૨-૦

પ્રવાહી-ક્વાથ ૦૧ શેરની બાટલીની કીં. રૂ. ૧-૪-૦ માત્રા ૦૧ થી ૧ દ્રામ કીમત રૂ. ૦-૧૨-૦

દેવદર્વાદિ ક્વાથ—(સુવાવડીને ઉકાળો) દેવદાર, ઘોડાવજ, કદ, લીંડીપીંપર, સુંઠ, કાયફળ, નાગરમોથ, કરીયાતુ, કકુ, ધાણા, હરડે, ગજાપીંપર, બેડી ભોંયરીગણી, ગોખરૂ, ધમાસો, ઉભી ભોંયરી-ગણી, અતિવિષની કળી, ગજો, કાકડાશીંગી, અને શાકજીરૂ એ વીસે ઔષધો સરખે ભગે લઈ ખાંડી ઉકાળો કરવો. આ ઉકાળો ઉકાળીને, ગાળી દઈ ૦૧ થી ૨ તોલા સુવાવડી સ્ત્રીને પાવાથી, પ્રસૂતી સંબંધી શુળ, પીગ, ઉદરસ, નાવ, દમ, મુર્છા, કમ્પવા, માથું દુઃખવું, અરૂચિ, પેટનું શુળ મટાડે છે. સુવાવડમાં દસબાર દિવસ આ ઉકાળો સુવાવડી સ્ત્રીને પાવાથી સુવારોગ થતો નથી અને સુવાવડી સ્ત્રીને સારો આરામ થાય છે.

આ ક્વાથ તૈયાર અમારી પાસે તાજે ખાંડેલો રહે છે. ૧ રતલની કીં ૦-૧૪-૦

અમારો આ ક્વાથ ઉત્તમ અને શાસ્ત્રની પદ્ધતિથી બનાવેલો છે. ઘેર તૈયાર કરવામાં પાતી મુશ્કેલી અમારો તૈયાર ક્વાથ વાપવાથી દુર થઈ જશે.

પદ્યદાદિ ક્વાથ—( માથાના દુઃખાવાનો ઉકાળો ) હરડે, ખહેઠાં, અ.ળળાં, કરીયાતુ, હળદર, લીંગબા ઉપની ગજો એ છ ઔષધોને

---

દેવે રૂર્મ દલ વર્ષસ અને દેવે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી અમદાવાદ

કવાથ કરી ગોળ સાથે પીવાથી માથાનું શ્વ, માથાનો દુઃખાવો; આદાશીશી, કાનના ચસકા, સૂર્યાવર્તરોગ; કર્ણ શંખક શ્વ, દન્ત-ખાતરોગ, દન્તરોગ, નકતાન્ધરોગ, પટલરોગ, શુક્રરોગ અને આંખની પીડામટે છે. ( શા. સં )

આ કવાથ તાજે ઉત્તમ ગુણધારી અમારી પાસે તૈયાર મળશે. રતલની કી. ૦—૧૨—૦

**પુનર્નવાદિ કવાથ**—( સોજનો ઉકાળો ) સાટોડીના વેલાનાં મુળ, હરડે, લીમડાની છાત્ર, દરૂહળદર, કડુ, પટોલ, ગળો અને સુંક એ આઠે આપધોનો કવાથ ગાયના મુત્ર સાથે પીવાથી પાંડુ, કાસ, ઉદર, શ્વાસ, શ્વ અને આખા શરીરના સોજા મટે છે. પેટ, હાથ અને પગે ચઢેલા સોજા આ કવાથથી મટે છે. બદ તેમ જીવો સધિવા પણ મટે છે. માત્રા બા થી ૨ તોત્રા કવાથમાં ૧ થી ૨ વાલ સુગંધાર નાંખી આ ઉકાળો ત્રિસમાં જે વખત પીવો. (શારંગધર સંહિતા)

અમારી પાસે આ કવાથ તાજે તૈયાર મળશે ૧ શેગની કી. ૩૧)

પ્રવાહી કવાથ બા રતલની કી. ૩. ૧-૪-૦ માત્રા બા થી ૧ દ્રામ

**બૃહત્મંજીર્યાદિ કવાથ**—( ગરમી મટાડી દોડી સુધારનાર ઉકાળો ) મજક, નાગરમેથ, કડાછાત્ર, ગળો, કડ, સુંક, ભારંગીનાં મુળ, ખેડી ભોંયરીંગણી, ઘેડાવજ, લીમડાની છાત્ર, હળદર, દરૂહ-દર, હરડે, બહેલાં, આંખળાં, પટોળ, કડુ, મુર્વા, વાવડીંગ, ખીચો, ચિત્રકમુળ, શતાવરી, ત્રાયમાણ, લીન્ડીપીપર, મન્દ્રજવ, અરુકુશી, ભાંગગે, દેવદાર, કાળીપાટ, ખેરની છાત્ર, રતાંજલી, નસોતર, વરણો, કરીયાતુ, બાવચીનાં મુળ, ગરમાળાનો ગોળ, શાખોટક, બકાનની છાત્ર, કરંજ, અતિવિષની કળી, વાળો, મન્દ્રમારગીનાં મુળ, જવાસો,

ઉપરની તમામ દવાઓ દવે કૃમ્મંસીમાંથી મળશે.

કપુરી મધુરી, અને ખડસલીયો, એ ૪૫ ઔષધો સરખે ભાગે લઈ ખાંડી કવાથ તૈયાર કરવો.

આ ૪૫ ઔષધોનો તાજો ખાંડેલો તૈયાર કવાથ અમારે ત્યાં મળશે. તે ૧૧ થી ૨ તોલા કવાથ દિવસમાં બે વખત પીપર સાથે પીવાથી લોહી સુધરે છે, ગરમી મટે છે, અઢાર પ્રકારના કુસ્થ, વાતરક્ત, અદિત વા, ઉપદંશ, ખોટી ગરમી, સ્ત્રીપદ, પ્લેઝાધાત, મેદોદોષ, નેત્રરોગ, મોંના ખીલ, ગુમડાં, ગંડમાલ, રગતપિત્ત; હાથી પગુ અને ચામડીના તથા લોહીના વિકારો મટાડે છે. લોહી સુધારે છે ( શારંગધર સંહિતા. )

અમારી પાસે દેવે ક્ષામસીમાં તૈયાર તાજો ખાંડેલો કવાથ મળશે. ૧ શેરની કીંમત રૂ. ૧ )

અમારી પાસેના પ્રવાહી કવાથ ૧૧ રતલની કીંમત રૂ. ૧-૪-૦

અમારો કવાથ ઉત્તમ છે. ઘેર આ કવાથ બનાવવામાં મેઘો પડી જશે, વળી દરેક ઔષધીઓ મેળવવી પણ મુશ્કેલ પડશે. અમે તો જ્યોત્સંઘ બનાવતા હોવાથી ઔષધીઓ સામટી મંગાવી શકીએ છીએ અને તેથી આ કવાથ ઉત્તમ પ્રકારનો અગારી પાસે તૈયાર રહે છે.

મહારોસ્નાદિ કવાથ—( વાતરોગનો ઉકાળો ) રાસ્ના બે ભાગ, ધમાસો, બલદાણુનાં મુળ, ખરેટીનાં મુળ, એરડાનું મુળ, દેવદાર, કચુરો, ઘોડાવળ, અરકુશી, સુંઠ, હરરે, ચવક, નાગરમેથ, સાટોડીના વેડાનાં મુળ, ગળો, વરધારો, વરીયારી, ગોખરૂ, આસન, અતિવિષની કળી, ગરમાખાનો ગોળ, ચતાવરી, લીંડીપીપર, કાંટાશે-

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી-અમદાવાદ

રીઓ, ધાણા. ઉભી ભોંયરીમણી, અને ભેડીભોયરીંગણી એ ૨૫ ઔષધો અકેક ભાગ લઈ, તેનો કવાથ કરવો

પછી તે કવાથ—સુંઠ, લીંડીપીપર, ચોગરાજ ગુગળ, અજમોદાદિ ચુર્ણ કે દીવેલ જે અનુકુળ આવે તે અનુપાત સાથે રોગીને પાવાથી સર્વોગ કમ્પ, પક્ષાઘાત, ગૃધ્રસી, અપમાહુક, આમવાત, શ્લીષ્ઠ, અપતાનક, અન્નવૃદ્ધિ, આધ્માનવાન, જંઘાવાત, જનુવાત, અર્દિતવાત, શુક્રામય, મેઢરોગ, વન્ધ્યારોગ અને યોનિરોગ મટે છે.

આ કવાથ સંધિવા, ફેડની નીચે ઝલાઈ જવું, સાથળ રહી જવી; પક્ષાઘાત અને વાતરોગ ઉપર સારો ગુણુ કરે છે.

આ કવાથ અમારી પાસે તૈયાર દેવે ક્ષાર્મસીમાં ખાંડેલો તાજો મળી શકશે શેર ૧ ની કીંમત રૂ. ૧ )

કવાથની માત્રા ગા થી ૨ તોલા દિવસમાં બે વખત પીવો.

આ કવાથ પ્રવાહી પણ અમારી પાસે તૈયાર છે પાશેરની કીંમત રૂ. ૧—૪—૦

વાસાદિ કવાથ—( દમનો કવાથ ) અરકુશી, સુંઠ, ગળા, દારૂદર; રતાંજલી, ચિત્રકમુળ, કરીયાતુ, લીમ્બડાની છાલ, કડુ, પટોલ, હરડે, ખેહલાં, આંખળાં, નાગરમોચ, જવ, ધન્વજવ, અને કડા-છાલ ૧૭ ઔષધોને ૧૫રી તેનો કવાથ કરી પીવાથી દમ, ઉશ્કણ, છાતીમાંથી લોહી પડવું, સળેખમ, અને આંખના રોગો મટે છે.

આ કવાથ પણ અમારી પાસે તૈયાર મળશે ૧ શેરની કીં. રૂ. ૧ )

આ પ્રકરણમાં લખેલા કવાથો ઘેર તૈયાર કરવામાં ફટલીક વરતુઓ મળી શકતી નથી. તેમ નાના પ્રમાણથી તૈયાર કરવામાં ખર્ચ ઘણું આવી જાય છે.

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.



આ બધા ક્વાથો અમારી ફાર્મસીમાં તાજ તૈયાર મળી શકે છે આમાંથી જે ક્વાથ જોઈએ તે અમારી પાસે મંગાવવો. તેમ મુંબાઈ, વડોદરા, સુરત, ભરૂચ, ભાવનગર ખ.તે અમારા દરે ફાર્મસીના એજન્ટો પાસે પણ મળી શકશે.

અમારી પાસેના ક્વાથો તાજ, અનુભવ કરેલા અને ગુણમાં સર્વોત્તમ છે.

૧ રતલથી ઓછા વજનને ક્વાથો મોકલતા નથી, પોસ્ટેજ ખર્ચ ૦-૭-૦ દર રતલે થશે. તેથી ટ્રાઈ આવતા જતા સાથે મંગાવવા અથવા જે ક્વ થ જોઈએ તેની કીંમતની ટીકીટો અને ૦-૩-૦ વધુ મોકલવાથી અમે સેમ્પલ પેસ્ટમાં ક્વાથો મોકલી આપીશું. વી. પી. કરવામાં દર રતલે ખર્ચ ૦-૭-૦ આવે છે.

અમારા એજન્ટોનું લીસ્ટ આ પુસ્તકમાં આપ્યું છે. અને તે ત્યાંથી ક્વાથો લઈ લેવા કે મંગાવી લેવાથી ખર્ચ વધુ આશે નહિ.

અમારી દવાઓ વેચવાની નાના મોટા તમામ ગામેમાં એજન્ટો આપેલી છે. એજન્ટ થતા ઇચ્છા કરે પત્રવ્યવહારથી ખુતાસો મેળવવો. સારું કમીશન ઉદાર સરનાથી અપાશે.

દરેક એજન્ટને કેટલોક, જાહેરખર્ચો અને બોર્ડ મોકલી આપવામાં આવશે.

અમે દવાઓ આ પુસ્તકમાં લખ્યા પ્રમાણે શાસ્ત્રના પાઠ પ્રમાણે બનાવતા હોવાથી ગુણમાં ઘણી ચમત્કારીક જણાઈ છે જેથી લોકોને સારો ફાયદો થાય છે.

---

દરે કેમીકલ વર્કસ અને દરે આયુર્વેદિક ફાર્મસી-અમદાવાદ

( ૧૫૫ )

## પ્રકરણ ૧૩ મું.

ધૃત.

અમૃતાધૃત—ગળોને ખાંડી તેમાં ચારગણું પાણી નાંખી ચતુર્થાશ ઉકાળો કરવો, પછી પાણી ગાળી લઈ તેમાં ઉકાળાના ચોથા ભાગનું ઘી તથા ઘીથી ચોથા ભાગની ગળોની પાણીમાં વાટેલી ચટણી કઢક નાંખવી, તેમજ ઘીથી ચારગણું દુધ નાંખવું પછી તેને રકત ઘી બાકી રહે ત્યાં સુધી મંદ તાપથી ઉકાળવું માત્રા, તેણા ૨ થા ૪ વાતરકત, કુબ્જ વિગેરે ચામડીનાં દરદો મટે છે.

કામદેવધૃત—આસન ૧૦ શેર, ગોખરૂ ૫ શેર, બલ્લાનાં મૂળ, ગળો, સુગંધી સમેરવો, ભોંયકોળું, શતાવરી, સાટોડી, રૂપી જાંતનાં મૂળ, મુંક, શવનનાં ફળ, કમળકાકડી અને અડદ એ અગ્નિબારે ઔષધો દશદશ પલ લઈ તે સર્વ એકઠાં કરી ચાર ત્રણ પાણી નાંખી ઉકાળતાં ચોથોભાગ પાણીબાકી રહે ત્યારે હેઠે ઉતારી ગાળી લઈ પછી તેમાં મેદા-શતાવરી, મહામેદા-શતાવરી, આસંધ, ફગેજાં, કંદ, શીઠી ખરખોડી, જોડીમદ, રાનીમગ, ઘોળી કપુરી મપુરી, કાળી કપુરી મધુરી, બલ્લા અને ગગેરી એ ત્રેણે એક એક કર્પ લઈ કલક કરવો, પછી ઉપરના ગાળી લીધેલા ક્વાથના પાણીની અંદર, ઉપરનો કલક તેવીસકર્પ, સાકર એ પલ તથા ઘોળી શેરડીનો રસ અને ઘી અને એક આલક નાંખી ધીમે તાપે ઘી બાકી રહે ત્યાં સુધી ઉકાળી લેવું, આ કામદેવધૃતના સેવનથી રકતપીત, ઉરક્ષત, હલીમક, પાન્ડુભાગ, વર્ણભેદ, સ્વરક્ષય, વાતરકત, મૃતકચ્છ, પાસ્વશ્વજ, કમળો, શુક્ર ક્ષય.

ઉપરની તમામ દવાઓ હવે કાર્મસીમાંથી મળશે.

હિરોદાહ, કામ અને ઓજઃસ્વય રાગો મટે છે, સ્ત્રીને ગર્ભ રહે અને પુરુષનું વીર્ય વધે. શા. સં.

આ ઘટ દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. ૦૧ રતનની કોં ૩. ૨)

કાસિસાદિ ઘટ—હીરાકસી, હળદર, દારૂહળદર, નાગરમોચ, હરતાળ, મનશીલ, કપીલો, ગન્ધક, વાવડીંમ, ગુગળ, મીણુ, મરી, કક, મોર-ચુથુ, સર્પેવ, રસવંતી, સીંદૂર, ગંધાખેરંજો, રતાંજલી, ખેરનો કાથો, હીંબડાનાં પાન, કરંજનાં બી, કપુરી મધુરી, ઘોડાવજ, મજ્જક, જે-ઠીમદ, બાલજીક, સરસડાની જાલ, લોદર, પદ્મક, હરડે અને કુંવાડી-ચાનાં બી એ બત્રીશ આપધો એક એક કર્ષ લઇ તેમનું ચુર્ણ કરી પછી તેને લુધડાથી ચાળી તેમાંથી ત્રીશ પલ ઘી મેળવી ત્રાંબાના વાસણની અદર નાંખી એક રસ કરીને સાત દિવસ તડકામાં મૂકવાં. આ ઘી શરીરે યોગવાથી સર્વે કુષ્ટો, દાદર, પામા, વિચરિચકા શુક્રોગ, વિસર્પ, વાતરક્ત, વિરકોટક, શિરરકોટ, ઉપદંશ નાડીવજ, કુષ્ઠવજ, શોથ, ભગંદર અને લૂતારોગ મટે છે. આ ઘી વ્રણવાળા જગ્યાને શરીરના રંગ જેવું કરે છે. (શા. સં.)

ગોચાઘઘટ—હળદર, દારૂહળદર, સુગંધી સમેરવો, મોરબેલ, કપુરીમધુરી, સુખડ, રતાંજલી, ગજો, જેઠીમદ, કમળ, નાગકેશર, પદ્મક, કાળુંકમળ, વાળો, ચતાવરી, હરડાં, ખેડાં, આંબળાં, વડની જાલ, ઉંજરાની જાલ, પીપળાની જાલ, પીંપરનીજાલ અને પારસ-પીપળાની જાલ, એ ત્રેવીસે આપધો એક એક કર્ષ લઇ કલક કરવો. એ કલક ત્રેવીશ કર્ષ, ઘી એક પ્રસ્થ અને પાણી ચાર પ્રસ્થ લઇ એ ત્રણે પદાર્થોને એકત્ર કરી, ઘી બાકી રહે ત્યાં સુધી ઉકાળીને ગાળી લેવું, આ ઘી વિસર્પ, વિરકોટક, કૃમિવીકારો અને વ્રણરોગ મટાડે છે. વિષદોષ મટાડે છે. (શા. સં.)

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી—અમદાવાદ

**ચાંગેરીઘૃત**—હોડીપીપર, પીપરીમુળના ગઠોડા ચિત્રો, ગજ-  
પીપર, ગોખર, સુંક, ધાણા, કાળપાટ, ખીલી, અને બોડીઅજમેદ એ  
દશે ઔષધો એક એક પલ લઈને કલ્ક કરવો, એ કલ્ક દશ પલ,  
ઘી ચોસઠ પલ, ખાટી ભાજનો રસ, દહીં અને પાણી, એ ત્રણે  
પદાર્થો બસોણપન પલ લઈ એ પાંચે પદાર્થોને એકત્ર કરીને ધીમા  
વામાં આંચે ઘી બાફી રહે ત્યાંસુધી ઉકાળાને ગળી લેવું. આ ઘીને  
ચાંગેરીઘૃત કહે છે આ ગૃતથી કફ, વાત, ગ્રહણી, અર્શ, ગુદબ્રંશ,  
મુત્રકચ્છ અને પ્રવાહીકા રોગ મટે છે. (શા)

**જાત્યાદિઘૃત**—જાંઘ, લોખંડો, પટોલ, ( કડવાં પરવર ) ત્રણેનાં  
પાંદડાં, હળદર, દારૂહળદર, કડુ મળક, જેડીમદ, મીણ, કરંજનાંખી,  
વાળો, કપુરી મધુરી; અને મોરચુથુ એ તેર ઔષધો સરખે વજન  
લઈ તેનો કલ્ક કરી એ કલ્ક એક ભાગ અને ઘી ચાર ભાગ લઈ  
બંનેને તાંબાના વાસણમાં નાંખી એકરસ કરી અગ્નિપર તપાવવો  
આ ઘીના લેપનથી, સૂક્ષ્મ નાડીવણો તથા મર્મરથાનમાં રહેલાં,  
પર વહેનારાં ભયંકર દેખાવનાં અને વેદનાવાળાં વણો પાણુ મટે છે.

**ત્રિફલોદિઘૃત**—હરડે, બેઢાં, આંબળાં દરેકનો રસ, તે લીલાં ન મળે  
તો સુકાં લઈ દરેકનો ઉકાળો તોલા ૬૪, તૈયાર રાખવાં, પછી હરડે  
બેઢાં, આંબળાં, પીપર, દ્રાક્ષ, સુખડ, સીંધાલુણ, ચિત્રકમુળ, કોકોલી,  
હીરકોકોલી તે બેના બદલે આસંધ, બેવડા વજન જેડીમદ, મરી  
સુંક, સાકર, સફેદ કમળ, કાળાં કમળ, સાટોડી, હળદર, દારૂહળદર,  
સર્વ વસ્તુ તોલો અઠક લઈ ખાંડી તેનો કલ્ક કરવો. ઉપજા સર્વ  
રસ, દુધ, ઘી, તથા કલ્ક સર્વને કલઈના તપેલામાં ધીમા તાપથી  
ઉકાળવું. સર્વ રસ બળાને ઘી બાફી રહે ત્યારે તે ઘીને કપડેથી

**ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.**

આળી કાઢવું, ગળ્યા પછી તે ઘી લીલાપીળા રંગનું થશે તેને બર-  
ણીમા કે શીશીમાં ભરી રાખવું, માત્રા તોલા ૨ થી ૪, આંખના  
રોગ, રતાંધળાપણું, ડોળાની ચેળ, પાણી ગળવું, મોતીયા વિગેરે સર્વ  
પ્રકારના નેત્રરોગ મટે છે.

આ દ્રવ્ય અમારી દેવે ક્ષાર્મસીમાં મળે છે. ૦૧ શેરની કી. રૂ. ૧૫

ફળદ્રવ્ય—હરડે, ખેટાં આંખનાં; જેઠીમદ, ઉપજેટ, હળદર, દારૂ  
હળદર, કકુ, વાવડીગ, પાંપર, મોથ, ઇન્દ્રવાદણીનાં મુળ, કાયફળ,  
વળ, મેદા, મહામેદા તે બેને બદલે બમણી આસંધ, ઘોળી ઉપલસરી,  
કાળી ઉપલસરી, ઘઉંલા, વરીયાળી, હીંગ, રાસ્ના, સુખડ, રતાં-  
જલી, ભુષનાં પુલ્લ. વાંસકપુર, કમળ, સાકર, અજમોદ, દાંતીમુળ, આ  
સર્વ વસ્તુ એકેક તોલા લઈ પાણીમાં વાટી ચટણી કરવી. પછી વા-  
છણાણા, એક વણી ગાયનું ઘી તોલા ૬૪, ઘીથી ચારગણું  
આયનું દુધ, અને દુધ જેટલું પાણી એ સર્વ એકઠું ઉકાળી ઘી  
તૈયાર કરવું. માત્રા તોલા ૨ થી ૪, પુરૂષ તેમજ સ્ત્રીઓને સેવવા  
ચોગ્ય છે. પુરૂષત્વ પ્રાપ્ત થાય છે. સ્ત્રીઓના વંન્ધ્યાદોષ મટે છે.  
સંતાનની પ્રાપ્તિ થાય છે. મરેલાં છોકરાં અવતરતાં નથી તથા જન્મ્યા  
પછી છોકરાં જીવતાં નથી ત્યારે આ ઘીનું ફેટલાક વખત સુધી સેવન  
કરવાથી સર્વ રોગ મટી જાય છે અને નિરોગી બાળક અવતરેછે.

આ દ્રવ્ય અમારી દેવે ક્ષાર્મસીમાં છે. ૦૧ શેરની કી. રૂ. ૧-૪-૦.

ફળદ્રવ્ય—( ૨ ) ઘી શેર ૪, શતાવરીનો રસ શેર ૧૬, ગો-  
મૂત્ર શેર ૧૬, જવનીયગણનાં ઔષધો તોલા ૧ તેનું ઘી સિદ્ધ કરવું  
માત્રા તોલા ૨ થી ૪ વંન્ધ્યાદોષ મટે છે. ગુણ ઉપર પ્રમાણે

લઘુફળદ્રવ્ય—પીળા તથા કાળા પુલ્લનો કાંટાશેરીઓ, હરડે,

---

દેવે કેમીકલ વર્ક્સ અને દેવે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી અમદાવાદ

બેઠાં, આંખળાં, ગળે, સાટોડી, અરકુમો, હળદર, દારૂહળદર, રાસના, મેદા, તેને બદલે શતાવરી આ સર્વે ચીજો દરેક ૧૧ તોલો લઈ તે ૧ ચટણી કરવી, ઘી તોલ ૬૪, ગાયનું દૂધ તોલ ૨૫૬. પાણી તોલ ૨૫૬, સર્વને ઉકાળી ઘી બાકી રહે ત્યારે ઘી ગાળી લેવું માત્રા તો. ૨ થી ૪ સ્ત્રીઓના ચોનીદોષ જેવા કે શુળ પીડા, ચોનીદાર મોટું થવું, બહાર નીકળવું ગલ ધારણુ ન થવો ઇત્યાદિ રોગો મટે છે. (શા.)

પાનીયકલ્યાણુઘ્રત - હરડાં, બેઠાં, આંખળાં, હળદર, દારૂહળદર, રેણુકબીજ, ઘોળા કપુરી મધુરી, કાળા કપુરી મધુરી, સુગન્ધી સમેરવો, દેવદાર, તગર, મોચ, ઈંદ્રપારીણીનું મૂળ, નેપાળાનું મૂળ, દાડમ, નાગકસર, કાળુ કમળ, એલચી, મરુક વાવડીંગ, કડક, પદ્મક, જામનાં ફુલ, સુખડ, તાલીસપત્ર અને ઉભી બોયરીગણી એક એક રૂપિયા ભારે લઈ કલક કરવો એ કલક અઠાવીશ કર્પાં 'ઘી એકપ્રસ્થ અને પાણી ચાર પ્રસ્થ લઈ એકત્ર કરી ઘી બાકી રહે ત્યાંસુધી ઉકાળાને પછી તે ઘીને ગાળી લેવું આ ઘ્રત અપરમાર, જવર, ક્ષય, ઉન્માદ, વાતરક્ત, કાસ, મદાનગ, પ્રિશ્વાસ, કટીશ્વળ, તૃતયક જ્વર, ચતુર્થકજ્વર, ઉન્માદ, વાતરક્ત, કાસ, મુત્રકચ્છ; વિસર્પ; કન્કુ; પાકુ; બે જાતનાં વિષો અને પ્રમેહ રોગો મટે છે, વાઝણી સ્નાને પુત્ર આપે છે અને ભૂત યક્ષ તથા રાક્ષસને હરે છે. (શા.)

બ્રાહ્મીઘ્રત—બ્રાહ્મીના પાદડાનો રસ તોલ ૩૨, ઘી તોલ ૧૬, સુક, મરી, પીપર, હળદર, નસોતર, દાતીમુળ, શંખાવળી, ગરમાળો, વાવડીંગ, દરેક તેલો ૧૧ લઈ ચટણી કરી બ્રાહ્મીના રસ તથા ઘીમાં મેળવી ઉકાળવું. ઘી બાકી રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી

ઉપરનો તમામ દવાઓ દવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

લેવું. માત્રા તોલા ૨ થી ૪ અપરમાર અને ઉન્માદ મટે છે. યાદ શક્તિ વધે છે. [શા.] આ ઘત તૈયાર અમારી દેવે ક્ષાર્મસીમાં છે.

૦૧ શેરની કી. રૂ. ૧-૮-૦

ખિન્દુઘૃત—ચીત્રો, ઘોળા કુલની શંખાવળીની લાજી, હરડે, કપીલો, ઘોળુ નસોતર, કાળુ નસોતર, વરધારો, ગરમાળાનો ગોળ, નેપાળાનું મૂળ, નેપાળો, કડવા તુરીયાના વેલાનું મુળ, કુકડવેલાં, ગળી, ગરણીનાં ખી, પીળોથોર, પીપરીમૂળના ગંઠોડા, વાવડીંગ, કકુ, દારૂડીનાં મુળ એ સર્વે એક એક રૂપીઆભાર લઈ તેમનો કલ્ક કરવે. એ કલ્ક ઓગણીશ ભાર, ઘી એક પ્રસ્થ, દાંડલીયા થોરનું દુધ ૫ળ, આકડાનું દુધ એ ૫ળ અને પાણી ચાર પ્રસ્થ લઈ પાચે પદાર્થોને એકત્રે કરી ઘી બાફી રહે ત્યાં સુધી ઉઘાળીને પછી તે ઘીને ગાળી લેવું. આ ઘીથી ગુલ્મ, કુષ્ઠ, શ્વેત, ઉદાવર્ત, વાત, શોથ, આધ્માન-વાત, ભગંદર અને આડ જાતના ઉદરરોગ મટે છે. વળી ગાયનું દુધ, ઉંટડીનું દુધ, કળથાનો કવાથ, અને ઉતું પાણી એ અનુપાનોમાંથી રોગીના રોગને જે અનુપાન યોગ્ય જણાય તે અનુપાનની સાથે આ ખિન્દુઘૃતનાં ટીપાં નાંખીને પાવાથી જીલાખ થાય છે. આ ઘતનો નાભીપર લેપ કરવાથી રોગીને જીલાખ થાય છે. [શા. સં.]

મસુરઘૃત—મસુર સો પલ લઈ તેમાં એક દ્રૌણ પાણી નાંખીને ઉઘાળી એથો ભાગ બાફી રહે ત્યારે તેને હેંઠે ઉતારી ગાળી લઈ તેમાં ખીલીનો કલ્ક આડ ૫ળ તથા ઘી એક પ્રસ્થ નાંખી તે પદાર્થોને એકત્ર કરી ઘી બાફી રહે ત્યાં સુધી ઉઘાળીને પછી તે ઘીને ગાળી લેવું. આ મસુરઘૃત, સર્વાતિસાર, ગ્રહણી, બિન્નાવટક અને અવાહિકા રોગ મટે છે. શા.

દેવે કૃમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી અમદાવાદ

## પ્રકરણ ૧૪ મું.

તેલો.

ધરીમેદાદિ તેલ—અધકચરી દુર્ગંધી ખેરની છાલ સોપલ તથા પાણી ૧ દ્રોણ લઈ બન્ને પદાર્થોને એકત્ર કરી ઉકાળવાં અને ચોથો ભાગ બાકી રહે ત્યારે તેને નીચે ઉતારી ગાળી લેવા એ ગાળી લીધેલા ઉકાળાની અંદર તલનું તેલ અર્ધો આઢક, દુર્ગંધી ખેરની છાલ, લવંગ, ગેરૂ, અગર, ચંદન, પદ્મક, મજ્જક, લોધર, જોડીમદ, લાખ, વડની છાલ, નાગરમોચ, તજ, જાયફળ, કપુર, ચણકબાખ, ખેરની છાલ, પતંગ, ધાવડીનાં ફુલ, ઝીણી એલચી, નાગ કેસર અને કાયફળ એ ૨૧ ઔષધો અઢેક ઠર્ષ લઈ તેનો કલક કરી તેલ બાકી રહે ત્યાં સુધી ઉકાળી પછી તે તેલ ગાળી લેવું. આ તેલ મુખરોગ, માંસદંત રોગ, પલિત કપાલ રોગ, શીર્ષદંત રોગ, દાંતના મુળના રોગ, તાલુરોગ, હોઠના રોગ, દાંતની પીડા, થુલીયા, ચસકા, મુખપાક આ તેલ ચોપડવાથી મટે છે. (શા. મં)

આ તેલ દંવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે ૪ ઔસની બા.ની કીં ૩. ૧૧

કાસીસાદી તેલ—(હરસ ઉપર ચોપડવાનું તેલ) હીરાકસી, લાંગલી, કઠ, સુંક, પીંપર, સીંધાલુણ, મનશીય, કણેરનાં મુળ, વાવડીંગ, ચીત્રકમુળ, અરકુસી, દાંતીમુળ, કડવી નહીનાં બી, હડતાલ, સરખેલાગે લઈ પાણીમાં વાટી કલક કરવો. તેમાં તેલ તોલા ૬૪, થોરનું દુધ તોલા ૮, આકડાનું દુધ તોલા ૮, તેલથી ચારગણું ગોમુત્ર, આ બધાંને એકત્ર કરી મેળવી, ઉકાળી તેલ સિદ્ધ કરવું. આ તેલ હરસના મસા ઉપર ચોપડવા માટે ઉત્તમ છે. (શા.સં.)

આ તેલ અમારી પાસે દંવે ક્ષાર્મસીમાં મળેછે, ૦૧ શેરની કીં.૧-૦-૦



નારાયણ તેલ—(વાનું તેલ) આસન, ખરેટીનાં મુળ, ખીલી, મુળ, ઉભી બોરીગણી, બેડી બોરીગણી; ગોખર, ખપાટ, લીંબડાની છાલ, અરકુસો, સાટોડીનાં મુળ, નારીવેલ, અને અરણી આ તેર આપધો દશ દશ પળ લઈ તેને અધકચરાં કરી તેની અંદર ચાર દ્રોણ પાણી નાખી ચાથો ભાગ ખાકી રહે ત્યારે તેમને હોં ઉતારીને ગાળી લેવાં. પછી તેની અંદર તલનું તેલ એક આઠક, સતાવરીનો સ્વરસ એક આઠક, અને ગાયતું દુધ ચાર આઠક લઈને ત્રણે પ્રવાહી પદાર્થોને નાંખવા. એ ઉપરાંત કઠ, એલચી, સુખડ, મોરવેલ, ઘોડાવળ, ખાલજીર, સિંધાલુણ, આસંધ, બલાનાં મુળ, રાસ્ના, વરીયાળી, દેવદાર, સુગંધી સમરવો, સમરવો, રાની મગ, રાની અડદ, અને તગર બમે પલ લઈ તેનો કલક કરી એ કલકને ઉપરના પ્રવાહી પદાર્થો સાથે મિશ્ર કરી ધીમે તાપે તેલ ખાકી રહે ત્યાંસુડી ઉંકાળી તે તેલને ગાળી લેવું. આ તેલ નર્ય કર્મમાં, અભ્યંગ કર્મમાં પીવામાં અને અસ્તિકર્મમાં વાપરવું. આ તેલથી પક્ષાઘાત, હનુસ્તંભ, મન્યાસ્તંભ, ગત્તમહ, કુખ્જત્વ, ખાધિત્વ, ગતિભંગ, કટિગ્રહ, ગાત્રશોષ, કુર્ષદ્રિય નષ્ટ, શુક્ર, જવર, ક્ષય, અંતઃકૃદ્ધિ, વૃષધ્વંશ; વૃદ્ધિ, દંતરોગ; શિરોગ્રહ; પોશ્વંશળ, પાંગુદય, બુદ્ધિ; હાનીવાત; ગૃંચસી, લકવો, સંધિત્વ, અદીગે વા, ચસકા વિગેરે તમામ વાતરોગ મટે છે, આ તેલથી વંચા અને પુત્ર થાય છે. આ તેલ બધા વાતરોગોને મટાડે છે. (શા સં.)

આ તેલ દેવ કાર્મસીમાં તૈયાર મળશે ૦૧ શેરની કીં.૩.૧-૪-૦

ચંદનાદિ તેલ—સુખડ, વાળો, નખલા, કઠ, જોડીમદ, પચ્ચર-કુલ, પચ્ચક, મજીઠ, ગન્ધોખેરજો, દેવદાર, કપુરનાયલી, એલચી,

હવે ઠંભીકલ વર્કસ અને હવે આયુર્વેદિક કાર્મસી-અમલાવાદ

જામદકસ્તુરી, તમાકુપત્ર, કાળો વાળો, એકાંગીમુર, ખાલજી, ચમુ-  
કપામ; ધઉંલા, નાગરમોચ, હળદર, દારૂહળદર ધોળી કપુરી મધુરી  
કાળી, કપુરી મધુરી, કડુ, લવીંગ, અગર, ચંદન, કેશર, તજ, રેણુક-  
બીજ અને નિલીકા (કાળી) એ એકત્રીશે ઔષધો સરમે ભાગે લઈ  
તેનો કલ્ક કરવો, એ કલ્ક એક ભાગ, તેલનું તેલ ચાર ભાગ, દહીંની  
તર સોળ ભાગ અને અળતો સોળ ભાગ લઈ એ ચારે પદાર્થોને  
એકત્ર કરી તેલ ખાકી રહે ત્યાં સુધી ઉકાળીને પછી તે તેલને ગાળી  
લેવું. આ તેલ, મહાદન તથા બલવર્ધન છે. વળી રક્તપિત, ક્ષતક્ષીણ  
શ્વાસ કાસરોગ મટાડનાર, આયુષ્ય વંચારનાર, અને વશીકરણ  
કરનાર, ક્ષય, અપસ્માર અને જ્વરરોગ મટાડનાર છે (ચો. ૨.)

આ તેલ માથે ચોપડવાથી, માથું દુઃખવું, આદાશીલી, જળતરુ,  
ચસ્કા, છાતીમાંથી લોહી પડતું હોય તો તે ચોપડવાથી મટે છે.  
આ તેલ દંબે કાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. ખા. ૧ ની કો. ૩. ૨-૪-૦

જાત્યાદિતેલ—જામનાં પાન તોલા ૫, કડવો લીંબડો, કરજ,  
કડવાં પરવળ, એ દરેકનાં પાન તોલા ૨, કરંજનાં બી જેઠીમદ,  
મીણુ, કોહું, હળદર, દારૂહળદર, કડુ, મજીક, પદ્મકાષ્ઠ, લોદર, હરડે,  
કમળ, મોરથુથુ, ઉપલસરી, દરેક તોલા ૨, તે સર્વની ચટણી કરવી  
તે ચટણીથી ચાર ગણું તેલ, તે તેલથી ચારગણું પાણીનાંબી ઉકાળી  
તેલ સિદ્ધ કરવું. પ્રથુ કાનનો દુઃખાવો, તથા કાન કે નાકમાંથી  
નીકળતી રસી નાસુર મટે છે. કાન કે નાકમાં ટીપાં નાંખવાં. ખસ,  
લુખસ, નાસુર, જગંદર અને ધારાં આ તેલ ચોપડવાથી મટે છે.  
(ચા. સં) આ તેલ અમારી પાસે દંબે કાર્મસીમાં તૈયાર મળે છે.  
૧ શેરની કો. ૩, ૧-૦-૦

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દંબે કાર્મસીમાંથી મળશે.

**લાક્ષાદી તેલ**—ખોરડી અથવા કડાની લાખ તોલા ૨૫૬; પાણી તેનાથી ચોગણું; મંદ અગ્નિથી ઉકાળી; ચતુર્થાશ પાણી બાકી રાખવું તે ગાળીને તેમાં નીચેની વસ્તુઓ નાખવી. તલનું તેલ તોલા ૬૪; ગાયના દહીંની છાશ તોલા ૨૫૬; વરીયાળી; આસંધ, હળદર; દેવદાર, કકુ; નાગરમેથ; રારના એ દરેક તોલા ૧; તેનું ચૂર્ણ કરવું પછી મંદઅગ્નિથી તેલ પકાવવું. આ તેલ શરીર ઉપર ચોપડવાથી સર્વ વિષમત્તવર, આસ; કાસ; સલેખમ; કમ્મર તથા પીડનું શુભ; વાતપીત્તનો ક્રોધ; વાઈ; ઉન્માદ; ક્ષય; બ્રૂતબાધા; ખરજ; અંગની દુર્ગંધ; વિગેરે દરદો મટે છે. ગર્ભીણી સ્ત્રી આ તેલ નીત્ય શરીરે ચોળે તો ગર્ભ પુષ્ટ થાય. (શા. સં.)

આ તેલ દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે બા. ૧ ની કી. ૩, ૧-૪-૦

**બાળબિલ્વાદી તેલ**—કુણાં ખીલીફળ; ગોમુત્રમાં વાટી કલક કરવો; ચારગણું તલનું તેલ તેમાં મેળવવું. તેમાં ચારગણું બકરીનું દુધ અને ૧૬ જેટલું પાણી મેળવી ઉકાળવું. તેલ બાકી રહે ત્યારે ઉતારી લેવું. આ તેલ કાનમાં નાખવાથી બહેરાપણું દુર થાય છે. ૨૧. સં.

આ તેલ દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. બા. ૧ ની કી. ૩. ૧-૦-૦

**ભૂંગરાજ તેલ**—લોઢાનો ભૂકા; હરડાં; બેઠાં; આંમળાં અને રૂકરીમરૂરી એ પાંચ આપઘો સરખે ભાગે લઈને તેનો કલક એક ભાગ તલનું તેલ ચારભાગ અને ભાંગરાનો રસ સોળભાગ લઈ ત્રણે પદાર્થો એકત્ર કરી તેલ બાકી રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી લેવું.

આ તેલ દેવે ક્ષાર્મસીમાં મળે છે પાશેરની કી. ૩. ૧ આ તેલ માથે ઘાલવાથી ઘોળા વાળ કાળા થાય છે.

**દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી-અમદાવાદ**

વિષગર્ભ તેલ—ધંતુરાનાં મુળ, નગોડ, કડવી તુંબડીનું મુળ સાટોડી, કચ્ચાં, કલ્લમરી, લીંબડની છાલ, આસન, કુત્તોડીયાં, ચિત્ર-કમુળ, સરગવાનું મુળ, અંકોલ, લીંબડની છાલ, દશમુળ, શતાવરી, કારેલી, ઉપલસરી (ઘોળી તથા કાળી) શ્રીવર્ણી (શરપંખો) ભેંયકાળું; ચેર, તથા આકડાનાં પાન, કાકજંધા (મેડી પીડુડી) કચેર રાતી તથા ઘોળી, મરડાશીંગી, અંધેડો, ખપાટ એ સઘળાં ઔષધો દરેક ૧ ભાગ તે સર્વના વજન બરાબર ત્રિફળાં અને એ સર્વના વજન બરાબર કાળા તલનું તેલ ત્રણ એરંડીયું અને તે સર્વથી ૪ ચાર ગાળું પાણી લઈ તેમાં ઔષધો ખાંડી નાંખીને તેલની રીત પ્રમાણે તેલ પકાવતું તેમાં ( પ્રથમ કઢાથ કરશે પછી ચુર્ણ (કદક) નાખતું પછી તેલ નાંખી સ્નેહપાક પ્રમાણે તેલ પકાવતું ) સુંક, મરી પોપર, આસન, રાસના, ઉલેટ, લીંબડો વજ, દેવદાગ, ઇંદ્રજવ, જરખાર, સાંજીખાર, પંચલવણ સંધિવ, સચળ, વડાગરૂ, ખીડલવણ તથા કાચાવણ, મોર-થુથુ, કાચદળ. કાળીપાટ, ભારંગી, નાસાર, ગંધક, પુષ્કળમુળ અને શીલાજીત એ ઔષધો ૧-૧ તોલામાર તથા વજનાગ ૧ તોલા એઓનું ચુર્ણ કરીને તેલમાં મેળવી ઉકાળી પ્રવાહી ભાગ બીજી જઈ તેલ રહે એટલે વસ્ત્રગાળ કરીને તે તેલ ચોળે તો સર્વ પ્રકારના વાતવ્યધિ ( વાયુના રોગો ) સોજો, માથાની પીડા, કાનનાં સણકાં મંદસી, સંધિવા અને કુખ, ભમર, પીઠ, તથા સાથળ ત્રિગેરે સર્વાંગ કળતર નાશ પામે છે, દુકામા સર્વ પ્રકારના વાયુના રોગો, કડમાળ અપચી કાનમાં થતો ઘોઘાટ, રામસ્ત સન્નિપાન, ખહેરાપણું અને વૃદ્ધાવસ્થા એ સર્વના નાશ કરે છે. આ વિષગર્ભ તેલ કહેવાય છે, (નિર.)

આ વિષગર્ભ તેલ દહે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળે છે. પાશરની બા. ૧ ની કી. રૂ. ૧—૪—૦

દહે કૈમીકલ વર્કસ અને દહે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી—અમદાવાદ

( ૧૬૬ )

શતવર્ષાદિ તેલ—શતાવરી, ખરેટીનાં મુળ, સુગન્ધી સમેરવા-  
નાં મુળ, એરંડાનાં મુળ, આખસન્ધ, ગોખરૂ, બીલીનાં મુળ,  
કાંસડો અને કાંટાશરીઓ દરેક છ છ રૂપીઆભાર લઇ કલક કરી  
તેમાં ૨૫૪ રૂપિઆભાર પાણી નાંખી ચોથો ભાગ બાકી રહે ત્યાં  
સુધી ઉકાળી તે પાણીને ગાળી લેવું, પછી તેમાં તલનું તેજ, ગાયનું  
દુધ; શતાવરીનો સ્વરસ અને પાણી દરેક એકેક પ્રથમ નાંખવા તેમજ  
શતાવરી, દેવદાર, બાલછડ, તગર, સુખડ, સુવા, ખરેટીનાં મુળ, કઠ,  
એલચી, પંથરકુસ, કમળ, વારાહીકદ, શતાવરી, જેડીમધ, આસન,  
વિદારીકદ, દરેક એકેક રૂપિઆભાર લઇ કલક કરવો તેને ઉપરના  
અવાહી પદાર્થોમાં નાંખી ગાયના ઘાણાના અગ્નિથી તેલ બાકી રહે  
ત્યાં સુધી ઉકાળવાં પછી તે તેલને ગાળી લેવું. આ તેલ પુરૂષ શરીરે  
ચોળે તો તેને નિત્ય સ્ત્રી સંગ કરવાનું રામર્થ્ય આવે, સ્ત્રી ચોળે તો  
તેને છોટરાં થાય છે. વળી આ તેલથી ચોર્નશૂળ, અંગશૂળ, માંથાના  
સૂણકા, કમળો, પાંડુ, વિપદોષ, ગૃધ્રસી વા, ખરોળ, પ્રમેહ, વાતરક્ત,  
ઃક્રત્તદર, ઃક્રત્તપિત, આઘવાત, આર્દ્રિતવાત વિગેરે રોગ મટે છે. શાલ  
આ તેલ દેવે ક્ષામરીમાં તૈયાર મળે છે ૦ શેરની કીંમત રૂ. ૧૧

## પ્રકરણ ૧૫ મું,

લેપ.

દશાંગલેપ—સરસડાની ઊલ, જેડીમદ, તગર. રતાબલી જટા-  
માંસી, બોદર, દાઃહળદર, કઠ, વાળો તથા એલચીએ દશ વરતુ સમાન

ઉપરના તમામ દવાઓ દેવે ક્ષામરીમાંથી મળશે.

( ૧૬૭ )

વજને લેઈ ચુર્ણ કરી તેમાં જરા ઘીનું મોવણ નાંખી તેને ઠંડા પાણી-  
માં કે ગુલાબજળમાં ઘુંટવું પછી તે લેપ ચોપડવાથી તમામ પ્રકારનાં  
ઝરમીનાં ગઃગુમડા સોજો, દાઢ રતવા, ઉંદર તથા ખીજા ઝેરીડંખનો  
સોજો અને વનસ્પતિના ઝેરનો સોજો મટે છે. (શા-સ) ડબ્બી ૧ ની કી. ૩-૦

**દ્વાપદન લેપ**—સરગવાના મુળની છાલ, સુંઠ, સરખવ, સાટોડી-  
નાં મુળ તથા દેવદાર સરખે ભાગે લઈ ચુર્ણ કરવું. ખાટી છાસમાં કે  
છાસની પરાસ (ઉપરની તોર) માં વાટીને જાડો લેપ કરવાથી વાયુ  
તથા કફનો સોજો અને ગઠિા મટશે (શા-સ) ડબ્બી ૧ કી. ૦-૮-૦

**ખિડાલકલેપ**—નેત્રની પાંપણો સિવાયના બહારના ભાગોમાં  
લેપ કરાય છે તેને ખિડાલક લેપ કહે છે. તેની માત્રા મુખરૂપના  
વિધાન પ્રમાણે છે. જેડીમધ, સોનાગેર, સીંધવ, દારૂગદર, કલખાપરીયો  
સમભાગ પાણીમાં વાટી આંખે લેપ કરવાથી નેત્રના સર્ક રોગો  
મટી જાય છે. (ભા. પ્ર)

આંખ આવી હોય તો બહારના ભાગ ઉપર આ લેપ ઘોપ-  
ડવાથી આંખ મટી જાય છે આ લેપ ડબ્બી ૧ ની કી. ૦-૮-૦,

## પ્રકરણ ૧૬ મું.

### મલમ

**પાદદારી મલમ**—રાળ, સીંધાલુણ, ગોળ, મીણ, મદ, અને  
ગુગળ એને અનુક્રમે તાપ ઉપર મુરી એકરસ થયેથી ખીજા વસ્તુઓનું

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્માસી-અમદાવાદ

( ૧૧૮ )

બારીક ચુર્ણ મેળવું. એ ચોપડવાથી પગમાંના ચીરા તથા બેડાના કણને મટાડે છે.

પાદદારી મલમ—પારો, ૭૩, શાહજી, હળદર, મરી, સીંદુર, તથા મનશીલ તેનું બારીક ચુર્ણ કરી ઘી મેળવી—લગાડવાથી ખસ, ઉંદરી ખરજવાં, ગડચુમડ તથા માથાનો જતુવાળો ખોડો—મટે છે.

આ મલમ દવે ફાર્મસીમાં મળશે ડબ્બી ૧ ની કો. ૦-૧૦-૦

### પ્રકરણ ૧૭ મું.

#### અંજન.

અંદ્રોદયાવર્તી—હરડે, વજ, કઠ, પીંપર, મરી, ખેઠાંનો મર્જ, અખનીનાભી, મનશીલ, એ સર્વે સુરખે લાગે લાઘ બકરીના દુધમાં વાટી લાંબી ગોળીઓ કરવી. આ ગોળી આંખમાં આંજવાથી ત્રણ વર્ષના પુત્રાંને મટાડે છે, સર્વ પ્રકારની માંસની વૃદ્ધિ, રતાંધળાપણું વીગેરે દરદો મટાડે છે. ( શા. સં. )

આ દવા દવે ફાર્મસીમાં તૈયાર મળે છે. તો. ૧ની કો. ૩. ૧

સૌવીરાંજન—(શા.સં.)સુરમાના પથ્થરને અગ્નિ ઉપર તપાવી તપાવીને ત્રિફળાના તૈયાર રાખેલા ઉકાળામાં સાતવાર ઠારવો. પછી સાતવાર તપાવીને સ્ત્રીના ધાવણમાં અથવા બકરીના દુધમાં ઠારવો. પછી તેનું ચુર્ણ કરીને તેનું અંજન કરવાથી આખના બંધ રોગ મટે છે.

આ સુરમો દવે ફાર્મસીમાં તૈયાર છે ૧ તોલાની કો ૦-૧૦-૦

ઉપરની તમામ દવાઓ દવે ફાર્મસીમાંથી મળશે.

( ૧૬૫ )

## પ્રકરણ ૧૮ મું.

કેટલાક રોગો અને તેના ઉપાયો.

મૂત્રકચ્છ.

આ રોગમાં કસરત કરે, હંમેશાં મધ પીવે, ઘોઝપર બેસે, જમ્યા પર પાછો જમે, તથા તીક્ષ્ણ ઔષધો, રૂક્ષ અને શુષ્ક પદાર્થો પાણીની પાસે વસનારાં પ્રાણીઓનું માંસ, માછલાં અને ન પચે એવા પદાર્થો ખાવાથી ત્રણે દોષો જુદાજુદા એકત્ર થઈ અસ્થિતી અંદર જઈ ડાપાયમાન થઈ જ્યારે મુત્રના માર્ગને પીડા કરે ત્યારે રહી રહીને પીડાની સાથે પરાણે થોડો પેશાબ આવે છે.

ઉપાય—ચંદ્રપ્રભાગુટિકા, ગોક્ષુરાદિઅવલેહ સાથે લેવી, અમ્બાદિ, મોદક, અંગ ભસ્મ, એકાદિ ગુટિકા, કુમાર્યાસન, કે ગોક્ષુરાદિ ગુગળ વાપરવાથી મટે છે.

પેશાબે લોહી જવું.

ધણાને પેશાબે લોહી જાય છે તેને માટે ચંદ્રપ્રભા, મંજીસ્ટાદિ કવાચ સાથે વાપરવાથી ફાયદો થાય છે; અન્નપાન કે દ્રવ્યનું સારસા-પરીક્ષા વાપરવું.

બહુ મૂત્રતા.

ધણાને પેશાબ વારંવાર થાય છે. મંડુર ભસ્મ, અંગ ભસ્મ; મંડુરવટી કે જાતિફલાદિ ચુર્ણ વાપરવું; ચંદ્રપ્રભા II; ટોનીક પીવડી તેમ જીવનથી સારો ફાયદો થાય છે.

હવે કેમીકલ વર્કસ અને હવે આયુર્વેદિક ફાર્માસી—અમદાવાદ



( ૧૭૦ )

### પેશાબે ધાતુ જવી.

ધણાને પેશાબે ધાતુ જાય છે. તેમણે ચંદ્રપ્રભા, અગત્યહરી-  
તકા અવલેહ કે જાતિક્ષાદિ ચુર્ણ, જીવન, અંગભસ્મ લેવી.

### મોતીયો

આ રોગમાં તિમીર રોગ ઉપર ઔષધોપચાર ન થવાથી  
ક્રોપાયમાન થયેલા વાતાદિરોષો ત્રીજા પડદામાં દાખલ થાય તેને  
ઝીણા લુગડામાંથી જેવું ઝાંખુ દેખાય તેના સરખુંજ ઉપરના ભાગમાં  
દેખાય પણ નીચેના ભાગમાં દેખાય નહિ. જે દોષ ક્રોપાયમાન થયો  
હોય તે રોગનો રંગ ઉત્પન્ન થાય અને આંખે ઝાંખ આવવા માંડે.

ઉપાય-ગુડુચીસ્વરસાદિર-ક્ષિયા, ચંદ્રોદયાન્તી આંજવાથી ધણી  
ચારથો મોતીયો મટી જાય છે. દહે કાર્મસીનો સાચા મોતીનો  
સુરમો કે નયનામૃત આંજવાથી મોતીયો થતો નથી. ચંદ્રપ્રભા મંજી-  
રતાદિ કવાથ સાથે લેવી, વાપરવી. નેત્ર પુલહર પીલ્લ આંજવાથી  
મોતીયો કપાઈ જાય છે કી. ૩ ૧.

### માથું ચઢવું-શિરોરોગ

આ રોગમાં માથાનું લોહી વસા, કદ અને વાયુ સર્વનો ક્ષય  
થવાથી અત્યંત જાણકર શક્તિ માથામાં આવે છે. છીકા આવે, માથું  
તપી જાય છે; અને માથું દુખ્યા કરે છે. કાસીસાદિદ્રવ ચોપડવું;  
ચેનહરબામ ચોપડવું. માથાના દુખાવાની ટીકડી લેવી; પથ્યાદિકવાથ  
શિવાક્ષાર પાચન ટીકડી. જાતિક્ષાદિ ચુર્ણ કે જીવન વાપરવું. માથાનો  
ખાવડર સુંઘવાથી માથું ઉતરી જાય છે.

### રક્તપિત્ત-Leprosy

આ રોગમાં સૂર્યના તડકામાં ધણું ફરે; બહુ મહેનત કરે; શોક

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દહે કાર્મસીમાંથી મળશે.

કરે; ઘણું ચાલે; અતિવિષય ભોગવે; અગ્નિનો શેક કરે; ક્ષારવાળા; મીઠાવાળા; ખાટા અને તીખા પદાર્થો બહુ ખાય, એ પ્રમાણે વર્તનારનું પિત્ત ક્રોધાયમાન થઇને લેહીને તપાવે, ક્રોધાયમાન થયેલું લેહી ઉપરના માર્ગથી, નિચેના માર્ગથી વા ઉપરના નીચેના અંતઃ માર્ગથી તેમજ દરેક રૂવાંડાંમાંથી વગેવા માંડે છે.

ઉપાય-આ દરદમાં મંજીરટાદિ કવાચ સાથે કિશોર ગુગળ આપવો. લોહભરમ આપવી. દશીરાસુવ અથવા કેસરાદિ ગોળી આપવી. કુટળાવલેહ; કે કુમારીકામવ આપવો, દવેનું સારસાપંદા કે અમ્રતપાન આપવું. કુષ્માંડકાવલેહ લેવો; તેથી આરામ થાય છે. દશાંગલેપ, જાત્યાદિધત કે કામદેવધત ચોપડવું,

### રતના-વિસર્પ-Erysipelas

આ રોગમાં ખાટા; ખારા; તીખા અને ગરમ પદાર્થો સેવવાથી વાતાદિ દોષો અને રક્તપિત્ત દોષો પ્રક્રોધ પામે છે. આ રોગ વાતાદિ દોષાના વિશેષે દરી રક્તપિત્તના પ્રક્રોધથી થાય છે; આ રોગને રતના કહે છે. કાસીસાદિધત ચોપડવું અને ગધક રસાયન ખાવે. મંજીરટાદિ કવાચ સાથે કિશોર ગુગળ વાપરવો, સુંદરીસાથી પીવાથી સ્ત્રીઓના રતવાના રોગ મટે છે. દશાંગલેપ ચોપડવો.

### વંધ્યારોગ

ઘણીવાર સ્ત્રીઓને ગર્ભ રહેતો નથી. મેદ વધવાથી કે ગર્ભાશયના ખીગાડથી તેમ થાય છે. આ રોગ ઉપર સુંદરીસાથી; વંધ્યાપીલ્સ મંજીરટાદિકવાચ સાથે મહાભોગરાજ ગુગળ કે ચંદ્રપ્રભા ગોળી લેવી. ફલધત લેવું.

---

દવે કેમીટલ વર્કસ અને દવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી અમદાવાદ

## રસાયન

વૃક્ષાવસ્થા અને રોગનો નાશકરનાર દવા અગત્યહરિક્ષ્ણ વલેહ, ચ્યવન પ્રાણાવલેહ, અમયાદિમોદક, કૈશારે ગુગળ, મંધક રસાયન, કામદેવધન (૧૬૨) અશ્વઘાદિ યુર્જુ આયુષ્ય વર્ધની ગોળી, રસાયન યુર્જુ, એ ઉત્તમ દવાઓ છે.

## વાયુકર

ચ્યવન પ્રાણાવલેહ, મકરધ્વજ રસ, અધ્ધકભસ્મ, મદનકામદેવ રસ, ઐંગભસ્મ, ટોનીસ પીલ્સ, માષાદિમોદક, રાજવશીવાકૃતિ, પૂર્ણ ચંદ્રોદય, શતવર્યાદિ યુર્જુ, મુશલ્યાદિયુર્જુ, અશ્વગંધાદિયુર્જુ ટોનીક સીરપ એ દવાઓ ધાતુને પુષ્ટ કરનાર છે.

## વધરાવળ—Crepitis

આ રોગમાં વૃષણ વધે છે. મળમૂત્રાદિના વેગને રોકવાથી કે એવાજ કારણથી વાયુ કાપાયમાન થઇ નાનાં આંતરડાનો કાંઇક ભાગ લઇ તેને સાંકડાં કરી કે એવડો વાળી પછી તે આંતરડાંને પોતાના સ્થાનમાંથી નીચે ખેંચી જાય છે અને જે જગાએ ખદ થાય છે તે જગાએ રહીને ગાંઠના સરખો સોળો કરે છે આ ઉપર દવા ન કરવાથી તે દડાની માફક ફુલે છે; અને તીવ્ર વેદના થાય છે અને સખ્ત રીતે ખેંચાય છે અને આ અંતઃકૃદિને દવાવવાથી તેની અંદર રહેલો વાયુ ક્રાં ક્રાં શબ્દ કરતો ઉપર ચઢે અને દાખતું છોડી દેવાથી પાછો તરત નીચે ઉતરે અને પ્રથમની પેઠે આંતરડાંને ફુલાવે છે.

ઉપાય—ચંદ્રપ્રભા ગુડીકા સાથે મહારાસ્નાદિ કવાથ પીવે. એ દીવેલ સાથે પીવું. નારાયણ તેલ ચોપડવું, વધરાવળ પીલ્સ ખાતી, વધરાવળનો લેપ ચોપડવાથી મટે છે. શિવાક્ષાર પાચનયુર્જુ; કિશોર શુગળ, વાતાારરસ વાપરવો.

---

ઉપરની તમામ દવાઓ હવે ક્ષામંસોમાંથી મળશે

## વાતરિકત—પત

આ રોગમાં પરસેવો ઘણો આવે કે ન આવે, શરીર કાળુ થઈ જાય, શરીર ઘૂંટર મારી જાય, ક્ષત પડ્યું હોય તેમાં સણકા મારે, સાંધા ઢીલા થઈ જાય, આળસ આવે, ગ્લાનિ થાય, શરીરે ફેફસીઓ થાય, ગુંટણ, સાથળ, ડોક, કમર, ખભા, હાથ, પગ અને શરીરના સાંધાઓમાં સોયો ખુંચ્યા સરખી પીડા થાય, શરીર ગતિવાળું અને શરીર દુટયાની માફક પીડા થાય, શરીર ભારે થાય, ખરજ આવ્યા કરે, સાંધાઓમાં વારંવાર શળ નીકળી પાછું મટી જાય, શરીરનો વર્ણ બદલાઈ જાય, આખા શરીરમાં ગોળ ચકરડાં થાય, આ રોગ પગનાં કે હાથનાં આંગળાં પર થઈ પછી ઉંદરના ઝેરની માફક ધીમે ધીમે આખા શરીરમાં પસરી જાય, વળી હાથી, ઘોડા, કે ઉંટ પર બેસનારાઓનું બધું લોહી નીચેના ભાગમાં પગ પર ઉતરી, કુરંટ થયેલા વાયુથી કોષાયમાન થઈ વાયુ સાથે બળી જાય છે તેને લાંબે પથુ આ રોગ થાય છે. વળી આ રોગ ખાટા, ખારા, તીખા, કે ક્ષારવાળા, સ્નિગ્ધ અને ઉષ્ણ પદાર્થો ખાવાથી, અજીર્ણની અંદર વારંવાર જમવાથી, સૂકાયેલાં, બીનાશવાળાં અને દુબળા જલચરોનું માંસ ખાવાથી, તલનેા ખોળ, મુળા, કળશ, અડદ, વટાણા, શાકભાજી તલની ચટણી, શેરડી, દહીં કાંજી, છાશ, સૂરા, દુધ અને માછલાં વિગેરે વિરૂદ્ધાત્મ ખાવાથી, ક્રોધ કર્યા કરવાથી દિવસે નિંદ્રા આવવાની સાથે સ્વપ્નાં આવવાથી અને રાતે જગવાથી આ રોગ થાય છે.

નાબુક ખાંધાવાળો ગમે તેમ ભોજન કરનારો, ગમે તેમ વીહાર કરનારો, જરા શરીર વાળો અને સુખી હોય તેને પણ ઘણું કરીને

---

હવે કેમીકલ વર્કસ અને હવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી—અમદાવાદ.

આવા રોગ થાય છે ઉપાય અમૃતાધૃત, કાસીસાદીધૃત, ચોપડવું. કાંમદેવ ધૃત ચોપડવું. અમૃતાદીકવાર પાવો ગોક્તુરાદી ગુગલ લેવો અલતકુળ્હારી રસથી મટે છે, આ દરદ અસાધ્ય ગણાય છે. શ્વરઆતનું દરદ મટે છે, વીરફોટક નીવારણ પીસથી મટે છે.

### ગલતકુસ્ટ—પત.

આ રોગમાં પગની અંદર સોજા થઇ આવે, સોજામાં કળતર થાય, હાથ પગની આંગળીઓ ખવાઇ જાય, ગુંગણું બોલે, અને ગળું ખેસી જાય.

કુસ્ટકુળ્હાર રસ—મંજીરટાદિ કવાથ સાથે લેવો. ગલતકુસ્ટારિ રસ લેવો, ઐથી ફાયદો થાય છે. આ દરદ અસાધ્ય ગણાય છે. કેસરાદિ લેવાથી પણ ફાયદો થાય છે. આ રોગ અસાધ્ય ગણાય છે. શ્વરઆતનાં દવા લેવાથી ફાયદો થાય છે.

### વાત—વા.

આ રોગમાં રક્ષ, ટાડું થોડું ને હલકું અનાજ ખાય, અત્યંત સ્ત્રી સંગ કરે, વધુ ઉત્તમગરો કરે, વિરક્ત ઓસડીયાં કરે, કફ; પિત્ત મળ મૂત્રાદિ દોષો અને લોહી શરીરમાંથી બહાર માડે, ખાડો ઓળંગી જાય, બહુ તરે, લાંબી મજલે ચાલે, વ્યાયામ કરે, ધણું કુદે રાત દિવસ ચિતા અને શોક કરીને શરીર સૂકવી નાખે, મળ મુત્રાદિના વગને રોકી રાખે, આમનો ભરાવો થાય, કાસ્ટાદિક પદ્ધતિનો માર પડે, ઉપવાસ કર્યા કરે, મર્મસ્થાનમાં માર પડે; જલ્દી આલ્સનારાં જનાવરો પર ખેસે એ સર્વ કારણોથી શરીરની અંદરની સ્રોતસો ઢીલી થઇ જાય છે અને તેથી વાયુ કાપાયમાન થાય છે.

---

ઉપરનાં તમામ દવાઓ દેવે કામંડીમાંથી મળશે.

એ કાપેલો વાયુ બળવાન થઈ શરીરની સ્ત્રોતોમાં ભરાઈને સ્વા-  
અંગોમાં વા એક અંગમાં થનારા નાના પ્રકારના રોગો ઉત્પન્ન કરે છે.

મહારાસ્નાદિ ક્વાથ સાથે મહાયોગરાજગુગળ આપવો, અન્ન-  
મોદાદિ ગુટીકા; લોહભરમ, વાતગર્ભકુશરસ; અભયાદિમોદક; અગ્નિ-  
તુંડીવટી, ટોનીકપીલ્સ; વાતારિરસ; કટફલાદિ ચુર્ણ, ગોક્ષુરાદિગુગળથી  
તેમજ ગંધક રસાયનથી વા મટે છે. નારાયણ તેલ કે વિષગર્ભ તેલ  
ચોપડવું.

જાનવો-વા હોય તો-ચંદ્રપ્રભા ગોળી મહારાસ્નાદિ ક્વાથ  
સાથે આપવી, વાતારીપીલ્સ આપવી. થરથરીયો વા હોય તો. જાતિ  
ફલાદિચુર્ણ; અભયામલકી અવલેહ, ચ્યવનપ્રાશાવલેહ; આરોગ્ય-  
વધનીરસ ઉપયોગી છે.

ચરકા—આવતા હોય તો ટોનીકપીલ્સ લેવી, નારાયણ તેલ  
ચોપડવું, પેનહરખામ ચોપડવો.

### આધ્માન વાતરોગ

આ રોગમાં વાયુ પ્રમેય પામી, પકવાશયની અંદર રહી વાયુ  
ભરેલી ચામડાની કાચળીની માફક પેટને કુત્તાવો ગુડગુડ શબ્દ કરી  
અત્યંત પીડા કરે છે.

ઉપાય—મહારાસ્નાદિ ક્વાથ સાથે મહા યોગરાજગુગળ વાપ-  
રવો અભયાદિ મોદક, ઇન્જાભેટી રસ તાલિસાદિ ચુર્ણ, નારાય રસ  
નારાયણ ચુર્ણ, પંચસમ ચુર્ણ આમાંની કોઈપણ દવાથી મટે છે.

### આમવાત

આ રોગમાં કાચા અન્નનો રસ વાયુથી ફેલાઈ આમાશયની  
અંદર જઈ વાત, પિત્ત અને કફથી પાછો કોપાયમાન થઈ સર્વ

---

હિપરની તમામ દવાઓ દવે હાર્મસીમાંથી મળશે.

નસોને ભરી દે છે. તે આમવાત ક્રોપાયમાન થઇ ત્રિકસંધિની અંદર જઇ શરીરનાં ગાંઠોને સ્તબ્ધ કરે છે; અને સર્વ અંગો દુખવા માંડે, અન્નખાવા ઉપર અશ્ચયી રહે, તરસ લાગે આળસ આવે; શરીર જડ થાય, તાવ આવે, અનાજ પચે નહિ અને શરીરે સોજન ચડે.

ઉપાય—અજમાદાદિ ચુર્ણ, પચસમ ચુર્ણ, જાદુશાયણ, ભાસ્કર-લવણચુર્ણ મહારાગાદિ દવાય સાથે મહાયોગનાશુગળ વાપરવાથી મટે છે.

### વાઈ

ઘણાંને વાઈ ચડે છે. એકદમ ખેંસાન થઇ જાય છે. અને વાયુ ચડે છે, હાથપગ ઘસે છે, મોંઢે ડીંચી આવે છે.

ઉપાય—આ દરદમાં જ્ઞાતિલાદિ ચુર્ણ ૩ પ્રાણી ઘી આપવું, સીરપ ક્ષાત્ત્વથી રાગે દાયકો દારૂ છે. વાઈની જોળીઓ આપવી અને ઉન્મદ પાવડર મુંઘાડવો.

### વિસ્ફેટક-Syphilis

આ રોગમાં તીખા, ખાટા, તીક્ષ્ણ ગરમ, રક્ત ક્ષારવાળા પદાર્થો ખાય, અશુદ્ધ રાવ, વારંવાર જામે, તડકામાં ફરે, દોષગળી જડુઓ થાય તે સર્વ કાળજીથી વાતારી દોષો ક્રોપાયમાન થઇ આમ-હીનો આશ્રય કરી, લોહી માંસ અને હાડકાને ખગાડી અંગપર લખં-કર ક્રોધા ઉત્પન્ન કરે છે, ક્રોધા થાય ત્યારે ઘણા તાવ આવે અને શરીરના કોઈ ભાગ ઉપર અથવા આખા શરીર પર અગ્નિએ દાઝ્યા સરખા ક્રોધા થાય છે, આ રોગ રક્તપિત્તના પ્રક્રાપથી થાય છે.

ઉપાય—કાસીસાદિધત ચોપડતું, સુખશાંતિ લેપ ચોપડવો, ગંધક ઉપરની તમામ દવાઓ દવે ક્ષાર્મસી અમદાવાદમાંથી મળશે.

રસાયન લેવો. મહામંજીષ્ટાદિ કવાથ સાથે કિશોરગુગળ વાપરવો. વિસ્ફોટક નિવારણ પીલ્સથી આ દરદ મટી જાય છે. કેસરાદિ ગોળા લેવાથી પણ મટે છે, દેવેનું સારસાપરીલા વાપરવું.

વ્રણ-ગુમડાં.

આ રોગમાં વાતદિ દોષો ક્રોધાયમાન થઈ તરીરના કાષ્ઠ ભાગમાં સોજો ઉત્પન્ન કરે, તે સોજો તે જગાએ ગુમડાનું રૂપ લે છે. તેમાં સણકા મારે, તેમાં લાલ જલે. વળી તે સોજો ઉતરે તે પાછો થાય, અંદર ચેળ આવે, સોજો દાખનાં અંદર ખાડો પડે, અન્નપર અચ્ચી થાય, વ્રણ પાકે છે ત્યારે ૧૨ કાઠી નાંખવામાં ન આવે તો તે ૫૩ અંદરના ખીળત ભાગને બગાડે છે. અભયાદિ મોદક લેવો, અબ્ધકભસ્મ વાપરવી. કાંચનાર ગુગળ કે કિશોર ગુગળ મંજીષ્ટાદિ કવાથ સાથે વાપરવો. દર્શાગોષ ૬ દોષદન લેપ ચોપડવો, સખશાંતિ લેપ ચોપડવો તેથી ગડગુબડ મટી જાય છે.

સંગ્રહણી-Sprue.

ઝાડનો રોગ મટી ગયા પછી જ્યાં સુધી મંદ જઠરાગ્નિ હોય ત્યાં સુધી અપચ્ચ ખાવામાં આવે તો પાછો જઠરાગ્નિદોષવાળો થઈને ગ્રહણીને પણ દોષવાળો કરે છે.

આ ગ્રહણી અપકવ અન્નને વારણ કરીને પકવ થયેલાં અન્નને નીચે કાઢે છે. સંગ્રહણીમાં ત્રિદોષના દૂષિત થવાથી દોષવાળો થયેલી ગ્રહણી ખાધેલા અન્નાદિકને ઘણીવાર કાચાં બહાર કાઢતી વખતે કે પાકાં બહાર કાઢતી વખતે પેદામાં વીંટ આવે, બહાર નીકળેલું અન્નાદિક ખરાબ વાસ મારે, વાત પ્રકોપથી અન્નાદિક વારંવાર બંધાઈને બહાર નીકળે તેમજ પિત્તપ્રકોપથી અન્નાદિક પાતળુ થઈને બહાર

દેવે કેમીઠલ વડેલ અને દેવે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી અમદાવાદ



નીકળે છે. અગસ્ત્યહરીતક્યાવલેહ, પંચામૃતપર્પટી, ચોસઠ પ્હોરી પીપર સાથે લેવું. કાંકાયન ગુટિકા, કુટખવલેહ, હંસપોટલી રસ, બ્રહ્મણી કપાટ રસ, જાતિફલાદિ ગુટિકા, ગ્રહણી વજ્રકપાટ, ગ્રહણી ગજ કેસરી રસ એમાંથી કાઠ પણ દવા સંગ્રહણી ઉપર વાપરવી. ભાતને છાશ માત્ર પચે તેટલાં ખાતાં અથવા છાશ પીનેજ રહેવું તેથી જલ્દી આરામ થશે.

### સુતિકા રોગ-સુતારોગ. Puerperal Diseases.

આ રોગમાં સ્ત્રીઓને સુવાવડ આવે ત્યારથી તે પ્રથમ દૂર ખેસે તે વખતની અંદર તે સ્ત્રીને અતિસારના ઝાડા થાય, શરીર તુટે, તાવ આવે, શરીર ધ્રુજે, તરસ લાગ્યા કરે, શરીર જડ થઈ જાય, પેટમાં શ્વળ નીકળે છે.

સુવાવડી સ્ત્રીને અયોગ્ય ઉપચારથી, કંલેશ પ્રાપ્ત થવાથી, વિષ-માસને બેમવાથી, અજીર્ણ થવાથી, કે ખીન્ન કારણોથી લયકર સૂતિકારોગ થાય છે. લયકર સુવારોગમાં તાવ, ઝાડા, સોજા, શ્વળ પેટ ચઢી આવવું, ખગનું ક્ષય થવું, તન્દ્રા, અર્ચય, મોંમાંથી પાણી છુટવું એ વિગેરે રોગો કદ્દવાતથી થાય છે. સુવાવડીના તાવ વિગેરે સુવારોગમાં જ ગણાય છે. દશમૂલાદિ ક્વાથ પાવો, દેવદાગ્યાદિ ક્વાથ પાવો, સુંદરીસાથી પાવી, તેથી સુવારોગ મટે છે.

### શીળસ.

એકદમ શરીર ઠીમણું ઠીમણું થઈ આવે છે, તેને શીરવા થયો એમ કહે છે. તે ઉપર ઇન્જામેદીરસ કે નારાયરસ આપવો તેમ શરીરે અરીઠાંતું પાણી ચોપડવું, રાખોડી લસવી તેથી મટે છે.

### શુળ—ચુંક.

આ રોગમાં કાઠ પણ કારણથી કાપેલો વાયુ પેટની અંદર ઉપરની તમામ દવાઓ દ્વે કાર્મ-ત્રીમાંથી મળશે.

સોય ઘોઝ્યા જેવી પીડા કરે છે. કાંકાયનગુડીકાથી ચુંક મટી જાય છે, શિવાક્ષાર પાચન ટીકડી લેવી, અગ્નિકુમાર રસ લેવો, શંખવટી લેવી કે કબ્બાદરસ વાપરવો. અમૃતજીવનથી ચુંક મટે છે.

### સોથ-સોજા Dropsy.

આ રોગમાં ઝાડા ઉઠીનાં ઓંધો ખાય, અપવાસ કરે, જવર આવી જાય તે પછી દૂધજો થયેલો રોગી ખારા, ખાટા, તીખા કે ઊંના ભારે પદાર્થો ખાય, દહો, કાચુ અન્ન, માટી, શાક દૂધ, માછલાં વિગેરે વિરૂદ્ધ ભોજન કરે, જીવાળ લેવાની જરૂર જણાતાં જીવાળ ન લે, જેવી કોપાળમાન થયેલો વાયુ દોષીત થયેલા રક્તપિત્ત અને કફને બહારની નસોમાં આણીને પછી તેન ત્યાં અટકાવી રાખે એ રીતે વાતાદિ દોષોની ગતિ રૂપાંત્ર જાય, ત્યારે તે વાતાદિ દોષો, ચામડી તથા માંસનો આશ્રય કરીને કંઠ તથા હિંચા એથે સોજો ઉત્પન્ન કરે છે. આ સોજા સન્નિપાતાત્મક છે. આથી શરીર ભારે થઈ જાય, ચિત્ત અસ્વસ્થ થઈ જાય, સોજો હિંચો મટી જાય, શરીરમાં થયેલા સોજામાં બળત્રા થાય, શરીરની નસો ઝીણી થઈ જાય, રૂંવાડાં ઊભાં થઈ જાય, અને શરીરનો વળુ બદલાય.

ઉપર—અજમોદાદિ ચુર્ણ, ડેશરગુગળ, પુતર્નવાદિક કવાથ, આરોગ્યવર્ધની રમ, કુટાનવલ્લ લેવો, દોષવ્રતેષ આપડવો. તેથી સોજા મટે છે.

### હિડકી-હિકા. Hiccough.

આ રોગમાં દાદ કરનાર, પેટ ચલાવનાર, રૂક્ષ, ટાઢા અને ભારે પદાર્થોનું સેવન કરે, મુખમાં ને નાકમાં ધુળ પેસે, તડકામાં ને પવનમાં વધુ ફરે, મહેનત કરે. ભાર ઉપાડે, ઝાડા પેશામના વેગને રોકે દહે કેમીકલ વર્કસ અને દહે આયુર્વેદિક ફાર્માસી અમદાવાદ

અપવાસ કરે, પ્રાણવાયુ, ઉદાન વાયુની સાથે ' હિક હિક ' શબ્દ કરતો યકૃત પ્લીહા, અને અનને જાણે મુખ સુધી ખેંચી લાવતો હોય તેની પેઠે ઉપર ચઢવા માંડે છે. અગસ્ત્યહરિતકયાવલેહ સાથે હિંગ્વાદિ ચુષ્ણુ વાપરવું, કંટકાર્યાવલેહ, સીનોપલાદિ ચુર્ણ, એલાદિ શુદીકારી હેડકી મટે છે.

### હૃદયરોગ-હાર્ટ્ડીસીઝ-Heart-Diseases.

આ રોગમાં પોત પોતાનાં કારણોથી કાપાયમાન થયેલા દોષો હૃદયની અંદર જઈ, અંદર રહેલા રસોને ખરાબ કરીને પછી અનેક પીડા કરે, બહુ ગરમ, ઘણા ભારે, બહુ ખાટા, તુગ, કડવા, પદાર્થો ભક્ષણ કરવાથી બહુ થાકા જવાથી, કારટાદિનો માર પડવાથી જન્મ્યા ઉપર જન્મવાથી ચિન્તાતુર રહેવાથી અને મળ મુત્રાદિકના વેગને અટકાવી રાખવાથી આ રોગ થાય છે. કાંઠાયન ગુટીકા સાથે દ્રાક્ષાસૂત્ર પીવે, હૃદયાણુ વરસ લેવો તેથી આરામ થાય છે.

### હૃરસ

આ રોગમાં ગુદાની અંદર ત્રિવલ્લી હોય છે. તેઓની અંદર વાતાદિ દોષો કાપાયમાન થઈ તાપ્યા, માંસ અને મેદને કુષ્ટ કરીને અનેક પ્રકારના માંસના અંકુરો ઉત્પન્ન કરે છે.

ઉપાય-સ્વાદિષ્ટ વિરેચન ચુર્ણ રાત્રે લેવું, પ્રાદત્સુરણુવટી લેવી, આયુષ્યવર્ધની લેવી, અથો કુકારરમ, કુટન્નવલેહ, અગસ્ત્યહરિતકયાવલેહ, અભયાદિમોદક, કાંઠાયનગુટીકા, લોહભરમ, સુવર્ણમાક્ષીક ભરમ આપવી. કાસીસાદિ તેલ ચોપડવું. કાસીસાદિ મધમ લગાવવો. ત્રિફલા-જુગળ, ભારકર લવણ ચુર્ણ, મંકુરવટી, મહાયોગરાજ, સ્વર્ણકાદિશ્કાર અને હિંગ્વાદિ ગુટીકા લેવી. કુઝતાહરસ હોય તો કુટન્નવલેહ સાથે

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દવે ક્ષામ્સીમાંથી મળશે.

અહત્સરણુવટી લેવો. કુટળ રિસ્ટ લેવું, હરમ ઉપર દર્વકાર્મસી ડી હરસનાશ્વક પીલ્સ અને અનુપાન વાપરવાથી સારો ફાયદો થાય છે.

### હિસ્ટીરીયા-અપરમાર-Hysteria

આ રોગમાં અંધારામાં ફસી પડ્યા સરખું કે ઘેરાયા જેવું લાગે છે. આંખો ઉપર નીચે લય લાગે; તેમ ચઢાવે, દોષોના ઉપદ્રવથી જ્ઞાન નાશ થાય, દાંત ચાવે, મોંમાં શીગુ આવે; હાથ પગ પ્હોળા કરે, દોષોના વેગ ઓછા થાય, ત્યારે સાવધ થાય વળી પાછો તરત એમ કરવા મંડી પડે,

ઉપાય આ રોગમાં-નૂંમિકુડાર રસ, અથવા યોગરાજગુગળ લેવો. કુમાર્યાસવ સાથે લેવાથી સારો ફાયદો થાય છે. સીરપપ્લાઝી, ઇન્માદગળ કેસરી રસ, અમરસુંદરવટી, સારસ્વતચુર્ણ, જીવન લેવું. ઇન્માદહર પાકીર સુંઘાડવો, જસન ભસ્મ વાપરવી, સીદ્ધમંકરજ્વજ સુવર્ણવસંત માલતી સાર કામ કરે છે. હિસ્ટીરીયા ઉપર દર્વે કાર્મસીનો હિસ્ટીરીયાહરપીલ્સ અનુપાન સાથે વાપરવાથી સારો ફાયદો કરે છે.

### આંચકી

આંચકી આવતી હોય તો લક્ષ્મીનારાયણ રસ લેવાથી મટે છે.

### ફાય Consumption

દહાડે દહાડે શરીરનો સાને ધાતુઓનો ક્ષય થાય, શરીર સ્કાય, જીર્ણવર કાયમ રહે લુપ્તી ઉધરસ આવે, ગળા પથ પડે અને શક્તિ ઓછી થઇ જાય છે.

ફાય ઉપર-અષ્ઠકભસ્મ, અને સુવર્ણવસંત માલતીની ઉત્તમ ગણાય છે. રાજમૃગાંકરસ આપવો, લોકનાથ રસ આપવો, અગ્નિ

દર્વે કેમીકલ વર્કસ અને દર્વે આયુર્વેદિક કાર્મસી અમદાવાદ

( ૧૮૨ )

રસ વાસાવલેહ અને સુવર્ણ ભરમથી કાયદો થાય છે લોહભરમ  
જસત ભરમ, સિદ્ધ મકરપવળ, પૂર્ણ ચક્રોદય, છવન, સિતોપલાદિ  
ચુર્ણ, સીરપવસાદા આપવું. બ કરીના દુધ ઉપર રહેવું, ખુલ્લી અને  
સૂકી હવામાં રહેવું. શરીરે ચાંદનાદિ તેલ ચોપડવું.

### પ્રકરણ ૧૯ મું.

પરચુરણ રોગો

ખસ

ખસને માટે ખસનો મલમ ચોપડવો અર્ધિસ્ટ વિરેચન લેવું,  
કાસીસાદિ તેલ ચોપડવું. મજરટાદિ કવાચ પીવો. કીશોર ગુગળ  
લેવો તેથી તબીબગરમી મટી જાય છે.

ખરજ

ઘણીવાર ગુલામાં ખરજ ચાવે છે. ત્યારે રવાદિટ વિરેચન  
લેવું, અને કાસીસાદિ તેલ ચોપડવાથી મટે છે.

ખરજીયું

ઘણાને ખરજીયું થાય છે, કેટલાકને સ્કાય છે તે ફરી થાય છે.  
ખરજીયાનો મલમ ચોપડવાથી મટે છે.

દાદર

દાદર ઉપર દાદરનો મલમ ચોપડવો તેથી મટે છે.

કાનના રોગ-કર્ણરોગ

કાનમાં રોગ થાય, કાનની અંદર શબ્દને વહેનારી સોતોમાં  
વાયુ ભરાઈ રહેવાથી નોખત, મદંગ, અને શંખની માફક વાળના  
જોવો ઘોંઘાટ થાય છે. ક્ષાર, તેલ, બધિયતેલનાં ટીપાં કાનમાં

ઉપરની તમામ દવાઓ દ્વે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે

નાખવાં વિષમર્લ તેલ નાં ટીપાં નાંખવાં પથ્યાદિકવાથ લેવો, તેથી ઝાનના સણકા મટે છે.

### દાંતના રોગ

દાંતમાં દુખાવો થતો હોય, દાંત હાનના હોય, દાંતમાં સણકા આવતા હોય તો નીચેની દવા વાપરવી, દેવેનું દાંતમંજન ધસતું. તેથી બે મીનીટમાંજ સણકા ખેસી જાય છે, દાંત હાલતા અંધ થઇ જાય છે અને દાંતનું કળતર મટે છે. ખદીરાદિ ગુટીકા લેવી. ધરીમેદાદીતેલ ચોપડવું.

### નાસુર

નાકમાં નાસુર થાય છે. તેના ઉપર જાત્યાદી મલમ ચોપડવો, મહામંજીસ્ટદીકવાથ પીવો અને ત્રીદળા ગુગળ ખાવો તેથી મટે છે.

### પીનસ—સળેખમ

સૂવર્ણભાક્ષીક ભસ્મ કે પ્રવાલ ભસ્મ લેવી, પેનહરજામ માથે ચોપડવી સીતાચાદીયુગ્ધ લેવું.

### ખાળકોના રોગ

સુંગ્યાદી ચુર્ણ આપવું, અજમેદાદીયુર્ણ કે ગેાળી આપવી ખાળારોચવટી આપવી કે દેવનું ખાલામૃત આપવું તેથી ખાળકોના તાવ, આડા ઉદરસ, સસણી, પાકુનેગ મટે છે. ખાળકોનું પેટ વધે તો મંકુર ભસ્મ કે મંકુર વટી આપવી.

સુંગાપાણું ધણું છેકરાંતી જીમ નોતકાય છે, તે ખોલાતું નથી તે ઉપર સારસ્વત ચુર્ણ, બ્રાહ્મીઘન, સીરપ બ્રહ્મી, જીવન, પથ્યાદીકવાથ કે સમામૃતલોહ, તે પ્રવાલભસ્મથી સારો ફાયદો થાય છે.

### માં આવવું

ધણાને માં આવી જીભે ચાંદીઓ પડી જાય છે. ખદીરાદી

---

દેવે કેમીકલ વર્ક્સ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી અમદાવાદ

શુદ્ધિકાથી મોં મટી જાય છે. દેવેનું દંતમંજન લગાવી મોં ગળતું મુકવું, ધરીમેદાદી તેલ ચોપડવું, સુદર્શન ચુર્ણ લેવું તેથી મટી જાય છે.

### મોળ

મોં શીકું થષ જવાથી મોળ આવે છે, તે ઉપર શીવાક્ષાર પાચન ટીકડી, હીંગ્વાદીચુર્ણ કે હીંગારટક લેવું, દ્રાક્ષાદી ટીકડીથી પણ મટે છે.

આંખજાનું તેલ આ આંખજાનું તેલ સુવાસીક વાળના મુળને મળ્યુત કરી વાળ વધારે છે. મગજે ઠંડક આપે છે તલના તલમાં દેશી વસાણાંને આંખજાં મેળવી બનાવ્યું છે. રતલની કીં રૂ. ૧-૮-૦

હિલરંજન હેર ઓઘલ—આ તેલ અત્તર જેટલું સુવાસીક વાળ વધારનાર અને ઠંડક આપનાર છે. બા, ૧ ની કીં રૂ. ૧-૦-૦

આહી તેલ—આ તેલ માથામાં નાંખવાથી મગજે ઠંડક આપે છે. મગજની શક્તિ વધારે છે વાળ સુંવાળા થાયછે. આંખે ઠંડક આપી આંખનું તેજ વધારે છે બુદ્ધિ વધારે છે. પાશેરની કીં રૂ. ૧-૪

સાચા માતીના મુરમા—નાંખર ૨-ગુણુ ઉપર પ્રમાણે તૈ. ૧ ની કીં રૂ. ૧)

ચોખ્ખું મધ ખાટલી ૧ની કીં રૂ. ૧)

આંખજાના મુરખો—ઠંડક આપનાર અને ઉત્તમ છે. કીં રૂ. ૧-૮-૦

ગુલકંઠ—સ્વાદીષ્ટ અને કપજીઅત મટે છે, કીં રૂ. ૧)

શુભાખજળ—અત્યંત સુગંધીદાર છે. કીં રૂ. ૧)

કેવડા જળ—ખુસબોદાર અને ઉત્તમ છે. કીં રૂ. ૧)

### સરખતો

હીંચુનું સરખત—કીં રૂ. ૧) નારંગીનું સરખત કીં રૂ. ૧)  
હનાજામાં દરેક સરખત મળશે. દેવે કામસી—રીચીરોડ—અમદાવાદ.

## દવે કેમીકલ વર્કસ અને દવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી

ની શાસ્ત્રીય પેટન્ટ—દેશી દવાઓ.

અમારી પેટન્ટ દવાઓ આજકાલ કરતાં દસ ખાર વર્ષથી લોકોના અનુભવમાં આવેલી છે, આ દવાઓ આયુર્વેદમાંથી શોધન કરી અમે ખાસ અનુભવ લઈ ખનાવેલી છે. અને જેને લાખો માણસોએ વાપરી અજમાવી ખાતરી કરી છે.

વૈદ્યો અને ડોક્ટરો અમારી પેટન્ટ દવાઓ વાપરે છે. વેપારીઓ જથ્થાબધ મંગારી વેચે છે એ જ અમારી દવાઓની શ્રેષ્ઠતા છે.

લીવર ક્ષાદ્યુશન—ખરોજ, લીવરનાબ્યાધી, પાંડુ, કમળો, લોહીની શીકાશ મટાડે છે. તાવ અને જીર્ણીજ્વર મટાડી લોહી સુધારી શકે છે. ૪ ઓંસની ખા. ની કી ૩. ૧)

સારસા પરીલા—દેશી વનસ્પતીના મુગાડીયામાંથી ખનાવેલું આ સારસાપરીલા વીલાયતી સારસાપરેલા કરતાં દબાર દરજ્જે ગુણમાં ચંદ છે, ગરમી મટાડી લોહી સુધારે છે. ખસ, લુખસ, ચામડીના વીકારો, ચળ; ચાંદો; વીશ્કેટક મટે છે. લોહી સુધારી શકેલી આપે છે. ૪ ઓંસ ખાટલીની કી ૩. ૧)

કફ સીરપ—આ કફ સીરપ દીવસમાં ૩ વખત પાણી સાથે અઠ્ઠક ચમચી પીવાથી કફ, ઉધરસ, છાતીનો દુઃખાવો મટે છે. નખ-જાણ મટાડે છે, ૪ ઓંસ ખાટલીની કી. ૩. ૧)

ટોનીક સીરપ—નખજાણ મટાડી શકે છે આપે છે, શરીરનો દુઃખાવો; ધાતુની નખજાણ અને અશક્તિ મટાડે છે. ખા. ૧ ૩. ૧)

દવે કેમીકલ વર્કસ અને દવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી—અમદાવાદ



ભૂખ લગાડી, ખાધું પચાવી, દસ્ત સાફ લાવનાર

## આનંદવટી

આ દવાથી—કકડીને ભૂખ લાગે છે, ખાધેલું હજમ થઈ જાય છે અને નિયમમર દસ્ત સાફ લાવે છે. પેટના ગડગડાટને મટાડે છે, ખાવા ઉપર રુચી થાય છે, અજીર્ણ મટાડે છે, ખરાબ ઓડકાર આવતા નથી અને ગેહોન સ્વદિષ્ટ થતાવે છે, દરેક માંસે એક કપી હાંમેશાં પાસે રાખીને લે.છ.એ. કી. રૂ. ૧]

ધાતુગત દોષો મટાડી જીવનશક્તિ બંધી મગજને યુષ્ઠ કરનાર

## જીવન અથવા જ્યવન પ્રાણવલેદુ.

એ ખરેખર જીવનજ દે. આ જીવનનો આતુ ઉપયોગ કરનારી દીર્ઘ જીવન પ્રાપ્ત થાય છે. મગજ યુષ્ઠ રૂપ બુદ્ધિ અને યાદશક્તિ વધે છે, ધાતુગત દોષો મટાડી શરીર યુષ્ઠ થતાવે છે તેમ પડતી વસ્તુઓ વનસ્પતિનો ખરો નુશાન ન કરનાર છે. ખાતમા સ્વાદિષ્ટ દ્દેજતદાર અને મારોખને જાથુરે ગાટે ફાળો પચતાવે છે. નખ-જાઘ, પાંડુ ખાંસી, કાપ, ગંધાદ્રુણ, મગડો, અમ્મણીરૂ તથા ધાતુ-વિશાનનાં દરદોમાં તેનો ગુણુ અનુભવેલ છે તેની ૧ રતનના ક-ખાની કીમત રૂ. ૨-૦-૦ રાખી છે. ત્રાફની કીમત રૂ. ૫-૦-૦ પોસ્ટેજ બુદ્ધિ, વિદ્યાર્થીઓ, મગજનું કમ કરનારા માસ્તરો, વકીલો વિગેર માનસિક મહેનત કરનારને નો તે અમૃતતુલ્ય છે. આ દવા પ્રાક્ષારુવ સાથે પીવાથી સારો ફાયદો કરે છે.

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી.

રીઝીરોડ—અમદાવાદ.

---

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ફાર્મસીમાંથી મળશે.

## હીસ્ટીરીઆલર પીલ્સ

સ્ત્રીઓને જીવાન વયમાં આ રોગ લાગુ પડે છે. ૫૭૫૩ આંત્રે જે લાન થતી મોટે શીશુ આવે, હાથ પગ બંને, ટેટલીક સ્ત્રીઓ પુરો ને લવારી કરે છે, ટેટલામાં લુલના વહેમમાં ભુત્રા આખામાં પેસા ખાય છે. આ દવાથી ગમે તેવો જીવો હીસ્ટીરીઆ વર્ધ, મુર્જા, અને ફેફસું મટે છે. ધણી સ્ત્રીઓના ગેગો મટી ગયા છે, એક વાર વાપરવા પામ લેતાં જ છે. કી ૩. ૨-૦-૦ અનુપાનની કી ૩. ૨ મળી ૩. ૪-૦-૦ સંધ્યાની ડબી ૩ ૧ ની મદત મળશે.

## હરમનાશક ગુટિકા

આ દવાથી ગમે તેટલા લાખી મદતના હરસ હશે, લોહી પડતું હશે કે સૂકા હશે અને કોઈ પણ ઉપાયે મટતા નહિ હોય ધણી દવાઓ કંઈ કટાયા હશે, એપ્રેશન દગવા થાક્યા હશે નોખણ આ દવાથી તમને હરસ રટશે, ફૂઝતા હરસ હશે અને લોહી પડતું હશે તે તો એક જ દિવસમાં મટી જશે. આ દવા હરસ ઉપર એટલા ગુણદારી બહુાઈ છે કે તેનાથી હજારો માણસોએ પોતાનું હરસનું દરદ નાશુદ કર્યું છે. આ સખધી સંકરો સર્ટીફિકેટો મળ્યાં છે. કી, ૩. ૩-૦-૦ અનુપાનના ડબ્બાની કી ૩. ૨) આ દવા અનુપાનના ડબ્બા સાથે ખાવાથી એકદમ વધુ ફાયદો કરે છે.

ગમે તેટલા વૈભવો અથવા ધનદોલત હોવા છતાં પણ જે શરીરમાં શકિત નહિ હોય તો તે સર્વ સુખ નકામું છે.

## શકિત વર્ધક-ટોનીક પીલ્સ

આ દવાથી શરીરમાં શકિત આવે છે. ફાટ, ચુમ. કળતર.

હવે કેમીકલ વર્કસ અને હવે આયુર્વેદિક ફાર્માસી-અમદાવાદ

અશક્તિ, હાંફ ચઢવો, કમર દુખતી મટે છે. મગજે ઠંડડ આપે છે અને શરીરમાં નવી શક્તિ ઉત્પન્ન કરે છે, ધાતુગત દોષો મટાડી, ખરૂં પુરુષત્વ બક્ષે છે. પેશાબ, કે રુપને કોઈ પણ રસ્તેથી ધાતુનું જીવું બંધ કરી ધાતુને બદલ કરી વધારે છે. લોહી સુધારે છે. અને સંસારના ખરા આનંદનો સ્વાદ ચખાડે છે. તમામ વૈભવ હોય છતાં પણ જો શરીર નબળું હોય વીર્યની ક્ષીણતા હોય, અને ધાતુનું કમજોરપણું હોય તો તે સર્વ વૈભવો નકામા છે. આજકાલ ખરાબ કુટુંબોનું ધ્વંસચર્યાનું ન પાલન કરવાથી, અને બાળકગતથી અણુ યુવાનપુરુષો નસ્તેજ અને વીર્ય વિહિન બન ગયેલા હોય છે. તેવા મનુષ્યોએ ફરી નવેસરથી યુવાવસ્થાના ખરા આનંદનો ઉપભોગ કરવો હોય તો અમારી આ દવા એક વાર વાપરી જોતી, ધણી માણસોએ તેનો લાભ મેળવી નવી જુવાની, નવું જળ અને નવા હિત્સાહને મેળવ્યો છે. કો, ૩ ૧; ત્રણની કો ૩. ૨-૧૦-૦ આ દવા જીવન સાથે વાપરવાથી વધુ ગુણ કરે છે.

### પ્રમેહ નીવારણ પીલ્સ

આજકાલ સેંકડો માણસોને પ્રમેહનો રોગ લાગુ પડેલો જણાય છે. કાંઈને પ્રમેહ થયેલો હોય છે, તો કાંઈને મધુપ્રમેહ પેસામે અગન બળે છે; ધાતુ જાય છે; કાંઈને મોઢો કે સાકરીઓ મધુપ્રમેહ થયેલો હોય છે. નાના કે મોટા સર્વ કાંઈ તેનાથી રોગાત્તા હોય છે જો તમને પ્રમેહ કાંઈપણ પ્રકારનો પરમીયો; કે મધુપ્રમેહ થયો હોય તો આજેજ પત્ર લખી અમારી પ્રમેહપીલ્સ મંગાવો. તેનાથી હજારો માણસોને પ્રમેહનો રોગ મટ્યો છે, તમને પણ મટશે જ, પ્રમેહને માટે આ દવા તરત અસર કરનાર અને ચમત્કારી

ઉપરની તમામ દવાઓ હવે ક્લાર્કીમાંથી મળશે.

( ૧૮૯ )

છે. ૩મી ૧ ની કીં ૩. ૨-૦-૦ અનુપાનના ૩યાની કીં ૩. ૨  
દવા એક માસ ચાલશે.તેથી જરૂર આરામ થશે હજારો સર્તીરીકટે  
મળ્યાં છે. પ્રમેહ માટે આ દવા ખાત્રીવાળી અનુભવ સિદ્ધ છે.

વ્યાધિ હજાર પણ ઔષધ એક, માત્ર ખીસ્સામાં જ દવાખાનું.

### અમૃતજીવન ( ૨૭૨૮૬ )

આ દવા શરીરમાં થતા અંદરના અને બહારના રોગોને માટે  
રામઆણ ઉપાય છે. તેનાથી, અજીર્ણ; અતિસાર હિસ્ટીરીઆ.  
હિધરસ; ગરમી, ઉલટી વા, કમળો, ફેડોનો દુઃખાવો બંધકોશ,  
નખળાઈ, ફાલેરા, કૃમીયા, ખસ, ગુમડાં, ગોળો ચઢવો, ચુંક, તાવ;  
દમ; દાંતનો દુઃખાવો; ઉંદરને હડકાયા કુતરાનું ઝેર; કંઠમાળ;  
દાઝવું; વગેરે લગભગ તમામ દરદો જુદા જુદા અનુપાનથી મટે છે  
અને તેથી તેનો હાલ દરેક માણસ લાભ લે છે, કીં. ૩. ૧

બાળકોને ભણવામાં હોંશિયાર, ચાલાક, અને બુદ્ધિમાન કરવાં હોયતો

### મેમોરાઈન ( ૨૭૨૮૬ )

નાના બાળકોને નાનપણથી જ આ દવાનું સેવન કરાવ્યાથી  
તેમની બુદ્ધિ અને યાદદારતી વધે છે. કોઈ પણ અધરા વિષયો  
સ્હેલથી શીખી શકે છે. તેમનું મગજ ઠંડુ રહે છે. જ્ઞાનશક્તિઓ  
ખીલે છે; ગણિતના અધરા વિષયમાં મન પરાવી શકે છે. અધરા  
વિષયો સ્હેજવારમાં વગર ગોખણપટ્ટીએ યાદ રહી જશે. કીં, ૩. ૨

કેટલીક વધુ શાસ્ત્રીય દવાઓ.

વૃદ્ધગંગાધર ચુર્ણ-આ ચુર્ણ ૦૧ થી ૦૧૦ તોલો દીવસમાં

દેવે કૃમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી-અમદાવાદ

૬ વખત છાત્ર સાથે લેવાથી ઝાઝ બાંધ થાય છે, પાચનશક્તિ વધારે છે, ( શા. સં. ) પાથેરના ૦-૮-૦

પાચન મંદાગ્નિ ટીકડી—૨ થી ૩ ટીકડી દીવસમાં બે ત્રણ વખત લેવાથી ખાધુ પચી જાય છે, ભૂખ લગાડે છે, મંદાગ્નિ મટાડે છે, ૧૦૦ ટીકડીનો રૂ. ૧]

ઉપદંશ અને ગરમીની ગોળી—૧ થી ૪ ગોળી મદ સાથે દીવસમાં ત્રણ વખત લેવાથી ગરમી, ઉપદંશ, પેશાબે લાલ બળતી મટે છે, ૪૦ ગોળીની કી. રૂ. ૧)

મેદવાયુની ગોળીઓ—૨ થી ૪ ગોળી મદ સાથે દીવસમાં ત્રણ વખત લેવાથી મેદવાયુ મટે છે, શરીર પાતળું થઈ શક્તિ વધે છે, હાંફ મટે છે, ચરબી ઓછી થાય છે, ૪૦ ગોળીની કી. રૂ. ૧

પુનર્નવાદી મંદુર—સોજા, રીઝાશ, પાંદુરોગ, કમળો ખરોજ મટી લોહી સુધારે છે. તો. ૧ ની કી. રૂ. ૨)

અગસ્થસ્ત્ય હરીતકી અવલેહ—( હરડેનો શાસ્ત્રીય મુરખો ) ગુણ હરીતકી અવલેહ પ્રમાણે—જેમાં આખી હરડે હોય છે. ઉદરસ, દમ, હરસ, ક્ષય, દમ મટાડે છે સવારે ૧ તો. હરડે ચાટણુ અને દુધ સાથે લેવું. રતલની કી. રૂ. ૩) દવે ફાર્મસી-અમદાવાદ.

### દમરોગ નીવારણ ગુટીકા

આ દવાથી ધણ માણસોના બુના દમના રોગો મટયા છે; તેનો ઉપયોગ કરવાથી શ્વાસ નિયમસર ચાલે છે. ફેફસાંને તંદુરસ્ત બનાવેછે. અને શ્વાસ કે ઉદરસ ચઢતી બાંધ થાયછે. દમ મટેછે. ખરાય છે. હસ્ત ખુલાસે થાય છે ને ખાધુ પચે છે, તેની કી. રૂ. ૩ ] અનુપાતની કીમત રૂ. ૨ )

ઉપરની તમામ દવાઓ દવે ફાર્મસીમાંથી મળશે.

( ૧૯૧ )

## પેનહરબામ

આ બામ ચોપડવાથી—માથાનો દુખાવો; વા; ચરકા; કળતર તરતજ મટે છે. સંવિવા ઉપર ગુણકારી છે કી. ૦—૮—૦

## ઈન્દ્રધ્યુએન્ઝા મીઠ્ઠચર

ગમે તેવા તાવ ને ઈન્દ્રધ્યુએન્ઝાથી મરતા હજારો માણસ બચ્યા છે ૨૪ કલાકમાં ઈન્દ્રધ્યુએન્ઝાનો તાવ મટાડે છે રૂ. ૧ )

## બાલનારાક પાવડર

આ પાવડર પાણી સાથે મેળવી વાળ ઉપર લગાવવાથી તરત વાળ ખરી નડે છે લાલ કે બળતરા બળતી નથી, વાળ બહુ લાંબી મુદત સુધી ઉગતા નથી ચામડી નરમ ને સુંવાળી રહે છે કી. ૦—૮

## દાઝવાનો મલમ

દોતાથી દાઝેલા ભાગ ઉપર લગાવવાથી મટે છે કી. રૂ. ૩ નાં

## ઉન્માદુર ગુટીકા

આ દવાથી ગાંડપણ વધ અને ચકર મટે છે. કી. રૂ. ૨ )  
અસની દવા—ગમે તેવા ખસ ફાટા અને લુખસ મટે છે. રૂ. ૦  
વધરાવળ ગુટીકા

આ દવા બાવાથી વધરાવળ સારાગાંઠ ધણા માણસોને મટી છે, કી. રૂ. ૨ ) મલમની કી રૂ. ૧ નાં

## બુલાખની ગોળી

આ ગોળીઓથી ગળામાં લાલ કે ગરબરી બળતી નથી, વીણાચુંટા થતા નથી અને મળ સારૂ થાય છે. કી. ૧ ની કી. રૂ. ૧ નાં

## ખરજવાનો મલમ

ગમે તેવું સૂકું કે લીલું ખરજવું ગમે તેટલું બુનું હશે તોપણ

દવે કેમીકલ વર્કસ અને દવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી—અમદાવાદ.

તે તથા હાડગંબીર આ દવાથી મટે છે, ખરજવાની દવા કરી કરીને ચાકેલા હોય તેમને અજમાવવા બલામણુ છે. ડબ્બી ૧ની કી. ૩, ૦૧

### ઠાલેરા પીલ્સ

ગમે તેવા ઠાલેરા, ઝાડો, ઉલટી અને ગોટલા ચઢતા હોય, માતાનું થયું હોય તેને આ દવા તુરતજ મટાડ છે. કી. ૩. ૧

### દાંત મંજન

દાંત દુખતા હોય, હાલતા હોય, દાંતમા સણુકા નાંખતા હોય અવાળુ ધુલ્યું હોય અને દાંત વહેલા પડી જતા હોય તો આ દાંત મંજન, દાંતણુ કરતી વખતે દાંતે ધસવાયાં દાંતના તમામ દરદો સણુકા અને અવાળાં મટાડી દાંતને મજબુત કરે છે કી. ૦૧

### જવરહુર પીલ્સ—તાવની ગોળીઓ

ગમે તેવો ન ઉતરતો તાવ; રાજીઓ; એકાતરીયો ચોથીઓ, ટાઢીઓ જીર્ણજ્વર, વિષમજ્વર, મેલેરોઆ; ટાપકેપક, ઇન્ડિયુએન્ડા વીજેરે ગમે તેવો તાવ માત્ર ૨૪ કલાકમાં જ મટાડે છે, ટાપકેપણુ તાવ માટે અતિ ઉમદા દવા છે. કી. ૩. ૧)

### વિસ્ફોટક નીવારણ પીલ્સ

વીસ્ફોટક, મસા ને ચાંદી ઉપર ઘણીજ ટુણુ દાયક છે. શરીરે ગરમી ફુટી નીકળવી, ચાંદી પડવી, હાથે પગે કે શરીરે ચકામાં પડી જવાં, વિજેરે તમામ પ્રકારની ગરમી આ દવાથી તુરતજ મટે છે. હજારો વિસ્ફોટકના રોગીઓ આ દવાથી સારા થઈ ગયા છે. આ દવાથી તમારો ગરમીનો રોગ મટશે. ને લોહી સુધરશે લોહી સુધારી શરીરમા શક્તિ આવશે. ડબ્બી ૧ ની કી. ૩ ૨ અનુપાનની કી. ૩ ૨

ઉપરની તમામ દવાઓ દ્વે કાર્મસીમાંથી મળશે.

વ્યાધી હજાર પણ ઔષધ એક, માત્ર ધીરસામાં જ દવાખાતું.

## અમૃત જીવન [ ૨૭૨૮૬ ]

નામની અમૃતમય દવાનો હાથ ધણા વિદ્વાનો, અને તખીખોએ તથા જનસમાજે નમ્રામ રોગો ઉપર ખાત્રી કરી હાથ મેળવેલો હોવાથી, દરેક ધરમાં ધરમત્ત દવા થઈ પડી છે. આ દવા પાસે રાખવાથી કાઠપલ્લુ રોમની ખીંક રાખવાની જરૂર રહેતી નથી, કારણ કે તે શરીરમાં થતા અંદરના અને અંદરના રોગોને મારે ગમખાળ ઉપાય છે. આ દવા જે તમારી જીંદગીનો અપ કરતા હો તો હંમેશા પાસે રાખજો. તેનાથી, અ-જીર્ણ, અતિમાર, હાસ્ટીગીઆ, ઉદરસ, ગરમી, ઉલટી, વા, કમળો, કેડોનો દુઃખાવો, અંધક્રોશ, નખજાખ, કાસેરા, કૃમીઆ, ખમ, ગુમડા, ગોળા ચઢવો, ચુક, તાવ દમ, દાંતનો દુઃખાવો, દાદર, નપુષકતા, પ્રમદ, પ્રદર, પાંડુરોગ ખરોજ, પ્લેગ, માથાનો દુઃખાવો, મધુપ્રમેહ, હાથ, રતવા, લકવો, વીર્યદોષ વાળો, સમ્રાળી, વરાધ, સંધિવા, સુવારોગ, દરમ, હેડકી, હાડકીસીક, શુળો હોસ્ટીરીયા વમ, દાંત, નાક, કાનનાં દરદ, સોજાં, વીંછી, સાપ, ઉંદર, હડકાયા તગાનં જર, કંઠમાળ, દાઝવું, વગેરે લગભગ તમામ દરદો મટે છે અને તેથી તે હાથ દરેક માણસ હાથ લે છે. ઠાં. ૩. ૧. ત્રણની રૂ. ૨-૧૦-૦

પાલીતાણાથી વીરખાઈ જૈન પાઠશાળાના સેક્રેટરી કેશવલાલ પ્રાગજી લખે છે કે આપની અમૃતજીવન દવાથી અમોને ઘણો સારો ફાયદો થયો છે. તો હવે આ પત્ર વાંચી તુરત એક ડઝન અમૃતજીવનની શીશીઓ વી. પી. થી મોકલાવશો.

ભાનેરથી કાલાલાલ કેશવલાલ લખે છે: આપની દવા વાપરવાથી અમને ફાયદો થયો છે મહેરખાત્રી કરી અમૃતજીવનની એક ખાટલી મોકલી આપશો.

મહુવાથી મુખ્યાજી પરસોતમદાસ માધવજી લખે છે કે: આપની અમૃત-જીવન દવા સર્વે રોગ ઉપર ફાયદાકારક છે. ખીજી ૩ ખાટલી મોકલી આપશો.

દેવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.



શ્રીને એકેએક રાગના પંજામાંથી અચાવી શક્તિ આપી પુષ્ટકરન

## સુંદરી સાથી (૨૭૨૮૬)

(લાખો સરડીડીકેટો મળ્યાં છે)

મંજાવે—તે સ્ત્રીઓના તમામ રાગને કાર અકબીર છે. સ્ત્રીઓનાં કોઈપણ દરદરે જ્યાં કે, લોકોમાં પ્રદર, રક્ત અને મેલ. પ્રદર જેથી મુશ્કેલીમાંથી ચીકણી પાડી, પીળી, મળમુળથી અગર લા રગની લોડી જેવી રસી વહ્યાં કરે છે, પેશાબે અગત્યને, દાથ પગના તળીવામાં, કોડમાં, માથામાં અને કોઈ વખતે આખા શરીરમાં મળુક મારે. કાદ મુલ અને કળાર થાય ત્રીણો તાવ લંમેશા આવે. શરીર સુકાક મીઠા પુણી જેવું થાય. આંખોનું તેજ કમી થાય. દિવસે દિવસે શરીર સહ્યસ બેલાસ થાય, અશક્તિ આવે અને કામ થર્મ શકે નથી. આંખે: કિવલ કોડ અને માયું ફાટ્યાં કરે; તાવ, ઉષ્મ, દમ, બાસી સોળે; ઉવડી અડધી; માસિક અટકાવ—દરવાન સંવંધી તમામ રાગ મળાંશયની પીળા. કસુવાચ: સુવાચેગ: વિવેગ તમામ રાગ અને આવા અનેક દરદોના સમુકને આ સુંદરીસાથી એકદમ મટાડી શકે છે. અલ્પર સુધીમાં દળરે શ્રીઓએ આ દવાથી મર્મ ધારણ કરી આળોદાને જન્મ આપ્યો છે.

આ સુંદરીસાથી આળ, મુશન અને વહ દરેક સ્ત્રીએ લંમેશાં વાપરવા લાયક છે. જેથી તેઓના તમામ રાગ મટાડી શરીર પુષ્ટ કરે છે. દરવાનના રોગો થતા પામના નથી આવે મર્મશમને જલ્દી ધાગણ કરી શકે તેનું બનાવી પુખ્ત વયે મર્મ ધારણ થાય છે પીવામાં સ્વાસ્થ છે. ખાટલી ૧લી કીમત રૂ. ૨-૧૦-૦ દરેક વિલાયતી દવા વેચનારા પશ્ચ વેચે છે.

દરે કેમીકલ વર્કસ અને દરે આયુર્વેદિક ફાર્માસી.  
શ્રીચીરોડ—અમદાવાદ.

